
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

KAZAKİSTAN'DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNDE TÜRKÇE ANA DİLİ BAĞLILIĞI

Kayhan İnan

DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KASIM, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU

YAZARIN

Adı : Kayhan

Soyadı : İnan

Bölümü : Türkçe Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Kazakistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe Ana Dili Bağlılığı

İngilizce Adı : Turkish Mother Language Loyalty in Ahiska/Meskhetian Turks Who Live in Kazakhstan

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu kabul ederim.

Yazar Adı Soyadı: Kayhan İNAN

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Kayhan İnan tarafından hazırlanan "Kazakistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçe Ana Dili Bağlılığı" adlı tez çalışmasının aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Necati DEMİR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……………………

Başkan: Prof. Dr. Ülkü GÜRSOY

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi …………………...

Üye: Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi ………………...

Üye: Doç. Dr. Salim PİLAV

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi ……………

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKÇI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bülent Ecevit Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 19/11/2018

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……………………

Babama

TEŞEKKÜR

Üzerinde emek verilen her şey gibi bu araştırma da zihinde beliren bir düşünceden uzun ve zahmetli bir sürecin sonunda gözle görülür, elle tutulur hâle geldi. Bu süreçte araştırmacı olarak omuzlarıma binen ağır yükü çevremdeki insanların yardımı olmadan taşıyamazdım. Bu nedenle öncelikle önüme geniş bir ufuk açan ve desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Necati Demir'e ve tez izleme komitesinde yer alarak araştırmanın şekillenmesinde bilgi ve tecrübelerini paylaşan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Gıyasettin Aytaş ve Prof. Dr. Ülkü Gürsoy'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Erzincan'ın Üzümlü ilçesinde araştırmanın deneme uygulamalarının gerçekleştirilmesi sırasında çokça yardımlarını gördüğüm Vait Mirzayev, Nergiz Mamedova, Gulmira Elisova ve Elmira Elisova'ya ilgileri için teşekkür ederim.

Kazakistan'da geçirdiğim sürede beni bölümlerinde ağırlayan El-Farabi Kazak Millî Üniversitesinden başta Prof. Dr. Gulmira Bayanjanovna Madieva ve Doç. Dr. Saule Bekmuhamedovna Bektemirova olmak üzere bütün Genel Dil Bilimi ve Avrupa Dilleri Bölümü hocalarına teşekkür ederim. Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerine erişmem için her türlü imkânı seferber eden Dr. Öğr. Üyesi Rasim Bayraktar, Şahısmail Asiyev, Dildar Nidayevna Badalova, Zülbiya İslamovna Recebova ve Yusuf Aliyev'e şükranlarımı sunuyorum. Ancak Ladibek Fatih Tutadze ve Yerlan Zhiyenbayev elimden tutmasaydı bu araştırma asla tamamlanamazdı. Onlara minnettarım.

Yüzlerce kilometre öteden onlarca sorumu bıkmadan cevaplama nezaketi gösteren ve tezin kavramsal bölümünün şekillenmesine yardımcı olan Prof. Dr. François Grosjean ve Prof. Dr. David Crystal'a, bilgilerini ve birikimlerini büyük bir içtenlikle benimle paylaşan

hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Derya Çobanoğlu Aktan ve Dr. Öğr. Üyesi Aysel Tüfekçi Akcan'a, görüşleri ile katkı sağlayan Prof. Dr. Firdevs Karahan ve Dr. Öğr. Üyesi Gülin Dağdeviren Kırmızı'ya da teşekkür ederim. Novosibirsk Devlet Üniversitesinde geçirdiğim zaman diliminde bana yeni bir dilin kapılarını açan ve yeni bir kültürü tanımamı sağlayan Rusça hocalarım Svetlana Olegovna Çernova ve Tatiyana Pavlovna Panova'ya da teşekkür ederim. Tanıştığım için kendimi şanslı hissettiğim Prof. Dr. Mark Kirchner'e araştırmam ile samimi bir şekilde ilgilendiği ve bana Justus Liebig Üniversitesinde verimli bir çalışma ortamı sağladığı için ayrıca teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Kendilerini tanıdığım ve birlikte çalışma fırsatı bulduğum için şanslı hissettiğim meslektaşlarım Arş. Gör. Dr. Abdulsamet Sandal, Arş. Gör. Hamide Merve Altıparmak, Arş. Gör. Hatice Vargelen, Arş. Gör. Şeyda Özcan'a dostluklarının yanında tezin kontrol edilmesine de yardımcı oldukları için teşekkür ederim.

Beni yetiştiren ve bugüne gelmem de çok büyük emeği olan ilk öğretmenlerin sevgili anneme ve babama, acı ve tatlı her günümüzde birlikte olduğumuz kardeşlerime, bana her konuda yardımcı olmaya çalışan teyzeme sonsuz teşekkürler.

Son olarak doktora eğitimim için sağladığı maddi destekten ötürü TÜBİTAK'a (2211-A) teşekkür ederim.

Kayhan İNAN

Giessen

Ağustos, 2018

KAZAKİSTAN'DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNDE TÜRKÇE ANA DİLİ BAĞLILIĞI
(DOKTORA TEZİ)

Kayhan İnan
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Kasım 2018

ÖZ

Türkiye dışında yaşayan Türklerde dil bağlılığı olgusunu Kazakistan'daki Ahıska Türkleri örneğinde incelemeyi amaçlayan bu araştırma, karma yönteme dayanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Kazakistan'ın Almatı, Cambul, Güney Kazakistan ve Kızılorda eyaletlerinde yaşayan 274 Ahıska Türkü oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında verilerin toplanmasına 03.04.2017 tarihinde başlanıp 12.06.2017 tarihinde son verilmiştir. Araştırmanın nicel verilerinin toplanmasında Dil Biyografisi Anketi ve Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında ise herhangi bir ölçme aracı kullanılmamış, dilin konuşulduğu ortam içerisinde ses kayıtları alınmış ve saha notları tutulmuştur. Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Dil Biyografisi Anketi ile toplanan verilerin incelenmesinde betimsel istatistikten yararlanılmıştır. Betimsel istatistik verileri yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenlerine göre incelenmiştir. Bunun yanında anket verileri üzerinden kişiye, ortama ve işleve göre dil seçimlerinde dil sürdürüm gücü hesaplanmıştır. Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği aracılığı ile toplanan verilerin incelenmesinde ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklemler t testinden yararlanılmıştır. Ölçek puanları yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu ve yerleşim yeri değişkenlerine göre incelenmiştir. Nitel verilerin değerlendirilmesinde ilk olarak ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Ardından

konuşmacıların Türkçe-Rusça kod değiştirdiği bölümler Temel Dil Çerçeve Modeli ve Belirtililik Modeli'ne göre analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların Rusçada Türkçeye göre daha yüksek yeterliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Gençler yaşlılara, erkekler kadınlara ve şehirde yaşayanlar köyde yaşayanlara göre Türkçede daha az yeterliğe sahiptir. Buna karşın katılımcıların büyük çoğunluğu ana dilini Türkçe olarak belirtmiştir. Katılımcıların Türkçeyi daha çok aile içi iletişim ve duygusal işlevler için seçtikleri belirlenmiştir. Ölçek puanlarına bakıldığında katılımcıların %62,0 oranında Türkçeye yüksek düzeyde bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumuna göre katılımcıların dil bağlılıklarında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak katılımcıların dil bağlılıklarında yaş, yerleşim yeri ve Türkçe dersi alma durumunun istatiksel olarak anlamlı bir şekilde fark yarattığı belirlenmiştir. Temel Dil Çerçeve Modeli'ne göre incelenen kod değiştirme verileri, temel dil dizge biçim birimi stratejisi dışında modelin bütün varsayımlarını karşılaşmaktadır. Belirtililik Modeli'ne yönelik ulaşılan sonuçlar ise katılımcıların dil seçimleri ile uyuşmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin Türkçe dil bağlılıklarının yüksek olduğu ancak Türkçe öğretiminin özellikle genç kuşaklarda desteklenmesi gerektiği görülmektedir.

Bilim Kodu : 11101

Anahtar Kelimeler : Dil Bağlılığı, İki Dillilik, Dil Sürdürümü, Kod Değiştirme, Türkçe Eğitimi, Ahıska Türkleri

Sayfa Adedi : 284

Danışman : Prof. Dr. Necati DEMİR

TURKISH MOTHER LANGUAGE LOYALTY IN AHISKA/MESKHETIAN TURKS WHO LIVE IN KAZAKHSTAN (PH.D. THESIS)

Kayhan İnan
GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
November 2018

ABSTRACT

This study aims to investigate the language loyalty phenomenon in the case of Ahıska/Meskhetian Turks in Kazakhstan in the context of Turks who live outside of Turkey, is based on mixed method. The population of study consists of 274 Ahıska/Meskhetian Turks who live in Almaty, Zhambyl, South Kazakhstan and Kyzylorda states of Kazakhstan. The collection of data was started on 03 April 2017 and ended on 12 June 2017. Language Biography Questionnaire and Turkish Language Loyalty Scale were used to collect quantitative data of study, but any measuring instrument wasn't used to collect qualitative data. However, fields notes were kept and voice records taken in the environment where the language was spoken. SPSS statistical package program has been used to analyze the data. Analyze of the data which collected with Language Biography Questionnaire has been made benefit of descriptive statistics. Descriptive statistical data were analyzed according to age, sex and settlement variables. In addition, language maintenance strength on language choice according to people, settings and functions has been calculated from questionnaire data. Independent samples t-test and one-way analysis of variance test (ANOVA) have been used in the analysis of the data collected through Turkish Language Loyalty Scale. Scale scores have been analyzed according to age, sex, marital status, education, employment and setting. In the evaluation of the qualitative data the voice records were transcribed first. Then, parts

of the records which speakers switched code between Turkish and Russian were analyzed according to Matrix Language Frame Model and Markedness Model. As a result of study, it was determined that the participants had higher competence in Russian than Turkish. Males, young people, and those living in urban areas had more competency in Turkish compared to females, elderly people, and those living in rural areas respectively. Nevertheless, the vast majority of participants stated Turkish as their mother tongue. It was determined that the participants chose Turkish language more because of its emotional functions, and Turkish was used for communication within the family. When the scale scores are examined that 62.0% of participants are highly loyal to Turkish. There were no statistically significant differences in the language loyalty of participants according to sex, marital status, education and employment. However, it was determined that age, settlement and taking Turkish lessons were significantly related to differences in the language loyalty of the participants. The code-switching data, analyzed according to Matrix Language Frame Model, proved all the hypotheses of the model except of Morpheme Order Principle. The results related to the Markedness Model matched with participants' language choice. Having looked at the result of the research, it is seen that the Ahiska/Meskhetian Turks living in Kazakhstan have high language loyalty for the Turkish language. However, Turkish language teaching should be supported especially for younger generation.

Science Code	: 11101
Key Words	: Language Loyalty, Bilingualism, Language Maintenance, Code-Switching, Turkish Language Education, Ahıska/Meskhetian Turks
Page Number	: 284
Supervisor	: Prof. Dr. Necati DEMİR

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ

ŞEKİLLER LİSTESİ

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

$\overline{X}$	Ortalama
%	Yüzde
1. tek. şah.	1. tekil şahıs
1. tek. şah. iye.	1. tekil şahıs iyelik eki
2. çoğ. şah. iye.	2. çoğul şahıs iyelik eki
2. tek. şah.	2. tekil şahıs
2. tek. şah. iye.	2. tekil şahıs iyelik eki
3. çoğ. şah.	3. çoğul şahıs
3. tek. şah.	3. tekil şahıs
bağ.	Bağlaç
bel. dur.	Belirtme durumu
bitme.	Bitmemiş fiil
bul. dur. çek	Bulunma durumu çekimi
bul. ed.	Bulunma edatı
çık. dur.	Çıkma durumu
çık. dur. ed.	Çıkma durumu edatı
çoğ.	Çoğul
ed.	Edat
er.sıf.	Eril sıfat
er.zam.	Eril zamir
f	Sıklık

geç.zam.	Geçmiş zaman
göst.zam.	Gösterme zamiri
ilgi dur. çek.	İlgi durumu çekimi
km	Kilometre
m	Metre
N	Kişi sayısı
nötr sıf.	Cinsiyetsiz sıfat
olmsuz. ed.	Olumsuzluk edatı
p	Anlamlılık düzeyi
r	Korelasyon değeri
RK	Rusça/Kazakça
s.	Sayfa
sd	Serbestlik derecesi
Ss	Standart sapma
t	T puanı
T	Türkçe
vas. dur. çek.	Vasıta durumu çekimi
yön. dur	Yönelme durumu
ε	Hata değeri
λ	Faktör yük değeri
χ^2	Ki kare

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tezin bu bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları sınırlılıkları ile tanımlar ve ilgili araştırmalar hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Dil, insanın içinde yaşadığı çevrenin başka bir düzlemdeki yorumudur. Birey kendini ve çevresini buna göre algılayıp anlamlandırır. Türkçe konuşan bir kişi çevresini Türklerin bakışıyla, Japonca konuşan Japonların bakışıyla, Rusça konuşan Rusların bakışıyla yorumlar. İnsan konuştuğu dil ile karakter ve kimlik kazanır. İnsanların ortak bir karakter ve kimlik etrafında toplanarak birlik oluşturmasında en temel araç dildir. Aynı dili konuşan insanlar, benzer amaç ve idealler etrafında birleşerek ortak hareket eder. İnsanın ait olduğu grup içerisinde kendi yerini alabilmesi için topluluğun dilini bilmesi gerekmektedir.

Aynı dili konuşan insanlar birbirlerine karşı bağlılık ve sorumluluk hisseder. Ana dili bu bağlılığın gelişmesinde ve insanın kendini tanımasında ilk adımı oluşturur. Kişi, dünyaya geldiği andan itibaren hızlı bir şekilde ana dilini edinmeye ve bu dilde kendini ifade etme becerisi kazanmaya başlar. Aile ve yakın çevrenin de birinci derecede sorumlu olduğu bu süreç, bireyin örgün eğitim almaya başlaması ile birlikte farklı bir evreye girer. Örgün eğitim kurumlarında verilen eğitim, otoritenin belirlediği eğitim ve dil politikalarına bağlı olarak düzenlenir. Bu bağlamda eğitim kurumlarında öğrencilere devletçe tanınmış bir dilde veya

dillerde dersler okutulur. Böylece birey, başta dinleme ve konuşma becerileri olmak üzere aile ve yakın çevresinden edindiği dilin standartlaşmış şeklini öğrenir. Bu aşamada örgün eğitim dilinin dışındaki bir dili, ana dili olarak edinen birey, farklı bir dilsel çevrenin içinde kendine yer bulmaya çalışır.

Dünya üzerinde yer alan 190 devlete karşılık, altı binden fazla dilin konuşulduğu düşünüldüğünde kalabalık bir nüfusun yaşamını sürdürmek için birden fazla dili konuştuğu görülür. Bu nedenle bir ülkede kabul edilen eğitim ve çalışma dilinin yanı sıra pek çok farklı dil de günlük hayatta kendine yer bulur. Birden çok dilin aynı ortamda bulunması etkileşim ile birlikte rekabeti de beraberinde getirir. Bu etkileşim ve rekabetin ortaya çıkmasında göçlerin de büyük payı vardır.

Yüzyıllar önce başlayan göç hareketi günümüzde de sürmekte, insanlar başta ekonomik ve güvenlik kaygıları ile göç etmekte ya da ettirilmektedir. İnsanlar göç ettikleri yerlere kendi dillerini ve kültürlerini de götürmektedir. Bireylerin kendi dil topluluklarından ayrılarak yeni bir dil topluluğunun içinde yaşamaya başlaması bazı dilsel sorunları da beraberinde getirir. Öncelikle göçmen dili, yaygın şekilde konuşulduğu çevreden koparılarak yeni bir ortama taşınmıştır. Başka bir dilin baskın olarak kullanıldığı bu yeni alanda çok kısıtlı bir ortamda belirli kişilerce konuşulan göçmen dili, baskın dilin etkisine açık bir durumdadır. Öyle ki göçmen dilinin yaşaması için gerekli desteğin sağlanmaması durumunda baskın dil tarafından sindirilme tehlikesi bulunmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin önünde iki seçenek vardır. İlk seçenek kendi dillerini sürdürme iradesi göstermektedir. İkinci seçenek ise kademeli bir şekilde kendi dillerini kullanımdan düşürerek baskın dile geçmektedir.

Bireyin kendi dilini sürdürmek istemesi kendi kimliğini koruma arzusunun ve diline olan bağlılığın göstergesi olarak yorumlanır. Bu nedenle dil bağlılığı, birden fazla dilin bulunduğu bir ortamda insanların kendi dillerini sürdürme ve kullanma kararlılığı göstermesidir. Bireyin diline bağlılığı öncelikle onun kendi dilini diğerlerinden ayıracak farkındalığa ve kendi diline yönelik olumlu tutuma sahip olmasını gerektirmektedir. Bireyin kendi diline yönelik olumlu ve yüksek bir tutuma sahip olması onu ortama, kişiye ve işleve göre iletişimin çeşitli alanlarında kendi dilini seçme ve kullanma konusunda

cesaretlendirecektir. Ancak kişinin kendi diline bağlılık göstermesi baskın dili tamamen dışlaması ve o dili görmezden gelmesi anlamına gelmemektedir. Diller arası etkileşim kaçınılmazdır ve bireyin iki dili de etkin bir şekilde kullanması doğaldır.

Günlük yaşamda farklı dillerin bir arada bulunması bireylerin sıklıkla diller arasında geçiş yapmalarına neden olmaktadır. Anlam bir dilden diğerine kaydırılırken çoğu zaman dilsel kodlar da değiştirilmektedir. Bu bağlamda farklı nedenlerden dolayı bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan kod değiştirme, iki dilli bireylerin iletişimlerinin bir parçasıdır. İki dilliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan kod değişimi, bireyin kimliği, ait olduğu toplumsal yapı, günlük yaşamda kullandığı dillere ilişkin tutumu ile de yakından ilişkilidir.

İlgili alanyazın incelendiğinde dil bağlılığı ve diğer ilişkili olgulara ait araştırmaların ilk olarak dünyanın çeşitli bölgelerinden göç alan endüstrileşmiş ülkelerde yapıldığı görülmektedir. Göçmen dilinin sürdürülmesi, göçmen dilinin kullanıldığı iletişim ortamı ve baskın dilin göçmen dili üzerindeki etkisi, araştırmaların üzerinde durduğu ortak noktalardır. Konuya Türkiye dışında yaşayan Türkler bağlamında bakıldığında yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun Avrupa ülkelerindeki göçmen Türkleri ele alması ise dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan, dil ve kültürünü geleceğe taşıma noktasında Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyan grupları göz ardı etmektedir. Bu nedenle vatanlarından koparılarak sürgün konumunda yaşamak zorunda bırakılan Ahıska Türklerinin başta Türkçe olmak üzere diğer diller ile ilişkileri üzerinde yeterince durulmadığı söylenebilir.

Derin darbeler almış olan Ahıska Türkleri yaşadıkları sürgün nedeniyle, yabancı bir ülkeye göç etmiş ya da Osmanlı Devleti sınırları içerisindeyken azınlık durumuna gelmiş Türklerden ayrılmaktadır. Bunun yanında başta Rusça olmak üzere pek çok dilin çevrelediği bir ortamda kültürel haklardan tamamen mahrum bırakılmalarına rağmen ana dillerini sürdürme ve kimliklerini koruma konusunda büyük bir kararlılık göstermişlerdir. Bu doğrultuda Türkiye dışında yaşayan Türklerin dil bağlılıklarına ilişkin bu araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir: Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin dil bağlılığı bakımından Türkçe ile olan ilişkileri nasıldır?

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Türkiye dışında yaşayan Türklerde dil bağlılığı olgusunu Kazakistan'daki Ahıska Türkleri odağında betimlemektir. Bu çerçevede araştırma, iki alt amaç etrafında şekillenmiştir. Birinci alt amaç, Kazakistan'daki Ahıska Türklerinde Türkçe dil bağlılığı ve dil bağlılığı ile ilişkili olgular çerçevesinde Türkçe, Rusça ve Kazakçanın[1] durumunu ortaya koymaktır. İkinci alt amaç ise, dil bağlılığı odağında Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin Türkçe-Rusça kod değiştirme durumlarını yapısal olarak incelemektir.

Araştırmanın birinci alt amacı ile ilgili olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakça kullanımları nasıldır?
2. Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya yönelik dil seçimleri nasıldır?
3. Katılımcıların Türkçeye yönelik dil bağlılığı puanlarının düzeyi nedir?
4. Katılımcıların Türkçe dil bağlılığı puanları cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, yerleşim yeri ve Türkçe dersi alma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

İkinci alt amaç için ise şu sorulara cevap aranmıştır:

5. Katılımcıların Türkçe-Rusça kod değiştirme durumları Temel Dil Çerçeve Modeli'ne ait varsayımları karşılamakta mıdır?
6. Katılımcıların Türkçe ve Rusça kullanımları Belirtililik Modeli ile uyuşmakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Bireyin benlik duygusu geliştirmesi ana dili edinme süreci ile yakından ilişkilidir. Ana dili ediniminde sürekliliğin sağlanması ve sosyal hayatta dilin yaygın bir şekilde kullanılması

[1] Bir dil değişkesinin ayrı bir dil olarak kabul edilmesi bilimsel olmaktan öte siyasi bir konudur. Bu bağlamda araştırma kapsamında Kazak Türkçesi terimi yerine Kazakistan içerisindeki resmî kullanım göz önünde bulundurularak Kazakça terimi tercih edilmiştir.

ana vatanlarından çeşitli sebeplerle ayrılmış grupların içinde yaşadıkları ortamda varlıklarını sürdürebilmeleri için önemlidir.

Tarihin çok eski çağlarından beri insanlar çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları yeri terk edip farklı bölgelere göç etmiştir. Özellikle insanlığın son beş yüz yılından günümüze kadar geçen zaman içerisinde görülmemiş bir insan hareketliliği gerçekleşmiştir. Fishman (1972, s.107-109), modern çağda insanlığın geniş kitleler hâlinde beş defa dil değiştirdiğine dikkat çekmektedir. Bunlar (a) Avrupa'da merkezi devletlerin kurulması ile birlikte yerel dillerin önem kazanması, (b) Kuzey ve Güney Amerika'da İngilizce ve İspanyolcanın yaygınlaşması, (c) özellikle Asya ve Afrika'da başta toplumun üst tabakaları olmak üzere İngilizce ve Fransızcanın kullanılması, (ç) Sovyet idaresindeki topraklarda Rusçanın baskın hâle gelmesi ve (d) Afrika ve Asya'nın çoğu bölgesinde eğitim, kültür ve teknik alanlarda kullanılan ithal dillerin yerinden edilmesi olarak sıralanabilir. Bunun yanında II. Dünya Savaşı'nın sonrasında ise dil ölümlerine rastlanma sıklığı ile ilgili küresel bir artış yaşanmıştır.

Bu yüzyılda ise rekor düzeyde dilin konuşanı kalmadığı için ölmesi ve buna paralel olarak kitlesel dil kayıplarının yaşanması beklenmektedir. Süreç içerisinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan soydaşlarının ana diline yönelik bağlılıklarının korunmasına ve dillerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik politikaları hayata geçiren ülkelerin bu mücadelede etki alanlarını genişleteceği ve soydaşlarının yaşadıkları bölgelerde varlıklarını sürdürebilmelerini sağlayacağı düşünülmektedir.

Sahip olduğu nüfus ve yayılım alanı göz önünde bulundurulduğunda dünyanın pek çok farkı bölgesinde ana dili olarak konuşulan dillerden biri de Türkçedir. Türkçe başta Avrupa olmak üzere dünyanın göçmen, azınlık ve sürgün konumundaki insanlar tarafından ana dili olarak konuşulur. Türkçe, Batı Avrupa'ya çalışmak amacıyla giden Türk işçiler ve onların aileleri tarafından göçmen dili olarak, başta Balkanlar olmak üzere çevre ülkelerde azınlık dili olarak konuşulmaktadır. Bunun yanında Türkçe, diğer devletlerin uyguladığı sürgün politikaları sonucunda, yaşadıkları bölgeleri terk ederek farklı coğrafyalara dağılan topluluklar tarafından da konuşulmaktadır. Bu topluluklardan biri olan Ahıska Türkleri, yaşadıkları

ülkelerde Türkçeyi ana dili olarak yaşatma ve sürdürme konusunda dikkat çekici bir kararlılık sergilemektedir.

Yurt dışında Türkçeyi ana dili olarak konuşan gruplar üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında daha çok sanayileşmiş ülkelere çalışmak üzere gitmiş Türk işçi çocukları ve onların dil durumları incelenmiştir. Bunun yanında son zamanlarda Balkanlar'da yaşayan Türklerin ana dilleri ile ilgili çalışmaların arttığı da bir gerçektir. Ancak yaşadıkları topraklardan koparılarak pek çok farklı ülkede yaşamaya mahkûm edilen Ahıska Türklerinin ana dillerini edinimine, aktarımına ve korunmasına ilişkin çalışmalar sınırlıdır.

İlgili alanyazın incelendiğinde dil bağlılığının başlı başına bir kavram olarak Türkçe konuşanlar açısından ele alındığı bir araştırmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle Ahıska Türklerinin ana dillerine olan bağlılıklarını ve ana dillerini kullanma durumlarını ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapılmasının gerekli olduğu görülmüştür.

Bu bağlamda araştırmanın;

- Konu ile ilgili Türkçe alanyazının kısıtlı olması nedeniyle ilgili yabancı dilde yapılan araştırmalardan yola çıkılarak kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile dil bağlılığı kavramını tanıtmaya çalışması,
- Çizilen kavramsal çerçeve dâhilinde daha sonraki araştırmalar için de yardımcı olacağı düşünülen yurt dışında yaşayan Türklere yönelik Türkçe dil bağlılığı ölçeği geliştirilmeye çalışılması,
- Batı Avrupa ve Balkanlar ile ilgili yapılan çok sayıdaki araştırmaya karşın yurt dışında yaşayan Türkler bağlamında Ahıska Türklerini ele alarak konuya yeni bir bakış açısı ve farklı bir boyut kazandırmaya çalışması,
- Bir Türk cumhuriyetinde Türk olarak yaşayan Ahıska Türklerine yönelik Türkiye'nin bir dil politikası oluşturması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Ulaşılan araştırma sonuçlarının genel olarak farklı ülkelerde yaşayan Türklerin dil bağlılığını belirlemesinde, özel olarak Ahıska Türklerinin dil bağlılıklarını ortaya koymasında Türkçe eğitimine ilişkin izlenecek politikalara ve uygulamalara katkı sağlaması umulmaktadır.

1.4.Varsayımlar

Bu başlık altında araştırma varsayımlarına yer verilmiştir. Buna göre araştırma yöntemi ve süreciyle ilgili şunlar varsayılmıştır:

1. Ahıska Türklerinin ana dillerini kullanma durumlarını ve dil bağlılıklarını belirlemeye yönelik olan bu çalışma, karma yönteme dayanır. Bu yöntem araştırma için uygundur.
2. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan *Dil Biyografisi Anketi* ve *Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği* geçerli ve güvenilirdir.
3. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, katılımcıların dil kullanım durumlarına ve dil bağlılıklarına ilişkin gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
4. Derlenen kod değiştirme verileri katılımcıların doğal dil üretimlerini içermektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1. Çalışma grubuna dâhil olan Kazakistan'daki Ahıska Türkleriyle,
2. Araştırmacı tarafından geliştirilen *Dil Biyografisi Anketi* ve *Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği*'nden elde edilen verilerle,
3. Doğal dil üretimlerini içerdiği varsayılan kod değiştirme verileriyle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Dil Bağlılığı: Çok dilli bir ortamda bireyin alan, bağlam ve kişilere göre belirli bir dili seçme, seçtiği dili kullanma ve sürdürme kararlılığı göstermesidir.

İki Dillilik: Bireyin iki farklı dil grubun üyesi olması ve bu gruplara ait sosyal ve kültürel ortam içinde bulunmasıdır (Grosjean, 1982). İki dillilik, kişinin bir dilin yanında ikinci dilin en az bir beceri alanında etkin olmasıdır (Macnamara, 1967).

Çok Dillilik: Aynı coğrafi konumda, aynı zaman diliminde ve aynı toplulukta birden fazla dilin bir arada bulunduğu durumlarda ortaya çıkan dil desenidir**.**

Dil Sürdürümü: Çeşitli nedenlerle başka bir dil çevresine yerleşmiş birey ve toplulukların kendi dillerini sürdürme ve kullanma durumudur.

Dil Kayması: Birey veya toplulukların bir dili kademeli olarak bırakarak başka bir dili kullanma ve benimseme durumudur.

Dil Tutumu: Bir toplum dil bilim terimi olarak insanların kendi dillerine veya başkalarının dillerine karşı sahip oldukları tutumu ifade eder (Crystal, 2008).

Dil Seçimi: Alan değişkenine göre birey ve toplulukların sahip olduğu dil repertuvarından kendileri için uygun olan bir dili seçip iletişimde kullanma durumudur.

Kod Değiştirme: İki ayrı dil bilgisel sistem veya alt sistemin yan yana bulundukları bir konuşma içerisinde, birbirleriyle değiştirilmesidir (Gumperz, 1982).

1.7.İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında araştırmaya kaynaklık eden ve sonuçları itibariyle araştırma ile bağlantılı olan makale, yüksek lisans tezi, doktora tezi ve kitap çalışmaları hakkında özet bilgilere yer verilmiştir.

Fishman (1966), "Language Loyalty in the United States" başlıklı kitabı dil bağlılığı konusu ile ilgili ilk ve temel kaynaklardan biri sayılmaktadır. Fishman, bu kitabında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki İspanyol, Fransız, Alman ve Ukraynalı göçmenlerin dil bağlılığı, dil aktarımı, kültürel kimliğin yaşatılması üzerinde durmuştur. Ayrıca medyanın dil aktarımı üzerindeki etkisi ve dil kayıpları hakkında da bilgiler verilmiştir. Kitap, Amerika'nın izlediği göçmen politikalarının tarihi gelişimi ve etkileri hakkında pek çok makaleyi içermektedir.

Thompson (1971), "Language Loyalty in Austin, Texas: a Study of a Bilingual Neighborhood" başlıklı doktora tezinde pek çok İngilizce-İspanyolca iki dillinin bulunduğu

Austin'de yaşayanların dil kullanımını ve dil bağlılığını araştırmıştır. Araştırma, birbirinin ardılı olan iki alt araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci alt araştırma, Austin'deki iki dilli yetişkinlerin İspanyolcayı ne kadar sıklıkla, hangi bağlamda ve kimlerle konuştuğunu belirlemeye yöneliktir. İkinci alt araştırma ise İspanyolcayı ne şekilde kullandıklarını belirlemeye yöneliktir. Araştırma sonuçları göstermiştir ki çocukluklarını kırsal alanda geçirenler İspanyolcayı daha yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Austin'de yaşayan ikinci kuşak yetişkinlerin çocuklarına İspanyolca öğretmedikleri ve çocukların İspanyolcayı daha çok sokakta ve arkadaş çevresinde öğrendikleri sonucuna varılmıştır.

Fuller'in (1982), "A Study of Navajo Language Maintenance and Shift" başlıklı doktora tezi, ev ortamında konuşulan Navajo dilinin okulda kullanımı ve sürdürümüne yönelik tutumun araştırılması üzerinedir. Veriler, Navajo gençler arasından anketler aracılığı ile toplanmıştır. Ulaşılan sonuçlar Navajo diline yönelik tutum ve bu dilin kullanımı ile demografik özellikler arasında bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Katılımcıların Navajo dilinin eğitim ortamında kullanmaları ve Navajo dilinde okuryazar olmaya yönelik olumlu yönde tutuma sahip olmaları araştırmanın ulaştığı diğer sonuçlardandır.

Wai (1983), "A Study of Language Use and Language Loyalty among School Age Indian and Pakistan in Hong Kong" başlıklı yüksek lisans tezinde Hong Kong'ta yaşayan Hindistanlı ve Pakistanlı öğrencilerin dil kullanımlarını ve dil bağlılıklarını araştırmıştır. Araştırma kapsamında cinsiyet, göçmenlik geçmişi, eğitim durumu gibi dil kullanımını etkileyen etkenler üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuçları kadınların erkeklerden daha yüksek oranda dillerine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun temel nedeni olarak ise kadınların erkeklerden daha düşük eğitim düzeyine ve kısıtlı ekonomik güce sahip olmaları gösterilmiştir.

Higaldo (1986), "Language Contact, Language Loyalty, and Language Prejudice on the Mexican Border" başlıklı makalesinde Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri sınırında bir şehir olan Juarez'de İngilizce ve İspanyolcaya karşı tutumu ve İspanyolca-İngilizce kod değiştirimini araştırmıştır. Makaleye göre Juarez şehri konumu itibariyle İngilizce ve İspanyolcanın bir kesişim alanıdır ve çok sayıda iki dilli bireyi barındırmaktadır. İnsanlar

ekonomik nedenlerle günlük yaşamlarında İngilizceyi de sıklıkla konuşmaktadır. Araştırma kapsamında 45 erkek ve 40 kadın ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların İspanyolca yerine İngilizce kullananları, kendi kimliklerinden uzaklaşmış kişiler olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bunun yanında İngilizcenin daha çok işlevsel bir dil olarak görüldüğü de araştırmanın ulaştığı diğer bir sonuçtur.

Mudmarn (1988), "Language Use and Loyalty Among the Muslim-Malays of Southern Thailand" başlıklı doktora tezinde Tayland'ın güneyinde yaşayan Müslüman Malayların dil bağlılıklarını ve dil kullanımlarını araştırmıştır. Araştırma kapsamında, Patani ve Satun adındaki iki ayrı Malay topluluğu incelenmiştir. Katılımcıların dil geçmişleri, becerileri, kullanımları ve dile karşı olan tutumları nitel ve nicel veriler olarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda Patani topluluğunda Malayca lehine yüksek bir dil bağlılığı tespit edilmiştir. Satun topluluğunda ise Taycaya doğru dil kayması yaşandığı görülmüştür. Bunun yanında çocukların dil kullanımlarının din eğitimi ve yaşanılan yerleşim birimine göre değişiklik gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Backus (1992), "Patterns of Language Mixing" başlıklı kitabında göçmenler üzerinden Türkçe ve Hollandaca arasındaki etkileşimi ortaya koymaya çalışmıştır. İki dilli gençler üzerinden derlenen verilerde kod değiştirme örnekleri çıkarılarak incelenmiştir. Araştırma Hollanda'da konuşulan Türkçe üzerindeki Hollandaca etkisini ortaya koyması ve Türkçe-Hollandaca arasındaki kod değiştirme durumunun genel çerçevesini çizmesi bakımından önemlidir.

Yağmur (1997), "First Language Attrition among Turkish Speakers in Sydney" başlıklı kitabında Avustralya'nın Sidney şehrinde yaşayan göçmen Türklerin, içinde yaşadıkları toplumda ana dillerinin aşınım sürecini ve bu sürece öznel etnikdilsel canlılık algısının etkisini araştırmıştır. "Dil Kullanımı-Dil Seçimi Sormacası" ile "Öznel Canlılık Sormacası"nın veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırmada Avustralya'ya yerleşen birinci kuşak Türklerde etnikdilsel canlılığın yüksek olduğu öte yandan diğer kuşaklarda ana dilinin aşınmasının ve dil kaybının yaşandığı belirlenmiştir.

Zeng (1997), "Language Maintenance and Language Shift among Chinese American Young Adults in the Greater New York City Area" başlıklı doktora tezinde New York'ta yaşayan genç yetişkin Çinliler arasındaki dil sürdürümünü ve dil kaybını araştırmıştır. Veri toplama aracı olarak 40 soruluk bir anket hazırlanmış ve 185 genç yetişkin üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Daha sonra seçilen 18 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçları katılımcıların çok azının Çinceyi sokakta kullandığını ve basın yayın olanakları hakkında bilgilerinin olmadığını göstermiştir. Bunun yanında Amerika'da doğan Çinlilerin dil sürdürümlerinin düşük çıktığı görülmüştür.

Rivera-Mills (1998), "Language Use, Proficiency, and Attitudes among Hispanics in a Northern California Community" başlıklı doktora tezinde kırsal alanda yaşayan Hispaniklerin dil kullanımlarını, dil yeterliklerini ve dil tutumlarını araştırmıştır. Araştırmada kuşaklar arası dil kullanımı, katılımcıların İngilizce ve İspanyolcadaki dil yeterlik düzeyleri ve İspanyolcanın sürdürümüne yönelik tutumları üzerinde durulmuştur. Anketler ve görüşmeler ile 50 katılımcıdan toplanan verilerin incelenmesi sonucunda kuşaklar arasında İspanyolcadan İngilizceye gerçekleşen kaymanın yüksek boyutta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu sonuçların ortaya çıkmasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hispanik ve İspanyolca karşıtlığının önemli rol oynadığı belirtilmiştir.

Şener (1998), "Türkçe-Almanca Konuşanlarda Kod Değiştirimi Yapısal İlişkiler Açısından Çözümleme Denemesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Türkçe ve Almanca iki dilli Türklerden derlediği kod değiştirme örneklerini kelime türleri bakımından incelemiştir. Araştırma kod değiştirmeye yönelik genel kavramsal çerçevenin Türkçeye aktarılması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Temel Dil Çerçeve Modeli'nin verilerinin ana çözümleme modeli olarak benimsendiği araştırmada Yönetim Modeli'ne de ayrıca yer verilmiştir. Kod değiştirme örnekleri adlar, eylemler, ilgeçler, niteleyiciler ve adıllar başlıkları altında gruplandırılmıştır.

Lee (1999), "Sources of Influence over Navajo Adolescent Language Attitudes and Language Use" başlıklı doktora tezinde Navajo gençlerin dile yönelik tutumlarını ve dil kullanımlarını araştırmıştır. 215 kişinin katıldığı araştırma beş ayrı lisede

gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları Navajo dilinin daha çok evlerde ve törenlerde konuşulduğunu ortaya koymuştur. Okullarda Navajo dilinin kullanımının gençlerin bu dildeki yeterliklerini artırdığı belirlenmiş ve bunun Navajo dilinin sürdürülmesinde önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Yağmur, De Bot ve Korzilius'un (1999) yazdığı "Language Attrition, Language Shift and Ethnolinguistic Vitality of Turkish in Australia" başlıklı makalede Avustralya'daki Türklerde Türkçeye yönelik dil aşınması incelenmiştir. Türkiye'den 40 referans grup ile karşılaştırılan 40 Türk göçmenin katılımı ile gerçekleştirilen araştırmada Türkçeye yönelik düşük düzeyde dilsel canlılık belirlenmiştir. Türkçe eğitim alan ve göçmenlik süresi kısa olan kişilerde dil aşınmasının daha az görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Dweik'in (2000), "Linguistic and Cultural Maintenance among the Chechens of Jordan" başlıklı makalesinde Ürdün Çeçenlerinde dilin ve kültürün sürdürümü konusu üzerinde durulmuştur. Yaklaşık 100 katılımcı ile gerçekleşen araştırmada anketler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Çeçen dilinin kullanılmasının ev, okul, misafirlik, din ve kültür ile ilişkili alanlara göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Bunun yanında bulgular üçüncü ve dördüncü kuşaktakilerin ağırlıkla Arapçaya doğru kaydığını göstermektedir.

Karahan'ın (2000), "Ethnolinguistic Vitality, Identity, Attitudes, Language Choice in Social Network and Codeswitching: The Case of Bosnian People Living in Sakarya" başlıklı doktora tezinde Sakarya'nın Aralık köyünde yaşayan Boşnakların etnikdilsel canlılıkları, etnik kimlikleri, tutumları ve dil kullanımları ele alınmıştır. Araştırmanın nicel kısmına ait veriler, "Öznel Etnikdilsel Canlılık Sormacası"nın 71 erkek ve 74 kadından oluşan katılımcılara yöneltilmesi ile toplanmıştır. Araştırmanın nitel kısmında ise katılımcıların konuşmaları kaydedilerek Boşnakça ve Türkçe kod değiştirme durumları "Temel Dil Çerçeve Modeli" ve "Belirtililik Kuramı" bağlamında incelenmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların yüksek etnikdilsel canlılığa sahip oldukları ortaya çıkmakla birlikte gelecek kuşakların Boşnakça yerine Türkçeyi kullanmayı tercih edecekleri görüşü de dile getirilmiştir.

Pavlenko (2001), “Bilingualism, Gender, and Ideology” başlıklı makalesiyle iki dillilikte cinsiyet değişkeninin durumunu yapısalcılık sonrası feminizm anlayışı çerçevesinde kuramsallaştırmaya çalışmıştır. Sadece cinsiyet düzeyine indirgenemeyecek şekilde çok fazla değişkenin rol oynadığı iki dilliliği sınırlı bir bağlam içerisinde ele alan Pavlenko, cinsiyet değişkeninin repertuvarda yer alan dillerdeki yeterlik düzeyini ne şekilde etkilediği üzerinde durmuştur. Makale, kadınların bir dilin sürdürülmesi veya ölmesinde erkeklerden daha fazla role sahip olduğunu savunmaktadır.

Kıymazarslan Alagözlü (2002), “Code-Switching Patterns and Underlying Socio-Psychological Configurations in Kabardian Speech Community: The Probable Effects of Urbanization” başlıklı doktora tezinde köyde ve şehirde yaşayan Kabartay dil topluluklarının ilk olarak toplum dil bilimsel ve sosyo-psikolojik görüntülerini betimlemiştir. Bunun ardından köyde ve kentte yaşayan Kabartayların etnikdilsel canlılıkları, etnik kimlik ve toplumsal ağlarının yoğunluğu ve dil davranışları karşılaştırılmıştır. Araştırmanın birinci basamağında Kabartaycanın ne kadar yaşatıldığı araştırılmıştır. Bu bağlamda dilin kimlerle, hangi durumda konuşulduğu belirlenmiştir. İkinci basamakta, Kabartaycanın sürdürülmesi ile ilgili tutumlar ortaya konulmuştur. Üçüncü basamakta ise “Belirtililik Kuramı” çerçevesinde onları kod değiştirmeye iten etmenler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda köyde ve şehirde yaşayan Kabartayların yüksek bir etnik kimlik duygusuna sahip oldukları ve dillerini aktarma konusunda istekli oldukları belirlenmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça Kabartayların kendi dillerini konuşmayı bıraktıkları sonucuna varılmıştır.

Yağmur ve Akıncı (2003) tarafından yazılan “Language Use, Choice, Maintenance and Ethnolinguistic Vitality of Turkish Speakers in France: Intergenerational Differences” başlıklı makalede, Fransa’da göçmen olarak yaşayan Türklerin dil kullanımı, dil sürdürümü ve etnikdilsel canlılıkları kuşak değişkenine göre incelemiştir. Araştırma kapsamında katılımcılar birinci ve ikinci kuşak olarak iki gruba ayrılmıştır. Ulaşılan sonuçları birinci ve ikinci kuşak arasında Türkçenin kullanımına ve seçimine yönelik bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Buna göre birinci kuşakta yer alan göçmenler ikinci kuşaktakilere göre

Türkçeye yönelik daha yüksek tutuma sahiptir. Aynı zamanda birinci kuşaktakilerin etnikdilsel canlılık oranları da diğer gruptan daha yüksektir.

Boucher-Yip (2004), "Language Maintenance and Shift in One Semai Community in Peninsular Malaysia" başlıklı doktora tezinde Malezya'da yaşayan Semailerin dil davranışlarını araştırmıştır. Daha çok sözlü iletişimde kullanılan bir dil olan Semai dilinin sürdürülmesi bağlamında topluluğun dil seçimleri incelenmiştir. Anketlerden yararlanılan araştırmada toplanan veriler gözlem ve görüşmeler ile desteklenmiştir. Katılımcıların Semai dilini bir topluluk dili olarak gördükleri ve topluluk dışı iletişimde Malaycayı kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında topluluk içinde Semai dilinin genç kuşaklara aktarıldığı ve dilin sürdürüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Ogoshi ve Hayashi'nin (2004), "Attitudes to Language Use in a Multi-Cultural Setting: A Report on Questionnaire Surveys of Korean/Japanese and Turkish/German Speakers" başlıklı araştırmalarında Berlin'de yaşayan göçmen Türkler ile Osaka'da yaşayan Korelilerin çok kültürlü ortamda kendi dillerine yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma sonucunda Berlin'deki göçmenlerin Türk medyasını yoğun bir şekilde takip ettikleri; Türk öğrencilerin ise sayı sayarken, yazarken ve hesap yaparken daha çok Almanca kullandıkları ancak aile içinde Türkçe kullanmaya özen gösterdikleri belirlenmiştir.

Bani-Shoraka (2005), "Language Choice and Code-Switching in the Azerbaijani Community in Teheran" başlıklı kitabında Tahran örneğinde Azerbaycan Türklerinin dil seçimi ve kod değiştirme durumlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Karma yönteme dayanan araştırmanın birinci kısmında dil kullanımına ilişkin anketler aracılığı ile veriler toplanmıştır. İkinci kısmında ise katılımcıların konuşmaları kaydedilerek kod değiştirme örnekleri çıkarılmıştır. Araştırma sonucu Tahran'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin iki dillilikten Farsça tek dilliliğe doğru kayma yaşadığını göstermektedir. Evin en genç bireylerinin Türkçede düşük yeterlik düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyindeki artışın ise Farsçaya yönelişi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında katılımcıların kod değiştirmeye dolaylı anlatım ifadelerinde başvurdukları ortaya konmuştur.

Devrisheva (2006), “Ahıska Türkleri: Sözlü Kültür Bağlamında” başlıklı yüksek lisans tezinde yazılı kaynakları yok edilen ve büyük bir göçe zorlanan Ahıska Türklerinin günümüze taşıdığı sözlü kültür varlıklarını derlemiştir. Araştırma kapsamında veriler Kazakistan’ın Almatı ve Enbekşi-Kazak bölgelerinde yaşayan Ahıska Türklerinden görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Araştırmada toplanan sözlü kültür ürünlerinin Ahıska Türklerinin güçlü bir kimliğe ve hafızaya sahip olduklarını gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Oh (2006), “Ahıska Turks and Koreans in Post-Soviet Kazakhstan and Uzbekistan: The Making of Diaspora Identity and Culture” başlıklı doktora tezinde Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından ortaya çıkan ülkelerde başlayan millileşme hareketlerinin azınlıkların kimlik ve kültür inşasına olan etkilerini araştırmıştır. Bu kapsamda Kazakistan ve Özbekistan’da yaşayan Ahıska Türkü ve Kore diasporaları incelenmiştir. Görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmada söz konusu grupların ortaya çıkan yeni durumda kendi kültür ve kimliklerini nasıl yapılandırdıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Ahıska Türklerinin Kazakistan ve Özbekistan’da oluşan yeni yapılanmaya çok fazla katılamadıkları, kendilerini adı geçen ülkelerde kalıcı hissetmedikleri ve Türkiye’ye göç etme eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Kore diasporasının Kazakistan ve Özbekistan’ın Güney Kore ile olan ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak ekonomik ve kültürel pek çok imkâna sahip olduğu belirtilmiştir.

Sargın (2006), “Ahıska Türkleri ile İlgili Politikaların Stratejik Boyutu” başlıklı yüksek lisans tezinde Ahıska Türklerinin menşei, sürgün süreci, bugün içinde bulundukları sosyal, politik ve ekonomik durumları ile geleceğe yönelik politikalarını incelemiştir. Bu kapsamda Ahıska Derneği Yetkilileri Derneği ve Türkiye’de yaşayan Ahıskalılar ile görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanında Amerika Birleşik Devletleri’nin Ahıska Türklerini göçmen olarak kabul etmesinin ardındaki politika ve öngörülere de araştırmada yer verilmiştir.

Bosnalı (2007), “İran Azerbaycan Türkçesi Toplumdilbilimsel Bir İnceleme” başlıklı araştırmasında İran’da konuşulan Türkçenin konumu ve işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. İran’ın Tahran ve Salmas şehirlerinden toplanan veriler ışığında Azerbaycan Türklerinin azınlıklaşma ve Türkçenin de işlevsizleşme sürecine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma

Türkçenin Farsça karşısında işlevsel açıdan gerilediği, bu gerilemenin özellikle Tahran gibi büyük şehirlerde daha çok olduğu ortaya konmuştur. Türkçenin işlevsizleşme sürecinin Azerbaycan Türklerinin azınlıklaşma sürecinden daha hızlı ilerlediği ise araştırma kapsamında ulaşılan diğer bir sonuçtur.

Komondouros ve McEntee-Atalianis'in (2007) yazdığı "Language Attitudes, Shift and the Ethnolinguistic Vitality of the Greek Orthodox Community in Istanbul" başlıklı makalede İstanbul'da yaşayan Ortodoks Rumların Yunancaya yönelik tutumları ve etnikdilsel canlılıkları incelenmiştir. 1000 katılımcı üzerinde yürütülen araştırmada Rumlar arasında Yunancanın etnik kimliği temsil eden sembolik bir değer olduğu ancak sosyal hayatta Türkçenin Yunancaya göre daha fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Yunancanın ev ve ibadet dili olarak varlığını sürdürdüğü belirlenmiştir. Katılımcıların Yunancayı sürdürme konusunda yüksek bir tutuma sahip oldukları da araştırmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Subhan (2007), "Heritage Language Maintenance Among Bangladeshi Immigrants in Toronto" başlıklı doktora çalışmasında Toronto'da yaşayan Bangladeşlilerin ana dillerini edinme ve sürdürme durumlarını araştırmıştır. Araştırma beş başlık üzerine oturtulmuştur. İlk iki başlıkta Bengalcenin aile içinde kullanımı ve sürdürümü araştırılmıştır. Üçüncü başlık Bangladeşlilerin ana dillerini ev dışında nasıl ve ne kadar konuştukları ile ilgilidir. Diğer iki başlıkta ise ailelerin çocuklarına ana dillerini ve geleneklerini nasıl aktardığına bakılmıştır. Toplanan veriler yorumlandığında Bangladeşli ailelerin ana dillerini daha çok evde konuştuğu ve çocukların ana dillerini daha çok günlük pratikleri gerçekleştirecek düzeyde kullandıkları görülmüştür. Ebeveynlerin dinsel değerleri aktarmak için Bengalceyi tercih ettikleri belirlenmiştir.

Coşkun (2009), "Ahıska/Meskhetian Turks in Tucson: An Examination of Ethnic Identity" başlıklı yüksek lisans tezinde Rusya'nın Krasnodar bölgesinden Amerika Birleşik Devletleri'ne sığınmacı olarak yerleştirilen Ahıska Türklerinde etnik kimlik olgusunu araştırmıştır. Nitel metodolojiye dayanan araştırmada Ahıska Türkü aileler ile görüşmeler yapılarak veriler toplanmış ve çözümlenmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde etnisite, ikinci

bölümünde ise dil kavramı üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonunda Ahıska Türklerinin kimliklerinde etnik aidiyetin önemli olduğu topluluğa ait sınırların katı ve kesin bir şekilde çizildiği belirlenmiştir. Bunun yanında Amerika'daki yeni şartların topluluğa ait dinamiklerde gelecekte değişim yaratabileceğine değinilmiştir.

Bilge (2012), "Meskhetian Turks Exploring Identity Through Connections of Culture" başlıklı doktora tezinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Phoenix şehrinde yaşayan Ahıska Türklerinin sahip olduğu kültürel kimliğe ilişkin bağlantıları incelemiştir. Araştırmanın ilk bölümünde Ahıska Türklerinin ana vatanları ve dünyaya dağılışları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise Ahıska Türkleri ile Türkiye arasındaki kültürel bağlar ve ilişkiler açıklanmıştır. Son bölümde ise Ahıska Türklerinin Amerika Birleşik Devletleri'nde kurdukları yeni yaşamları ve bulundukları ülkeye uyumları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Araştırmada veri toplamak için katılımcılar ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda Ahıska Türklerinin Türkiye'yi ana vatan olarak gördükleri Türkiye'yi yakından takip ettikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca Ahıska Türklerinin Amerika'daki Türk toplumu ile ilişki içinde olduğu, pek çok Ahıska Türkünün çocuklarını Türkçe öğrenmesi için "Cumartesi Okulu"na götürdüğü belirtilmiştir.

Hudyma (2012), "Language Maintenance and Shift: Case Study of Ukrainian in Saskatchewan" başlıklı yüksek lisans tezinde Kanada'nın Saskechewan eyaletindeki Ukraynalıların sosyokültürel ve demografik özellikleri ile Ukrayna dilini sürdürme durumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 82 Ukraynalı katılımcıdan toplanan veriler, demografik gruplar cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, göç ve etnik kimliğe göre gruplandırılarak dilsel yeterlik ile dil kullanımı bağlamında karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında sosyokültürel unsurların dil kullanımı sıklığı ve dil yeterliliğini etkilediği belirlenmiştir.

Olieva (2012), "Ahıska Kültürü ve Temel Söz Varlığı" başlıklı yüksek lisans tezinde Ahıska Türklerinin söz varlığının saptanması ve bugüne kadar kullandıkları kelimeleri sözlük hâline getirmek amaçlanmıştır. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ahıska Türkçesindeki kelimeler Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılmıştır. İkinci

bölümde ise 1772 kelimeyi içeren bir sözlük oluşturulmuştur. Sözlük Ahıska Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Rusça kelimelerin karşılıklarından oluşmaktadır. Sözlük organ isimleri, tabiatla ilgili isimler, temel sayılar, temel renkler, temel sıfatlar ve zarflar, temel fiiller şeklinde düzenlenmiştir.

Yalınkılıç'ın (2013), "Bulgaristan Kırcaali Türklerinin Dil Durumu-Toplumdilbilimsel Bir İnceleme" başlıklı doktora tezinde Bulgaristan'ın Kırcaali bölgesinde yaşayan Türklerin öznel etnikdilsel canlılık algıları, dil kullanımları ve dil seçimleri ile Türkçe ve Bulgarcaya yönelik dilsel tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın veri toplama aşamasında anket ve ölçeklerden yararlanılmıştır. Çeşitli demografik özelliklere sahip 259 kişinin katıldığı araştırmada Türkçenin %90 düzeyinde bir dilsel sürdürüm etkisi taşıdığı belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde Türkçenin Kırcaali'de en etkili iletişim dili olarak öne çıktığı ancak kurumsal destek etmenleri bakımından Türkçenin yeterli desteği bulamaması nedeniyle Bulgarca karşısında düşük bir dilsel canlılık sergilediği görülmüştür.

Altınkamış ve Ağırdağ'ın (2014) yazmış olduğu "Determinants of Language Use and Attitudes among Turkish Speakers in Flanders: A Focus on Generational Difference" başlıklı makalede Belçika'nın Flaman bölgesinde yaşayan Türklerin dile yönelik tutumları ve seçimleri araştırılmıştır. Verilerin ölçek aracılığı ile toplandığı araştırmaya 136 kişi katılmıştır. Araştırmanın sonunda kuşaklar arasında Türkçeye yönelik tutum ve Türkçenin kullanımı konusunda farklılık olduğu belirlenmiştir. Yaşa bağlı değişkenin ardından sonuçları etkileyen diğer etkenin doğum yeri olduğu görülmüştür.

Aydıngün ve Aydıngün (2014), "Ahıska Türkleri, Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler".

Çolak Bostancı (2014), "Amerika'daki Birinci ve İkinci Kuşak Türklerin Dil Tercihleri, Sürdürümleri, Tutumları ve Etnikdilsel Canlılıkları" başlıklı makalesinde Amerika'nın New Jersey eyaletinde yaşayan göçmen Türklerin dil kullanımları ve tercihleri, Türkçe ve İngilizceye karşı tutum ve yaklaşımları ile etnikdilsel canlılıkları üzerinde durmaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesini etnikdilsel canlılık teorisi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları "Dil Kullanımı ve Tercihi", "Dil Tutum ve Yaklaşımı" ile "Etnikdilsel

Canlılık" ölçeklerinden oluşmaktadır. Araştırmaya 83'ü kadın, 87'si erkek 170 kişi katılmıştır. Bunların 41'i ikinci kuşak, 129'u birinci kuşak Türklerden oluşmaktadır. Araştırmanın bulguları ışığında ikinci kuşak Türklerin İngilizceye yöneldiği, birinci kuşak Türkler arasında ise Türkçenin yüksek bir etnikdilsel canlılık sergilediği sonucuna varılmıştır.

Yalınkılıç ve Yağmur'un (2014), "Batı Trakya Türklerinin Anadillerine ve Kültürlerine Karşı Tutumları" başlıklı makalesinde Yunanistan'ın Gümülcine ve İskeçe şehirlerinde gerçekleştirilen saha araştırmasının sonuçlarına yer verilmiştir. 148 kişinin katıldığı araştırmada veriler anketler aracılığı ile toplanmıştır. Uygulanan anketin birinci bölümü demografik özelikleri belirlemeye yöneliktir. Anketin ikinci bölümünde katılımcıların dil kullanımı, tercihi ve tutumlarına ilişkin görüş ve tutumlar derlenmiştir. Üçüncü bölümde ise etnik aidiyet ve dini kimlik konularında çeşitli sorular sorulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında Batı Trakya'da yaşayan Türklerin evlerinde Türkçeden başka bir dil kullanmadığı ancak Yunanca da öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında araştırma sonuçları katılımcıların duygu dillerinin kesinlikle Türkçe olduğunu göstermiştir.

Dağdeviren Kırmızı (2015), "Emotional and Functional Attitudes of Native Speakers Towards Gagauz as an Endangered Language" başlıklı doktora tezinde Gagauzların Rusça ve tehlike altındaki dil olarak kabul edilen Gagauzcaya yönelik duygusal ve işlevsel tutumlarını incelemiştir. 137 katılımcıya ulaşılan araştırmada veriler kişisel bilgi formu ve tutum anketi aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında katılımcıların duygusal tutumları Gagauzca için daha yüksekken, işlevsel tutumlarda Rusçanın daha önde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaş ve yerleşim yeri değişkenlerine göre ise gençlerin Rusçaya, köylerde yaşayanların Gagauzcaya yönelik tutumlarının olumlu ve yüksek olduğu belirlenmiştir.

Petrou (2015), "Lexical Borrowings and Code-Switching in Turkish Varieties of Western Thrace" başlıklı makalesinde Gümülcine ve İskeçe'de konuşulan Türkçe ağızlarında Yunancadan gerçekleştirilen ödünçlemeler ve Türkçe-Yunanca kod değiştirme durumlarını

araştırmıştır. Yunancadan Türkçeye anlam, ses, biçim ve dizim bilimsel geçişlerin üzerinde durulduğu makalede cümle için ve cümleler arası kod değiştirme örnekleri incelenmiştir.

Yağmur ve Bayram Jacobs (2015), "Language Maintenance and Shift Patterns of the Turkish Speakers in the Netherlands" başlıklı makalelerinde Hollanda özelinde Türk göçmenlerin Türkçeyi sürdürme durumunu ve etnikdilsel canlılıklarını incelemiştir. Etnikdilsel Canlılık Teorisi'ne göre ele alınan veriler, eğitimin dil sürdürümü ve kaybında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. 89 kişinin katıldığı araştırmada, eğitim düzeyi yüksek katılımcıların iki dilde de iyi bir yeterlik düzeyine sahip olduğu ancak Türkçeye yönelik tutumda eğitim düzeyi düşük olan katılımcıların gerisinde kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2016), "İskoçya'da Yaşayan Türklerin Dil Kullanımları ve Dil Tercihlerinde Bireysel Etmenler" başlıklı makalesinde İskoçya'da yaşayan Türklerin dil kullanımlarını bireysel değişkenler bakımından incelemiştir. 154 katılımcıdan anketler aracılığı ile toplanan verilerin incelenmesi sonucunda kuşak, eşin ana dili, eğitim düzeyi, iş ve geçirilen süre değişkenlerinin dil seçiminde istatiksel olarak anlamlı bir şekilde etkili olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeninin ise istatiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. İkinci kuşak göçmenlerde İngilizce kullanımının birinci kuşağa göre daha çok olduğu ortaya konmuştur.

Yağmur (2016), "Intergenerational Language Use and Acculturation of Turkish Speakers in Four Immigrant Contexts" başlıklı araştırmasında Almanya, Hollanda, Fransa ve Avustralya bağlamında göçmen Türklerde Türkçenin kullanımı ve kültürleme durumunu incelemiştir. Araştırma, ülkelerin izlediği göçmen politikalarının göçmenlerin Türkçeyi ve Türk kültürünü sürdürmelerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Göçmenlere karşı daha olumlu bir tutuma sahip olan Avustralya'da diğer ülkelere göre daha yüksek oranda dil kayıpları yaşandığı görülürken göçmenlere karşı daha katı politikalar izleyen Almanya gibi ülkelerde yaşayan Türklerin dil ve kültürü sürdürme konusunda daha başarılı oldukları ortaya konmuştur.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında dil bağlılığı kavramı ile ilişkili olgulara ve Ahıska Türkleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1.Dil Bağlılığı

İnsan hayatı, onu sarmalayan olgular etrafında biçimlenir. Doğum ve ölüm insanın öteki canlılar ile paylaştığı olgulardır. Bunun yanında insanı yeryüzündeki diğer canlılardan ayıran pek çok özellikten söz edilir. İnsanın bilişsel ve duyuşsal becerilerde sahip olduğu üstünlük, kendisi ve çevresi ile çok boyutlu ilişkiler kurmasına imkân tanır. Bu ilişkiler, insanın yeni kavramlar ile yaşam döngüsünü zenginleştirmesini sağlar.

Bu kavramlardan biri olan bağlılık, zaman, durum ve kişilere bağlı olarak ortaya çıkan psikososyal bir kavramdır. "Kendisine iyilik edene, lütufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hainlik ve döneklik etmeme, vefakârlık gösterme" (Ayverdi, 2006, s.2622) şeklinde tanımlanan bağlılık, etimolojik olarak Latincede yasa ve hüküm, Arapçada erdem ve doğruluk kelimeleri ile ilişkilendirilmektedir (Kabaağaç ve Alova, 1995, s.343; Nişanyan, 2007, s.411).

Bağlılık, sadakat kelimesi ile sıklıkla aynı anlamda kullanılmasına rağmen, sadakat manevi bir anlam değeri taşıması bakımından bağlılıktan ayrılır. Bağlılık, manevi bir anlam

taşımanın yanında daha çok maddi boyutu olan bir kelimedir. Oysa sadakat gönüllü bir bağlanmayı içermektedir.

Geniş bir kavram olan bağlılığın pek çok tanımı yapılmakla birlikte bağlılık türü ve bağlılığa ilişkin genel çerçeve bağlı olunan nesneye göre değişir. Arkadaşların birbirlerine bağlılığı, bir insanın yaşadığı ülkeye bağlılığı, bir taraftarın takımına bağlılığı, bir çocuğun anne ve babasına bağlılığı buna örnek olarak gösterilebilir. Bağlılığın bir kader değil seçim olduğunu düşünenler (Waller ve Linklater, 2004) olmakla birlikte Keller'a (2007, s.218) göre bağlılık "kimi zaman rıza ile kimi zaman mecburidir. Daha çok olumlu bir kavram olarak çağrışım yapsa da bazen kişinin hataya düşmesine ya da tehlikeye atılmasına neden olabilir". Bu nedenle bağlılık çoğu zaman bir erdem olarak ele alınmakla birlikte bazı türleri bunun dışında tutulur.

Bireye bir gruba ait olma hissi veren bağlılık, insanın sosyal bir ortamda kimliği ve aidiyeti etrafında sergilediği davranışların da anlamlandırılmasına yardımcı olur. Bağlılığın çift yönlü olduğunu savunan Connor'a (2007, s.80) göre "bireyin toplum içinde belirli bir etiket edinerek diğerlerinden ayrılmasının yanında onu belirli bir grubun üyesi yapar". Bir oluşumun parçası olmak istemek, kendine ve çevresine güven duymak, özveride bulunmaya ve katkı sağlamaya hazır olmak ve diğer insanlarla ortak hareket etmek bağlılık çerçevesinde gözlenen davranışlardır.

Bağlılık birey üzerinde birtakım yükümlülükler doğursa da bağlılığın kendisi somut bir görev değildir. Bağlılık bireyi bir nesneye bağlar ve o nesneyi otorite hâline getirir. Böylece birey otorite kabul ettiği nesnenin görevlerini yerine getirir (Hordern, 2014, s.168). Ancak bağlılık kendini her zaman gruba veya otoriteye uyumlu davranma olarak göstermez. Bazen direnme, karşı durma ve mücadele etme olarak da ortaya çıkabilir. Bu şekilde birey bağlılık nesnesini yok etmeye çalışarak ters yönlü bir bağlılık geliştirebilir.

Tarihî süreç içerisinde insanın bağlılık nesnesi olarak seçtiği toprak, aile ve hükümdarların yerini zamanla ticari markalar, elektronik cihazlar, internet siteleri almıştır. İnsan ve onun yeryüzünde kurduğu medeniyet yükseldikçe bağlılık kavramı da farklı şekillerde kendine yer bulmuş ve geniş bir kavramsal art alana sahip olmuştur. Bu durum bağlılık olgusunu dil

bilim, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi bilim dalları tarafından incelenen bir konu hâline getirmiştir. Bu kapsamda bağlılık çerçevesinde değerlendirilen bir kavram da dil bağlılığıdır. Dil bağlılığı, çok dilli bir ortamda bireyin alan, bağlam ve kişilere göre belirli bir dili seçme, seçtiği dili kullanma ve sürdürme kararlılığı göstermesidir. 1953'te Weinreich, diller arası etkileşimi ele alan araştırmasında dil bağlılığı kavramına yer verse de konuyu başlı başına bağımsız bir araştırma alanı olarak ele alan ilk kişi toplum dil bilimin kurucularından sayılan Fishman'dır. Fishman'ın (1964; 1965) dil bağlılığını göçmenler ve iki dilli bireylerin dil performansları ve ana dillerini sürdürüm güçleri bağlamında ele aldığı çalışmaları, konu ile ilgili araştırmaların temelini oluşturur.

Dil insana özgü bir iletişim aracı olmasının yanında bunun ötesine geçen işlev ve etkileri ile aynı zamanda bireyin ait olduğu sosyal ve etnik grubun, sahip olduğu kimliğin, yaptığı işin de göstergesidir. İnsanın birlikte yaşama, bir gruba dâhil olma, kendini bir yere ait hissetmesinin bir sonucu olarak dile atfedilen bu değer, aynı zamanda insanın sahip olduğu sosyal konum ve kimliğe yönelik bağlılığa da işaret eder. Bu noktada Gumperz (1968), dil bağlılığının grubun milliyetine ve eğilimine ilişkin ipuçları veren bir sembol olduğuna dikkat çekerek dil bağlılığına ilişkin bireylerin sergilediği davranışların grup içi konuma ve diğer üyelere göre değişiklik göstereceğini belirtir.

Bireyin kendi diline olan bağlılığı, genellikle o dili kullanarak ya da dile ait kültürel uygulamaları gerçekleştirerek kendi kimliğini koruma arzusunun bir kanıtı olarak yorumlanmaktadır. "Dil bağlılığı, insanların olumsuz koşullar altında dahi dillerinin varlığını devam ettirme yönünde çaba sarf etmelerini sağlar. Dilin sürdürülmesi, bir grubun günlük yaşamlarında kendi dillerini kullanma ve koruma yönünde kararlılık göstermesi gibi belirli stratejileri içerir" (Szecsy, 2008, s.445). Toplumsal kurumlar, sosyal etkinlikler, basın organları ve siyasal oluşumlar bireyleri kendi dillerine bağlılık göstermeleri konusunda yönlendirir. Böylece gelecek kuşakların da o dili öğrenmeleri ve kullanmaları sağlanarak kimliğin ve grubun geleceği güvence altına alınmış olur.

Weinreich'a (1979, s.99) göre dil bağlılığı "betimsel ve yapısal dil bilim ile bağlantısız olarak görünse de savunma mekanizması olarak sistemli işleyişe sahip bir olgudur. Bazen

insanları birbirine yaklaştıran sosyal bir davranış olarak, bazen dilin kullanımına yönelik bir müdahaleye karşı duruş olarak çeşitli bağlamlarda ele alınır". Buna Türkçe yazım kurallarına ilişkin Türk Dil Kurumunun önerdiği yeni uygulamaları benimsemeyen kişilerin aldıkları tavır veya üst düzey bir yetkilinin aldığı bütün örgün eğitime rağmen Türkçeyi yetiştiği bölgenin ağız özellikleriyle konuşması örnek gösterilebilir.

Bunun yanında birden fazla dilin konuşulduğu toplumlarda dile ilişkin karmaşık desenler ile karşılaşılır. "Diller arası rekabet onların farklı alanlarda birbirlerinin yerini doldurmalarına neden olmaktadır" (Stern, 1986, s.234). Çok dilli toplumlarda, baskın dilin çekinik dilin kullanımını kısıtlayarak belirli bir alana hapsetmesi veya her şeye rağmen çekinik dilin baskın dile karşı varlığını devam ettirmesi bireylerin ve dili konuşan toplulukların dil bağlılıkları ile ilişkilendirilmektedir.

Dil bağlılığı ile ilişkili olarak Mudmarn (1988) çok dilli ve çok kültürlü toplumlarda dilin bir grubu diğerinden ayıran bir sembol görevi görerek grubun ortak kimlik ve bilinç oluşturmasında yardımcı olduğunu belirtmekle birlikte birden fazla dilin konuşulduğu toplumlarda bir dilin diğerlerinin arasından sıyrılarak baskın hâle geldiğine dikkat çeker. Bu tür toplumlarda bazı bireyler doğal olarak ana dillerini sürdürmek ya da ana dillerini baskın dil ile değiştirmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalır.

Çok sayıda dilin bir arada bulunduğu durumlarda insanlar, etraflarında konuşulan dillere karşı kolay bir şekilde farkındalık geliştirirler. Gelişen bu farkındalık ile ana dili, kişinin üyesi olduğu gruba ait bütünlüğün sembolü hâline gelir. Söz gelimi A dilini ana dili olarak konuşan bir kişi, A dilini konuşan diğer kişileri kendine yakın görürken, A dilini konuşmayanları bunun dışında tutabilir. Böyle bir ortamda dil bağlılığı, gruba ait sınırların keskinleşmesi sonucunu doğurur. Buna ek olarak dil bağlılığı, "insanların akıllarında kendi dillerini kusursuz, diğer dilleri ise eksik ve yabanî olarak görmeleri sonucunu doğurmaktadır" (Hesbacher ve Fishman, 1965, s.163).

Kendi dilini kusursuz görme eğilimi, baskın dilin yıpratıcı etkisi altında kalan çekinik dillerin korunması için gerekli duyguları harekete geçirir. Böylece bir dile yönelik saldırı, o dili konuşan grubun kültürüne ve grup kimliğine saldırı olarak yorumlanır. "Dil bağlılığı,

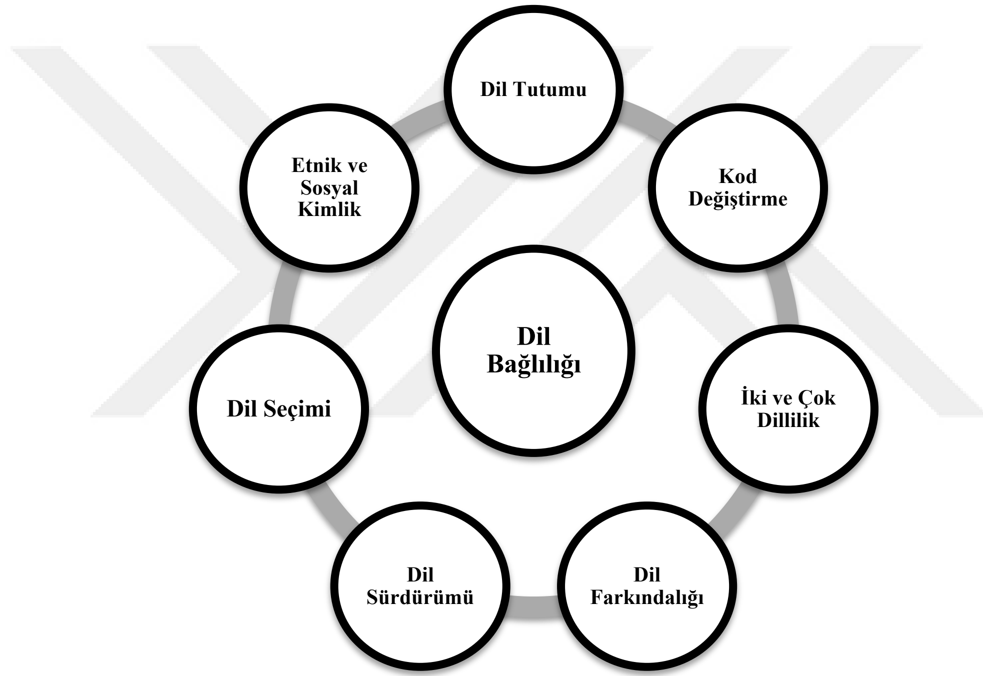
milliyetçilik gibi insanın iç dünyasını aşarak onu bilinçli ve organize edilmiş davranışlara yönlendirebilir" (Weinreich, 1979, s.99). Kişide ana diline yönelik gelişen farkındalık, belirli bir gruba aidiyet duygusuna dönüşerek kişinin çevresi ile kurduğu iletişimde bir otorite konumuna erişir. Böylece dil bağlılığı, bir duygu olmaktan çıkarak davranışsal bir boyut kazanır. Christian ve Christian'a (1966, s.302) göre "dil ve kültür insan için hem bir hapishane hem de bir kurtarıcıdır. Dil ve kültür insanın kendi kabuğunun dışına çıkma ve çevresi ile iletişim kurma özgürlüğü sunarken insanı kendi sınırları içinde yaşamaya mecbur kılar". Ancak bu mecburiyet her durum ve örnekte geçerli değildir. Birey çeşitli nedenler ile diline bağlılık duyabileceği gibi bunu tersi bir davranış da sergileyebilir.

Çok dilli, iki dilli veya göçmen grupların yoğun olduğu topluluklarda "eski dil, birey için grup içi bağlılığın ve kimliğin olumlu bir göstergesi olabileceği gibi olumsuz bir sembolik değere de sahip olabilir" (De Caro, 1972, s.77). Buna bireyin, çekinik dili değil de baskın dili kullanması; toplum içerisinde bazı dillerin düşük konuma sahip olması; göçmen gruplarda genç bireylerin kendi dillerine karşı ilgisiz kalmaları örnek olarak gösterilir. "Zaman zaman kişinin kendini, ait olduğu gruptan veya sınıftan ayırmak istemesi onun farklı dil ve kültürel kodlar kullanmaya itebilir" (Milroy ve Margain, 1980, s.42). Bunun gibi durumlarda bir dile hâkimiyetin artması, o dildeki kültürel miras hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmayı sağlar. Dildeki ustalık ve kültürleme ile birlikte kişiler daha yüksek dil bağlılığı performansı sergiler.

Dil bağlılığı derecesinin birey ve topluluk bazında belirlenmesi göçmen ve azınlık dillerine yönelik dil, eğitim ve sosyal politikaların uygulanması için önemlidir. Ancak kavram ile ilgili ilk çalışmaları yapan Fishman, dil bağlılığına ilişkin net bir kuram ortaya koymamıştır. Bu nedenle konunun genel bir çerçevesinin çizilmesi ve kuramsal temelin oluşturulması için dil bağlılığına ilişkin araştırmaların incelenmesi gereklidir.

Disiplinler arası bir kavram olarak dil bağlılığına ilişkin araştırmalar, folklor, dil bilim, sosyoloji, antropoloji ve bunun gibi pek çok bilim dalını içerisine alır. Spolsky, dil bağlılığı araştırmalarının daha çok, bir topluluğun kendi dilini baskın dil karşısında sürdürme ve canlı tutma becerisi üzerinde durduğuna dikkat çeker (1998, s.55). Mudmarn'a (1988, s.11) göre

de dil bağlılığı araştırmalarının çerçevesi iki dillilik, dil sürdürümü, dil kayması ve dil tutumu kavramları etrafında çizilmektedir. Alanyazındaki araştırmalara bakıldığında da araştırmacıların göçmen ve azınlıklarda dil bağlılığı kavramını iki dillilik, dil tutumu, dil sürdürümü ve kayması, dil seçimi, etnik ve sosyal kimlik bağlamlarında ele aldıkları görülmektedir (De Caro, 1972; Boucher-Yip, 2004; Ha, 1998; Higaldo, 1993; Hudyma, 2012; Karahan, 2000; Lee, 1999; Milroy ve Margrain, 1980; Mota, 1997; Mudmarn, 1988; Thompson, 1971).

Şekil 1. Dil bağlılığı kavramını oluşturan genel çerçeve

Bir şemsiye kavram olarak dil bağlılığının ortaya çıkmasındaki en temel etken kişinin iki veya çok dilli ortamda bulunmasıdır. Tek dilli ortamda insanlar iletişimlerini bir dil ile sürdürür. Dil bağlılığı ikinci bir dilin iletişim sürecine katılmasıyla ortaya çıkar. Bu nedenle dil bağlılığının gözlenmesi için en az iki dilin bir arada bulunması gerekir. Aynı ortamda bir arada bulunan dillerin hangi iletişim bağlamında kullanılacağı toplumun dile yüklediği işlev ve biçtiği değer kapsamında değerlendirilir. Dile yüklenen işlevsel değer, tutumlar ile ilişkilidir. Kişinin sahip olduğu etnik ve sosyal kimlik, dile yönelik tutumun şekillenmesinde

rol oynamaktadır. Bir dile yönelik olumlu tutum, o dilin genç nesillere aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Kod değiştirme ise dil bağlılığının bir göstergesi olarak ele alınabilir.

2.1.1. Çok Dillilik

Dünya üzerinde yaklaşık yedi milyar insan, bu insanların konuştuğu dört binden fazla dil ve bu dillerin konuşulduğu 200 kadar ülke vardır. Bu çeşitliliğin getirdiği karmaşanın içinde her insan en az bir dili anlayıp konuşabilmekle birlikte tek dilli toplulukların sayısı çok az, tek dilin konuşulduğu ülke sayısı daha da azdır. Örneğin dil çeşitliliği bakımından homojen bir ülke olarak kabul edilen Japonya'da dahi Aynuca, Çince ve Korece konuşan gruplara rastlanır.

Dünya, milyarlarca insanın ve binlerce dilin birbirinden yalıtılmış bir şekilde var olması için çok küçüktür. Bu nedenle aynı coğrafi konumda, aynı zaman diliminde ve aynı toplulukta birden fazla dil bir arada bulunabilir, birbirinin yerine kullanılabilir veya birbiriyle çatışabilir. Bu duruma çok dillilik adı verilmektedir.

Çok dillilik insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren görülen bir olgudur. Bu olgunun kaynağı olarak İbrahimi dinlere ait metinler, "Babil Kulesi"ni işaret etmektedir. Avrupa'da ise bir zamanlar Tanrı'nın Âdem ile İspanyolca, Şeytan ile İtalyanca konuştuğunu öne sürenler olmuştur. Benzer şekilde Doğu'da da Âdem ve Havva'nın aralarında Farsça, yılanın Arapça, Cebrail'in ise Türkçe konuştuğunu öne sürenlere rastlanmaktaydı (Edwards, 2012, s.2).

Geçmişteki ve günümüzdeki örneklere bakıldığında nasıl tanımlanırsa tanımlansın çok dillilik, dünya genelinde rastlanan, birbirinden farklı koşullarda ortaya çıkan bir durumdur. "Çok dilliliğin en genel sonucu diller arası etkileşim ve diller arası rekabettir. Kimi zaman çok dillilik asırlar boyu sürdürülen toplumsal bir olgu olarak kendini gösterir, kimi zaman da bir dilin mutlak hâkimiyeti ile yaygın bir tek dilliliğe geçilir" (Spolsky, 1998, s.55).

Birden çok dilin konuşulduğu toplumlarda diller arasında etkileşim kaçınılmazdır. Etkileşim ses, kelime ve ifade ediş şekli gibi dile ait unsurların alışverişi şeklinde gerçekleşir.

Etkileşimin yönünü ve derecesini diller arası hiyerarşi belirler. "Bazı toplumlar hangi bağlamda hangi dilin kullanılması gerektiğini, bir şekilde kurallara bağlarken bazı toplumlar aynı bağlamda pek çok farklı dili kullanır" (Mesthrie, 2008, s.67). Bunun yanında bazı diller sadece belirli bir grubun aile içi iletişiminde kullanılırken toplumdaki diğer üyeler bu dili öğrenme ihtiyacı duymazlar. Gerda'ya (1993, s.20) göre çok dilliliğin bulunduğu bölgelerde yaşayan topluluklarda dillerin işlevlerine ve sosyal yaşamda onlara biçilen rollere bakılır. Bu durum daha çok toplum içinde yaşayan azınlık ve göçmen bireyleri kapsar.

Çok dilliliğe eski çağlarda daha çok sınır bölgelerinde veya bu bölgelere yakın yerleşim yerlerinde rastlanmaktayken zaman içerisinde insanların yeryüzündeki etkinliklerinin artmasıyla çok dilliliğin şekli ve karakteri de değişmiştir. İşgaller, fetihler ve göçler ile birden fazla dil bir alana toplanarak yeni bir dil çevresi oluşturmuştur. Örneğin, "doğu bölgelerindeki fetihlere kadar tek dilli bir görünüme sahip olan Rus Çarlığı, Kazan'ın alınmasıyla çok dilli karakter kazanmıştır" (Spolsky, 1998, s.53). İşgal ve fetihlerin yanında çok dillilik, eğitimli insanlar, elitler ve diplomatlara özgü bir özellik olarak saygınlığın göstergesi olmuştur. Çoğu Türk devletinde bilim adamlarının ve şairlerin Arapça ve Farsça eser vermeleri, Avrupa aristokrasisinin dilinin Fransızca olması buna örnek olarak gösterilebilir.

Geçmişteki örnekler ile günümüz çok dilliliği karşılaştırıldığında çok dilliliğin bazı yönleri ile geçmişteki örneklerden ayrıldığı görülmektedir. Aronin ve Singleton (2012), geleneksel ve günümüz çok dilliliğinin farklarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Köken Benzerliği: Geleneksel çok dillilikte aynı ortamda bulunan dillerin kökeni genellikle ortaktır. Tarihin bir devrinde var olmuş tek bir dilin ayrı kolları olarak türemiş dillerin birlikteliğinden meydana gelir. Günümüz çok dilliliğinin genel karakterini oluşturması bakımından dikkat çekici bir nokta dillerin çok farklı köklere sahip olması, kaynağını çok farklı bölgelerden almasıdır.
- Sınıf: Geleneksel çok dillilikte birden fazla dil konuşmak belirli bir zümre ya da toplumsal sınıfa özgü ayrıcalıklı bir özellik olarak görülür. Günümüz çok dilliliğinde

birden fazla dil konuşmak toplumun geçirdiği değişime işaret etmenin yanında toplumu oluşturan bütün sınıflarda yaygınlık gösterebilir.

- Coğrafi Konum: Geleneksel çok dillilik sınır bölgeleri, ticaret yolları, limanlar ve imparatorlukların idari ve kültürel merkezlerine özgü bir durum olarak ortaya çıkar. Günümüz çok dilliliğinde birden çok dilin kullanımı dünyanın hemen her bölgesinde rastlanan bir durum olarak görülür ve bu durum giderek yaygınlık kazanmaktadır.
- Ortam: Geleneksel çok dillilikte faklı dillerin kullanımı daha çok yazılı ve yazı ile ilgili ortamlarda büyüyüp gelişmiştir. Günümüz çok dilliliğinde yazı ile ilgili ortamlar, çok dilliliğin gelişmesi ve yaygınlık kazanmasında sınırlı bir role sahiptir.
- Gelenek: Geleneksel çok dillilik, toplumlarda bazı gelenekler ve törenlerde farklı dillerin kullanımı şeklinde kendini gösterir. Günümüz çok dilliliğinde gelenekler ve törenlerde farklı dillerin kullanımı görülmekle birlikte sınırlıdır.
- Meslek: Geleneksel çok dilliliğin olduğu toplumlarda birden fazla dilin kullanımı belirli meslek gruplarına özgü bir özellik olarak görülür. Günümüz çok dilliliği belirli bir meslek grubunun ötesinde toplumun geneline özgü bir olgudur.
- Zaman ve Mekân: Geleneksel çok dillilikte yüz yüze kurulan iletişimde ya da yazılı iletişim araçlarında birden fazla dil kullanılır ve bu iletişim şekli çok zaman alır. Günümüz çok dilliliğinde ise her an ve her yerde birden fazla dil ile iletişim süreci başlatılabilir ve bu iletişim teknik gelişmelerin izin verdiği ölçüde çeşitli ortamlarda sürdürülebilir.

Bütün bunların yanında çok dillilik türü ve şekli ne olursa olsun belirli bir iletişim engeli ortaya çıkarır. Farklı dillerin getirdiği iletişim engelini aşmak toplumsallaşmanın getirdiği bir zorunluluktur. İletişim engelini ortadan kaldırmanın iki temel yöntemi vardır. Bunlardan ilki ortak bir dil benimsemektir; diğeri ise tercüme yapmaktır. Ortak dil, çeşitli açılardan öne çıkan güçlü bir dil veya birkaç dilin karışımından oluşan kırma bir dil olabilir.

Kırma diller (pidgin), yapısal ve sözlüksel olarak kaynağını iki farklı dilden alır ve daha çok iki dilli topluluklarda görülen bir olgudur. Diller arası etkileşimin yoğun olduğu toplumlarda sıklıkla görülen kod değiştirme, kod karıştırma ve ödünçleme gibi durumların ilerleyen

aşamalarında ortaya çıkar (Matras, 2013, s.159). Bir ya da iki kuşak içerisinde ortaya çıkan kırma diller zamanla ana dili hâline gelebilir. Bu durumda kırma dil, kırma ana dile (creol) dönüşür. Kırma ana diller gerekli koşullar sağlandığında zamanla yeni ve farklı bir dile dönüşerek kültürel çeşitliliğe eklemlenir.

Kültürel çeşitliliğin sonucu olarak ortaya çıkan çok dillilik, dilsel ve etnik farklılıkların iyi yönetildiği İsviçre gibi ülkelerde toplumsal istikrar ve ekonomik gelişmenin anahtarı olarak görülür. Dilsel çeşitliliğin etnik ayrımcılığa ve şiddete dönüştüğü ülkelerde ise çok dillilik, kontrol altına alınması gereken bir sorun olarak ele alınır. Her şeye rağmen geçmişte tek dilliliği yaygınlaştırmaya yönelik uygulamaların günümüzde azalmaya başladığı söylenebilir.

2.1.2. İki Dillilik

Günümüzde dünya nüfusunun üçte biri iş, aile ve diğer çevrelerde çeşitli nedenlerle iki ve daha fazla dil kullanmaktadır (Maftoon ve Shakibafar, 2011). Ancak bu durum sadece günümüze özgü değildir. Antik çağlardan itibaren gelişmenin ve etkileşimin olduğu çoğu toplumda birden fazla dil yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Birden çok dilin kullanılması ile ilgili en sık görülen durum iki dilliliktir. Geçmişte daha çok sınır boylarında yaşayan insan topluluklarında, limanlarda, uzak ülkelerden getirilen köleler arasında ve eğitimli zümrelerde görülen iki dillilik, günümüzde fizikî koşullardan bağımsız çağdaş bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Spolsky'ye (1998, s.45) göre "iki dillilik günümüzde daha çok toplum tarafından dışlanan veya toplumun alt tabakasını oluşturan azınlık ve göçmen grupları işaret eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Bunun bir nedeni dünyadaki genel dil bilimsel görünümün, tek dilliliği baskın hâle getirecek şekilde metropol diller lehine değişmesidir". Bu durumun sonucu olarak çok sayıdaki azınlık ve göçmen dili yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Otoritenin izlediği politikaların bir getirisi olarak merkezileşme eğiliminin artması yerel karakter taşıyan dilleri içine alan bir iki dillilik anlayışını kabul etmemektedir.

İki dilliliğe yönelik uygulanan politikalar çeşitli ortamlarda yoğun bir şekilde tartışılmakla birlikte konuyu akademik bağlamda araştıran bilim insanları arasında iki dilliliğin ne olduğuna ilişkin ortak bir yaklaşımın var olduğu söylenemez. “Tanım güçlüğü, iki dillilik olgusunun durağan olmamasından kaynaklanmaktadır” (Kelağa Achmet, 2005, s.44). Bazı tanımlar dili ve dil ile ilişkili unsurları öne çıkarırken, bazı tanımlar toplumsal unsurları öne çıkarır.

Edwards’a (2012) göre ana dilinden başka herhangi bir dilde bir iki sözcük bilen herkes iki dillidir. Macnamara (1967) ise iki dilliliği, kişinin bir dilin yanında ikinci dilin en az bir beceri alanında etkin olması olarak tanımlar. Maftoon ve Shakibafar’e (2011) göre iki dilli birey, çevresindeki insanlarla birden fazla dili çeşitli amaçlarla, farklı bağlamlarda ve değişik düzeylerde kullanan kişidir. Grosjean (1982), iki dillilikte grup unsurunu öne çıkarır. Ona göre gerçek bir iki dilli birey, iki farklı dil grubun üyesi olan ve bu gruplara ait sosyal ve kültürel ortamın içinde bulunan kişidir. İki dilliliği ne fakirler için bir yük ne de zenginler için bir lüks olarak gören Fishman (1991, s.40) için ise iki dilliliğe ilişkin tanımların ortak noktası kişinin birden fazla dil bilmesi ve alternatif olarak kullanmasıdır.

İki dilliğin iletişim modeli olarak ele alınmasını öngören görüşler de vardır. Mackey’in (2011) önerdiği iki dilli iletişim modeli derece, işlev, değiştirme ve karıştırma gibi dil bilimsel davranışlardan oluşur.

- Derece: İki dillilikte kişinin bildiği dillere ait düzeyler farklılık arz edebilir. Örneğin bireyin zengin bir kelime dağarcığı varken kötü bir telaffuzu ya da dil bilgisi eksikleri olabilir.
- İşlev: Dilsel yetkinlik derecesi ile sıkı bir bağı olan işlev, içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayrılır.
    - Dışsal İşlev: Karşılaşılan durumlar, ilişki kurulan gruplar ve diller, iletişim araçları ve basın gibi dillerin kullanıldığı ortam ve bağlam olarak sıralanabilir.
    - İçsel İşlev: Bazı iki dilliler iç konuşmalarında daha çok tek bir dili kullanır. Bu dil kişinin kendi kimliğini tanımladığı dildir. Bazı iki dilliler ise iç

konuşmalarında birden fazla dil kullanırlar. Örneğin bir dilde sayı sayarken diğerinde dua edebilirler.

- Değiştirme: İki dillilikte kişi, repertuvarında bulunan diller arasında sürekli bir değiştirmeye gider. Bu değiştirme konuşulacak konuya, konuşulan kişilere, ani şaşkınlık ve kızgınlık durumlarına göre yapılır.
- Karıştırma: Bir dilden diğerine geçen kelimelerden ayrı olarak iki dillilikte sıklıkla diller arası geçişin bir sonucu olarak karıştırma, birbirinin yerine kullanma olarak görülen durumdur.

Myers-Scotton'a (2006) göre iki dilliliğin iki temel nedeni vardır. Bunlar yakınlık ve yer değiştirmedir. Yakınlık, farklı dilleri konuşan gruplar ve bireyler ile ilişki kurma, bir arada bulunma ile ilgilidir. İki dilliliğe neden olabilecek yakınlığa ilişkin durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- Birden fazla dilin konuşulduğu bir ülkede yaşamak
- İki etnik topluluk veya devlet arasındaki sınıra yakın bir konumda yaşamak
- Çok uluslu, kozmopolit bir şehirde yaşamak
- Farklı etnik gruplardan kişiler ile çalışmak
- Farklı etnik gruplar arasında evlilik yapmak
- Başka bir etnik gruptan akraba ve yakınlara sahip olmak.

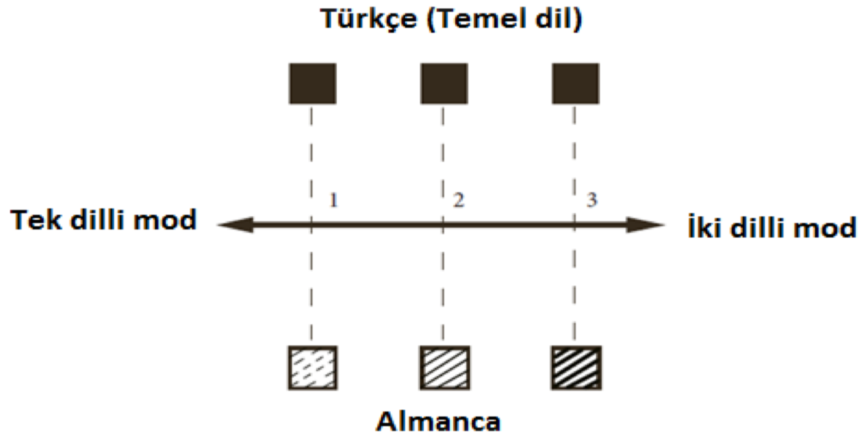
Yer değiştirme ise kişilerin doğup büyüdükleri yere ait özelliklerin değişmesi, yeni bir dil ve kültürün olduğu çevrede yaşamaya başlamaları ile ilgilidir. İki dilliliğe neden olabilecek yer değiştirmeye ilişkin durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kişilerin gönüllü veya zorunlu bir şekilde göç etmesi,
- Yönetici sınıfın çeşitli nedenlerle değişmesi (Savaş, sömürgecilik vb.),
- Sınırların değişmesi,
- Baskın dilin öğrenilmesine yönelik baskı uygulanması,
- Kişilerin başka bir kültüre yoğun bir ilgi duyması ve söz konusu kültürü benimsemesi,

- Sosyal ve ekonomik nedenlerle baskın dilde eğitim görmek.

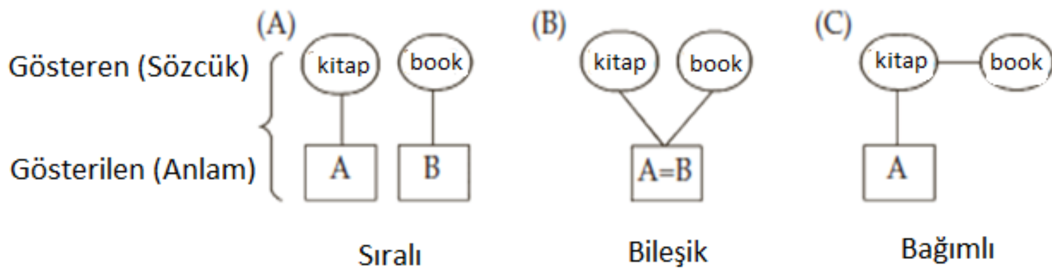
İki dillik ve çok dillilik farklı dillerin birlikte var oldukları, etkileşimde bulundukları ve birbirleriyle ilişki kurduklarının göstergesidir. İki ya da çok dilliliğe toplumsal düzeyde rastlanabileceği gibi bireysel düzeyde de rastlanır (Wei, 2013, s.26). Toplumsal düzeydeki iki dillilik farklı dillerin bir arada bulunması, bu dillerin etkileşim hâlinde olması ve insanların iletişimlerinde bunları kullanmasıyla ortaya çıkar. Birey düzeyindeki iki dilliliğin ise en genel nedenleri iki dilli bir çevrede doğma ve farklı dilde eğitim alma olarak sıralanabilir. Ancak iki dillilikte sadece çevresel etkenler rol oynamaz, bilişsel ve davranışsal süreçlerin de etkisi bulunmaktadır.

Bilişsel boyutta bireyin dil repertuvarında bulunan dilleri nasıl organize ettiği dil modu kavramı ile açıklanmaktadır. Dil modu, iki dilli bireyin dil işleme mekanizması içinde bildiği dilleri yerine göre etkin kılma durumudur. Aşağıdaki şekilde iki dilli bireyin bildiği diller (Türkçe ve Almanca) dikey olarak kare şeklinde alta ve üste yerleştirilmiştir. Karelerin iç kısmındaki koyu renk bireyin o dili aktif kılma derecesini göstermektedir. Tek dillilikten iki dilliliğe doğru bireyin dil modu üç şekilde sıralanmıştır. Bütün durumlar için Türkçe en aktif olan dildir. Bu nedenle Türkçe bireyin kullandığı temel dildir. Almanca ise daha az aktif olan dildir. Birinci durumda Türkçe ile karşılaştırıldığında Almanca neredeyse hiç aktif değildir. Bu nedenle bu durumdaki birey için "tek dilli mod"da olduğu söylenebilir. İkinci duruma bakıldığında ise Almancanın ilk duruma göre daha etkin olduğu görülmektedir. Bu durum orta mod olarak adlandırılır. Üçüncü durumda ise Türkçe ile birlikte Almancanın da yüksek düzeyde etkin olduğu görülmektedir. Bu durumdaki bireyler için "iki dilli mod"da olduğu söylenebilir. Üç durumda da temel dil olan Türkçe, dil işleme mekanizmasını yönetir. İki dilli bireyler, tek dilliler ile iletişim hâlindeyken tek dilli moda geçerler. Böylelikle diğer dili iletişim sürecinin dışına çıkarırlar.

Şekil 2. Dil modu. Grosjean, F. (2008). *Studying bilinguals.* New York: Oxford University kaynağından uyarlanmıştır.

İki dillilik üzerine araştırmalar yapıldıkça durumun salt birden fazla dili konuşmak olarak tanımlanamayacağı ortaya çıkmıştır.1960'larda araştırmacılar iki dilliliği sıralı ve bileşik olarak ayırmaya başlamıştır (Myers-Scotton, 2006, s.294). Buna daha sonra bağımlı model de eklenmiştir. Modellere ilişkin ayrım büyük oranda kişinin dilleri zihnine yerleştirme şekline göre yapılmaktadır.

Şekil 3. İki dilli bireylerin dilleri zihinlerine yerleştirme modelleri. Heredia, R. R. & Brown, J. M. (2013). Bilingual memory. In T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (Eds.), *Handbook of bilingualism and multilingualism* (pp. 269-291). West Sussex: Wiley-Blackwell kaynağından uyarlanmıştır.

Sıralı iki dillilikte her dile ait gösterenler beyinde ayrı üniteler olarak tanımlanmıştır. Bileşik iki dillilikte gösterenler tek bir üniteye bağlanarak bütüncül bir yapı oluşturmaktadır. Bağımlı iki dillilik ise bir dildeki gösterene diğer dil üzerinden ulaşılması söz konusudur.

Bağımlılık, iki dilliliğin yanında çoğu kişinin yabancı dil öğrenme sürecinde tanıklık ettiği zihinsel bir yapılanmadır.

Hamers ve Blanc (2004), iki dilliliğin biçimlenmesinde altı boyutun belirleyici olduğu ve bireysel iki dilliliğin bu boyutlar etrafında şekillendiği görüşündedir. Bu boyutlar iki dildeki yeterlik düzeyi, bilişsel organizasyon, edinimin yaşı, çevrede farklı bir dil konuşan topluluğun bulunması, iki dilin birbiri ile ilişkili olması, grup üyeliği ve kültürel kimlik olarak sıralanmaktadır.

Tablo 1.

İki dilliliğin psikolojik boyutlarına göre sınıflandırılması

Boyut	İki Dillilik Türü	Özellik
İki dildeki yeterlik düzeyine göre	Dengeli iki dillilik Baskın iki dillilik	D1 yeterliği=D2 yeterliği D1 yeterliği>veya<D2 yeterliği
Bilişsel organizasyona göre	Bileşik iki dillilik Eş güdümlü iki dillilik	D1 ve D2 aynı bilişsel üniteye bağlı D1 ve D2 ayrı bilişsel ünitelere bağlı
Edinimin yaşına göre	Çocuk iki dilliliği *Eş zamanlı *Ardışık Ergen iki dilliliği Yetişkin iki dilliliği	D2'nin 10/11 yaşından önce kazanıldığı durum *D1 ve D2 ana dilidir *D1 ana dilidir D2'nin 11 ve 17 yaş aralığında kazanıldığı durum D2'nin 17 yaşından sonra kazanıldığı durum
Çevrede D2 konuşan bir topluluğun bulunmasına göre	İçsel iki dillilik Dışsal iki dillilik	Çevrede D2 konuşan topluluk vardır Çevrede D2 konuşan topluluk yoktur
D1 ve D2'nin birbiri ile ilişkili olduğu durumlara göre	Katkılı iki dillilik Kayıplı iki dillilik	D1 ve D2'nin edinimi toplumca desteklenir D2'ye D1'den daha fazla önem verilir
Grup üyeliği ve kültürel kimliğe göre	İki kültürlü iki dillilik Baskın kültürün D1 olduğu Baskın kültürün D2 olduğu Kültürsüz iki dillilik	İki topluluğun üyesi olma ve iki kültürlülük D1'in topluluğuna üyelik ve tek kültürlülük D2'nin topluluğuna üyelik ve tek kültürlülük Bir topluluğa ait olmama ve belirsizlik

Hamers, J. F. & Blanc M. H. A. (2004). *Bilinguality and bilingualism*. Cambridge: Cambridge University kaynağından uyarlanmıştır.

Çok az iki dilli birey her iki dilde de eşit yetkinliğe sahiptir. Fishman'a (1972, s.75) göre, "dengeli iki dillilerin dışındaki iki dillilerin dil gelişimleri genellikle dilin nüfuzuna göre gerçekleşmektedir". Yani iki dillinin bildiği her dil eşit şekilde kullanılmamaktadır. Çoğu zaman birinci dil, ikinci dilin işlevi veya artan kullanım sıklığı ile doğru orantılı olarak

zayıflamaktadır. Bu durum kişiyi bir dilde ve bu dile bağlı beceri alanlarında etkin kılarken, diğer dilde kurulan iletişimde sadece alıcı konuma düşürür.

Kişinin bildiği dillerde üretici ve alıcı olmasında farklılıklar görülebilir. Üretici konumda olan bir kişi, bildiği dillerin konuşma, dinleme, okuma becerilerinde belirli bir yeterliğe sahipken alıcı konumunda olan kişi, daha çok dinleme ve okuma becerilerinde yeterlik gösterir.

Tablo 2.

Becerilere göre üretici ve alıcı iki dillilik

Üretici İki Dillilik										
	1.Tip		2.Tip		3.Tip		4.Tip		5.Tip	
Dinleme	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	
Okuma	D1	D2	D1	D2	D1	D2				D2
Konuşma	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	D2	D1	
Yazma	D1	D2	D1							D2
Alıcı İki Dillilik										
	1.Tip		2.Tip		3.Tip		4.Tip		5.Tip	
Dinleme	D1	D2	D1	D2	D1		D1	D2	D1	
Okuma	D1	D2	D1		D1	D2				D2
Konuşma	D1		D1		D1		D1		D1	
Yazma	D1		D1		D1	D2				

Beardsmore, H. B. (1986). *Bilingualism: Basic principles.* Clevendon: Multilingual Matters kaynağından uyarlanmıştır.

Kişinin bildiği dillerden birini içinde bulduğu koşullardan dolayı daha az kullanması zamanla o dilin kaybedilmesine yol açabilir. Uyuşuk iki dillilik olarak adlandırılan bu durum, sık ülke değiştiren insanlarda görülmektedir. Buna Türkiye'de doğmuş ve çocukluğunu bu ülkede geçirdikten sonra Kanada'ya göç etmiş Suriyeli sığınmacılar örnek gösterilebilir. Kanada'ya yerleşen Arapça ve Türkçe iki dilli sığınmacı zaman içerisinde Türkçeyi kaybederek yerine İngilizce veya Fransızcayı koyar.

2.1.3. Dil Sürdürümü, Dil Kayması ve Dil Ölümü

Birey ve topluluk bazında gerçekleşen nüfus hareketleri yeryüzündeki dillerin birbirinden farklı desenler oluşturmasında büyük rol oynamaktadır. Dil desenlerinin oluşturduğu çeşitliliğin sonucu olan diller arası etkileşim, istisnası olmayan kaçınılmaz bir durumdur.

Thomason'a (2001, s.10) göre dünya üzerinde bir dilin uzun bir süre başka diller ile etkileşimde bulunmaması olağanüstü bir durum olarak kabul edilmektedir.

Diller arası etkileşimin dil davranışlarına yansıyan bazı etkileri vardır. Bu etkiler dilin yapısında görülen değişmeler, bir dilin başka bir dil tarafından baskı altına alınması veya bir dilin konuşurlarının ana dillerini başka bir dil ile değiştirmesi şeklinde sıralanabilir. Gumperz (1968, s.68-69) diller arası etkileşimin olduğu durumlarda baskın ve toplumun geneli tarafından kabul edilmiş bir dilin, çevresindeki daha küçük ölçekli dilleri içine çekerek kendi bünyesinde eritebileceğine dikkat çekmektedir.

Baskın dilin kuşatması altındaki küçük ölçekli dillerin geleceğini, onları konuşan kişilerin verecekleri karar belirlemektedir. Fasold'a (1984, s.213) göre "dil sürdürümü ve değişimi bir madeni paranın iki yüzü gibidir. İkisi de toplumun dil seçimlerinin uzun vadeli sonucudur". Topluluğu oluşturan bireyler ortak bir eğilimle ana dillerini bırakarak başka bir dile kayabilir veya ana dillerini olduğu hâliyle her şeye rağmen sürdürebilir.

Bir toplumun dilini sürdürme kararlılığı göstermesi veya bir dilden başka bir dile kayması bugüne özgü bir durum değildir. Anadolu'da konuşulan Hatti, Hitit, Frig, Urartu, Lidya ve daha pek çok dil zaman içerisinde birbirinin yerini almıştır. Ancak her dilin durumu kendine özgüdür. "Dillerin karşılaştığı ve birbiri ile etkileşime geçtiği her durumda benzer sonuçlar ile karşılaşılmayabilir" (Komondouros ve Atalianis-McEntee, 2007, s.366).

Dil sürdürümü ve dil kayması birbiri ile ilişkili pek çok farklı etkenin içinde bulunduğu bir süreçtir. Bu nedenle tek bir nedene dayandırılamayacak kadar karmaşık durumların bir arada ele alınması gerekir. "Dilin korunması ve değiştirilmesi arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılırken toplumda meydana gelen sosyal, kültürel ve psikolojik süreçler de incelenmelidir." (Fishman, 1966, s.424). Azınlık ve göçmen topluluklarda ana dilinin kullanımına ilişkin sınırlar, onların içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde çizilir. Duruma göre bir insan iki ve daha fazla dil ile bağlılık ilişkisi kurabilir, kendi ana dilini reddeder veya bir dilin iki ayrı değişkesini kullanma konusunda ısrarcı olabilir.

Paulston, dil bağlılığının insan topluluklarında görülen doğal bir olgu olarak ele alınmaması gerektiğine dikkat çeker. Ona göre insanlar ana dillerini sürdürmek için sosyal koşullar

içerisinde bilinçli bir strateji izler (1994, s.21). Fishman, dil sürdürümünü kuşaklar arası devredilme durumu veya topluluklar arası etkileşimi sınırlayan gruba özgü etnik-kültürel sistemin bir unsuru olarak değerlendirir (1989, s.177). Topluluğu çevreleyen dış etkilere karşı direnç gösterilmesi ve topluluk içi bir kontrol mekanizması kurulması dilin sürdürülebilmesi için gereklidir. Topluluk içinde dile gösterilen bağlılığın ödüllendirilmesi dil sürdürümünün sağlanmasında bireyleri olumlu yönde etkiler. Çok dilli ortamlarda ana dilini koruma ve geleceğe aktarma davranışı, topluluğun kimliğine yönelik farkındalığı ve sosyal konumuna göre değişebilmektedir. Çekinik dilin yönetim, eğitim ve ticaret gibi alanlarda kullanılmasına ilişkin uygulamalar insanlara dil sürdürümü için gerekli olan motivasyonu sağlar.

Koşulların sağlanmadığı durumlarda dil sürdürümü yavaşlar ve kesintiye uğrar. Böylece topluluk içerisinde bir sonraki kuşağa aktarılamayan dilin yerini başka bir dil alır. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı insanların bir dilden başka dile yönelmeleri onların eski dillerini tamamen kaybetmeleri anlamına gelmemektedir. Weinreich (1979, s.107), dil kaymasının diller arası etkileşimin olduğu durumlarda dillere yüklenen işlevlerden ayırt etmenin mümkün olmadığını belirtir. Bir topluluk ana dilinden diğer dile kayarken ana diline ait işlevlerin tamamını yeni dile aktarmaz. Örneğin yabancı bir ordunun işgali altında kalan bir bölgede yaşayan insanlar veya yeni bir ülkeye yerleşen göçmenler otorite tarafından kabul edilen dil ile çalışmak, çocuklarını bu dilde eğitim veren okullara göndermek zorundadır. Öte yandan insanlar kamusal alan dışında kendi dillerini konuşmaya devam ederler.

Bunun yanında dil kayması, sadece dil düzeyinde gerçekleşmez. Kimi zaman dilin daha genç konuşurları dile özgü kuralların bir kısmını bırakarak baskın dile yakın yeni bir forma kayabilir. Bir Avustralya yerli dili olan Dyirbal'in temel karakteristiği olan öz geçişlilik özelliği dili konuşan gençler tarafından işletilmemekte ve bunun yerine İngilizceye daha yakın bir form kullanılmaktadır (Schmitt, 1985).

Dil sürdürümü ve kaymasına ilişkin araştırmalar Dyirbal gibi canlılığını önemli ölçüde kaybetmiş azınlık ve göçmen dillerine odaklanmaktadır. Bir dilden başka bir dile gerçekleştirilen geçiş daha çok kuşaklara göre değişen bir dil davranışı olarak ortaya

çıkmaktadır. Appel ve Muysken'e göre dil kayması kuşaklar arası işleyen bir süreçtir. Ancak toplumsal durumdaki değişimlere göre sürecin hızlandığı da olur. Hızlanma azınlıklardan çok, göçmen topluluklarda daha sık görülür (1987, s.41).

Dil bilimsel değişiklikler zaman içerisinde gerçekleşir ve topluluğun genelini kapsar. Hiçbir dil aniden başka bir dilin yerini almaz. A dilinin baskın olduğu bir dil topluluğu içerisinde A ve B dili bir süre birlikte kullanılır. Daha sonra B dili A dilinin yerini alarak topluluk içinde baskın hâle gelir. Örneğin, "ABD'de yaşayan Fransız, Meksikalı, Porto Rikolu ve Ukraynalı ailelerin ikinci kuşak bireyleri arasında evde konuşulan dil, yerini İngilizceye bırakma eğilimindedir. Üçüncü kuşakta ise evdeki dil, büyük oranda İngilizcedir" (Hayden, 1966, s.204).

Göçmen ve azınlık ailelerde birinci kuşak kendi dilleri ile konuşur. Bu kuşaktaki bireyler baskın dili sınırlı olarak ve tek dilliliklerini etkilemeyecek şekilde kullanır. Bu kuşaktan sonra gelen ikinci kuşakta dil gelişimi biraz farklı seyreder. Birinci kuşaktaki yaygın tek dillilik durumu ikinci kuşakta birkaç bireysel örnek ile sınırlıyken geri kalan bireyler iki dillidir. İkinci kuşakta iki dilliliğin gelişimi, bu kuşaktaki bireylerin baskın dilin kullanıldığı okullara girişi ile başlar. Daha sonraki kuşaklarda ise baskın dil lehine bir tek dillilik hâkim olur.

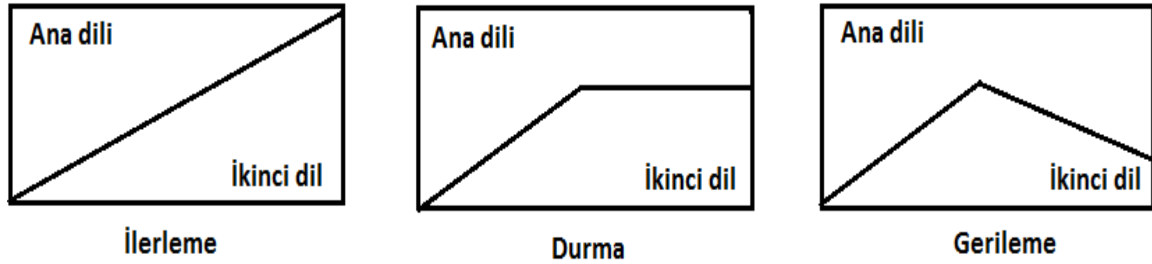
Birinci Kuşak
Tek Dilli (A Dili)
İkinci Kuşak
İki Dilli (A ve B Dili)
Tek Dilli (A Dili)
Üçüncü Kuşak
İki Dilli (A ve B Dili)
Tek Dilli (B Dili)

Şekil 4. Kuşaklar arası dil sürdürümü ve dil kayması

Birinci kuşak yeni çalışma ve yaşam koşullarına uyum sağlamaya çabaladığından ana diline karşı ilgisiz bir tavır takınabilir. Baskın dilde birinci kuşağa göre ustalaşmış ve günlük

yaşamında bu dili rahatlıkla kullanabilen ikinci kuşak için çekinik dil sadece evde aile bireyleri arasında kullanılan bir dil konumundadır. Üçüncü ve sonraki kuşaklar ise çok daha iyi sosyal ve ekonomik koşullara sahip bireyler olarak yeni dillerini tam anlamıyla özümsemişlerdir. Dil kayması sürecinin sonuna gelindiğinde bireyler bir yandan dil değişimi konusunda hayıflanmaya ve kaybettikleri miras üzerine düşünmeye başlar. Önceki kuşaklar için bir utanç kaynağı olan eski dil, bir kimlik ve gurur kaynağı olarak görülür. Ancak sürecin geri döndürülmesi için artık çok geçtir.

Kuşaklar arasında dil kayması ilerleme, durma ve gerileme olarak üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Birinci durumda ana dilinin ikinci dil karşısındaki geri çekilme süreci başlar ve ilerler. İkinci durumda ana dilinden ikinci dile gerçekleşen kayma durur veya durağan bir seyir izler. Üçüncü durumda ise ana dili ikinci dil karşısındaki üstünlüğünü tamamen yitirmekle birlikte süreç içerisinde toparlanarak dil kaymasını kendi lehine çevirir.

Şekil 5. Kuşaklar arası dil kayması hızının sınıflandırılması. Fuller, E. E. (1982). *A study of Navajo language maintenance and shift.* Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh Graduated Faculty, Pittsburgh kaynağından uyarlanmıştır.

Topluluğun ana dilinden başka bir dile kayması bazı dil topluluklarında farklı bir hızda gerçekleşir. "Finlandiya'da İsveççenin durumu buna örnek gösterilebilir. İsveç'in Finlandiya üzerindeki egemenliği sona ereli uzun yıllar olmasına rağmen ana dili İsveççe olan azınlıkta Fince lehine bir kaymadan söz etmek güçtür" (Paulston, 1994, s.11).

Bir topluluğun yaşadığı yeri değiştirmesi, dilin içinde bulunduğu ekolojinin bozulması ya da yeni bir dilin istilası, dil sürdürümünü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür durumlar dil kayması sürecini başlatan koşulların oluşmasına neden olur. Fishman (1966) hiç bilmediği bir toprağa ayak basan kişilerin hayata en baştan başladıklarını söyler. Göçmenler de geldikleri ya da getirildikleri yeni topraklarda daha önce hiç karşılaşmadıkları onlarca

sorunla yüz yüze gelirler. Yeni ülkeye alışmaları ve yaşamlarını sürdürebilmeleri çoğu zaman kendileri ile birlikte getirdikleri şarkıların, hikâyelerin ve hatıraların yok olmasına, ailelerin parçalanmasına neden olmaktadır. Ancak geçmişten kopmadan yeni olana alışmanın da başka yolu yoktur.

Gün'e (2006, s.32) göre göç, "insanın sosyalleştiği çevreyi bırakıp yeni bir bağlama gitmesidir. Göç, bireyi gerçek toplumundaki sosyal destek ağlarından koparır ve farklı bir topluma uyum sağlama gibi zorlu bir görevi yükler. Göçmenler, alışık olmadıkları bir sistemde ekonomik olarak hayatta kalma ve sosyal hareketlilikle baş etmek zorundadır". Bu zorluklara ek olarak göçmenler yeni bir dili öğrenmek ve yeni kültürel normlara uygun davranmak da zorundadır. "Yeni bir kültüre (ortam, düzen, davranışlar ve de bunların işlevlerine) uyum sağlamak bireylerin başka bir kültürle tanıştıklarında ister istemez değişikliğe uğrar" (Akıncı, 2014, s.30).

Kişi ve toplulukların kendi istekleri ile gerçekleştirdikleri göçlerde dil kayması daha hızlı gerçekleşirken bir ülkenin tahakkümüne girme durumunda ise dil kayması yavaş ilerleyen bir süreçtir. "Göç sebebi ana dilin sürdürülmesini ve silinmesini etkiler. Göçmenler ile yerleştikleri ülke arasında olumlu bir ilişki söz konusu ise dil de bundan etkilenir. Göçmen topluluğun yerleştiği ülkede hangi bağlamda ve ne şekilde bulunduğu önemlidir" (Yağmur, 1997, s.20). Göçmenlerin bulundukları ülkeye ne amaçla geldikleri, otoritelerin izlediği göçmen politikaları dilin sürdürülmesinde rol oynar. Göçmen ve azınlık dillerine yönelik politikaların sonucunda bu diller tamamen ortadan kalkabilir. Örneğin Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen Türkler ikili anlaşmalar gereği örgün eğitim kurumlarında Türkçe eğitim alabilirken Hollanda ile Türkiye'nin bu tür bir anlaşması olmaması nedeniyle bu ülkede yaşayan göçmenler cami ve dernek çatısı altında Türkçe dersi almaktadır. Ayrıca politikanın yanında "ekonomi, göçmen dillerinin aşınmasında etkilidir. Tekstil fabrikalarında, çiftliklerde veya madenlerde çalışan göçmenler kendi dilleri ile işlerini yürütebilir. Ancak pek çok göçmen çocuğu ebeveynlerinin mesleğini sürdürmek yerine daha fazla eğitim ve iş imkânı için baskın dili öğrenmeyi tercih eder" (Glazer, 1966, s.367).

İnsanların ana dillerinden vazgeçerek başka bir dile yönelmesi sadece göçmenler için söz konusu değildir. Göçmenlerde görülen dil kayması, bu olgunun sadece bir yüzüne işaret eder. Siyasi ve sosyal değişmeler de yerel halkın ana dillerini sürdürme eğilimlerini zayıflatabilir. Örneğin İran nüfusunun yarısının ana dili olan Farsça, son yüzyılda ülkedeki merkezileşme eğilimlerinin artması, eğitimin yaygınlaşması, kamu hizmetlerinden daha rahat bir şekilde faydalanma isteği ve sanayileşme nedeniyle ülkenin kuzeyinde yüzyıllardır baskın dil olarak konuşulan Azerbaycan Türkçesini tehdit etmeye başlamıştır.

Rajend'e (2011) göre fetih, istila ve sömürge geçmişine sahip ülkelerde dil kayması toplumun genelini ilgilendiren geniş çaplı bir sorun olarak belirir. Kuzey Amerika ve Avustralya için İngilizce, Güney ve Orta Amerika için İspanyolca ve Portekizce, Kuzey ve Orta Asya için Rusça yaygın olarak öğretimi yapılan metropolitan dillerdir.

Metropolitan diller, bu bölgelerde yer alan ülkelerde yerel dillerden daha saygın bir konumdadır. Aynı dillerin okullarda öğretildiği Avrupa ülkelerinde dil kayması görülmezken sömürge geçmişine sahip ülkelerde süreç, ana dili aleyhine işler. Bunun yanında metropolitan diller, "Hindistan ve Papua Yeni Gine gibi öteden beri çok dilli karaktere sahip yerlerde dikkate değer bir kaymaya neden olmamakla birlikte tek dilli bölgelerde yerel dillere büyük zarar vermiştir" (Holmes, 2013, s.57).

Geçmişten bugüne dil sürdürümü ve dil kayması için gösterilen örneklere bakılarak genel bir çerçeve çizilse de bir topluluğun dilini sürdürmesi için kesin kurallar koymak zordur. Yine de ana dilinin korumasını ve dil kaymasını etkileyen bazı asgari şartlardan söz edilebilir.

Weinreich (1979, s.89-97), dilsel, sosyal ve kültürel ayrışmaların dil sürdürümünü ve dil kaymasını etkileyebileceğini savunurken coğrafi alan, yerellik, kültürel ve etnik gruplar, ırk, cinsiyet, yaş, sosyal durum, yerleşim birimine ilişkin özelliklerin önemli olduğunu savunur. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Alman göçmenleri üzerine yaptığı araştırmasında ise Kloss (1966), dilin sürdürülmesine ilişkin altı unsur belirlemiştir. Bu unsurlar dilsel-sosyal yalıtım, göçün gerçekleşme sırası, dil adalarının varlığı, belirli bir gruba hizmet veren

okullar, göç etmeden önce grubun sahip olduğu dil tecrübesi, dilin saygınlık düzeyi olarak sıralanır.

Yalıtım bazı toplulukların dini veya sosyal tercihlerinden dolayı grup dışındakiler ile iletişimlerini sınırlamayı tercih etmeleridir. Bu topluluklarda motorlu taşıt, kitle iletişim araçları ve bazı elektronik cihazların kullanılması yasak ya da özel durumlar ile sınırlıdır. Bu nedenle ana dili, diğer dillerden gelecek etkilere kapalıdır. Spolsky (1998, s.55) dil kaymasına karşı en büyük direncin topluluğun kendini diğer topluluklardan dilsel ve kültürel olarak bilinçli bir şekilde yalıtması olarak gösterilebileceğine değinir. Örneğin; 18. ve 19. Yüzyılda Amerika'ya göçen Amişler, dinsel ve sosyal yalıtımın olduğu bir topluluk olarak aynı dönemde bu ülkeye göç eden diğer topluluklar ile karşılaştırıldığında ana dilleri olan Almanca ve Felemenkçeyi hâlen sürdürmektedir.

Göçün gerçekleşme sırası, farklı coğrafyalardan göç alan bir bölgedeki bazı dillerin diğer dillerden daha saygın olma durumudur. Örneğin Havai'de çok az insanın konuştuğu Polinezya dilleri, adaya sonradan göç eden ve ada nüfusunun neredeyse %40'ını oluşturan Japonların dilinden daha ayrıcalıklı konumdadır.

Dil adalarının varlığı, baskın dilin kuşatması altında, konuşurları belirli bölge veya bölgelere sıkışmış dillerin olduğunu anlamına gelir. Eğer bir dil adasının sınırları geniş bir alanı kaplıyorsa ve grubun beşte dördü günlük yaşamında ana dilini rahat bir şekilde konuşabiliyorsa o dil adasında topluluk dilinin sürdürümü kendiliğinden gerçekleşir. Ancak dil adası küçükse ve dilin baskın dil tarafından yutulma tehlikesi varsa dilin sürdürülmesi zaman içinde kesintiye uğrar.

Sadece etnik ya da dinsel gruba kendi dillerinde hizmet veren okullar ise dil sürdürümü için kilit roldedir. Örneğin Birleşik Devletlerdeki Alman Katolik okulları sadece Almanca eğitim vermektedir. Baskın dilin dışlandığı bu okullara giden kişilerin dil bağlılıkları gitmeyenlere göre daha fazladır.

Dilin sürdürülmesinde bireylerin dil konusundaki geçmişleri de önemlidir. Ana dillerini koruma ve devam etme konusunda duyarlılığa sahip olan bireyler, göç ettikleri yeni coğrafyada da dilin sürdürülmesi için gerekli çabayı gösterir.

Topluluğun dilinin saygınlık derecesi dilin sürdürülmesi ve resmi dilin baskısı ile baş etmesine yardımcı olabilir. Birçok göçmen dilinin konuşulduğu New Jersey'de Felemenkçenin diğer göçmen dilleri içindeki saygın konumu, bu dilin 20. yüzyılın başına kadar bölgede varlığını sürdürmesini sağlamıştır veya İngilizcenin resmi dil olduğu Louisiana'da Fransızcanın saygınlık derecesinin yüksek olması onun yaşaması ve sürdürülmesini sağlamıştır.

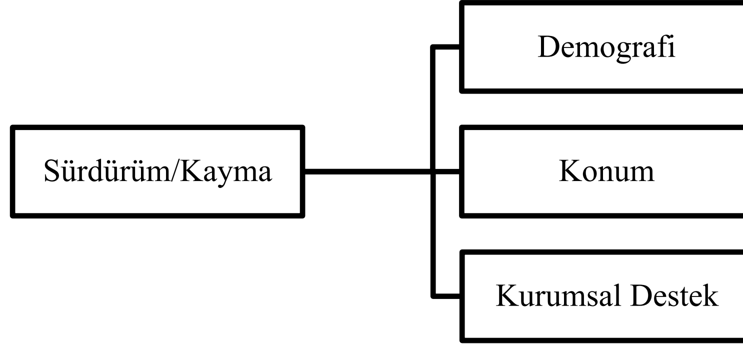
Bunların dışında Kloss (1966, s.209-212), dilin sürdürülmesinde etkili olabilecek diğer unsurları da ayrı olarak ele almıştır. Bunlar topluluğun eğitim düzeyinin yüksek olması, topluluğun eğitim düzeyinin düşük olması, birey sayısının çokluğu, birey sayısının azlığı, baskın dil ve kültüre dilsel ve kültürel yakınlık, baskın dil ve kültürden uzaklık, dil ile ilgili kısıtlamalar, dile karşı müsamahakâr yaklaşım, topluluğun toplumsal ve kültürel karakteridir.

Grosjean (1982, s.107) dil sürdürümü ve dil kaymasını etkileyen unsurların başında sosyal değişkenlerin yer aldığını savunur. Topluluğun dilsel yapısını etkileyecek sosyal değişkenleri ise topluluğun büyüklüğü, doğum oranı, göçün devamlılığı, şehirleşme, coğrafi yoğunluk, yalıtılmışlık, karma evlilik, din ve eğitim olarak sıralar. Bu açıdan Weinreich ve Kloss'a yaklaşan Grosjean, farklı olarak dile yönelik tutumun da dil sürdürümünü ekleyebileceğini vurgular.

Dil kaymasının olmaması için birinci ve en etkili şartın içsel motivasyon olduğunu öne süren Paulstone (1994, s.21), birey ve topluluğun dillerini korumak için yeterli iç motivasyona sahip olmalarında dinin en etkili araç olduğunu vurgulayarak Ortodoks Yahudiler için Yidiş dilini örnek gösterir. Glazer'a (1966, s.365) göre de "din topluluğun tarihi ile derin bir bağa sahip olmasından ötürü kimliği şekillendiren bir unsur olarak ana dilinin sürdürülmesi ve kullanılmasında etkilidir".

Dil sürdürümünde zaman, uzun vadeli gerçeklik ve etki unsurlarını öne çıkaran Rajend (2011), zaman içerisinde bireylerin ana dillerine biçtikleri değerin düşebileceğini belirtir. Bunun yanında dil sürdürümünün bir kuşağın sorumluluğunda olmadığını, bunun toplu bir mücadeleyi gerektirdiğine dikkat çeker.

Giles, Bourhis ve Taylor (1977) dil sürdürümünü etkileyen unsurları üç başlık altında toplamaktadır. Bunlar konum, demografi ve kurumsal destek olarak sıralanmaktadır.

Şekil 6. Dil sürdürümünü etkileyen değişkenler

Giles ve diğerlerinin (1977) kategorize ettiği dil sürdürümüne ilişkin unsurlardan biri olan demografi, hemen her modelde incelenmekle birlikte kurumsal destek ve dile ilişkin konum da ayrıntılı bir şekilde ele alınır. Konum ekonomik, sosyal ve tarihsel olarak ayrılır.

Dile ilişkin ekonomik konum, düşük düzeyde ekonomik güce sahip topluluklardaki bireylerin ana dillerini baskın dil ile değiştirme eğilimlerinin daha yüksek olmasıyla açıklanır. Batı Avrupa'daki dar gelirli Türk, Yugoslav ve Yunan göçmenlerin ekonomik kaygılar nedeniyle çocuklarına bulundukları ülkelerin resmi dilini öğretmeleri ekonomik konuma örnek olarak gösterilebilir.

Topluluğun ekonomik durumu ile yakından ilişkili olan sosyal konum, bireylerin daha itibarlı olan üst tabakaya ait dili tercih etmeleri şeklinde açıklanır. Peru, Ekvador ve Bolivya'da Keçua dilini konuşan alt tabakadaki insanların daha itibarlı olan İspanyolcayı tercih etmeleri bu duruma örnektir.

Tarihsel konum, topluluğun kendi dilini tarihsel bir köke ya da olaya bağlaması ile açıklanır. Topluluk bu şekilde kendini baskın dile karşı korumaya çalışır. Buna örnek olarak 18. yüzyılda Peru'daki İspanyol sömürge yönetimine karşı İnka medeniyetinin geçmişteki parlak zamanlarının bir mirası olarak gördükleri Keçua dilini kendileri için sembol hâline getiren isyancılar gösterilebilir.

Konumdan sonraki unsur olan kurumsal destek, dilin çeşitli kurumlar tarafından korunması ve kullanılmasını içermektedir. "İnsanlar dillerinin devam ettirilmesinde fikir birliği

içindedir fakat kendilerinin bu işin bir parçası olması gerektiğini hissetmezler; bunu onlar için başkalarının yapmasını isterler. Bir vakıf, okul veya koruma cemiyeti gibi bir kuruluşun gerekli mucizeyi gerçekleştireceğini düşünürler" (Crystal, 2015, s.140).

Kurumsal destek risk atındaki dillerin sürdürümlerini olumlu anlamda etkilemektedir. Dilin okullarda öğretilmesi, üniversitelerde araştırılmasının yanında söz konusu dilde basın ve yayın organlarının bulunması da önemlidir. Bunun yanında siyasi otoritelerin çıkardıkları kanunlar ile dilin kullanımını ve korunmasını desteklemeleri gerekir. Ancak resmî dilden farklı olan bir dilde kurumsal desteğin sağlanması uzun bir hukuk mücadelesini gerektirir. Bunun nedeni Fishman'a (1984, s.51) göre azınlıklar, göçmenler ve yerli toplulukların sonradan işe burnunu sokan kimseler olarak görülmesinden kaynaklanır.

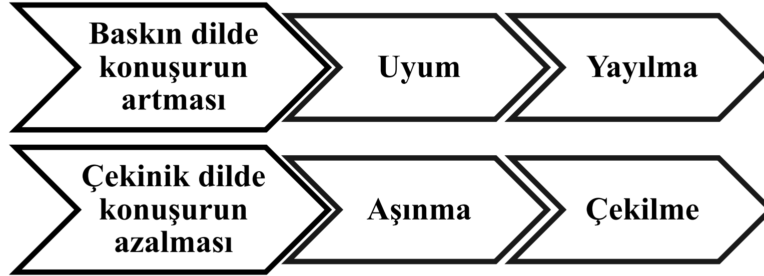
Giles ve diğerlerinin önerdiği modeldeki demografi, konum ve kurumsal desteğin yanına Appel ve Muysken (1987, s.38), kültürel benzerliği de ekler. İki topluluk arasında benzer dilsel ve kültürel kodlar paylaşıldığında dil kayması süreci daha hızlı bir şekilde gerçekleşir. Örneğin Avustralya'daki göçmen Alman ve Hollandalıların İtalyan ve Yunan göçmenlere göre daha hızlı dil değiştirmeleri onların İngilizceye olan kültürel ve dilsel yakınlıklarından ileri gelmektedir.

Dil kaymasının ileri düzeyde yaşanması dil ölümünü de beraberinde getirir. Baskın dil, zamanla bir topluluğun ana dili hâline gelerek diğer dilin konuşurunun kalmamasına neden olabilir. Bir dilin ölme tehlikesi altında olma durumu beş düzeyde gösterilmektedir:

- Potansiyel tehlikedeki dil, en genç konuşurlar tarafından artık öğrenilmeyen dildir.
- Tehlikedeki dil, çocukların ve genç yetişkinlerin çok azı tarafından konuşulan dildir.
- Ciddi tehlikedeki dil, en genç konuşurlarının orta yaşlı veya orta yaşın sonunda olan dildir.
- Ölümcül derecede can çekişen dil, konuşurları çok yaşlılardan oluşan dildir.
- Ölü dil, yaşayan konuşuru bulunmayan dildir.

Dilin ölümü ile sonlanan süreçte dil aşınmaya uğrar. Çekinik dil, etkileşimde bulunduğu dillerin özelliklerini almaya başlar ve bu durum artarak devam eder. Dilin kelime dağarcığı

melezleşir. Kuşaklar arasında çekinik dille iletişim sorunlu ve yetersiz hâle gelir. Bu durum çekinik dili konuşan bireylerde baskın dille konuşma eğilimini artırır. Baskın dil topluluk içinde yayılmasını büyük bir hızla sürdürür.

Şekil 7. Dilin ölüm süreci. Jaspaert, K., & Kroon, S. (1992). From the typewriter of AL: A case study in language loss. In Fase, W., Jaspaert, K., & Kroon, S. (Eds.), *Maintenance and loss of minority languages* (pp. 137-174*)*. Philadelphia: John Benjamins kaynağından uyarlanmıştır.

Ancak bir dilin topluluk tarafından konuşulmaması bazen o dilin öldüğü anlamına gelmez. Kıbrıs ve Türkiye'den göçüp İngiltere'ye yerleşen Türklerde görülen yüksek düzeydeki dil kayması gelecekte bu ülkede Türkçenin ölmesi ile sonuçlanabilir. Ancak böyle bir durumda da başta Türkiye olmak üzere Türkçe, dünyanın pek çok bölgesinde konuşulmaya devam eder.

Bir dilin sürdürülmesi pek çok unsurun dâhil olduğu karmaşık bir süreç olsa da içinde doğduğu ortamdan koparılmış, uzakta kalmış veya yeni düzene uyum sağlayamamış her dil ölüm tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bir dilin ölmesi ve sürdürülmesi onu konuşan kişilerin gösterdikleri bağlılığın sonucudur.

2.1.4. Dil Seçimi

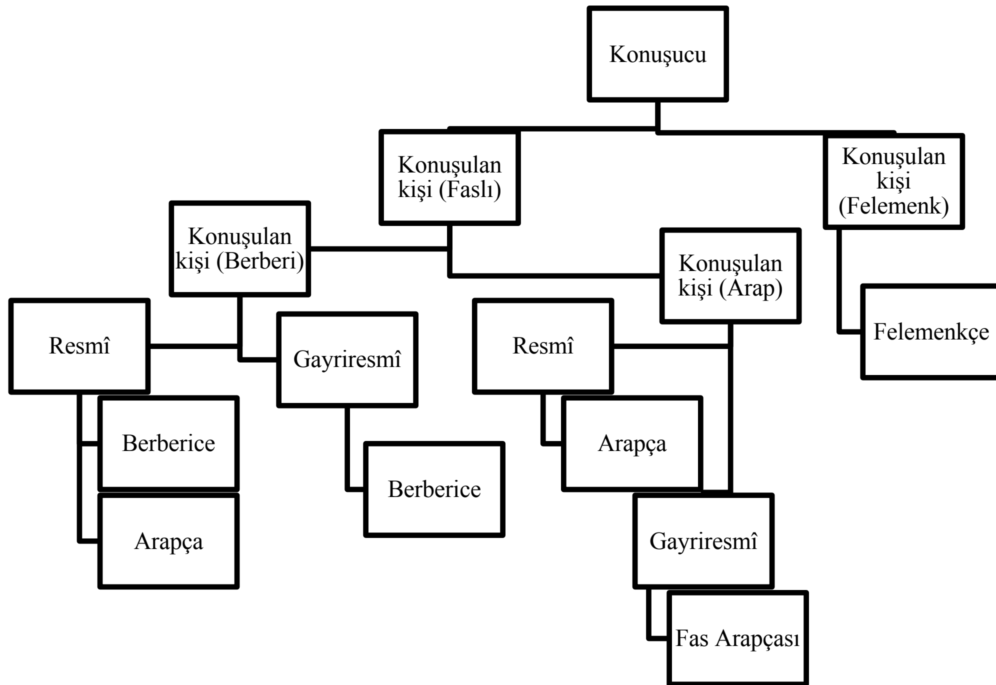
Çoğu insan günlük yaşamında duruma, ortama ve kişilere göre belirli bir üslubu tercih eder. Bir iş görüşmesinde daha resmî, arkadaşlar ile daha samimi ve aile ile daha yerel bir üslup ile konuşmak kişinin dil seçimlerine bağlı olarak belirlenir. Bunun yanında birden çok dilin ve dillere ait değişkelerin bir arada bulunduğu ortamlarda ise kişiler iletişimin türü ve bağlamına göre dil repertuvarından uygun bir dili veya değişkeyi seçerler.

Gumperz (1972), dil repertuvarını bir toplumda bireylerin kullandığı ve sahip olduğu dil ile ilgili olguların tamamı olarak tanımlar. Repertuvar kavramı toplumdaki dil farklılıklarının belirlenmesini sağlar. Böylece dilleri ve değişkeleri özel kümelere ayırarak onları konuşma davranışına yönelik tercih edilecek bir seçenek hâline getirir.

Repertuvardaki dillerin seçiminde etkili olan en temel unsur aidiyettir. Çünkü çok dilli bir ortamda dil seçimi üsluptan ziyade bireyin üyesi olduğu gruba bağlı olarak gerçekleştirilir. Bir grubun üyesi olma yaş, cinsiyet, ırk, din gibi pek çok özelliği içinde barındırır. "Birey bağlılık duyduğu gruplar ile yaptığı dil seçimlerini uyumlu hâle getirmek ister" (Dabene ve Moore, 1995, s.24).

Dil seçimi ile ilgili üç temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan ilki, kişi ve iletişim odaklı bireysel yaklaşım, ikincisi, amaç ve kullanışlılık odaklı işlevsel yaklaşım, üçüncüsü ise dil ve toplum odaklı determinist yaklaşım olarak sıralanmaktadır.

Bireysel yaklaşıma göre ise birey, içinde bulunduğu iletişim sürecinde çevresi ile sahip olduğu dil repertuvarına göre hangi dili seçeceğine karar vererek anlaşır. Bireyin dil tercihlerinde dilsel hiyerarşi önemli bir yer tutar.

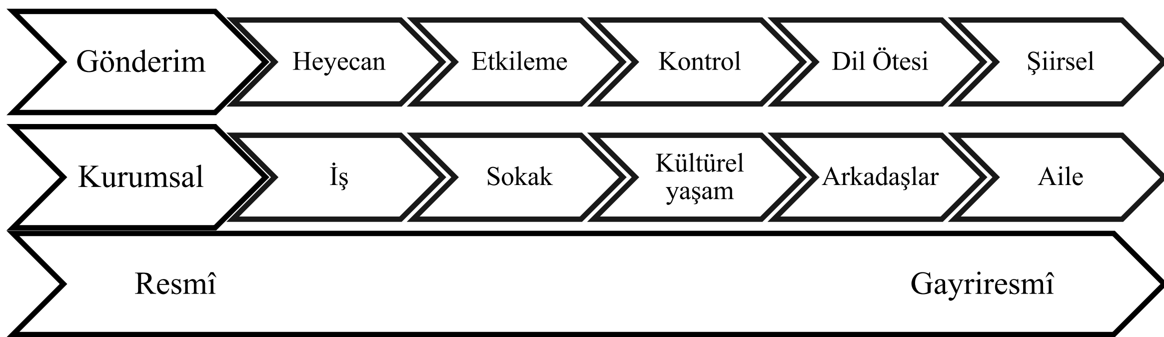

Şekil 8. Hollanda'da yaşayan Faslıların dil seçimlerini gösteren karar ağacı. Appel, R. & Muysken, P. (1987). *Language contact and bilingualism.* London: Edward Arnold kaynağından uyarlanmıştır.

Yukarıdaki şekilde dil repertuvarında Berberice, Arapça ve Felemenkçe olan Hollanda'da yaşayan Faslı bir göçmenin iletişim sürecinde karşısındaki kişiye göre yaptığı dil seçimini göstermektedir. Bu bağlamda resmiyetin önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Holmes'a (2013, s.10) göre de "üst düzey bir yönetici veya samimi olunan arkadaşlar için kullanılan kodların farklı olması resmiyet ile ilişkilidir". Resmî ve gayriresmî iletişime ilişkin dil seçimlerine bakıldığında Arapçanın Berbericeden daha yüksek bir konuma sahip olduğu ve Fas Arapçasının da Yüksek Arapçadan düşük bir konumda bulunduğu anlaşılmaktadır.

İşlev odaklı yaklaşım, dilin sahip olduğu altı işlevin kişilerin dil seçimlerinde etkili olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre dilin altı işlevi şöyle sıralanır:

- Gönderim İşlevi: Dilin düz anlamını öne çıkaran işlevidir.
- Heyecana Bağlı İşlev: Dilin duygu ve heyecanı dile getirme ve bunlara yönelik kalıpların kullanımına dayanan işlevidir.
- Alıcıyı Etkileme İşlevi: Dilin tepki ve davranış değişikliği oluşturma işlevidir.
- Kanalı Kontrol İşlevi: Dilin iletişim kanalını denetleme işlevidir.
- Dil Ötesi İşlev: Dilin bilgi verme amacıyla kullanılmasına yönelik işlevidir.
- Şiirsel İşlev: Dilin çağrışım uyandırmaya yönelik işlevidir.

Şekil 9. İşlev odaklı yaklaşıma göre dil seçimi. Appel, R. & Muysken, P. (1987). *Language contact and bilingualism.* London: Edward Arnold kaynağından uyarlanmıştır.

Determinist yaklaşıma göre ise gruptan gruba konuşulan konular ve diller değişir. İş yerinde konuşulan dil ile dedikodu yapılan dil farklıdır (Appel Muysken, 1987, s.23). Bu bağlamda Fishman (1965), kişilerin dil seçimine yönelik davranışlarını anlamak için öncelikle kimin

kiminle, hangi dilde ve ne hakkında konuşulduğuna bakılması gerektiğini öne sürmüştür. Onun bu görüşünün temel dayanağı aile, arkadaş, din, eğitim, iş, kamusal alan ve göçmenlik gibi farklı bağlamlarda farklı dillerin kullanılmasından ileri gelmektedir. Bu durumda "aileler hangi dili ne amaçla kullanacaklarına karar vermek zorundadır. Göçmen ebeveynlerin verdikleri bu karar çocuklarının göç ettikleri yeni ülkedeki sosyokültürel konumlarını belirlemektedir" (Kasatkina, 2010, s.47).

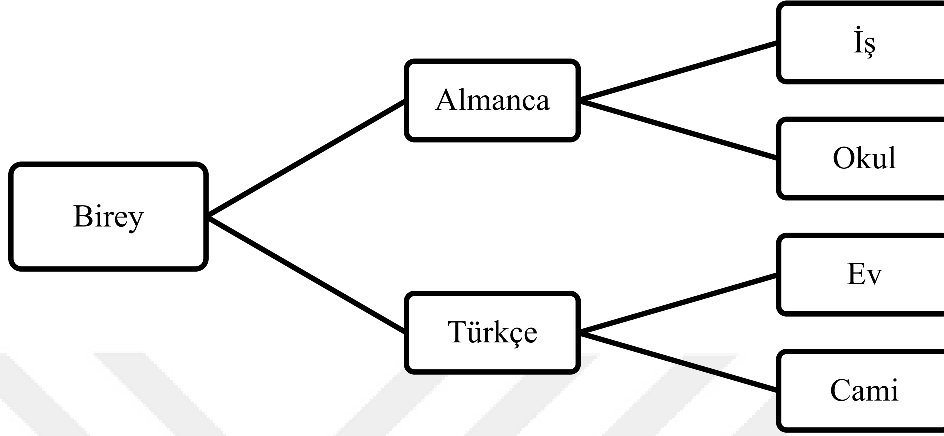
Fishman'ın topluluk ve bireylerin dil seçimlerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesine yönelik görüşleri determinist yaklaşım için önemlidir. Ona göre dil seçiminde etkili olan değişkenler medya, durum ve alan olarak sıralanmaktadır.

Medya değişkenini insanların dile erişimi ve kullanımı konusunda sahip oldukları imkân olarak tanımlayan Fishman (1965, s.78) kişinin okuma, yazma ve konuşma becerilerine ait yetkinlik düzeyinin dil repertuvarındaki bütün diller için farklı olabileceğine dikkat çeker. Bazı diller eğitim ve öğretim dili olarak her kademedeki okullarda kullanılırken bazı diller bundan yoksundur. Benzer şekilde bazı dillerin medya organlarında kullanımı daha yaygındır. Bu durum kişinin bazı beceri alanlarında belirli dilleri daha çok kullanmasına neden olur.

Resmiyet ve samimiyet gibi iletişimin üslup boyutunu etkileyen unsurlarını kapsayan durum değişkeni, bir dilin uygun olduğu düşünülen durum için kullanılmasıdır. İnsanlar, bazı dillere resmiyet, bazı dillere samimiyet atfeder. Günlük hayatta Arapçanın yerel değişkesinin kullanıldığı Kuzey Afrika ülkelerinde haber bültenlerinin Arapçanın yüksek değişkesi ile sunulması buna örnektir. Toplumlarda diller zaman içerisinde belirli durumlar için özelleşir. Latincenin Avrupa'da, Arapçanın İslam dünyasında, Çincenin Uzak Doğu'da bilim dili olması, çoğu Türk devletinde şairlerin Farsça şiir yazması durum değişkeni içerisinde değerlendirilebilir.

Dil seçimi konusunda Fishman'ın ortaya attığı en dikkat çekici nokta olan alan değişkeni, belirli alanlarda belirli dillerin kullanılması şeklinde açıklanır. Alan, bireyin içinde bulunduğu mekân, iletişim kurduğu insanlar ve iletişim konusunu içine alan genel belirleyicidir. İki dilli veya çok dilli topluluklardaki dil seçimine ilişkin genel karakterin

ortaya konulmasında sıklıkla alan değişkenine bakılır. Almanya’da göçmen bir ailenin ikinci kuşak üyesi olan bir kişi dil repertuvarında yer alan Türk ve Alman dillerini evde ve camide Türkçeyi, okulda ve işte Almancayı kullanacak şekilde organize eder.

Şekil 10. Almanya’da yaşayan bir Türk’ün ortama göre gerçekleştirdiği dil seçimi

Alan, dil seçimini etkileyen kişi, ortam ve konu olmak üzere üç temel sosyal unsuru içine alan genel bir terimdir. Alan, bir tiyatro sahnesine benzetilebilir. Nasıl bir tiyatro sahnesi oyuncu, dekor ve oyundan oluşursa, günlük hayatta da kişiler, kişiler arası iletişimin konusu ve iletişimin mekânı vardır. Kişiler, ortam ve konunun özelliklerine göre dil repertuvarından uygun bir dil seçer.

Alan	Kişi	Ortam	Konu
•Aile	•Ebeveyn	•Ev	•Yaz tatili planı
•Arkadaşlık	•Arkadaş	•Kafe	•Doğum günü partisi
•Din	•İmam	•Cami	•Ramazan ayı
•Eğitim	•Öğretmen	•Okul	•Matematik problemi
•İş	•Patron	•İş yeri	•Maaşların durumu

Şekil 11. Dil seçimini etkileyen sosyal unsurlar

Fishman gibi dil seçiminde determinist odaklı bir yaklaşımı benimseyen Ferguson, Fishman’ın alan kavramından farklı olarak değişke kavramını öne çıkarır. Fishman örneklerini daha çok birden fazla dili konuşulduğu iki ve çok dilli ortamlardan, Ferguson ise bir dilin iki ve daha fazla değişkesinin kullanıldığı ortamlardan seçer.

Bir ülkede dilin iki farklı değişkesinin bulunması durumu olarak tanımlanan iki değişkelilik, Ferguson tarafından kullanımda birbirinden çok ayrı özellikler gösteren farklı dillerin değişkeleri için önerilmiş bir terimdir. Ölçünlü Almanca-İsviçre Almancası, Fransızca-Haiti kırma dili, Klasik Arapça-Mısır Arapçası, Yunanistan'daki Katharevusa-Dhimotiki iki değişkeliliğe örnektir (İmer ve diğerleri, 2011, s.153).

Değişkeler yüksek ve düşük olarak ikiye ayrılmaktadır. Yüksek ve düşük konumdaki değişkeler topluluk içerisinde belirli kullanımlar için özelleşir. Ferguson'a (1959) göre yüksek değişke tarihi süreç içerisinde düşük değişkeden daha işlenmiş olduğu için belirli kurallara bağlanarak ölçünlü hâle gelmiştir. Yüksek değişke, genellikle sonradan okulda alınan eğitimle öğrenilirken düşük değişke, doğal dil edinme süreci içerisinde edinilir. Toplum içinde yüksek kabul edilen değişkeyi kullanmak kişiyi daha eğitimli, saygın ve şehirli gösterir. Bunun yanında düşük değişke kullananlar eğitimsiz, kaba ve kırsal olarak değerlendirilir.

Dil seçimi sosyolojik boyutlarının yanında sosyal psikolojiyi de içine alan bir olgudur. Dil seçimine sosyal psikolojinin penceresinden bakıldığında iki dilli bireylerin dil seçimlerinde üç durumun etkili olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi kişi odaklı ihtiyaçların giderilmesiyken diğer ikisi ortamdan kaynaklanan durumlar ve anlık durumlar olarak sıralanır (Fasold, 1987, s.188).

Kişisel ihtiyaçlar çerçevesinde bireyler mahremiyet sağlama, güvensizlik, kaygı ve kızgınlık hissetme ve kişinin çevresine karşı kendi kimliğinin sınırlarını göstermek istemesinin dil seçiminde etkili olduğu düşünülür. Ortamdan kaynaklanan durumlara bireyin çok grubu ve ortamı kapsayan etkinlikleri, bir grup ile özdeşleşmek amacıyla sergilediği davranışları ve ait olunan grubun genel karakterinin getirdiği sosyalleşme veya sosyalleşememe durumu örnek gösterilmektedir. Anlık durumlar için ise bireyin grup kimliğini önemsememesi, içinde bulunulan anın gerektirdiği şekilde davranma ve içinde bulunulan iletişim sürecinin karakterine özgü davranışlar gösterme örnektir.

2.1.5. Dil Tutumu

Tutum, pek çok bilim dalında farklı kullanımlara sahip bir terimdir. Tutum kavramı başta psikolojinin çeşitli dallarında olmak üzere toplum dil bilim ile ilişkili çoğu kuramın merkezinde yer almaktadır. Ancak sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi tutum kavramıyla ilgili de tam bir görüş birliği yoktur.

Sosyal psikolojide hoşlanmalar ve hoşlanmamalar olarak ele alınan tutum, durumlara, nesnelere, kişilere, gruplara ve soyut fikirlere veya çevrenin tanımlanabilir herhangi bir diğer özelliğine karşı duyulan yakınlık ve iticilik şeklinde tanımlanır (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 2005, s.721).

Davranış bilimcilere göre ise tutum, zihinsel bir öge, davranışı yönlendiren duyumsal bir ön düşünce, ideoloji veya kanaat oluşumunu etkileyen bir değerler bütünü ve bir vaziyet alış ya da insanların çevresindeki herhangi bir obje veya nesneye karşı sahip oldukları tepki eğilimini ifade etmektedir. (Güney, 2008, s.218).

İnsanın kendisine ve çevresine yönelik bir duruş sergilemesinde göz önünde bulundurulması gereken bir unsur olarak tutum, sıklıkla değerler ve inançlar ile karıştırılmaktadır. Tutum gibi "inançlar da bireyin yaşamındaki tüm faaliyet alanlarında yaptığı seçimleri etkilemektedir" (McGroarty, 1996, s.5). Ancak tutum ve inancın birçok ortak noktası bulunsa da inanç tutumdan ayrı olarak düşünülmelidir. İnanç, bir nesneyi veya durumu değerlerip karara varmaktır. Tutum ise bir nesne, olay veya duruma bireyin kendini ne derece yakın hissettiği ile ilgilidir.

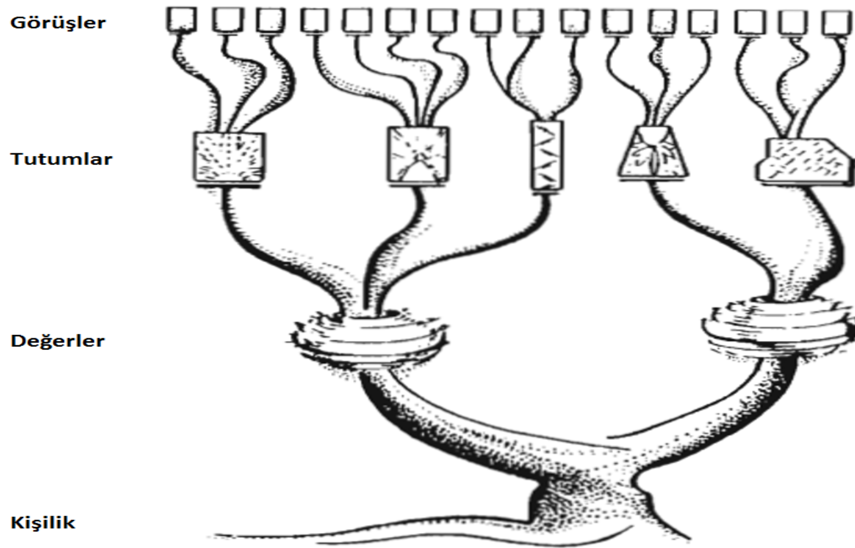
Kişinin bir nesneye, duruma veya olguya yönelik tutumu doğuştan gelmez. Tutumlar zaman içerisinde ve sonradan edinilir. Anne ve baba, kişinin sahip olduğu tutumların ilk kaynağıdır. Pekiştirme ve ödül durumuna göre nesne, olay ve olgulara yönelik geliştirilen tutumlar süreklilik ve çeşitlilik kazanır.

Tutumlar, birey ve nesne arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlar. Öğrenme süreci derece derece biçimlendiğinden, insanın çevresini anlamasında da yardımcı olurlar. İnsan-nesne ilişkisinde, tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey bir nesneye ilişkin bir tutum oluşturduktan sonra, ona yansız bakamaz. Bir nesneye ilişkin olumlu ve olumsuz bir

tutumun oluşması, ancak o nesnenin başka nesnelerle karşılaştırılması sonucu mümkün olur. Bu nedenle tutumlar geçici değildir; uzunca bir süre devamlılık gösterir (Tavşancıl, 2014, s.71-72).

Tutumların bilgi, araç, değer verici ve ego koruyucu olmak üzere dört işlevi vardır (İnceoğlu, 2000, s.14). Kişilerin bilgi birikimi oluşturmasında ve amaçlarına ulaşmasında rol oynayan tutumlar, kişilerin değer yargılarına uygun seçimler yapmalarını ve tutarlı bir benlik algısı oluşturmalarını sağlar. Böylece bireyin kişiliğine ve değerlerine yönelik olumsuz etkiler önlenmiş olur. Bu nedenle insanlar benliğini koruyan tutumlar geliştirme eğilimi göstermektedir.

Tutumların oluşması ve biçimlenmesi birbirine bağlı pek çok unsurun bir araya gelmesini zorunlu kılmaktadır. Aşağıda da gösterildiği gibi tutumlar birbirinden yalıtılmış birimler değildir. Tutumlar insanın kişiliğinin bir parçası olan değerler ile görüşleri birbirine bağlayan bir yapıdadır. Değerler, toplumsal ve kişisel eylemlerin en temel gerekçesi olarak tutumların şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Şekil 12. Tutumların diğer unsurlar ile ilişkisi. Oppenheim, A. N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum kaynağından uyarlanmıştır.

Değerler kapsamında tutumları şekillenmesinde etkili olan bir unsur ise bireyin sahip olduğu grup aidiyetidir. İnsanlar toplumsal yaşamlarında benzer değerleri paylaştıkları kişilerle ilişki kurmayı tercih ederler. Birey, bir parçası olmak istediği grubun değerlerini yeri geldiğinde olumsuz da olsa benimseme eğilimi gösterir. İnceoğlu'na (2000) göre bireyin tutumlarının kaynağı, bireyin bağlı bulunduğu gruptadır. Kişinin tutumları grubun kurallarını, değerlerini, inançlarını yansıtır. Bireyin gruba aidiyeti ne kadar güçlü ise, gruba ait tutumu benimsemesi o kadar kolay olur.

Tutumların şekillenmesinde rol oynayan etkenler gibi tutumun kendi iç yapısı da çeşitli unsurlara sahiptir. Bu unsurlar duyuşsal alanda duygular ve eğilimler, bilişsel alanda düşünceler, davranışsal alanda tavırlardan oluşur.

Tutumun duyuşsal bileşeni, insanın tutum nesnesine ilişkin duygu ve değerlendirmeleridir. Bu bileşen çevre ile ilgili bilgi, duyum ve deneyimlerin sınıflandırılmasının yanı sıra, bu sınıfların olumlu, olumsuz olaylarla, arzulanan veya arzulanmayan amaçlarla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Böyle bir ilişkinin varlığı tutumun duyuşsal boyutlarını temsil eder. Bireyin herhangi bir tutum konusunda olumlu veya olumsuz duygular içinde olması önceki deneyimlerine bağlıdır (İnceoğlu, 2000; Güney, 2008).

Bilişsel bileşen ise tutum nesnesi ile ilgili sahip olunan düşünceler ve bilgilerden oluşmaktadır. Tutumun bilişsel boyutu, düşünme sürecinin kullanıldığı, bir sonuca ulaşılarak elde edilen deneyimin sınıflandırıldığı kısımdır. Birey bu sınıflandırma ile tutumun oluşmasını sağlayan uyarıcının var olduğunu öğrenir. Mckenzie'ye (2010, s.21) göre bireysel cevapları etkileyecek bazı kısa uyaranlar ya da uyarıcılar arttığı zaman bilişselciler çoğu tutumu bir içsel hazırlık olarak görmektedir.

Duygu ve düşüncelere göre hareket etme eğilimi ise tutumun davranışsal bileşenini oluşturur. Bireyin bağlı olduğu grup ve kültüre göre bir davranış doğru olarak görülüyorsa, birey bunu kurallara uyma adına yapar. Bu nedenle tutuma yönelik davranışın toplumsal kurallar ile yakından ilişkili olduğu ve bireyin davranışa yönelik tutumlarında bunu göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

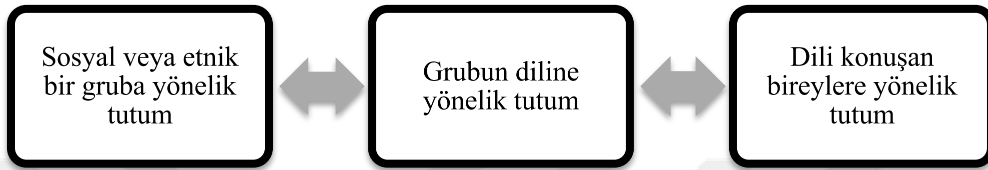
Tutumu oluşturan bileşenlerin yanında tutum nesnesi de tutumların özelleşmesi ve belirli bir kimlik kazanması bakımından belirleyicidir. Bu bağlamda dil de bir tutum nesnesi olarak hem sosyal psikoloji de hem de dil bilimde kendine yer bulur. Dil tutumu, "dil ile ilişkili olmasından dolayı diğer tutum türlerinden tamamen ayrıdır. Kişinin konuştuğu dilden yola çıkarak karşısındakini akıllı, kültürlü, cahil, güzel, çirkin ve kaba olarak görmesi veya bir dili öğrenmeye istek duyması dil tutumu ile ilgili olarak ele alınır" (Fasold, 1984, s.148). Crystal'a (2008) göre dil tutumu, bir toplum dil bilim terimi olarak insanların kendi dillerine veya başkalarının dillerine karşı sahip oldukları duruşu ifade eder. Choi (2003, s.82) dil tutumunu psikososyal tutumların yansıması olarak görür. Ona göre konuşanların sosyal, duygusal ve kültürel durumlarından etkilenir ve bu etkiler dil tutumu üzerinden incelendiğinde kişilerin sahip oldukları sosyal konum betimlenir. Baker (1992, s.29) ise dil tutumunu pek çok alt başlığa ayırır. Bunlar;

- Dil değişkelerine, lehçelere ve konuşma şekline yönelik tutum,
- Yeni bir dil öğrenmeye yönelik tutum,
- Bir azınlık diline yönelik tutum,
- Dil gruplarına, topluluklara ve azınlıklara yönelik tutum,
- Dil derslerine yönelik tutum,
- Dil derslerine yönelik ebeveyn tutumu,
- Dilin özel bir kullanımına yönelik tutum,
- Dil seçimine yönelik tutum olarak sıralanmaktadır.

Bireylerin birbirlerine duydukları bağlılığa, güvene ve dayanışmaya ilişkin fikir vermesi açısından önemli bir gösterge olan dil tutumu, çok boyutlu bir arka plana sahiptir. Fishman (1964), tutumun çok dilli toplumlarda var olan dil bilimsel durumlarla doğrudan ilişkili olduğuna dikkat çeker. Dil tutumunun var olan dil değişkelerini, dilde yaşanan değişimleri, dil planlamasını, dil sürdürümünü ve kaybını doğrudan etkilediğini belirtir. Dil tutumunun dile ilişkin bahsi geçen noktalara etki etmesi, dilin kullanımına yönelik sınırların belirlenmesinde söz sahibi olmasından gelmektedir. Örneğin, bir dile yönelik olumlu tutuma

sahip bir kişiden o dilin öğrenilmesi, sürdürümü ve kullanımı konusunda daha fazla çaba göstermesi beklenir.

Bu bağlamda Appel ve Muysken (1987, s.16), bir toplumdaki bireylerin topluma ve üyesi bulunduğu gruba olan tutumlarının, toplumun diline yönelik tutumlarına, bunun da o dili konuşan kişilere yönelik tutuma etki edeceğini belirtir. Elbette bunun tersi de mümkün olabilir.

Şekil 13. Dil tutumunun şekillenmesi. Appel, R. & Muysken, P. (1987). *Language contact and bilingualism.* London: Edward Arnold kaynağından uyarlanmıştır.

Bir dile yönelik geliştirilen olumsuz tutum aynı zamanda o dilin günlük kullanımını da etkiler. Bu tür durumlarda insanlar o dili kullanmaktan kaçınır. İki dilli bireyler çevrede olumsuz tutum beslenen bir dil yerine başka bir dili kullanmayı tercih edebilir. “Tutumlar insanların bir dili konuşan kişilere karşı ne hissettiklerini gösterir” (Richards ve Schmidt, 2002, s.286). Bunun yanında bir göçmen veya azınlık dilini damgalamak o dili konuşan bireylerin karşı bir tepki olarak dillerine olan bağlılıklarını artırarak grup içi dayanışmayı pekiştirebilir (Grosjean, 1982).

Dil tutumu birey ve toplum düzeyinde dil seçimlerini de etkileyebilmektedir. Bazı alanlarda birey ve toplum belirli bir dilin kullanılmasına yönelik tutuma sahip olabilir. Ortodoks Yahudilerin İbraniceyi dünyevi alandan çıkararak sadece ibadet ve diğer dini eylemleri için kullanmaları buna örnek gösterilebilir. Dile ait tutum onunla verilmek istenen mesajın gücünü etkiler. Cooper ve Fishman’ın (1974) Arapça ve İbranice iki dilli yetişkinler ile gerçekleştirdiği çalışmada katılımcılara sigaranın zararları ile ilgili bilimsel bir metin ve alkolün zararları ile ilgili dinî bir metin iki dilde de dinletilmiş ve katılımcıların konuya ilişkin tutumları gözlenmiştir. Katılımcıların sigaranın zararları ile ilgili İbranice bilimsel

metni ve alkolün zararları ile ilgili Arapça dinî metni diğerlerinden daha inandırıcı buldukları görülmüştür.

Dil tutumu, birey ve toplumların dil bağlılığı oluşturmasında önemlidir. Ana diline, ikinci dile veya yabancı dile yönelik olumlu ve yüksek bir tutuma sahip olma, zaman içerisinde o dile bağlılık geliştirmeye, o dili konuşmaya, o dile güven duymaya başlamanın temel koşuludur.

2.1.6. Dil Farkındalığı

Farkındalık dil bilimsel, zihinsel ve duygusal unsurların idrakiyle ilgili bir tür dikkat, kavrayış ve odaklanmadır. Diğer bir deyişle farkındalık kişinin ne yaptığının ve ne öğrendiğinin bilincinde olmasıdır. "Farkındalığın tanımlanmasında üç temel özellikten söz edilir. Bunlar, deneyimlerin sonucunda zihinsel ve davranışsal olarak değişim göstermek, deneyim hakkında bilgi sahibi olmak ve deneyimlenen şeyi tarif etmektir. Farkındalığın üç aşaması vardır: Algılama, dikkat etme ve anlama" (Tavakkoli, 2012, s.36).

İnsanın ana dilini edinimi veya yabancı dil öğrenimi süreci, dil farkındalığının adı geçen üç aşamasını takip eder. Buna göre dili oluşturan her boyut ile ilişkili olan dil farkındalığı, ana dili ediniminin çok erken dönemlerinden itibaren gelişmeye başlar. Yeni doğan bir bebek ilk olarak sesleri algılar ve bazılarına karşı bir farkındalık geliştirir. Ana dili ediniminin daha sonraki aşamalarında ise çocuklar çevrelerindeki kişilerin dil kullanımlarına dikkat ederek dil kullanımına ilişkin bir farkındalığa sahip olur. Zamanla kelime dağarcığı genişleyen ve okul çağına erişen çocukların dil kullanımlarında anlam zenginliği ve söz dizimsel karmaşıklığın arttığı görülür. Sezgisel bir şekilde öğrenilen dil kurallarına ilişkin okulda aldıkları ana dili dersleri aracılığı ile bilgi düzeyleri artar. Öğrencilerin dil konusunda artan bilgilerine paralel olarak dil farkındalıkları da artar.

Onan'a (2011, s.92) göre öğrenilen açık bilgilerin örtük bilgiye dönüştürülmesi ana dili öğretiminde dil farkındalığının davranışa dönüştüğünün göstergesidir. Büyükkantarcıoğlu'na (2006) göre de eğitim süreci içinde verilen ve birey tarafından bilinçli

olarak öğrenilen açıklayıcı bilgilerin zaman içinde yinelenen uygulamalar ve zihin kontrolü ile otomatik bir şekle dönüştürülerek örtük biçimde yaşamda kullanılması dil farkındalığının bir göstergesidir.

Dil farkındalığının pek çok farklı türü tanımlanmıştır. Kovacevic (2008), dil farkındalığını dil bilimsel farkındalık, dili meydana getiren fonem, morfem ve sözlüksel birimlere karşı fakında olma; ruh dil bilimsel farkındalık, dil birimlerinin arka planındaki psikolojik boyutuna karşı farkında olma; söylem farkındalığı, dili oluşturan birim ve kuralların ötesinde söyleme karşı farkında olma durumu; iletişimsel farkındalık, konuşma konusu, amacı ve hitap edilen kitleye karşı farkında olma durumu; toplum dil bilimsel farkındalık, dil kullanımının sosyal göstergelerine karşı farkında olma durumu; stratejik farkındalık, iletişim sürecinde karşılaşılan sorunlara ve izlenecek stratejilere karşı farkında olma durumu olarak sıralamaktadır.

Kleifgen ve Bond (2009, s.9) tarafından "bireyin dilin doğasına ve onun insan yaşamında onadığı role duyarlı olması" olarak ele alınan dil farkındalığı göçmen ve azınlık topluluklarda grup üyelerinin kendilerini kuşatan dillere yönelik duyarlılıkları ile ilişkilendirilir. Çeşitli nedenlerle örgün eğitim kurumlarında öğretimi yapılamayan çoğu göçmen ve azınlık bireyin kendi dillerine yönelik farkındalığa sahip olmaları dilin hayatta kalmasına ve sürdürülmesine yardımcı olacak iradenin sergilenmesi için önemlidir.

Bireyin, baskın dilin dışında kendi diline karşı olan farkındalığı onun çoğunluktan ayrı bir kimlik oluşturması, kendi topluluğunun köklerine ilgi duyması ve kendi diline bağlılık oluşturması için gerekli duyarlılığı kazanmasını sağlar. Baskı altında kalarak kullanım alanı kısıtlanan diller için farkındalığın oluşturulması, dilin tekrar yaygınlık kazanmasına ve gücünü toplamasına yardımcı olur. Örneğin Kanada'da İngilizce karşısında büyük bir gerileme yaşayan ve konuşanlarının toplu bir şekilde İngilizceye kaydığı Fransızca, Quebec merkezli toplumsal hareketler sonucunda halkta oluşturulan farkındalık ile canlanmaya, özel ve kamusal alanda yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle gençlerde oluşan Fransızcaya yönelik dil farkındalığı onları çoğu Fransızca bilmeyen ebeveynlerinin aksine bu dili öğrenmeye ve konuşmaya yöneltmiştir.

Dil duyarlılığının geliştirilmesi özellikle anadili öğretiminin gerilediği dönemlerde ağırlıklı olarak üzerinde durulan bir konudur (İmer ve diğerleri, 2011, s.95). Her yönüyle sürdürümünde ve temsilinde kısıtlama yaşanmayan diller için farkındalık daha çok pedagojik bir olgu olarak ele alınsa da tehlike altındaki dillerin genç kuşaklara aktarılmasını sağlayacak ortamın oluşturulması için gereklidir. Kültürün ve kimliğin en önemli unsurlarından biri olarak dile yönelik farkındalık, küçük çaptaki topluluklarda anne ve babaların baskın dilin bütün çekiciliğine rağmen miras dillerini çocuklarına öğretmelerini sağlayacak bilişsel ve duyuşsal süreçleri harekete geçirir. Bu süreçlerin harekete geçmesi dile olan bağlılığın gelişmesinde atılan ilk adımlardan bir tanesi olarak kilit öneme sahiptir.

2.1.7. Etnik Kimlik

Etnik kelimesinin kökeni Eski Yunancada "halk" anlamına gelen "ethnos"a dayanır. Kan bağına dayalı birlikten (genos) çok ortak bir mirası paylaşan insanlar bütününü temsil eden kelime daha çok kültürel birliğe gönderme yapmaktadır (Smith, 1986, s.46). Kelimenin insana ait tözden çok kültür gibi sonradan edinilen bir olguya gönderme yapması kimliğin bir alt dalı olarak ele alınabilecek etnik kimlik kavramının doğası ile de uyumludur. Bu bağlamda etnik kimlikler büyük ölçüde yere, zamana, coğrafi koşullara ve siyasi süreçlere bağlı olarak şekillenen toplumsal tasarımlardır (Kaya, 2011, s.9).

Etnik kimliğin bir tasarım olması onu diğer kimlik türleri yanında önemsiz kılmaz. Etnik kimlik yapısı gereği kurgunun yanında maddi temellere de dayanır. Maddi temeller ekonomik, sosyal ve siyasal koşullara göre işlenerek etnik kimliğin çeperini oluşturur. Smith (1986), etnik kimliğe sahip bir topluluğun taşıması gereken nitelikleri kolektif isim, ortak soy miti, ortak tarih, özel ortak kültür, belirli bir toprakla özdeşleşme ve dayanışma duygusu olarak sıralar. Bu özellikler bireyleri "biz" yaparak bir araya getirirken, birey "ben" olarak bu özelliklere yönelik bağlılık geliştirir.

Diğer pek çok kimlikte olduğu gibi etnik kimlik de biz ve öteki ayrımına sahiptir. Bu ikilik etnik kimliğin iç ve dış eksenlerini oluşturur. Sağıroğlu'na (2014, s.28) göre "kimlik

dışarıdan yüklendiği kadar, öznenin kendisine yüklediği anlam ile de yakından ilgilidir". Etnik kimlik topluluğa mensup kişinin kendi gurubunu tanımlaması ve grup dışında kalan kişinin de söz konusu gurubu öteki olarak görmesi ekseninde düşünülmelidir. Bu anlamda dil, topluluğun iç ve dış eksende en güçlü tanımlayıcısıdır. Dil, kişi için kendi kimliğinin en dış sınırıdır. Topluluk dışındaki bir kişi için ise yabancı bir kimliğin başladığı noktadır. Dil ve etnik kimlik çift taraflı bir ilişki içindedir. Dilin kullanımı etnik kimliği şekillendirirken, etnik kimlik de dilin sürdürülmesine ve kullanılmasına yardımcı olur.

2.1.8. Sosyal Kimlik

İnsanların bir araya gelerek oluşturduğu gruplar bireylere sosyal bir kimlik kazandırır. Bir kişinin kendisi için "Türk'üm", "Öğrenciyim", "Evliyim" demesi onun belirli bir sosyal kimliğe sahip olduğunu gösterir. Sosyal kimlik, "kişinin kim olduğuna ilişkin kavram ve tanımları, ait olduğu gruplara ilişkin değerlendirmeleri" (Meşe, 1999, s.15) olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal kimlik, bireysel kimlik ile birlikte insan benliğini oluşturan iki temel unsurdan biridir. Sosyal kimlikten ayrı olarak bireysel kimlik, "kişilik özelliklerinden ve başkalarıyla kurduğumuz kendine özgü kişisel ilişkilerden türeyen benlik kavramının bir parçasıdır" (Hogg ve Vaughan, 2006, s.445). Bu nedenle sosyal kimlik, bireysel kimlikten farklı bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Kaynağını sosyal kimlik olgusundan alan sosyal kimlik kuramı, Henri Tajfel tarafından ortaya atılmıştır. "Tajfel, biyolojik varlık olarak kabul edilen insanla toplumsal varlık olarak kabul edilen insan davranışlarının ayrımını yapmakta ve sosyal psikolojinin çıkış noktasının toplumsal varlık olan birey olduğunu savunmaktadır" (Hortaçsu, 1998, s.50). Bu bağlamda sosyal kimlik kuramı, kişilerin kendilerini ve çevrelerindeki insanları belirli bir gruba ait olarak algılama eğiliminde olduğunu savunur. Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar'a (2014, s.263) göre, sosyal kimlik kuramı grupla özdeşleşmenin psikolojik önemini inceler. Bu kuramda

üzerinde durulan konu, insanların tutumlarının, ait oldukları grupların fikir ve davranış özelliklerinden etkilenmesidir.

Benzer sosyal kimliği paylaşan insanlar, birbirlerini olumlu bir ayrıma tabi tutar. Bu durum insanların ait olduğu gruplar arasındaki rekabetin doğası gereği kendi gruplarını diğerlerinden ayırt edecek stratejiler geliştirmelerine neden olur (Hogg, Abrams, Otten ve Hinkle, 2004, s.248). "Sosyal Kimlik Kuramı" da bu düşünce üzerinde şekillenerek çoğu grup sürecine, gruplar arası ilişkilere ve toplumsal benliğe ilişkin sosyal psikoloji çalışmalarının çerçevesini oluşturur.

Sosyal kimlik kuramının iki temel dayanak noktası vardır. Bunlardan ilki insanların sosyal çevresini anlamlandırabilmek için kategorilere başvurmasıdır. İkincisi ise insanların birtakım gruplara üye olarak çevresini grup içi ve grup dışı olarak değerlendirmesidir.

Toplumu oluşturan bütün sosyal kategoriler, diğer kategoriler ile oluşturduğu zıtlık ilişkisi ile görünür hâle gelir. Bir toplumda var olan farklı renkteki ırklar, gelir durumuna göre farklı gruplara giren insanlar, yöneticiler ve yönetilenler bu şekilde kategorilendirilir (Stets ve Burke, 2000). Sosyal kategoriler, tutumlar ve değerler üzerinde etkilidir. Bireyler üyesi oldukları grup ile diğer grupları farklı şekilde algılama eğilimi gösterir.

Tajfel'e (1978) göre insanlar çevrelerindeki nesneleri belirli kategoriler içine yerleştirerek algılarlar. Algısal kategorileme olarak adlandırılan bu süreç sayesinde çevrede bulunan sonsuz sayıdaki uyarıcının belirli kategorilere dönüştürülerek etkili bir biçimde işlenmesi mümkün olur. Kategorizasyon sürecinin önemli sonuçlarından biri de aynı kategori içindeki uyarıcılar arasındaki benzerliklerin ve kategoriler arasındaki farklılıkların gerçekte olduklarından daha fazla olarak algılanmalarıdır. Tajfel (1978) aynı kategori içindeki uyarıcılar arasındaki benzerliğin ve farklı kategoriler içindeki uyarıcılar arasındaki farklılıkların olduğundan fazla algılanmasına "abartma ilkesi" (accentuation principle) adını verir. Tajfel'a (1978) göre kategorizasyon süreci sosyal uyarıcıların algılanmasında da söz konusudur. Sosyal kategorizasyon olarak adlandırılan bu süreç nedeniyle, insanlar kendilerine özgü özellikleri olan varlıklar olarak değil, belirli kategorilerin üyesi olarak algılanır ve aynı kategori içinde yer alan bireyler arasındaki benzerlikler ve farklı

kategorilerde yer alan bireyler arasındaki farklılıklar abartılır (Tajfel'den aktaran Kostakoğlu, 2010, s.9).

Kategoriler ile birlikte birey aynı zamanda bir sosyal grubun parçasıdır ve o grubun özelliklerine sahip olduğu varsayılır. İnsanlar ortak özellikler, amaçlar ve değerler etrafında birleşerek grupları oluşturur. Turner'a (1984, s.529) göre bireyler, kendileri ve grupları arasında olumlu benlik algısı inşa etmeye çalışırlar. Birey kendini olumlu değerlendirmek adına bağlı olduğu grubu da olumlar. Grubun olumlu niteliklerinin bir örneği olarak birey kendisini görür. Böylece grup ve birey arasında karşılıklı bir çekim oluşur.

Birey belirli bir grubun içine girmek ve diğer bireyler ile bağ kurmak amacıyla sahip olduğu sosyal kimliği çerçevesinde sorumluluk alması gerekir. Birey aldığı sorumluluklar ile grup içinde belirli bir konuma sahip olur. "İnsanlar gruplarının odak noktasındaki saygı gören lider konumunda veya grubun sınırındaki değer verilmeyen alt konumlu üyeler olabilirler. Toplumsal Kimlik Kuramına göre kişinin grup içinde konumu onun grup prototipine ne kadar yakın olduğuyla başka bir deyişle grubu karşıt gruplardan ayrıştıran grup norm ve değerini ne derece temsil ettiğiyle belirlenir" (Hortaçsu, 2007, s.102).

Dil, grup içi ve grup dışı süreçlerde grup norm ve değerlerinin göstergelerinden biridir. Dilin kullanılma şekli bireyin sahip olduğu sosyal kimlik ve ait olduğu sosyal grup hakkında fikir verir. Türkçeyi standart hâliyle yazmak, belirli bir bölgenin ağzı ile konuşmak veya yabancı sözcükler ile karıştırmak gibi durumlar örnek olarak verilebilir. Dilin kullanımının yanında kendisi de bir sembol olarak başlı başına belirli bir grubu temsil eder. Birden fazla dilin konuşulduğu tek dilliliğin yanında iki ve çok dilliliğin de görüldüğü toplumlarda dil, grup bağlılığının bir parçası olarak belirir.

2.1.9. Kod

Çeşitli bilim dalları tarafından ortak bir terim olarak kullanılan kod, bilginin kendisi, bilginin başka bir biçime dönüştürülmüş hâli ve bilgiye erişmek için gerekli olan şifre ve harf anlamlarında kullanılır. "İletişim sürecinde iletinin aktarılmasında kullanılan bir araç olan

kod, toplumsal anlaşmaya dayalı simge, belirtke ya da göstergelerden oluşur" (Adalı, 2011, s.16).

İletişimin geçtiği düzenek olarak da ifade edilen kod, toplum dil bilim ve edim bilim açısından "bir dili veya bir dilin değişkesini ifade eder" (Wardhaugh, 2010, s.84; Miller ve Brown, 2013, s.83). Bununla birlikte Ayeomoni (2006, s.91) ise kodu biçim birim kadar küçük veya başlı başına bir dil kadar kapsamlı ve karmaşık sözel yapılar olarak tanımlar.

Günlük yaşamda kodlar, çeşitli köken, kültür ve ekonomik özelliklere sahip insanların dili kullanmalarında görülen dile ait kullanım farklılıkları olarak ortaya çıkar. Kişinin kullandığı kodlar, onun yaşadığı çevre ve kişilik özelliklerinden beslenir. Bu şekilde kod iletişimin sağlandığı bir düzenek olmanın ötesine geçerek belirli bir özelliğin veya durumun göstergesi hâline gelir.

2.1.9.1. Kod Değiştirme

Örgütlenmiş bir sistem olarak dilin işleyişinde görev alan kodlar, zaman, coğrafya ve toplum yapısından etkilenir. Bireyin kullandığı kodlar da büyük ölçüde yakın çevresinin etkisiyle dildeki kod dağarı içinden seçilir. Kod dağarı her dilde farklılık gösterir. Türkçe bir binek hayvanını ifade eden at kodu, İngilizce *horse*, İspanyolca *caballo*, Fransızca *cheval*, Almanca *pferd*, Çince *ma* olarak aynı hayvanı temsil eder (Troike, 2008, s.143). Dolayısıyla yakın çevresiyle Türkçe anlaşan ve Türkçe konuşan bir kişinin at kodunu kullanması beklenir. Ancak çok dilli ortamlarda sadece tek bir dile ait kodlar bulunmaz. Farklı dillere ait kodların bir arada bulunduğu bir ortamda kişinin dil repertuvarında bulunan iki dilden birine ait kodu seçerek kullanması beklenir. Ancak seçim işlemi her zaman bu şekilde gerçekleşmez. Bazen bir dile ait kod veya kodların başka bir dildeki kodlarla kullanıldığı görülür.

Bir dile ait kodun başka bir dil ile bütünleşmesi kod değiştirme olarak adlandırılır. Heredia ve Altarriba (2001) kod değiştirmeyi bir dildeki kelimenin veya ifadenin yerine ikinci bir dildeki kelime ve ifadenin kullanılması şeklinde açıklar. Gumperz'e (1982) göre kod

değiştirme iki ayrı dil bilgisel sistem veya alt sistemin yan yana bulundukları bir konuşma içerisinde, birbirleriyle değiştirilmesidir. Bokamba (1989) ise kod değiştirmeyi iki ayrı koddan sözcüklerin, öbeklerin veya cümlelerin aynı konuşma içerisinde ve cümle sınırları dâhilinde birbiri içine yerleştirilmesi olarak tanımlar. Kod değiştirmeyi kişinin bildiği bir dilden diğer bildiği dile geçiş yapması olarak tanımlayan (2001) ise kod değiştirmeyi iki dilin birbirine alternatif olarak kullanılması şeklinde tanımlayan Grosjean (1982) ile benzer görüşü paylaşır.

Tanımların kod değiştirmenin birden fazla dilin bir arada bulunduğu ortamlarda ortaya çıkma durumuna vurgu yaptığı görülür. Ancak kod değişimi her ne kadar çok dillilik bağlamında ele alınsa da tek dillilerin dil kullanımlarında görülür. Tek dillilikteki edim değişimleri de konunun başka bir boyutudur.

İki dilliler arasında görülen kod değiştirme düşüncesizce ve rastgele yapıldığı gerekçesi ile tek dilliler tarafından çoğunlukla eleştirilir ve dil yetisindeki yetersizliğin göstergesi olarak yorumlanır. Beardsmore'a (1986, s.49) göre "kod değiştirme keyfi olarak ortaya çıkan bir durum değildir. Konuya, kullanılan koda, duruma ve konuşmacılara bağlı olarak ortaya çıkar. En az iki konuşucunun ortak dil çiftlerini paylaşması gerekir". Bu nedenle iki dillilikte kod değiştirme nadir görülen bir durum değildir. Çoğu çok dilli toplumda günlük hayatta karşılaşılan sıradan bir olgudur. Kanada'da yaşayan bir Alman aile kendi aralarında Almanca konuşmalarına rağmen devlet daireleri gibi farklı bağlamlarda Fransızca veya İngilizceyi kullanmaları kod değiştirmenin iki dilli toplumlarda görülmesinin örneği olarak kabul edilebilir (Önem, 2011, s.61). Bulgaristan'da Çingene, Bulgar ve Türk dilini kullanan üç dilli Müslüman Romanların daha saygın kabul edilen Türkçeye sıklıkla geçiş yapmaları kod değiştirmeye örnektir (Bullock ve Toribio, 2009, s.10). İki dillilerden ayrı olarak kod değiştirme ile ilgili alışılmadık olan bunun tek dilli kişiler tarafından yapılmasıdır.

Kod değiştirme iki dilliliğin bir sonucu, dil bağlılığının ise göstergesidir. Birey ve toplum bazında dil bağlılığının gözlenmesinde, dillerin nasıl ve ne şekilde kullanıldığına yönelik tespitlerin yapılmasında kod değiştirme davranışı önemli ipuçları saklamaktadır. Kod

değiştirme verilerinin incelenmesi baskın dilin hâkimiyeti ve çekinik dilin aşınma derecesi hakkında fikir sahibi olmaya yardımcı olur.

2.1.9.2. Kod Değiştirmenin Nedenleri

Kod değiştirmenin nedenleri çeşitlidir. Birey, topluluk, sahip olunan iki dilliliğin özelliği, kimlik algısı, iletişim ihtiyaçları ve daha pek çok neden bir çırpıda sıralanabilir. Konu ile ilgili farklı yaklaşımları benimseyen araştırmacılar karşılaştıkları örneklerden yola çıkarak kod değiştirmenin muhtemel nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Gumperz (1977), incelemiş olduğu İspanyolca-İngilizce iki dilliliğe sahip bireylerden yola çıkarak kod değiştirmeyi altı temel nedene bağlamıştır. Bunlar;

- Dilin dolaylı anlatım olanaklarını kullanma,
- Muhatabı vurgulayarak belirgin hâle getirme,
- Kızgınlık, sevinç, korku gibi heyecan ve ünlem işlevini sağlama,
- İletiyi vurgulama ve tekrar etme,
- İletiyi sınırlama,
- İletiyi kişiselleştirme ve nesnel hâle getirmedir.

Grosjean (1982) ise kod değiştirmenin nedenlerini örnekleri ile birlikte şu şekilde açıklamıştır:

- Kelimelerin çağrışım değerleri her dilde birbirine eş değildir. Kimi zaman bir dildeki bir kelime anlam ve çağrışım açısından diğer dildeki karşılığından daha yoğun ve özelleşmiş bir içeriğe sahip olabilir. Böyle durumlarda bireyler kod değiştirmeye yönelebilir. Bu durum sözlüksel ihtiyaç olarak ifade edilir. Öte yandan iki dilin benzer şekillerde edinilmemesi de bu durumu tetikleyebilir. Almanya'da mühendislik okuyan bir Türk üniversite öğrencisinin kendi işiyle ilgili konuştuğu zaman Almanca kodlara başvurduğu görülür. İki dilli bireylerde sık karşılaşılan bu durum Türk öğrencinin mühendislikle ilgili konularda Almancayı daha çok

kullanması ve bu dildeki kelimelere daha kolay zihinsel çaba ile ulaşmasıyla açıklanır.

- Bireyin sahip olduğu kimlik ve kimlikler ile bir gruba bağlılık hissetmesi kod seçimlerini etkilemektedir. Bireyin grup içi ve dışı ilişkilerde baskın dile ait kodları "onlar", çekinik dile ait kodları "biz" olarak algılama eğilimi gösterdiği durumlarda kod değiştirmeye başvurulur. Grup içi faaliyetlerde bireyin "biz" kodlarını kullanması sahip olduğu kimliğe vurgu yapar.
- Toplum içerisinde dillere atfedilen saygınlık derecesi insan ilişkilerini de doğrudan etkileyebilmektedir. İngilizce konuşanların kültürlü, Fransızca konuşanların duygusal veya Arapça konuşanların tehlikeli olarak algılanması bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu dillere ait kodların kullanılması da insanlar üzerinde benzer bir etki bırakır. İngilizceyi toplumun üst kesimlerinin kullandığı çoğu Afrika ülkesinde bireyler kimi zaman eğitimli, zengin ve otoriter olduklarını vurgulamak adına kod değiştirmektedir.
- Kod değiştirme duyulması istenmeyen bir konunun diğer insanlardan saklanması için de yapılabilir. Örneğin, İtalyan asıllı Amerikalı bir ailede ebeveynler sadece İngilizce bilen tek dilli çocuklarının duymasını istemedikleri bir konuyu konuşacakları zaman İngilizceden İtalyancaya geçiş yapmaktadır.

Appel ve Muysken (1987) ise insanların neden kod değiştirdiklerini Jacobson'un ortaya koyduğu dile ait altı işlev etrafında açıklar. Onların bu açıklaması sadece iki dillilik bağlamında değil kod değiştirmenin genel çerçevesi ile ilgilidir.

- Göndergesel amaçlarla kod değiştirme bir dilde belirli bir konunun ifade edilmesindeki kısıtlılıklar nedeniyle yapılmaktadır. Kimi zaman bir dil belirli bir konunun ifade edilmesinde daha yetkin enstrümanlara sahiptir. İfade edilmek istenen kavrama ilişkin özelleşmiş kelimelerin varlığı nedeniyle konuya bağlı olarak göndergesel amaçlarla kod değiştirilir.

- Dilin buyurum işlevinin dinleyen kişiler üzerindeki etkisiyle de kod değiştirilebilir. Kişilerin farklı kodlar ile yönlendirilmesi onların dil kullanımlarını da zamanla etkilemektedir. Pek çok ebeveyn kendi çocuklarının duymak istemediği bir konuda kendi aralarında yabancı bir dilde konuşur. Bu durum çok sık tekrarlanırsa zaman içerisinde çocuk, ebeveynlerinin konuştuğu dili ikinci dil gibi öğrenir.
- Anlatımsal işlevin tetiklediği kod değiştirme durumu kişinin sahip olduğu kimliği vurgulamak amacıyla söylem içerisinde iki dili birden kullanması ile gerçekleşir.
- Dilin toplumsal ilişki kurmak amacıyla kullanılması durumuna dayanan ilişki işlevi, konuşmada standart dile ait kodlardan yerel dil, lehçe ve ağızlara ait kodlara geçilmesini ifade eder. Bir güldürü unsuru olarak yapılan ağız taklitleri buna örnektir.
- Kod değiştirmenin üst dil işlevi bağlamında ele alınması konuşucunun birbirinden farklı kodlar kullanarak dinleyicileri etkilemeye çalışması şeklindedir. Gösteri ve performans sanatçıları, sihirbazlar ve satıcılar dilin bu üst dil işlevine yönelik kod değiştirmeye sıklıkla başvurur.
- Tekerleme, cinaslı söz, fıkrada karşılaşılan kod değiştirme örnekleri dilin yazınsal işlevleri içerisinde değerlendirilir. Ahengin sağlanması ve anlamın güçlendirilmesi için farklı kodlar bir söylem içerisinde kullanılabilir.

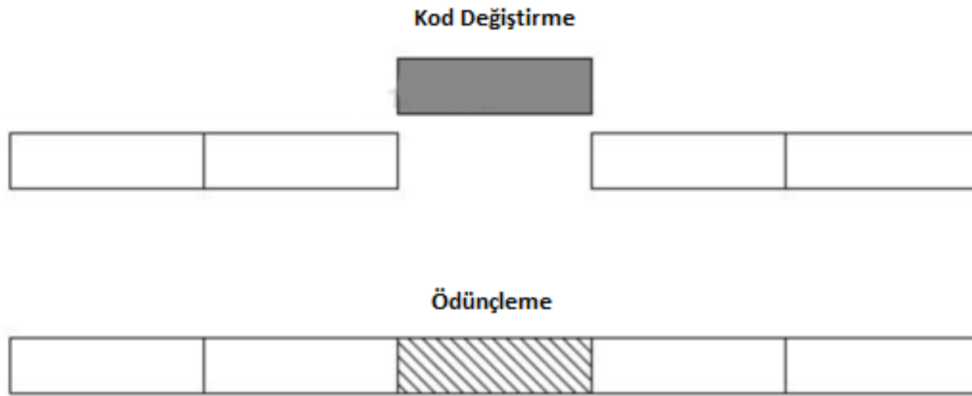
Bu açıklamalardan yola çıkarak kod değiştirmenin iletişim ihtiyaçları içerisinde anlam boşluklarını doldurmak, iletinin alıcısını belirlemek, iletiyi kişisel hâle getirmek, birey ve grup kimliğini vurgulamak, duygu ve heyecanı iletmek, İletiyi saklamak, dinleyiciyi dışlamak ve muhatabın konumunu yükseltmek amacıyla yapıldığı söylenebilir.

2.1.9.3. Kod Değiştirme ve Ödünçleme

Kod değiştirmeye kimi zaman tek bir kelime düzeyinde, kimi zaman da cümle ve cümlecik düzeyinde rastlanmaktadır. Bununla birlikte birtakım hesaplamalar kod değiştirmenin %84 oranında tek kelime düzeyinde, %10 oranında deyimleşmiş kelime grubu düzeyinde, %6 oranında cümlecik düzeyinde olduğunu ortaya koymuştur (Cook, 2001, s.104).

Cümle ve cümlecik düzeyindeki örneklerin kod değiştirme içerisinde incelenmesi noktasında herhangi bir görüş ayrılığı olmasa da kod değiştirmeye ilişkin örneklerin en kalabalık bölümünü oluşturan kelime düzeyi söz konusu olduğunda araştırmacılar farklı görüşler ortaya atmıştır. Araştırmacılar arasındaki temel ayrım kod değiştirmede tek kelime düzeyindeki örneklerin ödünçleme olarak değerlendirilmesi gerektiğidir. Reyes (1974) gibi araştırmacılar tek kelime düzeyindeki örneklerin kod değiştirmeden öte ödünçleme olarak niteleme eğilimindedir. Bu konuda Poplack (1979) da tek kelimelik örneklerin kod değiştirme olarak ele alınmasına sınırlandırma getirmeye çalışmıştır. Öyle ki incelediği İspanyolca-İngilizce örneklerde tek sözcükleri kod değiştirme olarak kabul etmemiştir.

Ödünçlemede kod değiştirmeden ayrı olarak bir dile ait unsurların öteki dile uyumu ve kenetlenmesi söz konusudur. Örneğin A dilinden B diline kod değiştiren bir kişi bir süre sonra B dilinden de A diline geçiş yapar. Ancak ödünçleme durumunda A dilindeki bir unsur B diline kenetlenerek onun bir parçası olur.

Şekil 14. Kod değiştirme ve ödünçleme durumlarında yapının dile kenetlenmesi. Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality.* Massachusetts: Harvard University kaynağından uyarlanmıştır.

Kod değiştirme ve ödünçleme arasındaki ayrımın ortaya konmasında Saussure'ün (1998) dil-söz karşıtlığından yararlanılır. Appel ve Muysken (1987, s.121) ödünçlemeyi iki dilin bütünleşmesi yani dil olarak, iki dil arasındaki anlık ve kendiliğinden bir durum şeklinde gelişen kod değiştirmeyi de söz olarak nitelendirir.

Tablo 3.
Kod değiştirme ve ödünçleme arasındaki ilişkisel durum

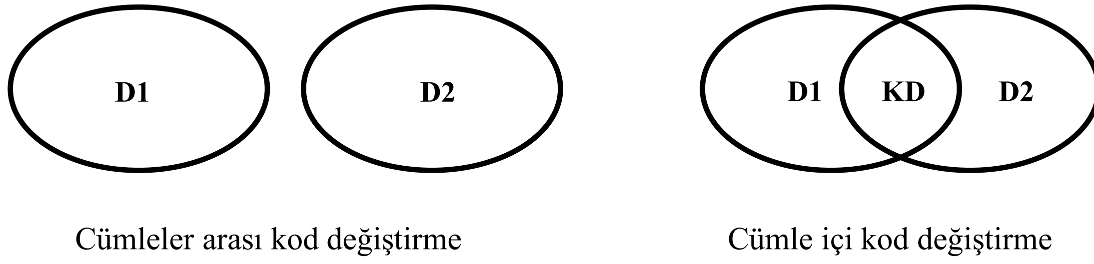
Kod değiştirme ⇔ Ödünçleme
İki dillilik İki dilli birey ⇔ Tek dilli birey
Yapı Cümlecik ⇔ Tek kelime
İşlev Üsluba ilişkin tercihe bağlı işlev ⇔Belirli bir işlev
Anlam Sözcük anlamında kullanılma ⇔ Sözcük anlamının dışında kullanılma
İşlerlik Sözcük olarak kalma ⇔ Dil bilgisi kurallarını işletme
Düzenlilik Ani ve bağımsız olarak ortaya çıkma ⇔ Düzenli bir şekilde ortaya çıkma
Yapısal Uyum Uyum dışında kalma ⇔ Uyum sağlama

Matras, Y. (2009). *Language contact.* Cambridge: Cambridge University kaynağından uyarlanmıştır.

Matras'ın kod değiştirme ve ödünçleme arasındaki ilişkisel durumu betimlediği tabloya bakıldığında ise kelimeden çok işlev ve yapıya dair özelliklere odaklandığı görülmektedir. Buna göre incelenen örneklerin cümlecik ve daha büyük yapılardan meydana gelmesi onları kod değiştirmeye daha da yaklaştırmakla birlikte iki dilli birey tarafından üretilmiş olması, iletişim süreci içerisinde plansız bir şekilde ortaya çıkması, tek bir anlamı karşılaması, diğer yapılar ile sınırlı dil bilgisel ilişkiye girmesi de örneğin kod değiştirme olarak kabul edilmesinde göz önünde bulundurulur.

2.1.9.4. Kod Değiştirme Türleri

Diller arası etkileşim durumlarında birbirinden farklı kod değiştirme örnekleri ile karşılaşılabilir. Bu farklılığın en temel nedeni diller arasında görülen tipolojik ayrımdır (Muysken, 1995, s.178). Diller arası ayrım ne kadar büyük olursa olsun yapısal bakımdan kod değiştirmede iki temel türden söz edilebilir. Bunlar cümleler arası kod değiştirme ve cümle içi kod değiştirmedir.

Şekil 15. İki dillilikte kod değiştirme türleri

Cümleler arası kod değiştirme bir dilden diğerine geçiş yapmayı içerir. Konuşma sırasında bir dil tamamen bırakılarak diğer dil ile konuşmak cümleler arası kod değiştirme olarak kabul edilir. Bu tür kod değiştirme örneklerinde iki dilin dil bilgisi kuralları ayrı ayrı işletilir. Diller birbirine karışmaz, ayrı cümleler olarak üretilir.

Cümle içi kod değiştirme bir cümle veya cümle parçası içerisinde gerçekleşir. Bu tür kod değiştirme kimi zaman kod karıştırma olarak adlandırılır. Her iki dile ait sözcük ve dil bilgisi yapıları bir cümle içerisine serpiştirilir.

Göktan'a (2011, s.113) göre "ileri düzeyde dil yetisi olan bireyler, daha çok cümle içi; daha az dil yetisi olanlar ise cümleler arası kod değiştirme yaparlar". Buna ek olarak kod değiştirme çalışmalarının üzerine odaklandığı tür daha çok cümle içi kod değiştirmedir.

2.1.9.5. Kod Değiştirme Olgusu için Geliştirilen Modeller

Kod değiştirmeye ilişkin araştırmalar yapıldıkça olgunun bilişsel süreçlerin dışında, rastgele yapılan bir eylem olmadığı anlaşılmıştır. Dünyanın farklı bölgelerinden toplanan örnekler incelenerek kod değiştirme ile ilgili evrensel kuralların ortaya konulması için çeşitli modeller önerilmiştir. Bu modellerin tamamı her yönüyle kanıtlanmış, evrensel modeller olmamakla birlikte kod değiştirmenin doğası ile ilgili fikir vermesi açısından önemlidir.

2.1.9.5.1. Bağımsız Biçim Birim Kısıtlaması-Denklik Kısıtlaması

Kod değiştirmenin gerçekleştiği ve gerçekleşmediği durumların ortaya konulmasında Poplack (1979), bazı kısıtlamaların bulunduğunu ortaya atmıştır.

İspanyolca-İngilizce iki dilli bireylerden topladığı örnekler üzerinden oluşturduğu model, bağımsız biçim birim kısıtlaması ve denklik kısıtlaması ile temellendirilmiştir. Modele göre bağımsız biçim birim kısıtlaması, söylem içerisinde başka bir biçim birime ihtiyaç duyulmadan kendi başına kullanılan biçim birimlerle bir kurucudan sonra değiştirim yapılabilmesidir. Yani A dilindeki bir kelimeye söylem içerisinde B dilinden bağımlı bir biçim birim getirilemez. Bunun aksi olabilecek tek örnek bağımlı biçim birimin ses bilimsel olarak uyum sağladığı durumlardır. Konuyla ilgili "eat-iendo" örneğine bakıldığında İspanyolca şimdiki zaman eki "–iendo", bağımlı biçim birim olduğu için İngilizce "eat" eylem köküne getirilememektedir (Poplack, 1979, s.12).

Poplack'ın modelinin öteki ayağını oluşturan denklik kısıtlaması ise iki dilin söz dizimsel kurallarının birbiriyle örtüşmediği durumlarda kod değiştiriminin mümkün olmamasıdır. Buna göre tipolojik açıdan farklı diller arasında kod değiştirimi yapılmamaktadır. Ancak Bağımsız Biçim Birim Kısıtlaması-Denklik Kısıtlaması Modeli İngilizce ve İspanyolca gibi aynı dil ailesinin üyeleri üzerinden kod değiştirmeye ilişkin evrensel çıkarımlarda bulunmak noktasında eleştirilmiş ve diğer dil ikililerine ait veriler incelendiğinde modele aykırı örnekler ile karşılaşılmıştır.

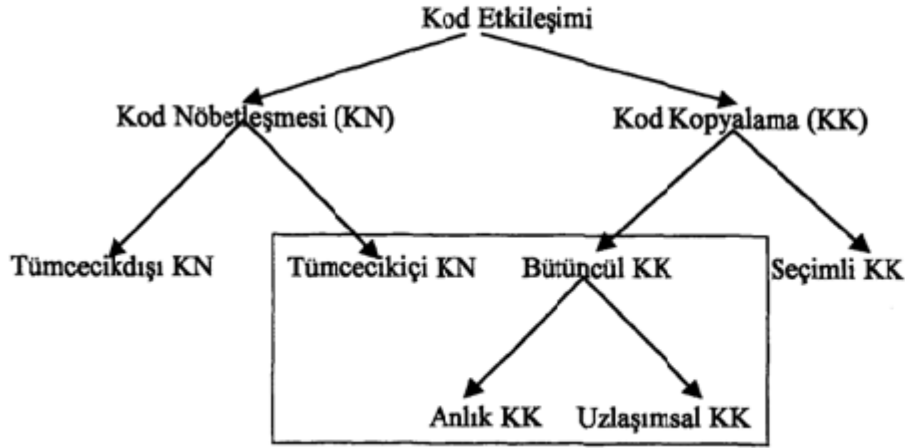
Bağımsız Biçim Birim Kısıtlaması-Denklik Kısıtlaması Modeline göre dengeli olmayan iki dillilikte bireyler cümle içi kod değiştirimine çok başvurmamaktadır. Ancak bu noktada Backus (1996, s.64), Poplack'ın modelini bireysel dil kullanımının yapısal karakterinin değişken olması ve dil etkileşimi durumunun toplum dil bilim bağlamında farklılaşması nedeniyle genellenebilir olmaktan uzak olduğu yönünde eleştirmektedir.

2.1.9.5.2. Kod Kopyalama Modeli

Kod değiştirmenin bilimsel olarak betimlenmesi ve kapsayıcı bir çerçeve çizilmesinde Johanson, konuya yaklaşımı ve getirdiği eleştiriler ile kendine farklı bir yer edinmiştir. Johanson'un önerdiği kod kopyalama modelinin temeli, herhangi iki dilin etkileşimde bulunduğu durumlarda ögelerin akışının baskın olan dilden çekinik olan dile doğru olmasına

dayanır. Dil etkileşiminin ortaya çıkardığı öge akışını kod kopyalama olarak ifade eden Johanson, alanyazında kullanılan kod değiştirme terimine karşı çıkar.

Johanson, kod değiştirme terimi yerine kod etkileşimi terimini kullanmaktadır. Önerdiği model içerisinde kod değiştirmeye dil etkileşimi bağlamında gerçekleşen pek çok olgudan sadece biri olarak yer vermiştir.

Şekil 16. Kod kopyalama modeline kod etkileşimi. Şener, S. (1998). *Türkçe-Almanca konuşanlarda kod değiştirimi yapısal ilişkiler açısından çözümleme denemesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Kod etkileşimini tarafsız bir terim olarak kendi modelinin en tepesine yerleştiren Johanson (1993, s.199), bu çatının altına kod etkileşimi türlerini oluşturan kod nöbetleşmesini ve kod kopyalama terimlerini yerleştirir. Kod nöbetleşmesini cümle içi ve cümle dışı olarak, kod kopyalamayı ise bütüncül ve seçimli olarak alt dallara ayırmıştır.

Dil unsurlarını ses, bitişme, anlam ve sıklık açısından bütünleşik bloklar olarak tanımlayan Johanson (1993, s.203), baskın dildeki bu tür blokların çekinik dil tarafından kopyalanmasını bütüncül kopyalama olarak adlandırmaktadır. Tıpkı İran'daki Azerbaycan Türkçesindeki "hariç ez şehrde" (şehrin dışında) örneğindeki gibi (Johanson, 2007, s.31). Bütüncül kopyalamanın aksine seçimli kopyalama ise baskın dilin yalnızca yapısal özelliklerinin çekinik dile kopyalanması seklindedir. Örneğin, "Bulgarcada /c/ sesinin fonem niteliğinde

olmamasına rağmen, Osmanlıcadan çok fazla genel kopya yapılması, /c/ sesinin sesbirime dönüşmesini sağlamıştır”. (Johanson, 2007, s.33).

Anlık kod kopyalamayı, geçici ve bir an için gerçekleşen kopyalama olarak tanımlayan Johanson (1993, s.200), uzlaşımsal kod kopyalamayı ise dilde uzun süreli ve kalıcı olan kopyalama olarak anlık kod kopyalamanın karşısına yerleştirmiştir. Anlık kod kopyalama ile uzlaşımsal kod kopyalamayı birbirinden ayırabilmek için uzlaşımsal kod kopyalama durumunun sadece iki dillilik yetisini mi gerektirdiğini; yoksa tek dillilerin sözcelerinde de bu tür bir kopyalamanın yapılıp yapılamayacağına dikkat edilmesi gerektiğini belirtir.

2.1.9.5.3. Temel Dil Çerçeve Modeli

Cümleler arası kod değiştirme olgusundan ayrı olarak cümle içi kod değiştirmeyi açıklamak amacıyla Myers-Scotton (1992, 1993b) tarafından ortaya atılan Temel Dil Çerçevesi Modeli, etkileşim hâlinde olan dillerden birinin diğerine göre daha baskın olduğu görüşüne dayanır. “Model, tümcenin derin yapısından çok yüzey yapısıyla ilgilenmekte ve tümce kuruluşunun dilbilgisel yapısına ve içerik-sistem biçimbirimlerine odaklanmaktadır” (Demiray, 2015, s.30). Bu kapsamda modelin temel varsayımı iki ve çok dilli söylem içerisinde çekinik dil yapılarının baskın dil içerisine gömülmesi ve baskın dilin de çekinik dile ait yapıları çevrelemesidir. Model dâhilinde baskın olan dil için temel dil, çekinik olan dil için ikincil dil terimleri kullanılır.

Çerçeveyi belirlemesi nedeniyle konuşma içerisinde temel dilin doğru bir şekilde belirlenip ortaya konması modelin işlerliği açısından önemlidir. Temel dilin belirlenmesinde ise modeli benimseyenler tarafından farklı ölçütler geliştirilmiştir. “Klavans (1983), cümlede ana eyleme ait kökün bulunduğu dilin temel dil olacağını savunurken, Treffers-Daller (1991), Yönetim ve Bağlama Kuramı dâhilinde tanımlanan çekim kategorisinin bulunduğu dilin temel dil olacağı görüşündedir (Aktaran: Myers-Scotton, 1993b, s.66).

Temel dilin belirlenmesinde ruh ve toplum dil bilimsel ölçütlerin birlikte kullanılması gerektiğini belirten Myers-Scotton (1992, s.105; 1993b, s.67), sadece ruh dil bilimsel olarak

bireyin sahip olduğu yetkinlik düzeyine göre temel dil belirlemenin bazı sakıncalar yaratacağını savunur. Bu sakıncalardan biri yetkinliğin ölçülmesi için tek ve geçerli bir yöntemin bulunmamasıdır. Toplum dil bilimsel göstergeler ele alındığında toplumun geneli tarafından birinci dil olarak kullanılan, saygınlık derecesi en yüksek dili temel dil saymak ise her örnek için geçerli bir ölçüt değildir. Kod değiştirmenin çok da belirgin olmadığı durumlarda temel dili belirlemede toplum dil bilimsel ölçütler işlerliğini yitirmektedir.

Temel dilin belirlenmesinde Myers-Scotton'ın (1992) modeli için önerdiği ölçüt konuşma içerisinde, bir dilin etkileşimde bulunduğu diğer dilden daha fazla biçim birimine sahip olmasıdır. Bu ölçütün işlemesinde ilk olarak ikincil dilden gelebilecek bütün kültürel ödünçlemeler temel dilin dışında tutulmaktadır. Ardından temel dilin kullanıldığı tek bir cümle parçasını değil, iletişim süreci içerisinde kapsamlı ve yeterli bir kesit incelenmelidir.

Kod değiştirme sürecinde oluşan iki dilli yapı içerisinde temel dilin belirlenmesi söylemin dış çeperini oluşturan çerçevenin görünür kılınmasını sağlar. Çerçeve, temel dilin ikincil üzerindeki egemenliğini göstermenin yanında iki dil arasındaki ilişkinin ortaya konmasına yardımcı olur. Çerçeve üzerinden, içerik biçim birimlerinin belirlenmesine ve dizge biçim birimlerinin kullanımına yönelik desenler tanımlanmaya çalışılır. İçerik biçim birimleri ve dizge biçim birimlerinin arasındaki karşıtlık çerçeveyi oluşturan temel ve ikincil dil yapılarının işaretlenmesi açısından önemlidir. "Temel dil, içerik biçim birimlerinin yerleştirilmesine ve söz dizimsel ilişkiler içinde dizge biçim birimlerinin temin edilmesine yardımcı olur. İkincil dile ait içerik biçim birimleri ise temel dilin izin verdiği ölçüde çerçeveye yerleşir" (Myers-Scotton, 1993b, s.77).

İçerik biçim birimleri, iletişim için gerekli olan mesajları içeren bölümdür. Ad, eylem, sıfat ve ilgeçler bu gruptandır. Dizge biçim birimleri, içerik biçim birimleri arasındaki ilişkinin kurulması için gerekli olan yapılardır; anlamsal rol üstlenmezler. İşlevsel sözcük grupları ve çekim ekleri bu gruptadır (Demiray, 2015, s.31). Ancak kimi zaman dillerin barındırdığı tipolojik farklılıklardan dolayı her dilde aynı türden içerik ve biçim birimi aramak yanlıştır.

Çerçeve içerisinde yer alan temel ve ikincil dil biçim birim bileşenlerinin kurdukları yapılara göre Temel Çerçeve Dil Modelinde üç tür desen tanımlanmıştır. Bunlar temel dil ve ikincil dil bileşenleri, temel dil adaları ve ikincil dil adaları olarak sıralanmaktadır.

Temel dil ve ikincil dil bileşenlerinden oluşan yapılar bu iki dilden de biçim birimler barındırmaktadır. Çerçeveyi oluşturan temel dil biçim birimleri içerisine ikincil dile ait sözcük birimleri yerleştirilir. İkincil dilden kimi zaman tek bir sözcüksel birim, kimi zaman birden fazla sözcüksel birim gelmektedir.

Temel dil adaları, temel dilin dil bilgisine uygun olarak üretilmiş ve tamamıyla temel dil biçim birimleriyle oluşturulmuştur.

İkincil dil adaları, temel dil adalarına benzemektedir. Bu tür yapılar da ikincil dilin dil bilgisine uygun olarak üretilmiş ve tamamıyla ikincil dil biçim birimleriyle oluşturulmuş olmalıdır.

Model birtakım varsayımlara dayanmaktadır. Bunlar temel dil varsayımı, temel dil engelleme varsayımı, ikinci dil tetikleme varsayımı, ikinci dil hiyerarşisi varsayımıdır.

Temel Dil Varsayımı

Temel dil ve ikincil dil bileşenlerinden oluşan yapıların açıklanmasına yardımcı olan temel dil varsayımı, biçim birim sırası ilkesi ve dizge biçim birim ilkesi olmak üzere iki kurala dayanmaktadır. Biçim birim sırası ilkesi, temel ve ikincil dil bileşenlerinin oluşturduğu yapılarda yüzey biçim birim sırasının temel dil tarafından belirlenmesi kuralıdır. Dizge biçim birim ilkesi ise temel ve ikinci dil bileşenlerinin oluşturduğu yapılarda yer alan niteleyici, belirteç, iyelik, kip ve zarflar ile ilişkili dizge biçim birimlerinin temel dilden gelmesi kuralıdır.

Myers-Scotton (1993b, s.83), iki ve daha fazla ikincil dil biçim biriminin bulunduğu durumlarda biçim birim sırası ilkesi kendiliğinden işlemeyerek bazı sınırlamalar ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. İki ve daha fazla ikincil dil biçim biriminin bulunduğu durumlarda bunlar, temel dil ve ikincil dil bileşeninin bir parçası veya bir ikincil dil adası olarak ele alınır. Bileşenler tamamıyla ikincil dil biçim birimleriyle ve ikincil dile ait dil

bilgisi kurallarına göre oluşturulduğu zaman, ortaya çıkan yapı temel dil ve ikincil dil bileşeni değil de temel dil adası olarak kabul edilir.

Biçim birimi sırası ilkesinin sorunsuz bir şekilde işletilmesi ve sınırlandırmadan korunmak için üç koruma stratejisi izlenir (Myers-Scotton, 1992, s.109-110). Bu stratejilerden birincisi, ikincil dilin dizilişi ne kadar farklı olursa olsun temel dilin belirtisiz dizilişinin izlenmesidir.

Şöyle *hoek-li, schuinvorm-lu…* (Backus, 1996, s.102)

Hoek – köşe, schuinvorm- eğim

İkinci strateji, temel dilde olan belirli dizilişi izlemektir.

Anne var mı *solo* yemeğe koymaya? (Karahan, 2000, s.201)

Solo - tuz

Üçüncü strateji ise bileşenlere ait biçim birim dizilişinde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklardan kaçınmak için yalın biçimleri kullanmayı tercih etmektir. Yalın biçimlerin kullanılması biçim birimi sırası ilkesi kapsamında izlenen stratejilerden en sık başvurulandır.

Bunlar herkese kendi *prijs* söylüyor. (Backus, 1996, s.109)

Prijs - fiyat

Biçim birim sırası ilkesinde izlenen stratejiler gibi dizge biçim birim ilkesinin işletilmesi için de üç strateji tanımlanmıştır. Bu stratejilerden birincisi, dizge biçim birimlerinin sadece temel dilden alınmasıdır.

Ben *plaat-lar-ı* ne bileyim? (Backus, 1996, s.103)

Plaat - kayıt

İkinci strateji, ikincil dile ait dizge biçim biriminin ikincil dil bileşeni ile birlikte algılanması ve temel dilde de aynı görevde olan başka bir dizge biçim biriminin bileşene eklenmesi ile oluşan ikili yapıdır.

Pol-en-lara Hollandaca ders verdi. (Backus, 1996, s.111)

Pol-en (Polonyalılar) - lar

Üçüncü strateji ise, ikincil dilden gelen yalın biçimdeki bileşenin ne temel ne de ikincil dile ait dizge biçim birimi unsurunu almayarak yalın şekilde kalmasıdır.

İyi o zaman adamdan *roddelen* yapar. (Backus, 1996, s.100)

Roddelen - dedikodu

Yardımcı dilden gelen eylem köklerinin yalın olarak bulunması ve tüm çekimi temel dilden gelen bir yardımcı eylemin üstlenmesi bu durumun tipik bir örneğidir (Şener, 1998, s.34).

Temel Dil Engelleme Varsayımı

Temel dil ve ikinci dil bileşenlerinden oluşan yapılarda en genel kabul, hiyerarşiye uygun olarak temel dilin baskın olması ve biçim birimlerin düzenlenmesinde ikincil dilin hareket alanını kısıtlamasıdır. Modele göre eğer ikincil dile ait içerik biçim birimleri temel dilde bulunan benzeri ile yeteri kadar uyumlu değilse temel dil tarafından engellenmektedir. Engelleme varsayımı aynı zamanda ikincil dile ait biçim birimlerin temel dile olan uyumlarının da göstergesidir.

Uyum eksikliğine bağlı olarak engellemenin üç şekilde ortaya çıkabileceğine dikkat çeken Backus (1996, s.76), engellemenin ilk olarak ikincil dildeki içerik biçim biriminin temel dildeki karşılığının bir dizge biçim birimi olmasından dolayı ortaya çıkacağını belirtir. İkinci olarak, temel ve ikincil dildeki benzer biçim birimlerin farklı konusal görevler yüklenmelerinin engellemeye neden olacağına dikkat çeker. Üçüncü olarak ise, edim bilimsel işlevler bakımından temel ve ikincil dildeki birimler benzeşmediği durumlarda engelleme yapılacağını savunur.

İkincil Dil Tetikleme Varsayımı

Temel dil engelleme varsayımına rağmen ikincil dildeki bir içerik veya dizge biçim biriminin kendine yer bulduğu durumlarda yapının bir ikincil dil adasına ait zorunlu bir parça olduğu kabul edilir. Şener'e (1998, s.35) göre bu durum bir ikincil dil dizge biçim biriminin bulunması durumunda kurucunun tümüyle ikincil dilin özelliklerini taşıyor olması, ikincil dizge biçim biriminin ikincil dil adası oluşturmak üzere tetikleyici bir rol oynamasıyla açıklanabilir.

İkincil Dil Hiyerarşisi Varsayımı

İkincil dil tetikleme varsayımı ikincil dil adalarının hangi durumlarda temel dilin baskısını aşarak ortaya çıktığını gösterir. Ancak ikincil dil adaları her zaman benzer şekilde ortaya çıkmaz. Bu bağlamda temel dil çerçevesi modelinde ikincil dil varsayımı ortaya atılmıştır. Bu varsayım iki alt varsayımdan oluşur.

Myers-Scotton'nun (1992, s.120-121) önerdiği bu varsayımlardan birincisine göre bir cümlede ikincil dile ait zorunlu kurucu yapı olarak yer almayan bileşenlerin ikincil dil olarak ortaya çıkmaları daha zordur. Eğer ikincil dil bileşeni cümlenin dış çeperinde yer alıyorsa bir ikincil dil adası olarak ortaya çıkması daha mümkündür. İkinci alt varsayıma göre ise, bir kurucu içinde bulunduğu yapıya belirli kurallar ile bağlıysa bir ikincil dil adası olarak ortaya çıkar.

2.1.9.5.4.Belirtililik Modeli

Kod değiştirmenin dil bilgisel örnekler üzerinden betimlemeye çalışan modellerin arasında Belirtililik Modeli, söz konusu olgunun arka planını oluşturan toplumsal ve kültürel koşullara odaklanması bakımından diğerlerinden ayrılır. Bu bağlamda modeli ortaya atan Myers-Scotton (1993a, s.476), birey ve topluluk bazında kod değiştirmenin tam olarak anlaşılabilmesinde sahip olunan dil yeterlilik derecesi, dillerin kullanıldığı alan, kod değiştirmeye yönelik tutum ve günlük yaşamda dile yüklenen işlev değerinin de incelenmesi gerektiğini savunur.

Modelin oluşturulmasındaki birinci amaç cümle içi kod değiştirmenin ardındaki zihinsel sözcük işleme sürecini ortaya koymak ve kod değiştirmenin kişiler arası ve topluluk düzeyindeki temellerini betimlemektir. İkinci amaç ise kod değiştirmenin dil bilgisi sürecine ait durumun sosyal süreçler içerisinde nasıl şekillendiğini göstermektir.

Sosyal ve psikolojik etkenler dilin değişmesinde ve dönüşmesinde her zaman en önemli rolü oynar. Kod değiştirme ile ilgili ortaya çıkan yapıların oluşmasında da temel belirleyici, dillerin kullanımını etkileyen birey ve topluma ait özelliklerdir. Bu özellikler, iki ve daha

çok dilin etkileşimi ile ortaya çıkan karma dil yapılarının incelenmesi ve yorumlanmasına yardımcı olur.

Belirtililik ve belirtisizlik karşıtlığı modelin temel dayanağını oluşturur. Sosyal ve psikolojik özellikler gereği bazı kodlar belirtili, bazıları ise belirtisiz olarak adlandırılır. Ayırıcı bir özelliğe sahip, genelden sapma gösteren, çekinik dillere ait kodlar belirtilidir. Bunun yanında yaygın ve genel olan kodlar belirtisizdir. Birinci dil, temel dil veya baskın dile ait kodlar daha çok belirtisizdir.

Bireylerin belirtili ve belirtisiz kod seçimleri onlar hakkında çeşitli alt iletiler içerir. Kimlik algısı, sahip olunan ekonomik güç, çalışılan meslek, ait olunan sosyal tabaka belirtili ve belirtisiz kodların iletişim sürecinde birbirinin yerine kullanılmasını etkiler.

Belirtili ve belirtisiz kodların kullanımında konuşmacı/dinleyicinin bu iki tür kodu tanıma ve anlama yeterliğine sahip olması gerekmektedir. Yeterliğin yanında kodların kullanım yerleri modelde uygunluk ve zorunluluk kavramları ile ilişkilendirilir. Kod seçiminde normlara uygun kodlar ve kodlara uygun normlar uygunluk ve zorunluluk bağlamında ele alınarak incelenir (Rose, 2006).

Belirtililik modeli uygunluk ve zorunluluk bağlamında belirtili ve belirtisiz kodların değiştirilmesi ile ilgili dörtlü bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırmada her tür, bir kural olarak adlandırılmaktadır.

Sıralı Belirtisiz Seçim Kuralı: Konuşma sürecinde duruma ait unsurların değişmesi üzerine bir belirtisiz koddan diğerine geçilir. Örneğin belirtisiz A dilinde başlanan bir konuşmada kişi karşısındakinden özel bir ricada bulunacaksa bunu daha ciddi olduğunu düşündüğü belirtisiz B dilini kullanarak gerçekleştirir. Kenya ve Tanzanya gibi çoğu Afrika ülkesinde Svahili ve İngilizce belirtisiz dillerdir. Bunun gibi iki dil arasında gerçekleştirilen kod değişimlerinde söz konusu kural işletilir.

Belirtisiz Kod Seçimi Şeklinde Değiştirme Kuralı: Konuşanın belirtisiz uygunluk ve zorunluluk bağlamı içerisinde kod seçimini belirtisizlerden yana yapmasıdır. Daha çok cümle içi değiştirme olarak görülür. Afrika'da daha saygın bir konumda olan sömürge dilleri (belirtisiz) ile yerel diller (belirtili) arasında gerçekleşen kod değiştirme buna örnektir.

Belirtili Kodun Seçilmesi Kuralı: Duruma göre belirtisiz kod yerine konuşmada belirtili bir kod seçilir. Bu durum bir konuya dikkat çekme, anlamı belirgin hâle getirme veya anlamı gizleme amacıyla yapılır. Belirtisiz kod yerine belirtili kodun seçilmesi genel dil kullanımından sapmaya işaret eder.

Keşifsel Seçim Kuralı: Anlamı sağlamadığı düşünülen veya az bilinen bir belirtisiz kodun yerine ilgisi olabilecek bir ya da daha çok sayıda belirtisiz kodların kullanılmasıdır. Kültür ve kimlik ile ilgili farklılığın çok olduğu durumlarda keşifsel kod seçimi yapılmaktadır.

Belirtililik modeli, sadece bireylerin kod seçimlerinde belirtili ve belirtisiz kodları ne oranda seçtiğine odaklanmaz. Aynı zamanda kodlar arası ilişkinin ve kod seçimini yönlendiren sürecin de açıklamasını yapar. Bu bakımdan diğer modellerden ayrılır.

2.2.Ahıska Türkleri

Bu başlık altında Ahıska Türkleri ile ilgili olarak Ahıska bölgesi, Ahıska Türklerinin tarihi, dili, kültürü ve Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin durumu hakkında bilgi verilmiştir.

2.2.1. Ahıska Bölgesi

Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğu komşusu Gürcistan'ın sınırları içerisinde yer alan Samtskhe-Cavaheti adındaki idari bölgeyi kapsamaktadır. Bu bölgenin sınırları kuzeyde Borjom'a, güneyde Ardahan ve Ermenistan'a, doğuda Borçalı'ya, batıda Acaristan'a dayanır. Ahıska şehri ile özdeşleşen Samtskhe-Cavaheti bölgesi aynı zamanda Adıgön, Aspinza, Ahılkelek ve Bagdonvka gibi yerleşim birimlerine sahiptir. Ahıska, Türkiye sınırına 15 km uzaklıkta olup karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlanır. Ayrıca Tiflis'ten Türkiye sınırına kadar uzanan bir demiryolu hattı Ahıska'dan geçmektedir.

Şekil 17. Ahıska bölgesi ve çevresi. https://m.bianet.org/biamag/toplum/160936-ahiska-turkleri-70-yillik-surgun-hikayesi sayfasından erişilmiştir.

Ahıska, yer şekilleri bakımından oldukça dağlıktır. Bölgede yer alan Acar-Akhaltshe/Meskhet dağ silsilesinin uzunluğu 150 km, yüksekliği ortalama 2850 m, Cavahet silsilesi ise 50 km uzunluğunda ve ortalama 3300 m yüksekliğindedir. Ahıska topraklarının en önemli akarsuyu Kür nehridir. Posof ve Adıgön çayları ile birleşen Kür nehri, Hazar Denizi'ne doğru akmaktadır (Agara, 2004, s.6; Dervisheva, 2006, s.6; Zeyrek, 2006, s.9).

Modern sınırların ötesinde Ahıska bölgesi çağlar boyunca Ardahan, Çıldır, Posof ve Şavşat'ı da kapsayan geniş bir alanı içermektedir. Ahıska adı, Gürcü dilinde "yeni kale" anlamına gelen Ahal-Tsihe'nin Türkçe söylenişidir. Bu isimden yola çıkarak her millet kendi dilince bu şehir için Ahıska, Akhır-kıska, Ak Sıka gibi isimler kullanmıştır (Agara, 2004, s.10). Ahıska adına yer verilen ilk kaynaklardan biri olan Dede Korkut Kitabı'nda şehrin adı Aksaka[2] olarak geçmektedir.

Kafkasları Anadolu'ya bağlayan konumu nedeniyle Ahıska ve çevresi çok eski çağlardan itibaren Türklerin varlık gösterdiği bir alan olmuştur. Bölgedeki Türk varlığı milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır (Aslan, 1995, s.6). 11. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya

---

[2] "Meğer başı açık Tatyan Kalesinden, Aksaka Kalesinden kâfirin casusu vardı, bunları görüp teküre geldi." (Gökyay, 2006, s.112)

gerçekleştirdikleri göçler ve bölgedeki siyasi varlıklarının güçlenmesi nedeniyle Ahıska bölgesi de kesin olarak bir Türk yurdu hâline gelmiştir. Buraya yerleşen çeşitli Türk boyları Kafkaslar ve Doğu Anadolu'da kurulan Türk devletlerinin içinde yer almıştır.

12. yüzyılda bölgeye Gürcü krallarının daveti üzerine Kuzey Kafkasya'dan gelerek yerleşen Hristiyan Kıpçak Türkleri daha sonra Gürcü kaynaklarında Sa-Atabago olarak geçen Kıpçak Atabekliği'ni kurarak hem Gürcistan'ın yönetiminde hem Doğu Anadolu ve Güney Kafkaslarda önemli bir güç hâline gelmiştir. 16. yüzyılın başlarında atabekliğin sınırları Ahıska'dan taşarak Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum'a kadar genişlemiştir (Zeyrek, 2001, s.11). Dönem dönem Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi etkisi altında kalan Ahıska Atabekliği toprakları III. Murad zamanında Lala Mustafa Paşa'nın komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından 9 Ağustos 1578'deki Çıldır Zaferi ile ele geçirilmiştir. Böylece bölgede Çıldır Eyaleti adıyla, merkezi Ahıska olan bir beylerbeyliği kurularak 250 yıllık Osmanlı idaresi başlamış olur (Agara, 2004, s.10). Osmanlı idaresinde Anadolu'dan göç alan Ahıska ve çevresi zamanla İslamlaşır.

Kuzey Kafkaslardan başlayarak bir bir Kafkas ülkelerini ele geçiren Ruslar 1800'lerin başında Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey doğu sınırlarına kadar ilerler. Rusların bölgede ilk gözünü diktiği Osmanlı toprağı doğu sınırındaki bir uç bölgesi olan Ahıska'dır. "14 Eylül 1829 tarihinde Ruslarla imzalanan Edirne Antlaşması gereğince savaş tazminatı olarak Ahıska ve Ahılkelek Ruslara bırakılmış; Kars ve Ardahan'dan itibaren diğer topraklar Osmanlılarda kalmıştır" (Zeyrek, 2001, s.24).

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi ile Erzurum'a kadar gerileyen Osmanlı güçleri, kaybettikleri toprakları 1918 Mart'ında imzalanan Brest-Litowsk Antlaşması ile geri alsa da aynı yılın Ekim ayında imzalanan Mondros Mütarekesi ile bu toprakların bir kısmından çekilmek zorunda kalmıştır.

18 Ocak 1919'da kurulan ve Ahıska bölgesini de içine alan Kars Millî Şura Hükümeti kısa süreli de olsa bölgedeki Türk ve Müslüman halkı bir araya getirir. Ancak İngilizlerin yardımıyla Gürcülerin eline geçen bölgede 25 Aralık 1919'da özerklik ilan edilir. 1921 yılında Gürcistan'ı ele geçiren Bolşevikler ile Türkiye arasında 16 Mart 1921'de imzalanan

Moskova Antlaşması'nda Türkiye'nin doğu sınırları çizilerek başta Batum olmak üzere Ahıska ve çevresi Gürcistan'a bırakılır (Aydın, 2001, s.125; Sargın, 2006, s.7).

Günümüzde Ahıska bölgesi Türk nüfusundan arındırılmıştır. Daha çok Ermenilerin yaşadığı bölge, Gürcistan'ın diğer pek çok bölgesi gibi etnik sorunlara gebedir. Aynı zamanda Azerbaycan petrolünü Batı'ya taşıyan enerji hatlarının geçiş noktası olması nedeniyle de stratejik öneme sahiptir.

2.2.2. Ahıska Türklerinin Kökeni

Ahıska Türklerinin kökeni ve bir topluluk olarak isimlendirilmesinde pek çok tez öne sürülmüştür. Çeşitli kesimler tarafından savunulan bu tezlerin pek çoğu bilimsel olmaktan öte siyasi içeriklidir. Bu tezlerin bir kısmı Ahıska bölgesinin coğrafi adlandırmasıyla ilgilidir. Gürcücede "Samtskhe" yani Mesket yurdu adının antik bir topluluk olan Mesketlere gönderme yapması bu bölgede yaşayanların da etnik olarak bu topluluk ile ilişkilendirilmesine neden olmaktadır. Daha çok Gürcüler tarafından savunulan bu görüşün devamında Mesketlerin Türk hâkimiyeti altında eridikleri ve Türkleştikleri öne sürülmektedir (Conquest, 1987, s.184; Minoşvili, 1999, s.97). Ancak Bairagdarov'a (2001, s.40) göre Ahıska ve Mesket adlandırmaları coğrafi isimlendirmeye istinaden verildiği için etnik olarak bu bölgeye yerleşmiş olan Ahıskalıların menşeini tespitte yeterli hareket noktası olarak görülmez.

Göç yollarının üzerinde bulunan Ahıska, geçmişte Türk toplulukları ile birlikte çeşitli Kafkas halklarına da ev sahipliği yapmış olsa da tarihsel süreç içerisinde bölgeye kuzeyden ve güneyden birbirini besleyen Türk göçlerinin gerçekleşmesi burada yaşayan insanların komşuları Gürcülerden çok Türk etniğinden sayılmalarını daha mümkün kılmaktadır. Antik dönemlerde Türklerin bölgeye gerçekleştirdiği göçler bir yana Ahıska'daki Türk varlığının tohumları Avrupa'ya geçişleri sırasında bölgeye gelerek yerleşen Kıpçak boylarına dayanmaktadır. Ortodoksluğa mensup Kıpçak boyları 11. ve 12. yüzyılda Selçuklular önderliğinde bölgeye güneybatıdan giren Oğuz Türklerinin etkisinde kalmaya başlamıştır

(Ercilasun, 1989, s.389; Kalkan, 1998, s.168). Kıpçak boylarının göçü bölgede yaşayan insanların kökenleri ile ilgili genelde benimsenen bir gerçektir. “Levan Alesidze ve Nodar Lomuri gibi bilim adamları Meskheti’de Türk nüfusunun bölgeye Deşt-i Kıpçak’tan geldiklerini kabul etmektedir” (Aslan, 1995, s.389).

Ahıska’nın Osmanlı idaresine girdiği 16. yüzyılın sonlarından başlayarak yaklaşık 250 yıl boyunca Anadolu’dan çok sayıda Türk aile bölgeye iskân edilmiş ve böylece Ahıska Türklüğü, Anadolu Türklüğü ile bütünleşmiştir.

1829 yılında Ahıska’nın elden çıkması ve özellikle 1878 Türk-Rus Harbi’nden sonra çok sayıda Türk, bölgeyi terk ederek Anadolu içlerine göç etmeye başlamıştır. “Bu dönemde göçenlerin torunları Çorum, İnegöl, Bursa, Eleşkirt ve diğer şehirlerde yaşayarak Ahıska, Livane, Kafkas gibi soyadları ile geçmişle bağlarını devam ettirmişlerdir” (Aslan, 1995, s.7). Ahıska bölgesinde göç eden Türklerin yerini Anadolu’dan göçen Ermeniler, Kafkasya ve Rusya içlerinden gelen halklar doldurmaya başlamıştır.

Ahıska’nın Rus idaresine girmesi her ne kadar bölgenin etnik düzeninde ve idaresinde değişiklikler meydana getirse de Ahıska Türklerinin Anadolu Türkleri ile kültürel ve dilsel bağlarında farklılık yaratmamıştır. Ahıska Türkleri, Anadolu Türkçesinin Ahıska ağzı adı verilen şekliyle konuşmaktadır. Bu ağız Yukarı Kür ve Çoruh bölgelerinde konuşulan Türkçe ile aynıdır. Posof başta olmak üzere Ardahan, Şavşat, Artvin, Ardanuç ve Oltu çevresinin ağzı ile Ahıska ağzı ortak özellikler taşımaktadır (Olieva, 2012, s.12). Zaman içerisinde keskinleşen ülke sınırlarına rağmen Ahıska ağzı muhafaza edilmektedir.

2.2.3. Ahıska Türklerinin Sürgünü

16. ve 17. yüzyıllarda Sibirya içlerinde yaşayan milletlerin acı bir şekilde deneyimlediği Rus yayılmacılığı 19. yüzyılda yönünü güneye çevirmiştir. Rus İmparatorluğu’nun neredeyse yarım yüzyılda Kafkasya’yı ve Asya içlerindeki Türk ülkelerini ele geçirmesi bu bölgelerde yaşayan halkların kaderini derinden etkilemiştir. Özellikle Türk ve Müslüman milletler için

savaş, kırım ve sürgünle dolu esaret yılları, günümüze kadar bir türlü çözülemeyen onlarca sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'ya çekildiğinde ardındaki topraklarda hatırı sayılır bir Türk nüfus bırakmıştır. Bu nüfusun Kafkasya'daki uzantısı ise bir zamanlar Ahıska bölgesinde yaşayan Türklerdir. Onları miras coğrafyalardaki diğer Türklerden ayıran tarihî dönemeç Sovyetler döneminde yaşadıkları sürgündür. Kapalı sınırlar nedeniyle yıllarca meçhul kalan Ahıska Türklerinin sürgünü Osmanlı'nın elinden çıkan topraklarda yaşayan milyonlarca Türk'ün yaşadığından farklı olarak günümüzde de sürmekte, neredeyse bir düzine ülkeyi ve kuşakları kapsamaktadır.

Moskova Antlaşması'na dayanarak 1921 yılında Türkiye'nin Ahıska'daki haklarından kesin bir şekilde vazgeçmesi ile buradaki Türklerin geleceği tamamıyla Sovyet idaresine bırakılmıştır. Sovyet yönetimi 1927 yılında Ahıska'da kolhozlar kurmaya başladı. Bu süreçte değişen sosyal ve siyasi yapı nedeniyle eğitimli Türkler düzmece suçlarla sürüldüler, tutuklandılar veya öldürüldüler. Öte yandan 1930'lu yıllarda Ahıska Türkleri Gürcü milliyetçiliği ile de sıkıştırılmaya başlandı. Pek çok Türk'ün soyadı Gürcüceye çevrildi. 1938'de kabul edilen Sovyet anayasası gereğince o zamana kadar Türk olarak kabul edilen insanların etnik kimliği Azerbaycanlı ve dilleri ise Azerbaycanca olarak kaydedilmeye başladı (Aslan, 1995, s.7; Zeyrek, 2001, s.44).

1940'ların başına gelindiğinde Ahıska bölgesindeki siyasi ve sosyal atmosfer pek iç açıcı değildi. Sovyetler Birliği'nde tesis edilen yeni ekonomik düzen gereğince insanların arazileri, hayvanları ve evleri devletleştirilmişti. Dinî ve kültürel faaliyetler kısıtlanmıştı. Daha sonra bütün bunlara başlayan İkinci Dünya Savaşı da eklendi. "O zamana kadar askere alınmayan Ahıska Türklerinden 30 bin erkek askere alınarak Sovyetler adına savaşmak üzere cepheye gönderildi" (Trier ve Khanzin, 2007, s.2).

Alman güçlerinin Ukrayna ve Kırım'ı aşarak Bakü'ye ulaşma çabasının bir parçası olarak Kafkasya'ya girmeleri bölgede onlarca yıl Rus hegemonyasından kurtulmaya çalışan milletler için bir fırsat olarak görülmüştür. Kendisi de bir Gürcü olarak Kafkasları iyi tanıyan Stalin ise Almanya'nın ilerlemesini kolaylaştıracak ve Sovyetler aleyhine sonuçlanacak bir

durumun yaşanmaması için bölgedeki bazı milletlerin sürülmesine karar vermiştir. Bu nedenle Volga Almanları, Karaçaylar, Balkarlar, Çeçenler, İnguşlar, Kalmuklar ve Kırım Tatarları yaşadıkları özerk bölgelerden Almanlar ile iş birliği yaptıkları gerekçesi ile sürüldü. Ancak savaşın sonlarına doğru 1944 yılında Sovyet yöneticileri Almanlarla iş birliği yaptıkları gerekçesi ile cephenin çok uzağında bulunan Ahıska bölgesindeki Türkler için de sürgün kararı alındı. Kreindler (1986, s.392), Ahıska Türklerinin sürgün edilmesini gelecekteki muhtemel düşmana karşı önleyici bir karar olarak değerlendirmektedir.

Rus İmparatorluğu'ndan kalan politik mirası sürdüren Sovyetler Birliği zaten Kafkasları Türk ve Müslüman unsurlardan arındırmak veya bu unsurları olabildiği kadar azaltmak istiyordu. Bu amaçla Azerbaycan toprakları üzerinde çok defa ameliyat yapıldı. Bu politik mirasın bir sonucu olarak alınan sürgün kararı, Türkiye'ye ve Türklüğe olan bağlılıkları nedeniyle güvenilmez bir halk olarak görülen Ahıska Türklerine karşı 1920'lerde ağırlaşmaya başlayan baskıların ulaşabileceği en üst seviyeydi. Bu karar ile "Ahıska bölgesi 85 km genişliğinde bir özel sınır bölgesi olarak ilan edilerek Türklere kapatıldı" (Aydıngün, 1998-1999, s.122). Daha önce kurtuluşunu Türkiye'ye kaçmakta bulan insanların geçişleri tamamen engellendi.

14-18 Kasım 1944'te gerçekleşen sürgün kaynaklara göre 91.095 kişiyi kapsamaktaydı. Başka kaynaklarda ise bu sayı 90 ile 120 bin arasında gösterilmektedir. Çoğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan insanlar 70 yük vagonuna doldurularak Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a çok kötü koşullar altında gönderildi (Aydıngün ve Aydıngün, 2014, s.26). Cephedeki erkekler ise terhis olduktan sonra sürgünlerin peşine düşerek aile ve akrabalarını aramaya koyuldu. Türklerin arkalarında bıraktıkları mallarına ise Gürcüler ve daha çok Ermeniler el koydu. "Ermeniler, Ruslar tarafından bu bölgelere iskân edilmişlerdi. Günümüzde de bölgede önemli bir varlığa sahip olan Ermeni unsuru bölgenin Ermenistan'a ilhak düşüncesiyle faaliyet yapmaktadır" (Zeyrek, 2006, s.28).

Ahıska Türklerinin sürgünü ne Sovyetler Birliğinde ne de Sovyet sınırlarının ötesinde uzun yıllar boyunca bilinmeyen bir konu olarak kaldı. Bu noktada Conquest (1987, s.184), savaş sonrası hazırlanan etnolojik haritalarda bölgenin hâlâ Türklerle meskûn gösterilmesini

atlasları hazırlayanların da durumdan haberdar olmamasından kaynaklanmış olabileceğine dikkat çekmektedir. "Sovyetler Birliği dağılana kadar, Ahıska Türklerinin kim olduğu Türkiye'ye kaçan Ahıska Türkleri hariç, Türkiye'de çok az kişi tarafından bilinmekteydi. Ancak Sovyetler Birliği'nin ardından; insanlar o coğrafyada Türkçe konuşan, kendini Türk olarak tanımlayan ve Türkiye'ye bağlılık duyan insanların yaşadığını öğrendi" (Aydıngün, 2006, s.53).

Ahıska Türklerinin Asya içlerine haftalar süren tahliyesi insani olmayan koşullar altında gerçekleşti. Pek çok insan kötü muamele, açlık, soğuk ve hastalıktan hayatını kaybetti. Türkistan'ı boydan boya kateden demiryolu boyunca insanlar vagon vagon ayrılarak Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'daki köylere ve kasabalara yerleştirildi. Uzun tren yolculuğundan sağ çıkanlar bu yeni topraklarda büyük bir savaşın zorluklarıyla mücadele eden fakir düşmüş insanlar ile karşılaştı.

Ahıska Türkleri yerleştirildikleri bölgelerde özel iskân kurallarına tabi tutuldu. Bulundukları yeri terk etmeleri yasaktı. "12 yıllık kamp döneminde genellikle tarım işçisi olarak çalışan Ahıskalılar, aşırı mahrumiyet koşullarıyla, ayrımcılıkla ve sürekli bir denetim sistemiyle boğuşmak zorunda kalmıştır" (Üren, 2016, s.143). Stalin'in 1953 yılında ölmesi ve yerine geçen Kuruşçev'in başkanlığında Komünist Parti'nin 20. kurultayında aldığı kararla 1956 yılında sürülen halkların topraklarına dönmelerine izin verilmiştir. Ancak bu kararda Almanlar, Kırım Tatarları ve Ahıska Türkleri dışarıda tutulmuştur. Daha sonra Kırım Tatarları ve Almanların da dönmelerine izin verilirken Ahıska Türklerinin kendi topraklarına dönmelerine ilişkin karar alınmamıştır. "Bu kararlara karşı çıkan Ahıska Türklerinin tepki göstermesi üzerine 31 Ekim 1956'da Ahıskalıların özel iskân kontrolü sona erdirilmiştir" (Bayraktar, 2003, s.63).

Özel iskân rejiminin sona erdiği 1956 yılında birbirinden habersiz parçalanmış aileler tekrar bir araya gelmeye ve vatana dönüş için mücadele etmeye başlamıştır. Yöneticilere yazılan onlarca dilekçe ve toplanan imzalar çoğu zaman sonuçsuz kalmış hatta suç olarak sayılmıştır. 1958 yılında Ahıskalıların Azerbaycan'a gitmelerine izin verilmiştir. Ahıska'ya yakın

olduğu düşüncesiyle bazı aileler Azerbaycan'a gitmişlerse de çoğunluk bulundukları yerde kalmayı yeğlemiştir.

1964'te Taşkent ilindeki bir kolhozda Ahıskalıların millî hareketi için genel bir toplantı gerçekleştirildi. Organizasyon komitesi seçilerek Moskova ve Tiflis'e heyetler gönderildi. Ancak bu heyetler çoğu makam tarafından geri çevrildi (Aslan, 1995, s.11). 1968'de Sovyet Hükûmeti şaşırtıcı bir şekilde sürgün edilen halkların en sonuncusu olarak Ahıskalıların durumunu ele almış ve bir kararname çıkartmıştır. Bu kararname ile Ahıska Türklerine diğer Sovyet vatandaşlarına tanınan çalışma, dolaşma, devlet ve parti sendikalarına üye olma ve siyasi hayatta görev alma hakları tanınmıştır. Ancak Ahıska'ya dönüş ile ilgili bir karar alınmamıştır (Bayraktar, 2003, s.64). Daha sonraki yıllarda verilen sözler tutulmamış ve Ahıska Türklerini tatmin edici bir karar alınmamıştır. Bununla birlikte "1970'li ve 1980'li yıllarda Gürcü entelektüellerin de katkılarıyla az sayıda da olsa Ahıska Türkünün geri dönüşü sağlanmış; ancak bunların sadece Ahıska dışındaki bölgelere yerleşmelerine izin verilmiştir" (Aydıngün, 2006, s.55). 1988 yılında ise Ahıska Türklerinin Türkiye'ye yerleşmeleri ile ilgili Moskova'daki Türk Büyükelçiliğine başvurmaları ve Batılı yayın organlarında çıkan haberler ile Ahıska Türkleri, Türk halkı tarafından tanınmaya başlamıştır.

1990 yılı yaklaştığında Sovyetler Birliği'nin dağılacağı kesin bir şekilde belli olduğunda birlik üyesi ülkelerde dondurulmuş etnik hassasiyetler de çözülmeye başlamıştır. Bu durum o zamana kadar daha çok Sovyet yönetimi ile sorunlar yaşayan ancak yerleştikleri bölgelerdeki yerel halk ile iyi ilişkiler kurmuş Ahıska Türklerini doğrudan etkilemiştir. 23 Mayıs 1989 günü Özbekistan'ın Fergana şehrinde meyve satan bir Özbek kadın ile Ahıska Türkü bir genç arasında başlayan tartışma birdenbire büyüyerek Ahıska Türklerini hedef alan çatışmaya dönüşmüştür. 15 Haziran 1989 günü bastırılabilen çatışmalar katliama dönüşmüştür. Aydıngün (1998-1999, s.124), Fergana ve Özbekistan'ın diğer şehirlerinde Ahıska Türklerine karşı girişilen şiddet olaylarının bir pazar tartışmasından kaynaklanmadığını olayın Moskova'nın kışkırtmaları ile KGB ve Özbek işbirlikçiler tarafından çıkarılmış olabileceğine dikkat çekmektedir. Olayların sonunda Ahıska Türkleri

Özbekistan'ı terk etmek zorunda bırakılmış ve tıpkı 1944'te yaşanan sürgünde olduğu gibi evlerini ve mallarını terk ederek başta Azerbaycan olmak üzere diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. İkinci sürgün olarak nitelenebilecek bu olay ile birlikte Ahıska Türkleri Sovyetler Birliği içerisinde çok geniş bir alana yayılmış ve gittikleri bu yeni ülkelerde çoğu zaman temel haklardan mahrum bırakılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından açılan sınırlar görece özgür bir ortamın oluşmasını sağlayarak sürgün milletler için bazı fırsatlar doğmasını sağlamıştır. Özellikle 1990'ların başından 2000'lere kadar Sovyet coğrafyasında yaşayan Almanların Almanya tarafından kabul edilmesi Ahıska Türkleri için de umut olmuştur. Böylece Ahıska Türkleri arasında Ahıska'ya geri dönme, bu mümkün olmazsa ana vatan olarak gördükleri Türkiye'ye yerleşme eğilimleri daha da güçlenmiştir. Bu kapsamda 1991-2014 yılları arasında Türkiye'ye gelerek vatandaşlık hakkı kazanan Ahıska Türklerinin sayısı 27.938'dir (Zeyrek, 2014, s.5). Öte yandan Ahıska'ya dönüş ile ilgili karşılaşılan sorunların çözümü için çeşitli örgütler kurulmuştur.

Uluslararası Vatan Örgütü 1990 yılında kurulmuştur. Vatan Örgütünün başlıca iki amacı bulunmaktadır. Bunlar 1944'teki haksız sürgünün resmî olarak tanınması ve Ahıska'ya dönüş için gerekli izinlerin verilmesidir. Merkezi Moskova olan örgütün Krasnodar ve Azerbaycan'da temsilcilikleri vardır. Sargın'a (2006, s.80) göre örgütle ilgili en ciddi eleştiri yaşadıkları topluma uyum konusunu dikkate almadan sadece vatana dönüş için çalışıyor olmasıdır.

Sorunun muhatabı Sovyet yönetiminin tarihe karışması ise yeni bir muhatap olarak Gürcistan'ı ortaya çıkarmıştır. Ancak Gürcistan Ahıskalıların dönüşleri konusunda çeşitli şartlar ortaya atmıştır. Bu şartlar gelecek Ahıska Türklerinin kendilerini Gürcü ve Hıristiyan, ana dillerini de Gürcüce olarak kaydettirmeleri şeklindedir. Bu şartlar Ahıskalılar arasında kabul görmemiştir. Ancak Gürcü tezlerine daha yakın olan bir küçük bir kesimden söz edilebilir. Bu kesim 1992 yılında Nalçik'te Müslüman Meskhliler adına Hsna Cemiyetini kurmuştur. Bu cemiyet kendilerini Müslüman Gürcüler olarak kabul etmekte ve geri dönüş

olarak Ahıska'yı değil bütün Gürcistan'ı düşünmektedir (Sargın, 2006, s.81; Üren, 2016, s.156).

Ahıskalıların vatana dönüşleri ve bulundukları ülkelerdeki hukuk mücadelelerinin sürdüğü 1990'lı yıllarda tarihî bir fırsat ortaya çıktı. 1999 yılında Gürcistan'ın Avrupa Konseyine üye olması nedeniyle bazı üyelik şartlarını yerine getirmesi istendi. Şartlar arasında Ahıska Türklerinin geri dönüşünü sağlanması, dönüş sürecinin üyelik tarihinden itibaren iki yıl içinde başlaması ve 12 yıl içinde tamamlanması yer almaktaydı (Aydıngün, 2006, s.55). "Ancak bunun Ahıskalı derneklerde yönetim sorunlarının yaşandığı bir döneme denk gelmesi büyük şanssızlıktır. Bu nedenle ortaya çıkan fırsattan tam olarak istifade edilememiştir" (Üren, 2016, s.159).

2000'li yıllara gelindiğinde Ahıska Türklerinin vatana dönüşleri için Gürcistan'ın atması gereken adımları atmadığı görülmektedir. 2007 yılında kabul edilen geri dönüş yasası kısa süreli bir heyecan yaratmıştır. 2008 yılında Gürcistan'ın kabul ettiği geri dönüş yasasından faydalanmak için Ahıska Türklerine ait dernekler DATÜB adı altında toplanarak merkezi hâle getirilse de Gürcistan ile Rusya arasında çıkan çatışmalar, ülke içindeki etnik ve politik krizler Gürcistan'ın bu konuda adım atmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan 2004 yılında üçüncü sürgün olarak anılan Krasnodar'dan on bini aşkın Ahıska Türk'ünün ABD'ye göçü, sorunu daha karmaşık hâle getirmiştir. Bu göçlerin sonucunda Ahıska Türkleri yıllar geçtikçe daha geniş bir coğrafyaya dağılmaları vatana dönüşü zora sokmaktadır.

Trier ve Khanzin'e (2007, s.16) göre 9, Adıngün'e (2014, s.4) göre 10 ve Ekinci'ye (2014, s.23) göre 15 farklı ülkede yaşamakta olan Ahıska Türklerinin sürgünü kuşakları, ülkeleri ve kıtaları aşmaktadır. Sürgünün yakın vadede sona ereceği ise ne yazık ki öngörülmemektedir. Bu karamsar tablo Ahıska Türklerinin vatana dönüş mücadelelerini bulundukları ülkelerde karşılaştıkları ayrımcılık ve baskılara karşı mücadele etmeye yöneltmektedir.

2.2.4. Ahıska Türklerinde Kimlik

Ahıska Türk kimliği, çok da eskiye dayanmayan siyasi olayların etkisiyle ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. Ahıska bölgesinde yaşayan insanların "Ahıska Türkü" olarak Anadolu Türklüğünden koparak ayrı bir kimlik geliştirmelerine ilişkin ilk kırılma 1821'de Ahıska'nın Rus İmparatorluğu'na bırakılmasıdır. Bölgede yaşayan Türk ve Müslüman nüfus için siyasi istikrarsızlığın başladığı bu tarihten sonra 1921 yılında imzalanan Moskova Antlaşması ile Ahıska toprakları Türkiye'den kesin bir şekilde ayrılmıştır. Antlaşma her ne kadar Anadolu Türkleri için doğudaki cephenin kapanmasını sağlayarak millî mücadelede bir rahatlama yaratmış olsa da Ahıska Türkleri açısından ilerleyen yıllarda Anadolu Türklüğünden net bir kopuşu beraberinde getirmiştir.

1921 yılında kadar gerçekleşen siyasi ve sosyal gelişmelerde Ahıska halkının her zaman Türk tarafından yana olması ve Türkiye'ye bağlanma noktasındaki girişimleri bölgenin Sovyetler Birliği'ne geçişinden sonra Sovyet yöneticiler tarafından unutulmamış, burada yaşayan insanlar Türkiye yanlısı ve güvenilmez olarak kabul edilmiştir. Bu kabul zamanla ayrımcılığa dönüşerek Ahıskalıların kendi içlerinde birleşmelerine yol açmıştır.

Sürgüne kadar Ahıska Türkleri ayrı bir etnik kimliğe sahip oldukları inancına çok az sahipti. Dinî farklılıkların etnik farklılıklardan daha önemli olduğu o zamanlarda Ahıska Türkleri arasında etnik kimlik bilinci geri plandaydı. Aile, sülale, köy, sınıf ve dine ilişkin aidiyetleri ön plandayken ulusal kimlik ancak ulusal kimliğin dış çevresini oluşturmaktaydı. Sürgünden önce Ahıska Türkleri toprak sahipleri ve köylüler olmak üzere iki toplumsal sınıftan oluşmaktaydı (Aydıngün, 1998-1999, s.125). Bölge insanlarının maddi ve manevi kültür varlıkları Ardahan, Artvin, Şavşat, Oltu ve Tortum bölgesinde yaşayan insanlarla aynı özellikler taşımaktaydı (Zeyrek, 2006, s.35).

Hristiyan Gürcü, Ermeni ve Yahudiler bir tarafa bırakılacak olursa Ahıska bölgesindeki Müslümanların etnik kompozisyonunun da farklı olduğu görülmektedir. Çoğunluğu ve baskın grubu oluşturan Türkler kendi içlerinde Yerli ve Terekemeler olarak ayrılmaktadır. Bunun yanında Kürtler, Hemşinliler ve Müslüman Gürcüler de bölgede yaşamaktaydı. Sürgün ile birlikte Ahıska'dan gönderilen Müslüman halk ortak bir kader etrafında birleşerek

Ahıska Türk kimliğini geliştirmiştir. Rus ve Sovyet idaresi bu insanları, dönem dönem Tatar, Türk, Müslüman Gürcü ve Azerbaycanlı olarak adlandırmıştır. Özellikle "1920'lerde Türk, 1930'larda Azerbaycanlı, 1940'larda ise tekrar Türk olarak etiketlendiler" (Trier ve Khanzin, 2007, s.25).

Ahıska Türklerinin 1944'teki sürgüne kadar geçirdikleri evre Aydıngün'e (2002, s.187) göre bir geçiş dönemidir. Bu evrede Türkiye ile bağları kesilen ve farklı etnik gruplar ile çevrelenmiş Ahıska Türklerinin kimliklerine ait çekirdek oluşmaya başlamıştır. İnsanların sürgün ile vatanlarından koparılması, sürgün sırasında yaşanan acılar ve sonrasında yeni yerleşilen bölgelerde karşılaştıkları kötü muamele Ahıskalıların ortak hafızasını oluşturmuştur. Ortak hafıza kuşaktan kuşağa aktarılarak Ahıska Türk kimliğini şekillendirmiştir. Bilge'ye (2012, s.167) göre bu kimlik üç ana tema üzerine kuruludur. Bunlar; Ahıska Türk kültürünü korumak, kültürün korunması için topluluk bağlarını güçlendirmek, geçmişle olan bağı koparmamak şeklinde sıralanmaktadır. Çetinkaya ve Kodan (2012, s.400) benzer şekilde Ahıska Türkü kimliğinin kültürün devam ettirilmesi için topluluk içindeki bağları güçlendirmeye ve korumaya önem verildiğine dikkat çekmektedir. Bunların yanında grup içi bağlılık ile ilişkili olarak Ahıska Türk kimliğinde vatan ve Türklük kavramlarının da önemli olduğunu eklemek gerekir.

Yaşadıkları topraklardan zorla çıkarılarak kötü koşullar altında yaşamaya zorlanan Ahıskalılar günün birinde topraklarına geri dönecekleri inancı ile önlerine çıkan engelleri aşmaya ve hayata tutunmaya çalışmıştır. Bir gün yaşadıkları yere geri dönecekleri topluluk için bir hedef hâline gelmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Üzerinden yetmiş yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen vatana dönüş inancında azalma olmamıştır. Ancak vatan kavramı zaman içerisinde değişen koşullara göre yeniden şekillenmiştir. Sürgünü yaşamış ve sürgün yollarında yakınlarını kaybeden kuşağın bireyleri için vatan Ahıska'dır. Ancak Sovyetler Birliği'nin ortadan kalması, bunun yerine yeni devletler kurulması ile Ahıska'ya dönüşün zorlukları da ortadadır. Ahıska'yı hiç görmemiş, orada yaşamamış kuşaklar için ise Ahıska köklerinin bulunduğu yerdir ancak bu kuşaklar bambaşka bir ülkede doğmuş, bambaşka

şartlar altında büyümüştür. Bu nedenle Ahıska Türkleri için vatan kavramı Ahıska'nın ötesinde Türkiye'yi de kapsamaktadır.

Ahıska'nın bir zamanlar Osmanlı toprakları içerisinde bulunması nedeniyle kendilerini Osmanlı'nın bir parçası olarak gören Ahıskalıların Osmanlı'nın ardından onun mirasçısı olarak kurulan Türkiye Cumhuriyetine aidiyet geliştirmesine neden olmuştur. Ahıska bölgesinin hâlihazırda Ermenilerin yaşadığı bir bölge olması, şu an yaşadıkları cumhuriyetlerde karşılaştıkları etnik ayrımcılık ve şiddet olayları onları Türkiye'ye yönlendirmektedir. Özellikle Fergana'daki olaylardan sonra Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde yaşayan Ahıska Türkleri, bir gün sıranın kendilerine de geleceğini düşünmektedir. Bu düşünce onları Türkiye'de birikim yapmaya, yasal veya yasa dışı yollarla Türkiye'ye göç etmeye itmektedir.

Vatana duyulan özlem ve bir gün geri dönüleceğine ait inanç Ahıska Türklerinin sürüldükleri yerlerde hayata tutunmalarını ve asimilasyondan kendilerini korumalarını sağlamıştır. Yaşadıkları acılar karşısında ayakta kalmalarında güçlü aile ve topluluk bağlarının da önemi büyüktür. Ahıska Türklerinin yaşadığı eski Sovyet cumhuriyetlerine bakıldığında onların tüm kısıtlamalara ve zorluklara rağmen belirli bir ekonomik güce sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu ekonomik başarı onların dayanışma içerisinde hareket etmeleri, topluluk içinde yardımlaşmaları sayesindedir.

Asimilasyona karşı önemli bir direnç unsuru olarak Ahıska Türklerinde aile geleneksel yapıdadır. Aile kavramı içerisine yakın akrabalar hatta kimi zaman komşular dahi girebilmektedir. Genellikle en yaşlı erkek bazen de en yaşlı kadın ailenin reisi konumundadır. İki hatta üç nesil aynı evde yaşamaktadır. Akrabalar ve aile büyükleri, evli çiftleri çok çocuk sahibi olma konusunda desteklemektedir. Çocukların Türk kültürünü özümsemeleri ve İslamiyet ile ilgili eğitiminde yaşlıların rolü büyüktür.

Küçük erkek çocuğun anne ve babası ile yaşaması, büyük ve ortanca çocukların ise evden ayrılması bir gelenektir. Bunun yanında aile üyeleri ve akrabalar birbirine yakın evlerde yaşar. Evlilik ailenin büyümesi için Ahıska Türklerinde çok önemlidir. Ahıska Türkleri arasında gençlerin bekâr olması hoş karşılanmaz ve evlenmeleri beklenir. Evliliklerin Ahıska

Türkleri arasında yapılmasına özen gösterilir. Bu onların etnik dayanışmalarını artırmada çok önemlidir. Karma evlilikler az olsa da yapılmaktadır. Ancak bunun için aile büyüklerinin ikna edilmesi gereklidir.

Yaşadıkları evin bakımına ve düzenine büyük önem veren Ahıskalıların yaşadıkları mahalleler ve evler diğer milletlerinkinden kolaylıkla ayırt edilebilir. Ailenin geçimini sağlamak erkeğin görevi olmakla birlikte her birey aile ekonomisine katkıda bulunacak işlerde çalışabilir.

Ahıska Türkleri dinî inançların korunması ve sürdürülmesinin üzerinde özellikle durmaktadır. Sovyetler Birliği zamanlarında dahi dinî ibadetlerini aksatmadıkları, çocukları gizlice sünnet ettirdikleri özellikle yaşlılar tarafından anlatılır. Çocuklara ilk dinî eğitim aile içerisinde verilmektedir. Dileyen aileler çocuklarını hafta sonları medrese adı verilen dinî okullara göndermektedir. Ahıska Türkleri, Sovyetler döneminde kendi dinlerini diğer Müslüman milletlere göre daha iyi koruduklarını düşüncesindedir.

Din ile birlikte dil de topluluğun kimliğini sürdürmek için bir diğer önemli unsurdur. Ahıska Türkleri yaşadıkları asimilasyon sürecinde hiçbir zaman Türkçe eğitim alma olanağına sahip olamamıştır. Ancak ana dilleri Türkçeyi korumada ve genç kuşaklara aktarmada dikkate değer bir başarı sergilemişlerdir. Türkçenin öğrenilmesinde aile ve akrabalar arasında Türkçe konuşmaya dikkat etmeleri ve ev alanında başka bir dilde konuşmamalarının etkisi büyüktür. Üren'e (2016, s.144) göre "Ahıskalılar dillerini asimilasyona karşı silah gibi kullanarak kendileri ve diğerleri arasında sınır oluşturmayı başarmışlardır". Öyle ki Türk oldukları için sürülen bu insanlar için Türkçe, Türklüğün en önemli göstergesi olmuştur. Rus ve Sovyet idaresini yaşamış diğer halklarla karşılaştırıldıklarında Ahıska Türkleri kendi dillerini en iyi koruyan topluluklardan biridir. Oh (2012, s.20), benzer bir sürgünü yaşamış Koreliler ile karşılaştırıldığında Ahıska Türklerinin kimliklerini ve dillerini daha iyi koruduklarını belirlemiştir.

Türkçe aynı zamanda sürgünü yaşamış insanların sözlü tarihlerini genç kuşaklara aktarmalarında bir araçtır. Ahıska Türkü bireyler küçük yaşlardan itibaren dedelerinden ve ninelerinden Ahıska toprakları, sürgün edilişleri ve sürüldükleri yerlerde verdikleri yaşam

mücadelesini dinleyerek büyürler. Bu anlatılar Ahıska Türklerinin kimliklerinin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Türkçenin ve Türk kültürünün sürdürülmesinde çok önemli bir görev üstlenen sürgünü yaşamış bireylerin ölümü, genç kuşaklara Türkçeyi ve Türk kültürünü aktarmada gelecekte bazı sorunların çıkabileceğine işaret etmektedir.

Birbirinden coğrafi olarak uzak olmalarına rağmen Ahıska Türkleri sahip oldukları kimlik söz konusu olduğunda benzer bir duruş sergilemektedir. Bu durum onlar üzerinde öngörülen asimilasyon sürecinin pek de başarılı olmadığını akla getirir. Ancak baskı rejiminin çökmesi ile birlikte gelen rahatlama, Ahıska Türkleri gibi kapalı bir topluluk olarak yaşayan diaspora halkları için kimliklerini sürdürme noktasında rehavete kapılma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

2.2.5. Ahıska Türklerinde Dil, Eğitim ve Kültür

Ahıska Türklerinin dili şüphesiz Türkçedir. Ancak bu Türkçe, İstanbul Türkçesinden ayrıdır. Sürgünden önce Ahıska bölgesinde Yerli ve Terekeme olmak üzere iki temel Türkçe ağzı konuşulmaktadır. Yerli ağzı, Doğu Anadolu ağızlarının bir parçası olarak Ardahan, Olur, Oltu ve Şenkaya'da konuşulan ağıza benzemektedir (Aliyeva, 2014, s.100). Terekeme ağzı ise daha çok Azerbaycan Türkçesine yakındır (Ersöz, 2013, s.112).

Sürgünün ardından yerleştirildikleri yeni topraklarda, yeni bir dil çevresi içerisinde Ahıska Türklerinin dilleri de başka şekillerde evrilmeye başlamıştır. Öncelikle Sovyetler zamanında en saygın ve geçerli dil olarak Rusça, başta Türk halklarının dilleri olmak üzere Sovyet coğrafyasındaki dilleri etkilemiştir. Ahıska Türkleri de ana dillerinde eğitim görmelerine izin verilmediği için genellikle (diğer pek çok millet gibi) Rusça eğitim veren okullara gitmiş ve bu dili çok iyi bir şekilde öğrenmiştir. Bunun bir sonucu olarak dillerine Rusçadan birtakım kelimeler girmiştir. Bu kelimeler özellikle modern zamanın getirdiği teknolojik gelişmeler ile kullanılmaya başlayan araç, cihaz ve diğer nesneler içindir. Bu durumu Whitehouse (1998, 24 Ocak), şu şekilde tarif eder: *Ahıska Türkleri evde 19. yüzyıl Türkçesi ile modern*

Rusçanın garip bir karışımını konuşur. Ekmek ve hayat gibi eski kavramlar için Türkçe kelimeleri kullanırken, uçak ve buzdolabı gibi yeni şeyler için Rusça kelimeler kullanırlar.
Rusça ile birlikte Ahıska Türkleri birlikte yaşadıkları Kazak, Kırgız ve Özbeklerin etkisiyle bu Türkçelerden de kelimeler kullanır. Bu durum Ahıska Türklerinin bulunduğu yöreye ve ülkeye göre değişmektedir. Fergana'daki olayların ardından Ukrayna'ya göçenler Ukraynaca, ABD'ye göçenler ise İngilizceden de etkilenmektedir. Bu çok dilliliğe karşın hangi dil ortamında bulunurlarsa bulunsunlar Ahıska Türkleri kendi aralarında Türkçe konuşmaya özen gösterirler (Avcı, 2012, s.11; Coşkun, 2009, s.102).

Ahıska Türkleri yaşadıkları ülkelerde konuşulan dilleri öğrenme konusunda büyük bir başarı göstermektedir. Bunu yaparken de ana dilleri Türkçeyi ihmal etmemekte, özellikle ev ve akraba ortamında Türkçeyi kullanmaya özen göstermektedirler. Ahıskalı bir anne babadan doğmuş bir çocuk birinci dil olarak genellikle Türkçeyi öğrenir. Daha sonra sokakta ve okulda ülkenin resmî dilini öğrenmektedir. Türkçeyi okulda ve resmî kurumlarda öğrenme şansı Türkiye dışında çoğu Ahıska Türkünün yaşadığı ülkelerde pek mümkün değildir. Kazakistan gibi bazı ülkelerde haftada bir iki saat Türkçe dersi verilse de bunun yeterli ve yaygın bir uygulama olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Ahıska Türklerinin Türkçe eğitim almalarına yönelik verilen mücadele onların sürgün olmalarından da eski bir tarihe dayanır.

Osmanlı idaresi altında Ahıska bölgesinde imparatorluğun çoğu yerinde olduğu gibi eğitim, cami mekteplerinde verilmekteydi. Bu yerlerde eğitim ağırlıklı olarak dinî konular üzerineydi. "1905 yılında Tiflis, Sığınak, Telav, Borçalı, Ahıska ve Ahılkelek kazalarının Türklerden meskûn köylerinde Sünnî mescit mektepleri 106 adettir" (Gocaeva, 2014, s.422). Rus idaresine girildikten sonra da cami mektepleri bir süre daha eğitim işlevlerini yerine getirmişlerdir. Bunların yanı sıra Çarlık yönetiminin Tiflis'e bağlı olarak açtığı okullar da çoğalmaya başlamıştır.

19. yüzyıl sonlarında dinî eğitimin verildiği mekteplerin yanı sıra yeni usulde eğitim veren okullar da açılmaya başlamıştır. Ömer Faik Ali Oğlu Nemanzade, 1894 yılında Azerbaycan'ın Şeki şehrinde cedid usulünde eğitim veren okulu açmış, İstanbul'dan

getirdiği eserleri okutmuştur. Nemanzade, Ahıska'da bir Türk okulu açmayı düşünmüş ve bu konuda girişimde de bulunmuştur. Ancak Tiflis yönetimi bölgede bir Türk okulunun açılmasına izin vermemiştir (Piriyeva, 2014, s.335). Sadece yönetimin açtığı okullarda öğrencilerin Türkçe öğrenmelerine müsaade edilmiştir.

1918-1921 yılları arasında Rus İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte kurulan Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti döneminde 29 okulda Türkçe öğretimi yapılmıştır. Bunun 4'ü Ahıska kazasında geri kalanları ise Borçalı, Tiflis ve Sığınak'tadır. Bu okullarda öğretim dili Türkçe olmuş, ana ders Türkçe kabul edilmiştir. Türkçe ile birlikte Gürcüce de öğretilmiştir. Ders kitapları ve materyaller Tiflis'te basılmıştır. 1921 yılında Gürcistan'ın Sovyetleşmesi ile Ahıska'nın bütün köylerinde okullar açılmıştır. 1936 yılında Adıgün'de 61 okul ve 5821 öğrenci, Ahıska'da 55 okul ve 4032 öğrenci, Aspinza'da 42 okul ve 3398 öğrenci, Ahılkelek'te 9 okul ve 801 öğrenci, Bogdanovka'da 1 okul ve 204 öğrenci bulunmaktadı (Gocaeva, 2014, s.423). Ahıska bölgesindeki bu okullarda Türkçe dersleri 1935-1936 yıllarına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Ahıska bölgesindeki Türkler Azerbaycanlı sayılmış ve eğitim dili de Azerbaycan Türkçesine çevrilmiştir.

1944'teki sürgünün ardından Ahıska Türkleri özel iskân rejimi gereği belirli yerleşim birimlerinin dışına çıkmaları yasaklandığı için eğitim imkânlarından mahrum kalmışlardır. 12 yıllık süre zarfında Ahıska Türkleri temel eğitim dışında yüksek eğitim alamamıştır. Okumak amacıyla başka bir şehre gidememiştir. Bu durum sürgünden sonra yetişen kuşağı tarım işçisi olmaya mahkûm etmiştir. Özel iskân rejimi sona erdiğinde ise "pasaportlarında taşıdıkları özel bir işaret nedeniyle uzun yıllar yükseköğretim imkânlarından yararlanamadıkları gibi, önemli makamlara da atanamamışlardır" (Aydıngün ve Asker, 2012, s.180). Bu nedenle insanlar kimliklerine Türk yerine Azerbaycanlı yazdırarak bu kısıtlamayı aşmaya çalışmıştır.

Sürgün ile birlikte Ahıska Türkleri, Türkçe eğitim alma olanağını tamamen kaybetmiştir. Ahıska'dayken Azerbaycan Türkçesi ve Gürcüce aldıkları eğitim sürgünde ağırlıklı olarak Rusça, Kazakça, Özbekçe ve Kırgızca verilmeye başlanmıştır. Nadiren de olsa Ahıskalılar arasından Uygur okullarına gidenler çıkmıştır. Böylece evde öğrendikleri Türkçe ile birlikte

başta Rusça olmak üzere en az iki dili ana dili olarak konuşabilen Ahıskalılar her yeni kuşakla birlikte çok dilli bir kimlik kazanmaya başlamışlardır.

Sovyetler Birliği şartlarında Türkçe eğitime izin verilmemesi Ahıska Türklerini başka bir arayışa yöneltmiştir. 1980 yılında Kazakistan'da yaşayan azınlıkların kendi dillerinde eğitim almasına karar verilince burada yaşayan Ahıska Türkleri de çocuklarının kendilerine yakın buldukları Azerbaycan Türkçesinde eğitim alması için müracaatta bulundular. Böylece Çimkent, Türkistan ve Almatı illerinde Ahıskalılar toplu olarak yaşadıkları köylerde Azerbaycan Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitapları ile Azerbaycan Türkçesinde eğitim almaya başlamışlardır (Piriyeva, 2014, s.339).

1990'lara doğru ikinci bir sürgün ile karşı karşıya gelen Ahıska Türkleri bu sefer Özbekistan'dan Sovyetler Birliği ülkelerine dağılmaya başlamışlardır. Bu durum Ahıska Türklerinin eğitim yaşantıları için de büyük bir darbe olmuştur. Öte yandan yakın tarihlerde sınırların değişmesi ile birlikte kapıların açılması Türkiye'yi tanıma ve Türkiye ile daha yakın bir ilişki kurma fırsatını doğurmuştur. Eski Sovyet cumhuriyetlerinde Türkiye tarafından okullar açılmaya, Türkçe kursları düzenlenmeye başlanmıştır. Pek çok Ahıska Türkü genç eğitim görmek amacıyla Türkiye'ye gitmiştir.

Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde Ahıska Türkleri için programa Türkçe dersleri eklense de bu uygulama ders saati, öğretmen ve materyal temini konusunda yetersizdir. Ahıskalıların en yoğun yaşadığı ülkelerden biri olan Kazakistan'da dahi Türkiye'nin desteklediği eğitim kurumlarına devam edenler dışında az sayıdaki öğrenci okulda Türkçe dersi görmektedir. Bunun yanında Sovyet cumhuriyetlerinde izlenen kimlik politikaları da azınlıkların kendi dillerinde eğitim almalarını kısıtlamaktadır. Türk cumhuriyetlerinde Türkçenin yaygınlaşması için girişimlerde bulunan Türkiye'nin Ahıska Türkleri özelinde değil de Türk dilli milletlerin geneli için çalışma yürütmesi ise Ahıska Türklerinin dil ve eğitim sorunlarını çözmekte yetersiz kalmaktadır.

Eğitim alanında yaşadıkları sorunlar Ahıska Türkleri arasında yazarlar ve şairler yetişmesine engel olmamıştır. Sürgün öncesinde ve sürgünden sonra çeşitli konularda edebî eserler verilmiştir. Aliyeva (2014, s.438), Ahıska Türklerinin edebiyatını 1828'e kadarki Osmanlı

dönemi, 1828-1917 Çarlık dönemi, 1917-1944 Sovyet dönemi, 1944-1989 sürgün dönemi ve 1989'dan sonraki dönem olmak üzere beş döneme ayırmaktadır.

- 1828'e kadarki Osmanlı döneminde, Ahıska ağzıyla halk edebiyatı ürünleri verilmiştir. Bu dönemde Ahıska'dan Âşık Ruhanî, Âşık Mahmut, Âşık Murat, Âşık Şeyda, Âşık Ali Çavuş gibi halk şairleri çıkmıştır.
- 1828-1917 Çarlık döneminde Ahıska'nın Rusların eline geçmesiyle âşıklar yaşanan acıları ve Türklük ruhunu aşılayan şiirler söylemişlerdir.
- 1917-1944 Sovyet döneminde ise çeşitli gazete ve dergiler yayınlanmıştır. Bu dönemde daha çok Sovyet düşüncesini yaymak hedeflenmiştir. "1930'dan 1944 yılına kadar Komünist, Kızıl Rençper, Bağban, Adıgün Kolhozcusu, Kızıl Bayrak ve Sosyalizm Kendi adında altı gazete çıkmıştır. Bu gazeteler Azerbaycan Türkçesinde basılmakla birlikte Anadolu Türkçesinden de ifadelere rastlanmaktadır" (Memmedli ve Zeyrek, 2014, s.413).
- 1944-1989 Sürgün döneminde sürgünün getirdiği acılar, vatan sevgisi ve ana yurt hasreti dile getirilmiştir. Bu dönemde Türkçe kitap yazmak ve basmak zor olduğu için el yazısı ile yazılmış eserler sınırlı bir çevrede kalmıştır.
- 1989'dan günümüze kadar olan dönemde vatana dönüş, Türkiye'ye göç ve karşılaşılan sorunlar ile ilgili yazılar ve şiirler yazılmıştır. Türkiye ve Ahıska bölgesine geçekleştirdikleri geziler ile ilgili izlenimlerini yazanlar ağırlıktadır. Bu dönemde Ahıska Türkleri çağdaş Türk edebiyatını tanımaya ve Türk yazarların kitaplarını okumaya başlamıştır.

Ahıska Türklerinin oluşturduğu edebî eserlerde alfabe birliğinin olmaması dikkat çekmektedir. 1990'lara kadar daha çok sözlü ürünler olarak kalan ve basılıp dağıtılması pek mümkün olmayan eserler Latin ve Kiril alfabesi ile yazılmıştır. Eserler, Ahıska ağzının özelliklerini barındırır. Son dönemde verilen eserler ise İstanbul Türkçesine daha yakındır ve standart Türkçenin yazımını örnek almaktadır.

Ahıska Türklerinin basın ve yayın organlarında temsili oldukça kısıtlıdır. Yaşadıkları bölgelerde kendilerine ait bir televizyon kanalı yoktur. İnsanlar daha çok Türkiye kanallarını takip etmektedir. Bunun yanında Ahıska Türklerinin eski Sovyet cumhuriyetlerinde sıklıkla görülen azınlık milletlere ait yerleşik tiyatro teşkilatından da mahrumdur. Ancak yerleşik bir sahneleri olmasa da kısıtlı imkânlar ile ayakta durmaya çalışan Miko Şov adındaki tiyatro grubundan söz etmek gerekir. "Miko Şov, 1998 yılında Taşkent'te üniversitede sanat eğitimi almış bir grup Ahıska Türkü tarafından Ahıska Türklerinin kendi ağızlarında, kendi geleneklerini tanıtmak ve yaşatmak için kurulmuş bir gruptur" (M. Süleymanov, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2017). Grup, 1999 yılında Ahıska Türklerinin yaşantılarını yansıtan Tatlı Puvar filmini, 2001 yılında Borç filmini, 2015 yılında ise Gerçek Aşk filmini çekmişlerdir. Bunun yanında Ahıska Türklerinin yaşadığı ülkelerde sıklıkla gösteri ve konserler düzenlemektedirler.

Ahıska Türkleri sürgünde geçirdikleri onlarca yılda Türkçeyi yaşatmak için büyük bir direnç göstermişlerdir. Bu direnç Sovyet idareciler tarafından güdülen eritme politikalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ancak 1990'lardan sonra Sovyet baskısı ortadan kalkmış ve kültürel anlamda rahatlama yaşanmıştır. Türkiye ile kurulan sıkı ilişkiler, iletişim araçları ve diğer olanaklar Ahıskalıların dillerini ve kültürlerini Türkiye etkisine açık hâle getirmiştir. Ancak çoğu azınlık ve göçmen toplulukta olduğu gibi Ahıska Türkleri içinde de dil kayıplarının yaşandığı görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri sürgünü yaşamış ve dillerine sıkıca bağlanmış insanlardan çok azının hayatta olması, şehirleşme ile birlikte kapalı Ahıska topluluğunun dışa açılması, kültürel rahatlamanın topluluğu baskın kültürün etkisine daha açık hâle getirmesi olarak sıralanabilir. Ayıca eğitim ve kültürel olanaklar açısından Ahıska Türklerinin eski Sovyet cumhuriyetlerindeki çoğu azınlığın gerisinde olduğu görülmektedir.

2.2.6. Kazakistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Durumu

Kazakistan 2,7 milyon kilometrekarelik yüzölçümü ile Rusya Federasyonu'nun ardından en geniş topraklara sahip Sovyetler Birliği ülkesidir. Yeraltı kaynakları bakımından zengin bu uçsuz bucaksız coğrafya, seyrek bir şekilde nüfuslanmıştır.

Atlı göçebe kültüre beşiklik eden Kazakistan, Türklerin bir millet olarak ortaya çıkışlarına, ilk Türk devletlerinin kuruluşuna ve Türk-İslam aydınlanmasına şahitlik etmiştir. Çin'den başlayarak Hazar Denizi'nin kuzey ucuna uzanan toprakları en eski çağlardan başlayarak çeşitli kültürlerin ve kavimlerin buluşmasına ev sahipliği yapmış, sıklıkla istilaya uğramıştır. Bir kavşak noktası olarak tarihte Moğollar, İranlılar, Çinliler ve Ruslar tarafından etki altına alınmaya çalışılmıştır. Bu mücadele farklı aktörler ile şu anda da devam etmektedir.

Bir devlet olarak Kazakistan'ın ortaya çıkması ve günümüz Kazak kimliğinin şekillenmesi Türkistan coğrafyasındaki diğer örneklerde olduğu gibi büyük oranda Rus İmparatorluğu ve onun mirasçısı Sovyetler Birliği ile ilişkilidir. Türkistan'da büyük imparatorlukların yıkılarak yerine görece daha az istikrara sahip devletlerin kurulması, Rusların bölgeye girmeleri için uygun ortamı sağlamıştır. Sibirya'nın ele geçirilmesinden sonra gözlerini Türkistan'a çeviren Ruslar, 18. yüzyıldan başlayarak Kazak topraklarındaki hakimiyetlerini kademe kademe genişletmiştir. 19. yüzyılda Kazakistan topraklarında Rus İmparatorluğu'nun siyasi hâkimiyeti zirveye ulaşmış ve sosyal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Rusya'da 1861'de serfliğin kaldırılması milyonlarca köylüyü ekilip biçilecek toprak arayışına itmiştir. Böylece takip eden yıllarda Kazakistan toprakları Çarlığın da teşvikiyle Rus köylülerinin akınına uğramıştır. Rusların Kazakistan'a göçü ile birlikte Kazakistan'daki nüfus dengesi değişmeye başlamıştır (Kurat, 2010).

Sovyetler Birliği'nin kurulması ve Kazakistan'ın da bu birlik içerisinde kesin bir şekilde yer alması ile birlikte ülke, asi milletlerin cezalandırılmaları için sürgün alanına dönüşmüştür. Özellikle 1930'lardan itibaren Stalin tarafından Doğu Avrupa'dan Almanlar, Polonyalılar, Ukraynalılar ve Kırım Tatarları; Kafkasya'dan Karaçay, Balkar, Çeçen, İnguş ve Ahıska Türkleri; Uzakdoğu'dan Koreliler ve diğer başka milletler düşmanla iş birliği yaptıkları ve yönetime karşı geldikleri gerekçesi ile vatanlarından sökülerek Kazakistan'a gönderilmiştir.

Bunun yanında 1940'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçanlar ve 1950'lerde çalışmaya gelenler ile birlikte Kazakistan'daki nüfus yapısı çeşitlenmiş ve Kazakların nüfus içerisindeki oranı azalmıştır.

Sahip olduğu etnik çeşitlilik nedeniyle Sovyetler döneminde Kazakistan için "halkların kardeşliği laboratuvarı" (Savin, 2007, s.43) yakıştırması yapılmıştır. Kazakistan, 130 farklı etnik gruba ve kırktan fazla dinî geleneğe ev sahipliği yapmaktadır (Güzeloğlu, 2014, s.312). Öyle ki ülke "Sovyetler coğrafyasında titüler topluluğun çoğunluğu oluşturmadığı tek bağımsız cumhuriyettir" (Aydıngün ve Tüfekçi, 2012, s.83). Kazakların kendi ülkelerinde çoğunluğu oluşturmamaları Kazak kimliğinin inşasını ve Kazakistan'ın bir devlet olarak gelişimini de etkilemiştir. Bağımsızlığın ardından yöneticiler, Kazak nüfusunu artırmaya yönelik özel politikaları yürürlüğe koymuşlardır. Bu durum Kazakistan'da bir nüfus savaşı başlatmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağıldığı sırada Orta Asya'da on milyona yakın Rus yaşamaktaydı. Bu oran Rus diasporasının %37'sini oluşturuyordu. Bunların da altı milyon kadarı Kazakistan'daydı. Kazakistan'daki Rus diasporası, Ukrayna'daki on bir milyonluk Rus kütlesinin ardından ikinci sırada gelmekteydi. Ancak Ukrayna'daki Rusları nüfusa oranı %13 iken Kazakistan'daki Rus nüfusunun oranı %38,8 idi (Peyrouse, 2007, s.482). Bu durum 90'lardan sonra değişmeye başladı. Kazakistan'daki Rus nüfusun ülkeden ayrılması, Çin, Moğolistan, Afganistan, İran ve Türkiye'deki Kazakları anavatana göçlerinin teşvik edilmesi, Almanlar gibi sürgün edilmiş toplulukların kendi ülkelerine dönmeleri Kazakların nüfustaki oranını yükseltmiştir. 6 milyonluk Rus nüfusu 90'lı yıllarda eriyerek 4,5 milyona düşmüştür. 2016 yılında ise 4 milyonun da altına inmiştir. Hâlihazırda Kazaklar ülke nüfusunun %66,48'ini oluştururken Rusların oranı %20,61'dir. (Peyrouse, 2007, s.493; Grajdanskiy Kodeks Respubliki Kazahstan, 2016).

Kazaklar ile birlikte ülkedeki Türk soylu halkların nüfuslarında da artma eğilimi görülmektedir. On yıllık sürede Özbek, Uygur, Türk, Azerbaycanlı ve Kırgız nüfusu artmıştır (Suleymenova, 2011, s.8). Böylece bağımsızlıktan sonra Kazakistan nüfusu daha

Asyalı bir görünüme kavuşmuştur. Ancak nüfustaki bu hızlı değişmeye karşın dil konusunda daha yavaş bir değişim yaşandığı görülmektedir.

Stalin döneminde başlayan ve daha sonraki yıllarda da sürdürülen yerelleştirme politikası Sovyetler Birliği'nde yaşayan milletlere dil ve kültürlerini sürdürme özgürlüğü tanısa da kabile, boy, yerleşim yeri ve coğrafyaya özgü farklılıkları öne çıkararak daha küçük etnik kimliklerin oluşumuna kapı aralamıştır. Yerel kimliklerin güçlenmesi özellikle Türk soylu ülkelerde gelişme evresinde olan millî kimlikte derin çatlaklar oluşmasına neden olmuştur. Millî kimlikteki bu çatlakları ise Sovyet politikaları gereğince Rusça ve Rus kültürü doldurmuştur. "Bu politikanın Kazakistan'daki etkinliği ülkenin demografik yapısı nedeniyle çok daha fazla olmuştur. Rusça, toplumsal hayatın her alanını öylesine kaplamıştır ki Kazakların kendi ana dillerini öğrenme ihtiyacı duymalarını bile büyük ölçüde engellemiştir" (Aydıngün ve Tüfekçi, 2012, s.96).

1989'da Kazak dili resmî dil olarak kabul edilse de Rusça etnik gruplar arasındaki iletişimde, yönetim kadrolarında ve kamusal alandaki gücünü muhafaza etmeye devam etmiştir. Bağımsızlıktan sonra Kazak dilinin yaygınlaşması ve Rusça ile rekabet edebilir hâle gelmesi için girişimlerde bulunulmuştur. Bunlar Kazakça eğitim veren okulların yaygınlaştırılması, başta Kazaklar olmak üzere diğer milletlerin de Kazakça eğitim alma ve Kazakça öğrenmeye teşvik edilmesi, devlet kadrolarında çalışacak kişiler için Kazakça bilme zorunluluğu getirilmesi olarak sıralanabilir. Ancak buna rağmen Rusçanın Kazakistan'daki konumu hâlâ çok güçlüdür. Smagulova'nın (2008) yaptığı araştırma sonuçları Kazakçayı akıcı bir şekilde konuşanların oranının (%31,8), akıcı Rusça konuşanlara ait oranın (%84,6) gerisinde olduğunu göstermektedir. Tishkov (1997, s.87) çoğu kişinin ana dili sorulduğunda bilmeseler dahi etnik kimlikleri ile ilişkili dili söylemeleri nedeniyle Rusçanın iletişimdeki gücünün istatistiklere tam olarak yansımadığına dikkat çekmektedir.

Kazakistan'da konuşulan 126 dilin %20'sini Türk dilleri oluşturmaktadır. Kazaklar ile birlikte Özbekler, Uygurlar, Tatarlar, Azerbaycanlılar, Türkler ve Kırgızlar gibi Türk dilli halkların nüfus içindeki oranı ise %69'dur (Suleymenova, 2011). Bu nüfus içerisinde bağımsızlıktan sonra çeşitli sebeplerle Türkiye'den gelerek Kazakistan'a yerleşenler dışında

ülkedeki Türk nüfusunu Ahıska Türkleri oluşturmaktadır. 1944'te sürgün edilen Ahıska Türklerinin %32'si Kazakistan'a yerleştirilmiştir. 1989 yılında ise Fergana'daki olaylar nedeniyle 20 bin kadar Ahıska Türkü de Özbekistan'ı terk ederek Kazakistan'a yerleşmiştir (Demiray, 2012, s.881). Buna kimliğinde Azerbaycanlı yazan kitle de dâhil edildiğinde Kazakistan, diğer pek çok ülkeden daha fazla Ahıska Türküne ev sahipliği yapmaktadır.

Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin nüfusu hakkında kesin bir bilgi sayı verilmemekle birlikte 150 bin ile 200 bin arasında olduğu düşünülmektedir (Savin, 2007; Demiray, 2012; Güzeloğlu, 2014). Kızılorda'dan başlayarak Almatı'ya kadar çizilen bir hat üzerinde yer alan Kızılorda, Çimkent, Taraz, Cambul ve Almatı şehirleri ve bu şehirlere ait köyler ve kasabalar Ahıska Türklerinin yoğun olarak yaşadığı yerlerdir. Bu yerlerin içerisinde "Ahıska Türklerinin %30'u Almatı, %28'i Güney Kazakistan, %24'ü Cambul eyaletinde yaşamaktadır" (Savin, 2007, s.47).

Ahıska Türklerinin çok zor koşullar altında kalsalar dahi bulundukları ortama uyum sağlama becerileri yüksektir. Özellikle Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin durumu eski Sovyet cumhuriyetlerinde yaşayan akrabalarından daha iyidir. Üren'e (2016, s.180) göre Ahıskalıların Kazak toplumu ile kaynaşmasında Kazakistan yönetiminin payı büyüktür. Ancak yine de Ahıska Türklerinin Kazakistan'daki devlet kademelerinde temsil oranı çok düşüktür. Bunda devlet görevlerinde Kazaklara öncelik verilmesinin rolü büyüktür. Devlet kadrolarında istihdam olanağı bulamayan Ahıska Türkleri tarım, inşaat, mobilya ve taşımacılık gibi alanlara yönelmiştir.

Kazakistan toplumu içerisinde çalışan ve üreten bir halk olarak bilinen Ahıska Türkleri geniş aileler şeklinde yaşamaları, akrabalar ve komşular arasında yakın ilişkiler kurmaları ve gösterdikleri güçlü sosyal dayanışma nedeniyle ekonomik olarak iyi durumdadır. Adlarından söz ettiren iş adamları ve girişimcilere sahip olmanın yanı sıra Türkiye'den gelen yatırımcılar ile ortaklıkları mevcuttur.

Kazakistan'daki Ahıska Türkleri yönetim alanında kendilerine Sovyetlerin son dönemlerinde yer açmaya başlamışlardır. Ahıska Türkleri arasındaki iş birliğini geliştirmek amacıyla 1991 yılında Almatı'da Ahıska Türkleri Kültür Merkezi kurulmuştur. Merkez 21

il ve ilçede temsilcilik açmıştır. 1996 yılında ise isim değiştirerek Ahıska Türk Millî Kültür Merkezi adını almıştır. Kazakistan için merkez başkanı ülkedeki Türklerin temsilcisi olarak Kazakistan Halklar Asamblesinin üyesidir (Üren, 2016). Ahıska Türk Millî Kültür Merkezi'nin başkanı olan Ziyatdin Kassanov, Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin de genel başkanlığını yürütmektedir. Merkezin 10 ilde şubesi, 34 ilçede temsilcisi bulunmaktadır. Bunun yanında "Ahıska Türkleri, 2004 yılında Almatı, Talgar ve Sayram'dan birer vekil çıkarmıştır" (Osipov ve Swerdlow, 2007, s.579). Ancak Ahıska Türkleri ne yazık ki Kazakistan'da yaşayan diğer milletlere göre siyasi açıdan daha az etkindir. Kırsal alanda kapalı bir toplum olarak yaşamaları, uzun yıllar boyunca eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaları ve karşılaştıkları ayrımcılık nedeniyle Ahıska Türkleri arasından güçlü siyasi figürler çıkmamıştır.

Aile, akrabalar ve komşuların çevrelediği bir alanda yaşayan Ahıska Türkleri, Türklük temelinde birbirlerini tek parçadan oluşan bir kitle olarak görme eğilimindedir. Bu durum onların kültürlerini ve dillerini korumalarını sağlamıştır. "Sovyetler Birliği döneminde Rus ve Rus olmayan kültürlerden sınırlı oranda etkilenmişlerdir. Dinî adetler, doğum, sünnet, evlilik ve cenaze adetlerini günümüze kadar korumuşlardır" (Güzeloğlu, 2014, s.313). Günümüzde ise Ahıska Türklerinin adetleri Türkiye'ye yaptıkları ziyaretler ve Türk medyası aracılığı ile Türkiye ile daha da yakınlaşmıştır. Bunun yanında etkileşimde bulundukları çevre nedeniyle mutfaklarında kendi yemekleri olan hingalin yanında Kazak beşparmağı da pişmektedir.

Kültürel etkileşim ve kültürel ortama sağlanan uyum ne yazık ki eğitim konusunda kendini gösterememiştir. 1950'lerin sonunda Ahıska Türklerine uygulanan yükseköğretim yasağı kalksa da sürgünün getirdiği sıkıntılar nedeniyle çoğu kişi tarım işçisi olmak ve yerel imalathanelerde çalışmak amacıyla eğitimlerini sürdürmemiştir. Ayrıca kimliğinde Türk yazanlara uygulanan ayrımcılık nedeniyle de üniversite kapısından dönen kişilere değinmek gerekir. Bazıları bu engeli etnik kimliği Azerbaycanlı olarak kaydettirerek aşmaya çalışmıştır. Ancak yine de diğer milletler ile karşılaştırıldığında yükseköğrenim görmüş

kişilerin azlığı dikkat çekmektedir. Buna geleneksel aile yaşamının gücünün koruması nedeniyle kızların eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamasını eklemek gerekir.

Ahıska Türklerinin eğitime verdikleri önem zaman içerisinde artsa da Kazakistan örneğinde hâlâ çok yüksek değildir. 1999 verilerine bakıldığında 6 yaşından büyük nüfusa göre yükseköğrenim görmüş kişi oranı Kazaklar için %10, Özbekler için %5 ve Ahıska Türkleri için %3'tür. Bunun yanında yine aynı verilere göre eğitimleri yarıda kesilerek evlendirilen kızların oranı Ahıska Türkleri için %22, Kazaklar için %6, Ruslar için %9 ve Özbekler için %10'dur (Savin, 2007, s.48-50). Ahıska Türkleri arasında yükseköğretim görmemiş kişilerin az olması onların Kazakistan içindeki etkinliklerini azaltmakta, sosyal hakları için etkili bir şekilde mücadele edememelerine neden olmaktadır. Benzer nüfusa sahip ancak eğitim düzeyi daha yüksek Koreliler, Kazakistan içerisinde Ahıskalılardan çok daha fazla etkindir. Yine de Guseinova (2014, s.274) 2000'lerden itibaren Ahıska Türklerinin eğitime olan bakışlarının değiştiğini, çok sayıda gencin üniversiteye başvurduğuna dikkat çekmektedir. Bunda Türkiye'nin Kazakistan'da açtığı eğitim kurumlarının ve Türkiye'nin sağladığı bursların etkisinin olduğu da söylenebilir.

Ahıska Türklerinin Kazakistan içerisinde bir eğitim kurumunda ana dillerini öğrenme ve ana dillerinde eğitim alma olanakları kısıtlıdır. Sovyetler Birliği döneminde Ahıska Türklerinin Kazakistan'da Türkçe eğitim alma olanakları hiçbir zaman olmamıştır. Ancak bazı okullarda Azerbaycan Türkçesi ile eğitim verilmiştir. Bununla birlikte Sovyet dönemi Kazakistan'ında Ahıska Türkleri ağırlıklı olarak Rusça, az da olsa Kazakça, Özbekçe ve Uygurca eğitim görmüşlerdir. Dervisheva'nın (2006, s.19) verdiği bilgiye göre bağımsızlığın ardından Kazakistan'ın 40 ortaokulunda Ahıska Türkleri Türkiye Türkçesi dersi almaya başlamıştır. Bu derslere çoğunlukla Ahıska Türkü öğretmenler girmiştir. Öğretmenlerin eğitimleri Ahıska Türklerine ait derneklerde Türkiye'den gelen uzmanlar tarafından verilmiştir. Bir kısmı da Türkiye'de seminerlere gönderilmiştir. "Yasal düzenlemeler ile Ahıska Türklerinin kendi okullarını açmalarının önündeki engeller ortadan kaldırılmıştır" (Üren, 2016, s.181). Ancak Özbekler, Uygurlar ve Ruslar gibi milletler ile karşılaştırıldığında Ahıska Türkleri kendi okullarını açma ve ana dilinde eğitim alma noktasında çok geride kalmıştır.

“Günümüzde 90’larda başlanan Türkçe derslerine ait saatlerde zamanla kısıtlamaya gidilmiş, öğretmen sayısı azaltılmıştır. Türkçe dersleri yerine beden eğitimi gibi derslere yer açılmıştır” (D. N. Badalova, kişisel iletişim, Nisan 13, 2017).

Türkiye tarafından Ahıska Türklerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Almatı yakınındaki Talgar ilçesine bir lise yaptırılmıştır. 2011 yılında Türk-Kazak Lisesi adıyla eğitime başlayan lisenin resmî adı “Talgarskiy Çastnıy Litsey-İnternat No: 1”dir. Okulun müdürlüğünü kendisi de bir Ahıska Türkü olan Zülbiya İslamovna Recebova yapmaktadır. Lisede Türkçe, Kazakça, Rusça ve İngilizce eğitim verilmektedir. Fizik, matematik, kimya, biyoloji dersleri İngilizce; coğrafya ve tarih dersleri öğrencinin seçeceği programa göre Rusça ve Kazakça olarak verilmektedir. Bunun yanında yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce öğretilmektedir. Kurumda yerli öğretmenlerin yanında, Türk Millî Eğitim Bakanlığının görevlendirdiği öğretmenler de çalışmaktadır. Türkçenin ana dili olarak öğretilememesinin nedeni liseye sadece Ahıska Türklerinin değil Kazaklar ve diğer milletlerden öğrenciler kabul edilmesinden ileri gelmektedir. Özel bir lise olan Türk-Kazak Lisesinde eğitim ücretlidir. Lisenin verdiği diploma Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tanınmaktadır. Bu özelliği ile Kazakistan’daki tek lisedir.

Ahıska Türklerinin eğitimleri ile ilgili sorunların çözümünde ve Türkçe eğitimi ile ilgili faaliyetlerin organize edilmesinde Kazakistan Ahıska Türk Millî Merkezi, Kazakistan ve Türkiyeli yetkililer arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır. Merkez bünyesindeki eğitim sorumluları Kazakistan genelindeki okullarda Türkçe öğreten öğretmenler ile iletişim hâlindedir. Türkçe derslerine materyal sağlanması ile ilgili olarak Türkiye’den gelen kitapların dağıtımını da sağlamaktadır.

Kazakistan Ahıska Türk Millî Merkezi eğitimin yanında yayın faaliyetlerini de yürütmektedir. Dernek bünyesinde on beş yıldır “Ahıska” gazetesi basılmaktadır. Gazete, Kazakistan Halklar Asamblesi tarafından desteklenmektedir. Ağırlıklı olarak Ahıska Türklerinin takip ettiği gazete abonelik sistemi ile çalışmaktadır ve baskı sayısı sekiz bindir. Ahıska Türkleri, Kazakistan ve Türkiye ile ilgili haberlere yer verilen gazetenin dili Türkçe, Rusça ve Kazakçadır. Türkiye ile ilgili haberler daha çok Türkçe hazırlanırken

Kazakistan'daki Ahıska Türkleri ile ilgili haberlerde Rus dili kullanılmaktadır. Gazetenin temsilcisi T. Durdu (kişisel görüşme, Nisan 11, 2017), Ahıska Türklerinin bu haberleri daha rahat okuyup anlayabilmeleri için Rusça hazırladıklarını belirtmiştir. Merkez, Ahıska gazetesi ile birlikte bir buçuk senedir "Türk Birliği" dergisini de çıkarmaktadır.

Ahıska Türkleri sürgünün ilk yıllarında Kazaklardan gördükleri yardımı minnetle anmaktadır. Günümüzde de resmî olarak tanınan bir diaspora toplumu olarak Kazakistan devleti ve toplumu ile uyumlu bir ilişkiye sahiptir. Ancak kimi zaman iki halk arasında gerginliklerin yaşandığını da söylemek gerekmektedir. Kazaklar ve Türkler arasındaki gerginlik daha çok derine inmeyen gündelik nedenlere dayanmakla birlikte artan şiddette bazı sorunların belirmeye başladığı görülmektedir. Çoğu eski Sovyet cumhuriyetinde olduğu üzere bireysel suçların ve kabahatlerin bir halkın tamamına mal edilmesine Kazakistan'da da rastlanmaktadır. Bu açıdan Kazaklar ve Türkler arasındaki bireysel sorunlardan bütün bir halk etkilenebilmektedir. Öte yandan genç bir devlet olarak Kazakistan'ın Kazak kimliğinin inşasına öncelik vermesi, ülke içindeki diğer halkları zaman zaman rahatsız etmektedir. Resmî kurumlarda ve yönetimde Kazaklara öncelik verildiği, çeşitli sınavlarda ve yarışmalarda Kazak olmayanlara haksızlık yapıldığı dile getirilmektedir. Hoşgörü ortamının bozulmasında ülkeye sonradan göç eden ve başka milletlerle birlikte yaşama deneyimi olmayan Kazakların da payının olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Ahıska Türkleri, Özbekistan'da yaşanan katliamların bir gün Kazakistan'da da yaşanacağını düşünerek tedirgin olmaktadır. Bu nedenle pek çoğu Türkiye'de taşınmaz mal satın almakta, yatırımlarını günün birinde gidecekleri yer olarak gördükleri Türkiye'de yapmaktadır. Nazarbayev idaresindeki Kazakistan hâlihazırda etnik barışın hâkim olduğu bir ülke görünümü çizse de yönetimde yaşanacak bir değişimin gelecekte sorunlar doğurabilme ihtimali az değildir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve incelenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin Türkçe dil bağlılıklarını incelemeye yönelik karma yönteme dayanan bir çalışmadır. Karma yöntem, benzer olguların tek başına bir araştırma ya da bir araştırma dizisi kapsamında nitel ve nicel veriler ışığında analiz edilmesi ve yorumlanmasını kapsar (Leech ve Onwuegbuzie, 2006, s.474). Dil bağlılığı olgusunun bireysel ve sosyal boyutları ile sınırları geniş bir kavram olduğu göz önünde bulundurulduğunda nicel ve nitel yaklaşımların güçlü yönlerinin birleştirildiği bir karma yöntemin belirlenen amaçlara ulaşmada yardımcı olacağı düşünülmüştür.

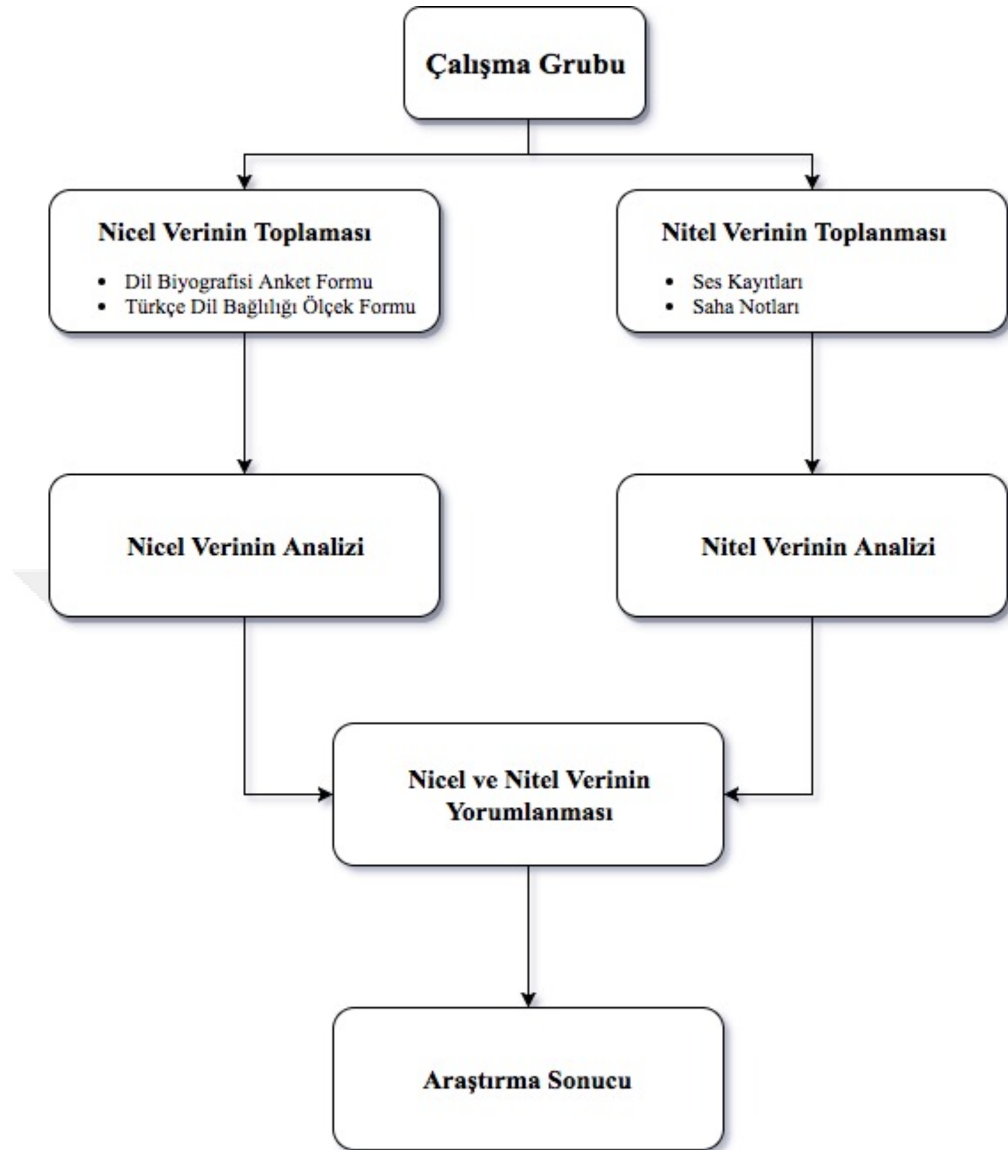
Karma yönteme ilişkin kullanılabilecek desenler Creswell ve Plano Clark (2014) tarafından altı türde sınıflandırılmıştır. Bunlar yakınsayan paralel desen, açımlayıcı sıralı desen, keşfedici sıralı desen, iç içe karma desen, dönüştürücü desen ve çok aşamalı karma desendir. Bu araştırmanın dayandığı karma yönteme ait desen yakınsayan paralel desen olarak adlandırılmaktadır. Creswell (2014, s.219), yakınsayan paralel deseni araştırmacının nicel ve nitel verileri beraber toplaması ve verileri ayrı ayrı analiz ederek bulgular kısmında

karşılaştırması olarak açıklar. Bu yaklaşımda temel varsayım, nitel ve nicel verilerin farklı türde bilgi sağlamasıdır.

Araştırmada iki alt amaca ilişkin araştırma sorularına cevap aranmıştır. Birinci alt amaç olarak belirlenen Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin dil kullanım durumunun ve Türkçe dil bağlılığı düzeyinin tespit edilmesi için anket ve ölçek formlarından yararlanılmıştır. Dolayısıyla birinci alt amaç için nicel araştırma teknikleri uygulanmıştır.

İkinci alt amaç olarak belirlenen dil bağlılığı odağında Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin günlük yaşamda kullandıkları diller üzerinden kod değiştirme durumlarını ortaya koymak için ses kayıtlarından ve bunların transkripsiyonlarından yararlanılmıştır. Bu nedenle ikinci alt amaç için nitel araştırma teknikleri uygulanmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçların yorumlanmasında toplanan nicel ve nitel veriler birlikte yorumlanmıştır. Araştırmada uygulanan desenin akış şeması şu şekildedir:

Şekil 18. Araştırmada uygulanan yakınsayan paralel desenin akış şeması

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinden katılımcılar oluşturmaktadır. Çalışma grubunun tamamı Kazakistan'ın güney eyaletlerindeki yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde gönüllülük esas alınmış ve on yaş üzerinde olmalarına dikkat edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan 274 katılımcının özelliklerini betimlemek için Dil Biyografisi Anketi içerisinde yer alan Kişisel Bilgi Formu

ve Dil Kullanım Anketi'nde birtakım sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler aşağıda frekans ve yüzde değerleri ile verilmiştir.

Tablo 4.
Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bilgileri

Cinsiyet	N	%
Kadın	144	52,6
Erkek	130	47,4
Toplam	274	100,0

Katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin bilgilerin verildiği Tablo 4'te araştırmaya katılan 274 kişiden 144'ü (%52,6) ise kadın, 130'u (%47,4) erkektir. Cinsiyet dağılımında kadınların katılımcı sayısının erkek katılımcıların sayısını geçtiği görülmektedir.

Tablo 5.
Katılımcıların Yaş Dağılımına İlişkin Bilgileri

Yaş	N	%
10-29	172	62,8
30-49	63	23,0
50 yaş ve üstü	39	14,3
Toplam	274	100,0

Tablo 5'te katılımcıların yaş dağılımlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere yaşları 10-29 arasında olan 172 (%62,8), 30-49 arasında olan 63 (%23,0), 50 yaş ve üstü olan 39 (%14,3) katılımcı bulunmaktadır. Yaş dağılımına ilişkin bilgilere bakıldığında katılımcıların %60'tan fazlasının 30 yaşın altında olduğu görülmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda araştırmaya daha çok gençlerin katılımı sağlanmıştır.

Tablo 6.
Katılımcıların Medeni Duruma İlişkin Bilgileri

Medeni Durum	N	%
Evli	119	43,4
Bekâr	155	56,6
Toplam	274	100,0

Araştırmaya katılanların medeni durumlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 6'ya göre 119 (%43,4) katılımcı evli olduğunu belirtirken 155 (%56,6) katılımcı ise bekâr olduğunu belirtmiştir. Buna göre çalışma grubunun daha çok bekâr katılımcılardan oluştuğu söylenebilir.

Tablo 7.

Katılımcıların Eğitim Duruma İlişkin Bilgileri

Eğitim Durumu	N	%
Yok	9	3,3
İlkokul	17	6,2
Ortaokul	83	30,3
Lise	50	18,2
Lisans	105	38,3
Lisansüstü	10	3,6
Toplam	274	100,0

Tablo 7'ye bakıldığında katılımcılardan 9'unun (%3,3) hiçbir eğitim kuruma gitmediği görülmektedir. Bunun yanında ilkokul düzeyinde eğitim alanlar 17 (%6,2) kişi, ortaokul düzeyinde eğitim alanlar 83 (%30,3) kişi, lise düzeyinde eğitim alanlar 50 (%18,2) kişi, lisans düzeyinde eğitim alanlar 105 (%38,3) kişi ve lisansüstü eğitim alanlar ise 10 (%3,6) kişidir. Bu bilgiler araştırmaya katılan Ahıska Türkleri arasında lisans düzeyinde eğitim alanların diğer düzeylerde eğitim alanlardan daha çok olduğunu göstermektedir. Lisans düzeyinde eğitim alanları ortaokul düzeyinde eğitim alanlar takip etmektedir.

Tablo 8.

Katılımcıların Çalışma Durumuna İlişkin Bilgileri

Çalışma Durumu	N	%
Çalışmıyorum	112	40,9
Çalışıyorum	62	22,2
Öğrenci	100	36,5
Toplam	274	100,0

Katılımcıların çalışma durumuna ilişkin bilgilerine bakıldığında herhangi bir işte çalışmayanlar 112 (%40,9) kişi, herhangi bir işte çalışanlar 62 (%22,2) kişi ve öğrenci olarak eğitimlerine devam edenler 100 (%36,5) kişidir. Tabloya göre araştırmaya katılanların herhangi bir işte çalışmayan ve öğrencilerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 9.
Katılımcıların Yaşadığı Yerleşim Birimine İlişkin Bilgileri

Yerleşim Birimi	N	%
Şehir	135	49,3
Köy	139	50,7
Toplam	274	100,0

Tablo 9'daki bilgilere bakıldığında katılımcıların 135'inin (%49,3) şehirde, 139'unun ise (%50,7) köyde yaşadığı görülmektedir. Tabloya bakıldığında köyde yaşayan katılımcıların çok az bir farkla şehirde yaşayan katılımcılardan fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10.
Katılımcıların Türkçe Dersi Alma Durumuna İlişkin Bilgileri

Türkçe Dersi Alma	N	%
Türkçe dersi aldım	187	68,2
Türkçe dersi almadım	87	31,8
Toplam	274	100,0

Türkçe dersi alma durumuna bakıldığında Tablo 10'da katılımcıların 187'sinin (%68,2) herhangi bir eğitim kurumunda Türkçe dersi almadığı görülmektedir. Bununla birlikte 87 (%31,8) katılımcı bir eğitim kurumunda Türkçe dersi aldığını belirtmiştir. Türkçe dersi almayan katılımcıların oranının daha çok olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 11.
Katılımcıların Kimlik Durumuna İlişkin Bilgileri

Kimlik	N	%
Türk	80	29,2
Ahıska Türkü	161	58,8
Kazak	6	2,2
Kazakistanlı	2	,7
Kazakistanlı Türk	20	7,3
Diğer	5	1,8
Toplam	274	100,0

Katılımcıların kimlik durumlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 11'de kendisini Türk olarak tanımlayanların 80 (%29,2) kişi olduğu, kendisini Ahıska Türkü olarak tanımlayanların 161 (%58,8) kişi olduğu, kendisini Kazak olarak tanımlayanların 6 (%2,2) kişi olduğu, kendisini Kazakistanlı olarak tanımlayanların 20 (%7,3) kişi olduğu, kendisini Kazakistanlı Türk olarak tanımlayanların 20 (%7,3) kişi olduğu, kendisini diğer olarak tanımlayanların ise 5 (%1,8) kişi olduğu görülmektedir. Bu bilgilere göre katılımcıların kendilerini daha çok Ahıska Türkü olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında belirlenen amaçlara ulaşmak için çeşitli veri toplama araçlarının yardımına başvurulmuştur. Veri toplama araçları, araştırmanın yöntemine uygun olarak alanyazın ışığında, elde edilmesi planlanan nitel ve nicel veriler için geliştirilmiştir. Araştırmanın nicel verilerinin toplanmasında *Dil Biyografisi Anketi* ve *Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği* kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında ise herhangi bir ölçme aracı kullanılmamış, dilin konuşulduğu ortam içerisinde ses kaydı alınmış ve saha notlarından yararlanılmıştır.

3.3.1. Dil Biyografisi Anketi

Dil Biyografisi Anketi, araştırmacı tarafından alanyazın ve ilgili araştırmalar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Anket, *Kişisel Bilgi Formu*, *Dil Kullanımı Anketi*, *Dil Seçimi Anketi* alt başlıklarından oluşmaktadır. Dil Biyografisi Anketi ile katılımcıların kişisel bilgileri ile birlikte dil repertuvarlarında bulunan dillere yönelik kullanımları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Dil Biyografisi Anketi'nin Kişisel Bilgi Formu, Dil Kullanımı Anketi ve Dil Seçimi Anketi bölümlerine ait kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla beşi Gazi Üniversitesinden, biri Başkent Üniversitesinden olmak üzere toplam altı uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların anket sorularını değerlendirmeleri için "gerekli", "düzeltilmeli" ve "gereksiz" maddelerinin yer aldığı uzman görüşü formu hazırlanmıştır. Uzmanlardan alınan görüşler için Miles ve Huberman'ın (2015, s.64) uyum yüzdesi için önermiş olduğu "görüş birliği/ (toplam görüş birliği + görüş ayrılığı sayısı)" formülü kullanılmıştır.

Alınan uzman görüşleri değerlendirilerek her soru için uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Hesaplanan uyum yüzdelerine göre 6. ve 7. sorular için uyum yüzdesi 0,71; 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25. sorular için uyum yüzdesi 1,0 olarak hesaplanmıştır.

Anketin ön uygulaması için 2016 Temmuz ayında Ukrayna'dan Erzincan'ın Üzümlü ilçesine yerleşen üç Ahıska Türkünden anketi okuyup dil ve anlaşılırlık bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme sonucunda anketin dil ve anlaşılırlık bakımından bir sorun içermediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcılar hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmak ve katılımcıların genel özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Sekiz sorudan oluşan form ile katılımcılara ait cinsiyet, yaş, medenî durum, eğitim durumu, meslek, yerleşim birimi, kendilerini tanımlama durumları ve Türkçe eğitim görüp görmedikleri ile ilgili bilgiler toplanmaya çalışılmıştır (S1-S8).

3.3.1.2. Dil Kullanımı Anketi

Katılımcıların ayrıntılı dil biyografilerini çıkarmak ve repertuvarlarındaki dilleri hangi sıklıkla kullandıklarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Sorular Türkçe, Rusça ve Kazakça üzerine yapılandırılmış, diğer diller araştırma dışında bırakılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların birinci dili (S9), Türkçe ve Rusçayı ilk nereden öğrendikleri (S10, S11), ne kadar sıklıkla Türkçe, Rusça ve Kazakçayı (S12, S13, S14) kullandıkları, Türkçeyi, Rusçayı ve Kazakçayı (S18, S19, S20) hangi seviyede bildikleri sorulmuştur.

Katılımcıların birinci dilinin sorulduğu sorunun (S9) seçeneklerinde Türkçe ile birlikte Kazakça ve Rusçaya yer verilmiştir. Bunun yanında "diğer" seçeneği ile varsa farklı bir dilin yazılması istenmiştir.

Katılımcılara Türkçeyi ve Rusçayı ilk olarak nereden öğrendikleri sorulmuştur (S10, S11). Bu soru ile aile, okul, televizyon, cami, kitaplar ve diğer seçenekleri sunulmuştur.

Dillerin kullanım sıklığını belirlemek amacıyla sorulan sorularda (S12, S13, S14) her zaman, genellikle, bazen ve hiçbir zaman seçeneklerine yer verilmiştir.

Türkçe, Rusça ve Kazakçayı beceri alanlarına göre ne düzeyde bildiklerine ilişkin sorulan sorularda (S18, S19, S20) katılımcılardan her dil için dinleme, konuşma, okuma ve yazma beceri alanlarındaki seviyelerini çok iyi, iyi, orta, zayıf ve bilmiyorum seçenekleri üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir.

Hangi dili daha çok sevdikleri (S15), hangi dili ana dili olarak kabul ettikleri (S16) ve kod değiştirme durumları (S17) da dil kullanım anketi içerisinde sorulmuştur.

3.3.1.3. Dil Seçimi Anketi

Dil seçimi anketi katılımcıların hangi bağlamda hangi dili konuştuklarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Fishman'ın (1965) alan tanımlamasından yola çıkarak katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya yönelik seçimleri, yer (S21), kişi (S22) ve işlev (S23) olmak üzere üç alt alan üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Anket içeriğinin hazırlanmasında Fuller (1982), Zeng (1997), Rivera-Mills (1998), Lee (1999), Dweik (2000) ve Boucher-Yip'in (2004) araştırmalarında kullandığı anket sorularından yararlanılmıştır. Kişi ve yer maddeleri yakın çevreden uzağa doğru sıralanmıştır. Bu bağlamda kişilere göre dil seçiminin betimlenmeye çalışıldığı soruda (S22) katılımcının ilk olarak aile bireyleriyle, daha sonra akraba ve komşularıyla ve en sonunda iş arkadaşlarıyla konuşurken hangi dili seçtiğini işaretlemesi istenmiştir.

Yer alanına yönelik sorulan soruda (S21), dilin kullanıldığı özel ve kamusal alanlarda katılımcıların hangi dili seçtiklerinin belirlenmesi için ev, iş, cami, okul, hastane, toplu taşıma, misafirlik, sokak ve pazar gibi sosyal alanlara yer verilmiştir.

Katılımcıların işleve yönelik dil seçimlerinin belirlenmesi için yemin ederken, sayı sayarken, dua ederken, şarkı söylerken, sinirliyken, mutluyken, şaşırınca, rüya görürken, korkunca, düşünürken ve not alırken hangi dili seçtikleri sorulmuştur (S23).

Dil seçimi anketinde şarkı, atasözü, fıkra, masal, bilmece, tekerleme ve ninni gibi kültürün bir parçası olan sözlü ürünleri hangi dilde bildikleri sorulmuştur (S24). Adı geçen sözlü ürünlerin bir kısmı Dağdeviren Kırmızı'nın (2015) araştırmasında kullandığı anketten

alınmıştır. Sözlü ürünler, kuşaktan kuşağa aktarılmaları; bu bağlamda kültürün ve dilin yaşatılmasında önemli olduğu düşünüldüğünden tercih edilmiştir.

Hudyma'nın (2012) araştırmasında kullandığı anketten uyarlanan dil ve medya kullanımlarına ilişkin soruda (S25) ise katılımcıların kitap, gazete, televizyon ve radyo programları, müzik ve internet sitelerini hangi dilde takip ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Geliştirilmesi

Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği'nin madde havuzunu hazırlamak için ilgili alanyazın ayrıntılı bir biçimde taranmıştır. Dil bağlılığı ile ilgili olarak dil tutumu, dil seçimi, dil sürdürümü, dil farkındalığı, iki dillilik, birey ve grup kimliği kavramları hakkında Boucher-Yip (2004), Clement ve Noels (1992), Dağdeviren Kırmızı (2015), De Caro (1972), Dwelk (2000), Fuller (1982), Ha (1988), Higaldo (1986), Hudyma (2012), Karahan (2000), Kasatkina (2010), Lee (1999), Milroy ve Margain (1980), Mudmarn (1988), Rivera-Mills (1998), Subhan (2007), Thompson (1971), Torres (1996), Mota (1997), Wai (1983), Zeng (1997) tarafından yapılmış araştırmalar incelenmiş ve bu araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarında yer alan görüşme ve anket soruları derlenmiştir. Dil bağlılığı olgusunun ölçülmesi için daha önce herhangi bir ölçeğin geliştirilmemiş olması nedeniyle madde havuzunun oluşturulmasında, derlenen görüşme ve anket sorularından 50 ifade seçilerek ölçek maddesine dönüştürülmüştür.

Madde havuzunun oluşturulmasının ardından ölçeğin ölçüm şeklinin Likert tipinde olmasına karar verilmiştir. "Likert tipi ya da dereceleme toplamları tekniğine uygun bir ölçekten alınan puan, genel olarak, kapsamındaki maddelere gösterilen tepkilere verilen ağırlıkların toplamından ya da teknik deyişle puanların toplamından oluşur" (Tezbaşaran, 2008, s.5-6). Maddeler Likert tipine uygun olarak "Kesinlikle Katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Kesinlikle Katılıyorum (5)" şeklinde derecelendirilmiştir.

3.3.2.1.Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Kapsam Geçerliği

Kapsam geçerliği, ölçme aracına ait içeriğin ölçülmek istenen amacı temsil edip etmediğini sınamak için gereklidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011, s.150). Kapsam geçerliği, testi oluşturan maddelerin istenen özelliği ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığının göstergesidir (Büyüköztürk, 2004, s.161). Bu nedenle ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Öncelikle oluşturulan madde havuzu Türkçe eğitimi alanında çalışan iki uzmanın görüşleri doğrultusunda dil ve yazım kurallarına uygunluk açısından düzeltilmiştir. Ardından bütün maddeler, madde değerlendirme formunda toplanarak Gazi, Başkent, Hacettepe ve Sakarya Üniversitelerinde görev yapan Türkçe eğitimi, dil bilim ve sosyoloji alanlarında uzman 10 akademisyen tarafından değerlendirilmiştir.

Madde değerlendirme formu üçlü derecelendirme ölçeği "Gereksiz (1)", "Düzeltilmeli (2)", "Gerekli (3)" şeklinde hazırlanarak her maddenin puanlanmasına uygun şekilde düzenlenmiştir. Bunun yanında uzmanların konu ile ilgili ek görüşlerini ifade etmeleri için her maddenin altı boş bırakılarak gerektiği takdirde doldurmaları istenmiştir.

Uzmanlardan gelen madde değerlendirme formları değerlendirilirken maddelerin ölçeğe uygun olup olmadığını belirlemek için Lawshe analizi sonuçlarına bakılmıştır. Yurdugül'e (2005) göre Lawshe analizi, ölçme aracının geçerliğini etkileyen maddelerin anlaşılabilir olması ve hedef kitleye uygunluğu ve diğer göz önünde bulundurulması gereken noktalara ilişkin uzman görüşleri arasındaki uyum ve uyumsuzluğu belirleyerek kapsam ve yapı geçerliği için kestirimde bulunmayı sağlamaktadır.

Kapsam geçerlik oranları, Lawshe (1975, s.567) tarafından geliştirilmiştir. Buna göre Lawshe tekniğinde, en az 5 en fazla 40 uzman görüşüne ihtiyaç duyulmaktadır. Her bir madde uzman tarafından üçlü derecelenme ölçeği aracılığı ile değerlendirilir. Kapsam geçerlik oranına her madde için "gerekli" görüşünü belirleyen uzman sayısının toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile ulaşılır. Veneziano ve Hooper (1997, s.70) tarafından belirlenen kapsam geçerlik oranları 10 uzman için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde 0,62 olarak ifade edilmektedir. Uzmanlardan toplanan madde değerlendirme ölçeklerinden yola çıkarak

her madde için kapsam geçerlik oranı belirlenmiştir. Kapsam geçerlik oranı 0,62'nin altında kalan 18 madde çıkarılarak denemelik ölçeğin 32 maddeden oluşmasına karar verilmiştir.
Denemelik ölçekteki maddelerin anlaşılabilirlik düzeyini belirlemek amacıyla lisans ve yüksek lisans eğitimi almak için Kazakistan'dan gelen 6 Ahıska Türk'ü öğrenciden ölçek maddelerini okumaları ve her maddeden ne anladıklarını anlatmaları istenmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplar çerçevesinde 2 madde ifade açısından düzeltilerek daha anlaşılır hâle getirilmiştir.

3.3.2.2.Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Deneme Uygulaması

Denemelik ölçeğin uygulanmasında, öncelikle dil bağlılığı olgusunun ölçülebilmesi için katılımcıların göçmen veya azınlık konumundaki bir Türk topluluğuna üye iki dilli bireyler olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda ekonomiklik ve ulaşılabilirlik durumu da dikkate alınarak katılımcılar, 2016 yılında Ukrayna'nın doğusundaki çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye getirilen ve Erzincan'ın Üzümlü ilçesine iskân edilen Ahıska Türkleri arasından seçilmiştir.
Deneme uygulaması, ilgili özelliğin ölçeğinin geliştirilmesi amacıyla yapıldığından denence test etme çalışmalarındaki gibi formüller üzerinden örneklemin büyüklüğünü saptamaya çalışmak anlamsızdır (Erkuş, 2014, s.58). Bu nedenle katılımcı sayısının belirlenmesinde Tabachnick ve Fidell'in (2012, s.618) faktör analizi için kabul edilebilir bulduğu 100-200 sayısı göz önünde bulundurulmuştur. Büyüköztürk (2002, s.480) de değişken sayısı fazla büyük olmadığında 100 ile 200 arasındaki örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda gerekli izinler alınarak denemelik ölçek formları 2016 yılı Kasım ayında Üzümlü ilçesine yerleştirilen 198 Ahıska Türk'ü tarafından doldurulması sağlanmıştır. Hatalı ve eksik doldurulmuş 18 form analiz dışına çıkarılmıştır. Verilerin incelenmesi, kalan 180 form üzerinden gerçekleşmiştir.
Katılımcıların 100'ü (%55,6) kadın, 80'i (%44,4) erkektir. Yaş değişkenine göre katılımcıların 13'ü (%7,2) 10-17, 50'si (%27,8) 18-29, 48'i (%26,7), 28'i (%15,6) 40-49,

35’i (%19,4) 50-59, 6’sı (%3,3) 60 ve üstü yaş grubundadır. Türkçe bilme durumlarına bakıldığında katılımcıların 13’ü (%7,2) temel, 83’ü (%46,1) orta, 84’ü (%46,7) yüksek düzeyde Türkçe bilmektedir. Bunun yanında Rusçayı 9 (%5,0) katılımcı temel, 60 (%33,3) katılımcı orta, 111 (%61,7) katılımcı yüksek düzeyde bilmektedir.

3.3.2.3. Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Açımlayıcı Faktör Analizi

Yapı geçerliği, yapı adı verilen bir değişkene ilişkin bireysel test puanlarına dayalı olarak yapılan çıkarımların uygunluğu hakkındaki bir yargıdır (Cohen ve Swerdlik, 2015, s.193). Yapıyı karşılaştıracak bir kriterin olmadığı durumlarda yapı geçerliği sınanmalıdır. Böylece ölçekten elde edilen sonucun ve bu sonucun ne ile bağlantılı olduğu açıklanır (Karakoç ve Dönmez, 2014, s.43). Araştırma kapsamında geliştirilen ölçeğin yapı geçerliğinin incelenmesinde açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, belirli bir ölçüm aracıyla değerlendirilen bir alanın altında yatan boyutları tanımlamaktır (Floyd ve Widaman, 1995, s.286). Bu kapsamda açımlayıcı faktör analizi ile geliştirmek istenen ölçeğin faktörleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizinden önce örneklemin uygunluğunu ölçmek için Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Barlett Testi (BTS) değerleri belirlenmiştir.

Tablo 12.
KMO ve BTS Değerleri

Kaiser Meyer Olkin (KMO)		,879
Barlett Testi (BTS)	χ^2	2561,497
	sd	300
	p	,000

Veri kümesinin faktörlenebilmesi için KMO değerinin en az 0,50 olması gerekmektedir. 0,50-0,60 arası kötü, 0,60-0,70 arası orta, 0,70-0,80 arası iyi, 0,80 ve yukarısı olması verilerin faktör analizine uygunluğunun mükemmel seviyede olduğunu göstermektedir. BTS’nin anlamlı olması değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişki olduğuna işaret etmektedir (Field, 2009, s.659). Analiz sonucunda KMO değerinin mükemmel seviyede

olduğu (KMO=0,879) ve BTS'nin de anlamlı olduğu (χ^2=2561,497; $p<0,01$) görülmüştür. Bu sonuçlar verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Verilerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesinden sonra, ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmak için döndürülmemiş temel bileşenler analizi kullanılarak ilk aşamada 32 madde üzerinden faktör analizi yapılmıştır. Yapılan ilk faktör analizinde, faktör sayısına herhangi bir sınır getirilmemiş ve öz değeri 1,00'den büyük sekiz faktör belirlenmiştir. Oluşan sekiz faktörün açıklanan toplam varyans miktarı ise %58,484'tür.

Faktör analizinde belirlenen yük değeri, bir ölçek maddesinin hangi faktörde tanımlanacağına karar verilmesinde kullanılır. Bunun yanında yük değeri maddenin faktör ile olan ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. "Yük değerinin 0,32 olması zayıf, 0,45 olması vasat, 0,55 olması iyi, 0,63 olması çok iyi ve 0.71 olması ise mükemmel olarak değerlendirilir" (Tabachnick ve Fidell, 2012, s.654). Analizde 0,32 yük değeri temel alınmıştır. Bunun yanında "yüksek iki yük değeri arasındaki farkın en az 0,10 olmasına" (Büyüköztürk, 2012, s.125) dikkat edilmiştir. Bu aşamada sırasıyla 3., 5. ve 22. maddeler düşük yük değerlerine sahip oldukları için; 31. madde ise tek başına ayrı bir faktörde yer aldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Daha sonra kalan 28 madde ile faktör analizi tekrarlanmıştır.

Analizin devamında faktörler arasındaki bağımsızlığın ve faktörlerin kavramsal anlamlılığının sağlanması için (Büyüköztürk, 2002, s.476) faktörler eğik döndürme türlerinden Promax yöntemi ile döndürülmüştür. DeVellis'e (2014, s.142) göre eğik döndürme örtük değişkenlerin birbiriyle ilişkili olduğu durumlarda yararlı olabilir. Basit yapının amacı yalnızca tek bir kategoriyle anlamlı biçimde sınıflandırılabilen maddeleri elde etmektir. Bu nedenle "eğik döndürme yöntemi kullanılacağı zaman, promax döndürme yöntemi hızlı ve ekonomik olması açısından iyi bir seçenektir" (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016, s.205).

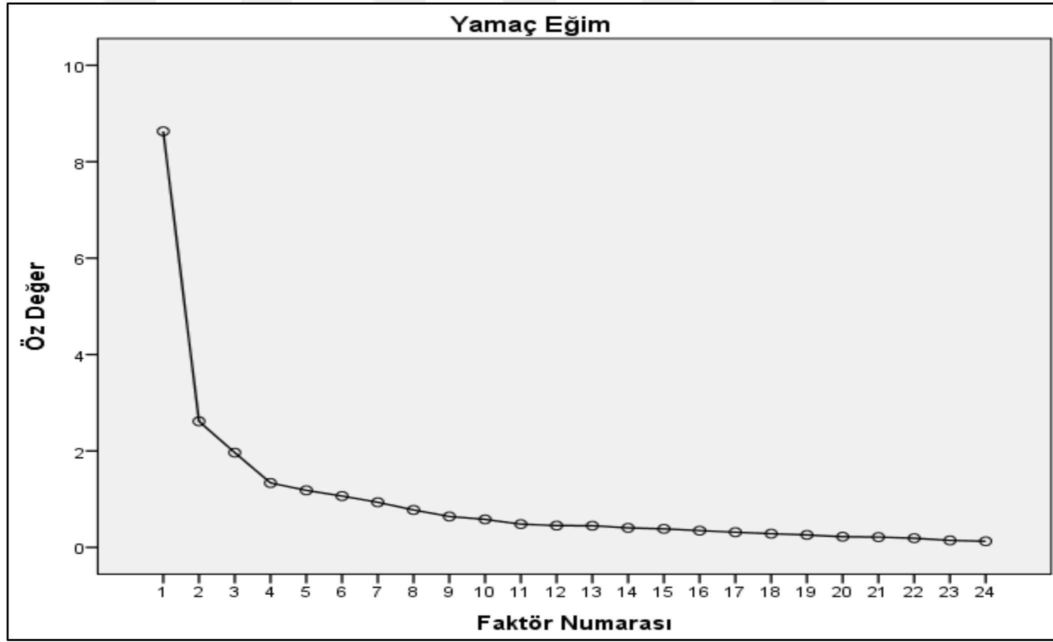
Promax döndürme yöntemi kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımına bakıldığında ölçeğin öz değeri 1'den büyük 6 faktörde toplandığı görülmüştür. 9., 11. ve 16. maddeler

yük değerleri 0,30’dan düşük olduğu için; 12. madde ise tek başına ayrı bir faktörde yer aldığı için çıkarılarak kalan 24 madde ile faktör analizi tekrarlanmıştır.

Tablo 13.
KMO ve BTS Değerleri

Kaiser Meyer Olkin (KMO)		,875
Barlett Testi (BTS)	χ^2	2504,612
	sd	276
	p	,000

KMO değeri (KMO=0,875) örneklem büyüklüğünün ve elde edilen verilerin seçilen analiz için mükemmel seviyede uygun olduğunu, BTS değerlerinin anlamlı çıkması da (χ^2=2504,612; $p<0,01$) verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiklerini destekler niteliktedir.

Şekil 19. Yamaç eğim grafiği

Yamaç eğim grafiğinde de görüldüğü üzere öz değer 1 olarak alındığında ve tekrarlanan faktör analizi sonucunda maddeler 3 faktör altında toplanmaktadır. “Grafikte yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı faktör önemli faktör sayısını verir. Yatay çizgiler faktörlerin getirdikleri ek varyansların katkılarının birbirine yakın olduğunu gösterir” (Büyüköztürk, 2002, s.479).

Tablo 14.
Faktörlere Yönelik Öz Değer ve Varyans Oranları

Faktör	Dönüştürülmüş Kareli Ağırlıklar Toplamı		
	Öz Değer	Açıklanan Varyans %	Toplam %
1	8,200	34,165	34,165
2	2,149	8,953	43,118
3	1,428	5,951	49,069

Oluşan üç faktörün açıklanan toplan varyans miktarı ise %49,069'dur. Birinci faktör toplam varyansın %34,164'ini açıklamakta ve öz değeri 8,200 olarak görünmektedir. İkinci faktör toplam varyansın %8,953'ünü açıklamakta ve öz değeri 2,149 olarak görünmektedir. Üçüncü faktör ise toplam varyansın %5,951'ini açıklamakta ve öz değeri 5,951 olarak görünmektedir. "Analiz sonunda elde edilen varyans oranları ne kadar yüksekse, ölçeğin faktör yapısı da o kadar güçlü olmaktadır. Ancak sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir" (Tavşancıl, 2014, s.48). Bu bağlamda ölçeğe ait faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranının yeterli olduğu söylenebilir.

Tablo 15.
Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
24	,949		
21	,917		
36	,861		
17	,802		
15	,747		
38	,602		
20	,577		
4	,433		
14	,388		
27		,785	
29		,662	
19		,661	
7		,659	
18		,657	
26		,626	
10		,610	
13		,594	
28		,503	
34	,358	,408	

2	,790
6	,574
1	,547
25	,373
8	,326

Maddelerin tamamının toplandıkları faktörlerde kabul edilebilir yük değerlerine (en düşük yük değeri 0,326; en yüksek yük değeri 0,949) sahip olduğu görülmektedir. Birinci ve ikinci faktöre de yük veren 34. madde ise ikinci faktör için önemli olduğu düşünülerek çıkarılmamıştır. Analiz sonunda faktörlere giren maddeler ve maddelerin sayıları şu şekildedir:

Tablo 16.
Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Faktörler ve Bu Faktörlerden Yük Alan Maddeler

Faktör	Madde Sayısı	Madde Numarası
1	9	24, 21, 36, 17, 15, 38, 20, 4, 14
2	10	27, 29, 19, 7, 18, 26, 10, 13, 28, 34
3	5	2, 6, 1, 25, 8

24 madde ve 3 faktörden oluşan ölçekte birinci faktör 9 maddeden (24, 21, 36, 17, 15, 38, 20, 4, 14), ikinci faktör 10 maddeden (27, 29, 19, 7, 18, 26, 10, 13, 28, 34), üçüncü faktör ise 5 maddeden (2, 6, 1, 25, 8) oluşmaktadır. Maddelerin tamamı olumludur. Her faktöre giren maddeler incelenerek oluşan alt boyutlar isimlendirilmiştir. "Faktörlere isim verme sonuçları tartışmayı ve yorumlamayı kolaylaştırır. Faktöre isim vermede, ilk olarak en yüksek yük değerine sahip maddeleri dikkate almak ve maddeleri küme yapan ortak özelliği belirlemeye çalışmak yararlı olacaktır" (Çokluk vd., 2016, s.205). Bu bağlamda birinci faktör *"sürdürüm"*, ikinci faktör *"kimlik"* ve üçüncü faktör ise *"kullanım"* olarak isimlendirilmiştir.

3.3.2.3. Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Güvenirliği

Geçerlik ile ilgili analizlerin ardından belirlenen maddeler ve faktörler için güvenirlik analizleri yapılmıştır. Bu kapsamda hem ölçeğin geneli hem de faktörlerin içerdiği maddeler üzerinden Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 17.

Ölçeğin Geneline ve Faktörlere İlişkin İç Tutarlılık Katsayıları

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha İç Tutarlılık Katsayısı (α)
1.Sürdürüm	9	,89
2.Kimlik	10	,87
3.Kullanım	5	,57
Toplam	24	,90

Tavşancıl'a (2014, s.29) göre ölçeğin güvenilir sayılması için iç tutarlılık katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması gerekmektedir. Buna göre ölçeğin geneli 0,90 değerindeki Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı ile yüksek derecede güvenilirdir. Ölçeğin faktörleri için belirlenen Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı ise birinci faktör (sürdürüm) için 0,89; ikinci faktör (kimlik) için 0,87; üçüncü faktör (kullanım) için 0,57'dir. Üçüncü faktör (kullanım) için Alpha katsayısının diğer faktörlere göre biraz düşük çıkması bu faktör altında yer alan madde sayısının az olmasından kaynaklanmaktadır.

Ölçeği oluşturan faktörlerin ayırt edicilik özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla, 180 kişinin ölçekten aldıkları toplam puan bakımından büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Alt ve üst %27'lik dilim içerisinde bulunan katılımcıların aldıkları toplam puan ilişkisiz örneklemler için t testi ile her bir faktör için karşılaştırılmıştır.

Tablo 18.

Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarının Alt ve Üst Gruba Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Gruplar	N	$\overline{X}$	ss	T testi
1.Sürdürüm	Alt	50	35,48	6,11	9,98**
	Üst	50	44,28	1,22	
2.Kimlik	Alt	50	29,76	5,64	11,3**
	Üst	50	46,44	3,23	
3.Kullanım	Alt	50	18,62	2,24	10,93**
	Üst	50	23,12	1,84	
Toplam	Alt	50	98,06	6,91	26,99**
	Üst	50	129,84	4,64	

** $p<0,01$

T Testi sonuçlarına bakıldığında faktör ve toplam puanların ayırt ediciliklerini belirlemek üzere ayrı ayrı belirlenmiş alt %27 ve üst %27'lik tüm grupların ortalamaları arasında istatiksel olarak anlamlı bir farkın bulunduğu görülmüştür ($p<0,01$). "Gruplar arasında istendik yönde gözlenen farkların anlamlı çıkması, testin iç tutarlığının bir göstergesi olarak

değerlendirilir. Analiz sonuçları, maddelerin bireylerin ölçülen davranış bakımından ne derece ayırt ettiğini gösterir" (Büyüköztürk, 2012, s.171).

Tablo 19.
Ölçek Maddelerinin Madde Toplam Korelasyonu ve Üst-Alt Grup T Testi Sonuçları

Madde	N	R^2	Üst-Alt Grup T Testi
Madde 4	180	,64**	10,72**
Madde 38	180	,61**	5,72**
Madde 36	180	,62**	6,58**
Madde 24	180	,60**	6,70**
Madde 14	180	,36**	7,05**
Madde 15	180	,70**	9,40**
Madde 20	180	,73**	9,55**
Madde 21	180	,66**	7,29**
Madde 17	180	,57**	6,60**
Madde 26	180	,46**	6,72**
Madde 19	180	,61**	8,61**
Madde 10	180	,57**	10,41**
Madde 18	180	,75**	14,12**
Madde 27	180	,72**	9,54**
Madde 28	180	,66**	11,36**
Madde 29	180	,55**	9,24**
Madde 7	180	,56**	9,25**
Madde 34	180	,67**	10,51**
Madde 13	180	,60**	8,05**
Madde 1	180	,31**	4,36**
Madde 2	180	,46**	9,39**
Madde 8	180	,28**	3,74**
Madde 25	180	,41**	6,99**
Madde 6	180	,40**	7,90**

** p< 0,01

Ölçekteki 24 maddenin her birinin madde ayırt edicilik özelliklerini belirlemek için alt ve üst %27'lik grubun içinde bulunan katılımcıların toplam puan ortalamaları t testi ile her bir madde için karşılaştırılmıştır. T testi sonucunda bütün maddelerin p<0,01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre ölçekte yer alan her bir maddenin, ölçmek istenen özelliği ölçtüğü ve ölçtükleri özellik açısından kişileri ayırt etmede yeterli oldukları sonucuna ulaşılır. Ayrıca madde toplam korelasyonuna bakıldığında, korelasyon katsayılarının 0,28-0,75 arasında değiştiği görülmektedir. Büyüköztürk'e (2012, s.171) göre madde–toplam korelasyon katsayılarının 0,20'den yüksek olması ölçek maddelerinin geçerliğine ilişkin bir

kanıttır. Elde edilen bu sonuçlara göre, ölçek maddelerinin ölçülmek istenen özelliği ölçme amacına hizmet ettiklerine işaret etmektedir.

Faktörler ve toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda faktörler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Tablo 20.
Faktörler ve Toplam Puanlar Arası Korelasyon Sonuçları

Faktör	Sürdürüm	Kimlik	Kullanım
Toplam	,80**	,88**	,55**
Sürdürüm		,55**	,31**
Kimlik			,32**

** p < 0,01

Faktörler ve toplam puanlar arasındaki en yüksek korelasyon kimlik faktörü ile toplam puanlar arasındadır (r=0,88; p<0,01). Kimlik faktörünü sürdürüm faktörü izlemektedir. (r=0,80; p<0,01). Kullanım faktörü ile toplam puanlar arasındaki korelasyonun orta düzeyde olduğu söylenebilir (r=0,55; p<0,01). Kullanım faktöründeki madde sayısının diğer faktörlere göre daha az olmasından kaynakandığı düşünülmektedir. Bunun yanında elde edilen sonuçlar faktörlerin tamamının aynı yapı içerisinde olduklarını göstermektedir.

3.3.2.4. Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

İkinci çalışma grubundan toplanan verilerin açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen 24 madde ve üç faktörden oluşan yapıyı doğrulayıp doğrulamadığını sınamak için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

DFA'ya başlamadan önce incelenmesi gereken sayıltılardan biri olan uç değerlerin belirlenmesinde Leverage değerine bakılmıştır. Pituch ve Stevens'a (2016, s.108) göre "Leverage değeri, bir veri setinde grubun genelinden farklılaşan veriyi hızlı bir şekilde belirlemeye yarayan basit ve kullanışlı bir kuraldır". Leverage değerlerine bakılarak 3p/n= 0,258'in üstünde kalan beş katılımcının verileri uç değer olarak kabul edilmiş ve analizi dışı bırakılmıştır.

Bir ölçme aracının dorğulayıcı faktör analizi ile test edilmesi için verilerin uyumunu sınamak gerekmektedir. Veri uyumunun sınanmasına ilişkin indeksler Ki kare, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation) RMSEA, Artık Ortalamaların Karekökü (Root Mean Square Residual) RMR, modelin açıklanan kovaryans ile gözlenen kovaryansları arasındaki farkların ortalamasını veren Standardize Edilmiş Hataların Ortalama Karekökü (Standartized Root Mean Square Resudual) SRMR, sınanan modelin Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comperative Fit Index) CFI, Normaleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index) NFI, Normalleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index/ Tucker-Lewis Index) NNFI'dır.

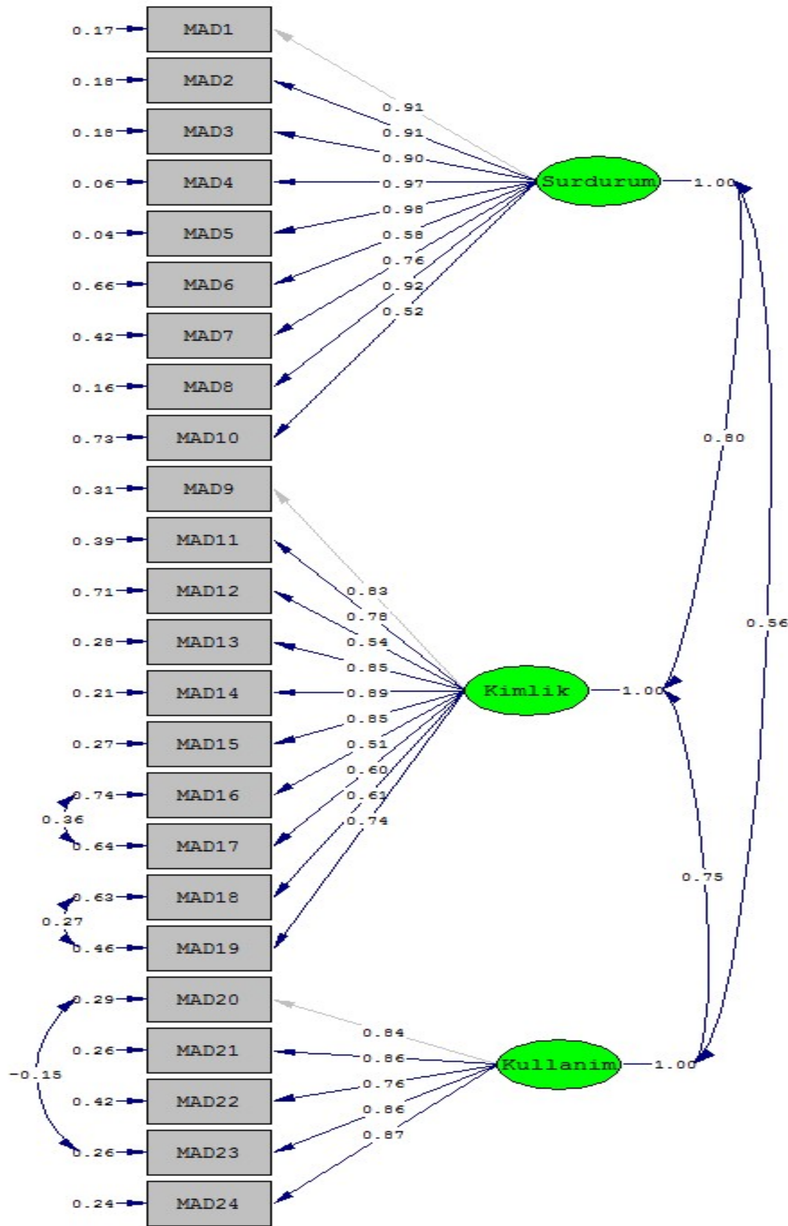
Bu uyum indekslerine göre χ2/sd oranının 5'ten düşük, RMR ve RMSEA değerlerinin 0,10'dan düşük olması model-veri uyumu için kabul edilebilir alt sınırlar olarak kabul edilmektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla ve McDonald, 1988). CFI, NFI ve NNFI değerlerinin ise 0,95'in üzerinde olması çok iyi bir uyumu, 0,90-0,95 olması ise kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir (Sümer, 2000).

Açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen modelin doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmasına ilişkin elde edilen uyum indeks değerleri şu şekildedir:

Tablo 21.
Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeğinin Uyum İndeksleri ve Uyum İndekslerinin Kabul Sınırları

Uyum İndeksleri	Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği	Sınır Değerler
$\chi^2/_{sd}$	3,017	≤ 5,00
RMSEA	,080	≤ ,10
RMR	,07	≤ ,08
SRMR	,091	≤ ,10
CFI	,98	≥ ,90
NFI	,97	≥ ,90
NNFI	,97	≥ ,90

Model-veri uyumuna ilişkin değerlere bakıldığında, oluşturulan modelin iyilik uyum değerlerinin ölçüt değerlerini karşıladığı görülmüştür. Ölçeği oluşturan maddelerin dil bağlılığı örtük değişkenini ölçebildiği kabul edilebilir görülmektedir. Ölçme modeline ait şekilsel gösterim ve maddelerin yük değerleri şu şekildedir:

Şekil 20. Modelin doğrulayıcı faktör analizi görüntüsü

Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin hesaplanan faktör yük değerlerinin λ=0,51-0,98 olduğu, hata değerlerinin ise ε=0,04-0,74 arasında değiştiği görülmüştür. Faktör yük değerlerinin 0,32'den yüksek olması düşük faktör yük değeri bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca hata değerlerine bakıldığında 0,90'dan yüksek hata değeri olmadığı görülmüştür (Tabachnick ve Fidell, 2012). Bu sonuçlara göre ölçme modelinin ilgili veriyle uyum sergilediği ve modelde yer alan göstergelerin ilgili yapıları iyi temsil ettiği söylenebilir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında nicel ve nitel olmak üzere iki farklı veri türü incelenmiştir. Nicel verilerin toplanmasında Dil Biyografisi Anketi ve Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanmasında ise ses kayıtları alınmıştır.

Verilerin toplama sürecinin planlanmasında öncelikle Türkiye'deki Dünya Ahıska Türkleri Birliği, Kazakistan Ahıska Türk Millî Kültür Merkezi ve El-Farabi Kazak Millî Üniversitesindeki yetkililer ile iletişime geçilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde araştırmanın Ahıska Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Kazakistan'ın güney bölgelerinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda 03.04.2017 tarihinde Kazakistan'ın Almatı şehrine gidilerek veri toplama sürecine başlanmıştır. Verilerin toplanmasına 12.06.2017 tarihinde Kızılorda'nın Janakorgan ilçesinde son verilmiştir.

Yaklaşık iki buçuk ay süren veri toplama süreci boyunca Almatı eyaletinde Almatı ili, Talgar ilçesi ve Köksay köyü, Cambul eyaletinde Taraz ili, Güney Kazakistan eyaletinde Türkistan ili, Kızılorda eyaletinde ise Janakorgan ilçesine gidilerek Ahıska Türkleri ile görüşülmüş ve araştırmaya katılmaları sağlanmıştır. Yerleşim birimi seçiminde ulaşılabilirlik ve yerel bağlantılar göz önünde bulundurulmuştur.

Katılımcılar için on yaşından büyük olma ve ebeveynlerinden en az birinin Ahıska Türkü olması şartı aranmıştır. Bunların dışında katılımcılar için herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Mevsim şartlarının uygun olması araştırmanın geniş bir alanda yapılmasına yardımcı olmuştur. Ancak araştırma verilerinin toplanmasında Ahıska Türklerinin çok zor ikna edildiği ve çoğu Ahıska Türkünün araştırmaya yeteri kadar ilgi göstermediği gözlenmiştir.

Nicel veriler için katılımcılara verilen anket ve ölçek formlarının bir kısmı araştırmacının yanında doldurulmuş, bir kısmı ise gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra doldurulmak üzere katılımcıya verilmiştir. Anket ve ölçek formu, katılımcılar tarafından 15-20 dakika içerisinde doldurulmuştur.

Nitel veriler ses kaydı ve saha notları şeklindedir. Ses kayıtları ortam dinlemesi ve araştırmacı ile yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Ortam kaydı olarak toplanan verilerde

konuşma konuları çeşitlidir ve mekâna göre değişmektedir. Toplantı salonu, pazar yeri, ev, sokak ve cami gibi farklı işlevler için kullanılan sosyal mekânlarda geçen konuşmalar kaydedilmiştir. Ses kaydının yapılamadığı durumlarda ise verinin kaybolmaması için saha notları tutulmuştur. Araştırmacı ile yapılan görüşmelerde ise ses kaydı Kazakistan, Ahıska Türkleri ve Türkçenin durumu hakkında bilgi toplamak amacıyla alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analiz edilmesinde nitel ve nicel değerlendirme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nicel verilerin incelenmesi için gerekli hesaplamalar SPSS 25.0 programı yardımı ile yapılmıştır. Dil Biyografisi Anketi aracılığı ile toplanan verilerin incelenmesinde frekans, yüzde ve aritmetik ortalama gibi betimsel istatistiğe ilişkin hesaplamalar yapılmıştır. Betimsel istatistik verileri yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenlerine göre incelenmiştir.

Katılımcıların kimlik ve ana dili bilgileri üzerinden dil Türkçenin hangi oranda sürdürüldüğü hesaplanmıştır. Bunun hesaplama Bosnalı (2007) tarafından Dieu-Renaud'dan (1979) uyarlamıştır. Ayrıca anket verileri üzerinden kişiye, ortama ve işleve göre dil seçimleri üzerinden dil sürdürüm gücü hesaplanmıştır. Dil sürdürüm gücü indeksi Lewis (1995) tarafından geliştirilmiş ve araştırmaya uyarlanmıştır.

Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği aracılığı ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde ise öncelikle veri setinin gerekli varsayımları karşılayıp karşılamadığına bakılmış daha sonra ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklemler t testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi ,05 olarak kabul edilmiştir. Ölçek puanlarının cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, yerleşim yeri ve Türkçe dersi alma durumuna göre incelenmesinde bağımsız örneklemler t testi kullanılmıştır. Yaşa ve eğitim durumuna göre ölçek puanlarının incelenmesi ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile gerçekleştirilmiştir.

Nitel verilerin incelenmesinde ilk olarak ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Konuşmacıların Türkçe-Rusça kod değiştirdiği kısımlar belirlenerek işaretlenmiş ve analiz safhasına geçilmiştir. Kod değiştirmeye ilişkin analizde Temel Dil Çerçeve Modeli temel alınmış ve

bu modeldeki varsayımların sınanması yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda eldeki kod değiştirme verisinde yer alan dil adalarının belirlenerek temel dil varsayımı, temel dil engelleme varsayımı, ikincil dil varsayımı ve ikincil dil hiyerarşisi varsayımları üzerinden sınanmıştır. Bunun yanında saha notları derlenerek kod değiştirme verisi ile birlikte Belirtililik Modeli'ne göre analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçlar kısmında belirlenen alt problemlere cevap aramak amacıyla verilerden elde edilen nicel ve nitel bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt probleminde katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçayı nasıl kullandıklarına cevap aranmıştır. Bu kapsamda katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakça yeterlikleri, katılımcıların ana dilleri, katılımcıların ilk öğrendikleri dil, katılımcıların bildikleri dilleri öğrenme kaynağı, katılımcıların en sevdikleri dil, katılımcıların bildikleri dilleri kullanım sıklıkları, katılımcıların kod değiştirme durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya Ait Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya ait yeterlik durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların üç dilin temel beceri alanlarında sahip oldukları yeterliğe ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 22.

Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya Ait Yeterlikleri

		Çok iyi		İyi		Orta		Zayıf		Bilmiyorum	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	Konuşma	122	44,5	87	31,8	50	18,2	11	4,0	4	1,5
	Dinleme	152	55,5	74	27,0	38	13,9	6	2,2	4	1,5
	Okuma	123	44,9	58	21,2	65	23,7	22	8,0	6	2,2
	Yazma	110	40,1	59	21,5	64	23,4	26	9,5	15	5,5
Rusça	Konuşma	196	71,5	51	18,6	21	7,7	5	1,8	1	0,4
	Dinleme	204	74,5	46	16,8	17	6,2	5	1,8	1	0,4
	Okuma	189	69,0	41	15,0	35	12,8	8	2,9	1	0,4
	Yazma	188	68,6	38	13,9	32	11,7	14	5,1	1	0,4
Kazakça	Konuşma	70	25,5	89	32,5	84	30,7	22	8,0	9	3,3
	Dinleme	81	29,6	95	34,7	71	25,9	19	6,9	8	2,9
	Okuma	69	25,2	90	32,8	74	27,0	31	11,3	10	3,6
	Yazma	61	22,3	87	31,8	77	28,1	38	13,9	11	4,0

Tabloya göre katılımcıların Türkçe konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerinde ağırlıkla “çok iyi” ve “iyi” seçeneklerini işaretlemiştir. Dört dil becerisinde de çok iyi seçeneğini işaretleyenlerin oranı %40’ı aşarken dinleme, %55,5 oranı ile katılımcıların Türkçede en yüksek yeterliğe sahip olduklarını düşündükleri beceridir. Türkçe konuşma için katılımcılar arasında iyi seçeneğini işaretleyenlerin oranı (%31,8) aynı düzeydeki diğer becerilere ait orandan daha yüksektir. Yazma becerisi en düşük yeterliğe sahip olunan beceridir. Bunu okuma becerisi takip etmektedir. Düzeylerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların konuşma ve dinleme becerilerinde okuma ve yazmaya göre daha yüksek düzeyde yeterliğe sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların Rusça konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerinde ağırlıklı olarak “çok iyi” seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Dinleme %74,5 oranı ile en yüksek yeterliğe sahip olunan beceridir. Bunu %71,5 oranı ile konuşma becerisi takip etmektedir. Yazma ve okuma becerilerinde de katılımcıların yarıdan fazlasının çok iyi derecede yeterliğe sahip oldukları görülmektedir. Yazma, %5,1 oranı ile katılımcıların en düşük yeterliğe sahip oldukları beceri alanıdır. Düzeylerin tamamına bakıldığında katılımcıların Rusça için oldukça yüksek düzeyde yeterliğe sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Kazakça söz konusu olduğunda katılımcıların ağırlıkla iyi ve orta düzeyde yeterliğe sahip oldukları görülmektedir. “Çok iyi” seçeneği %29,6 oranı ile en çok dinleme için işaretlenmiştir. Bunu konuşma (%25,5) ve okuma (%25,2) becerileri takip etmektedir.

Kazakça yazma becerisi katılımcıların bu dilde en az yeterliğe sahip oldukları beceridir. Yazma becerisi için zayıf seçeneğini işaretleyenlerin oranı %13,9'dur. 11 (%4,0) katılımcı ise Kazakça yazmayı bilmemektedir.

Türkçe, Rusça ve Kazakçadaki yeterlik oranlarına bakıldığında katılımcıların üç dilde de konuşma ve dinleme becerilerinde okuma ve yazmaya göre daha yüksek yeterliğe sahip olduğu görülmektedir. Oranlar dikkate alındığında katılımcıların Rusçayı diğer dillerden daha iyi bildikleri anlaşılmaktadır. Rusçanın ardından Türkçe gelmektedir. Kazakça ise diğer dillere göre en az yeterliğe sahip olunan dildir.

Araştırma kapsamında katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya ilişkin yeterlikleri her beceri düzeyinde yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenine göre de incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların bu değişkenlere göre Türkçe yeterliklerine ilişkin dağılımları yer almaktadır.

Tablo 23.

Katılımcıların Yaş, Cinsiyet ve Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Türkçe Yeterlikleri

Türkçe

	Çok iyi		İyi		Orta		Zayıf		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Konuşma										
10-29 yaş	73	42,4	55	32,0	34	19,8	6	3,5	4	2,3
30-49 yaş	28	44,4	23	36,5	8	12,7	4	6,3	-	-
50 yaş ve üstü	21	53,8	9	23,1	8	20,5	1	2,6	-	-
Kadın	65	45,1	47	32,6	26	18,1	4	2,8	2	1,4
Erkek	57	43,8	40	30,8	24	18,5	7	5,4	2	1,5
Köy	60	43,2	48	34,5	27	19,4	4	2,9	-	-
Şehir	62	45,9	39	28,9	23	17,0	7	5,2	4	3,0
Dinleme										
10-29 yaş	98	57,0	43	25,0	25	14,5	2	1,2	4	2,3
30-49 yaş	28	44,4	25	39,7	7	11,1	3	4,8	-	-
50 yaş ve üstü	26	66,7	6	15,4	6	15,4	1	2,6	-	-
Kadın	80	55,6	48	29,9	16	11,1	3	2,1	2	1,4
Erkek	72	55,4	31	23,8	22	16,9	3	2,3	2	1,5
Köy	74	53,2	43	30,9	20	14,4	2	1,4	-	-
Şehir	78	57,8	31	23,0	18	13,3	4	3,0	4	3,0
Okuma										
10-29 yaş	89	51,7	40	23,3	30	17,4	7	4,1	6	3,5
30-49 yaş	25	39,7	10	15,9	17	27,0	11	17,5	-	-
50 yaş ve üstü	9	23,1	8	20,5	18	46,2	4	10,3	-	-
Kadın	65	45,1	35	24,3	29	20,1	13	9,0	2	1,4
Erkek	58	44,6	23	17,7	36	27,7	9	6,9	4	3,1
Köy	55	39,6	38	27,3	36	25,9	10	7,2	-	-
Şehir	68	50,4	20	14,8	29	21,5	12	8,9	6	4,4
Yazma										
10-29 yaş	80	46,5	42	24,4	34	19,8	8	4,7	8	4,7
30-49 yaş	22	34,9	9	14,3	15	23,8	11	17,5	6	9,5
50 yaş ve üstü	8	20,5	8	20,5	15	38,5	7	17,9	1	2,6
Kadın	57	39,6	34	23,6	30	20,8	14	9,7	9	6,3
Erkek	53	40,8	25	19,2	34	26,2	12	9,2	6	4,6
Köy	53	38,1	32	23,0	40	28,8	10	7,2	4	2,9
Şehir	57	42,2	27	20,0	24	17,8	16	11,9	11	8,1

Tabloya bakıldığında Türkçe konuşma yeterliliğine ilişkin oranların yaş ile birlikte arttığı görülmektedir. Çok iyi Türkçe konuştuğunu belirtenler 50 yaş ve üzerinde %53,8 oranındayken 10-29 yaş grubunda %42,4 oranındadır. 30 yaş ve üzerinde Türkçe konuşmayı bilmeyen katılımcı yoktur. Ancak 10-29 yaş aralığında Türkçe konuşamayanlar %2,3 oranındadır. Türkçe konuşma yeterliği cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadınların erkeklerden daha yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenler %45,1 oranındayken erkeklerde %43,8 oranındadır. "Orta", "zayıf" ve "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyen kadınların oranı ise erkeklerden azdır. Yerleşim yerine göre Türkçe konuşma yeterliğine bakıldığında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin şehirde yaşayanlarda %44,4 olduğu görülmektedir. Bu oran köyde yaşayanlarda %43,2'dir. Ancak köyde yaşayanlar arasında iyi düzeyde Türkçe konuştuklarını belirtenlerin oranı (%34,5)

şehirde yaşayanların oranından (%28,9) fazladır. Bunun yanında "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyenlerin tamamı şehirde yaşamaktadır.

Katılımcıların Türkçe dinleme durumlarına ilişkin verilerine bakıldığında 50 yaşın üzerindeki katılımcıları arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %75,0'dır. 10-29 yaş grubunda ise bu oran %57,0'dır. Ancak katılımcılar arasında Türkçe dinlediğini anlamayanların da sadece 10-29 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre Türkçe dinleme yeterliğine bakıldığında kadınların %55,6 oranında "çok iyi" seçeneğini işaretledikleri, erkelerde ise bu oranın %55,4 olduğu görülmektedir. "İyi" seçeneği için de kadınlar %29,9 ile erkeklerden (%23,8) daha yüksek bir orana sahiptir. Dinleme yeterliğine ilişkin oranlar yerleşim yerine göre incelendiğinde "çok iyi" seçeneğinde şehirde yaşayanlar %57,8 oranına, köyde yaşayanlar ise %53,2 oranına sahiptir. "İyi" seçeneğini işaretleyenlerde ise köyde yaşayanların oranı %30,9, şehirde yaşayanların oranı %23,0'dır. "Zayıf" ve seçeneğinde ise şehirde yaşayanların oranı (%3,0) köyde yaşayanlarınkinden (%1,4) fazlayken "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyenlerin tamamı şehirde yaşamaktadır.

Türkçe okuma yeterliliğine ilişkin verilere bakıldığında ileri yaşlardaki katılımcıların daha düşük yeterliğe sahip olduğu görülmektedir. "Çok iyi" seçeneğini işaretleyenlere ait en yüksek oran %51,7 ile 10-29 yaş grubundaki katılımcılara aittir. Bu oranı %39,7 ile 30-49 yaş grubu izlemektedir. 50 yaşın üzerindeki katılımcılarda ise Türkçe okumada çok iyi olanların oranı %23,1'dir. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında çok iyi derecede Türkçe okuma yeterliğine sahip olanların oranının kadınlarda %45,1, erkeklerde ise %44,6'dır. "İyi" seçeneğini işaretleyen kadınların oranı %24,3 iken erkeklerde bu oran %17,7'dir. Bu oranlara bakıldığında kadınların okuma yeterliklerinin erkeklerden daha yüksek olduğu söylenebilir. Yerleşim yeri bağlamında şehirde yaşayanların köydekilerden Türkçe okumada daha iyi oldukları söylenebilir. Şehirde yaşayanların arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %50,4'tür. Köyde yaşadığını belirtenler arasında bu seçeneği işaretleyenlerin oranı ise %39,6'dır. "İyi" seçeneğine ait oranlar ise köyde yaşayanlar için %27,3 ile şehirde yaşayanlarınkinden

(%14,8) fazladır. Bunun yanında Türkçe okuma bilmediğini belirtenlerin tamamı aynı zamanda şehirde yaşamaktadır.

Yazma becerisine ilişkin oranlara bakıldığında, Türkçe yazmayı bilmeyenlerin oranının diğer becerilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Okumada olduğu gibi yazmada da yaş grupları içerisinde en yüksek oranda “çok iyi” seçeneğini işaretleyenler 10-29 yaş grubundaki katılımcılardır (%46,5). İleri yaşlardaki katılımcıların daha düşük Türkçe yazma yeterliğine sahip olduğu görülmektedir. Erkekler arasında “çok iyi” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %40,8 ile kadınların oranından (%39,6) yüksek olsa da “iyi” seçeneğinde kadınlar %23,6 ile erkeklerden (%19,2) daha yüksek orana sahiptir. “Bilmiyorum” seçeneği işaretleyen kadınlar %6,3, erkekler ise %4,6 oranındadır. Yazma becerisi yerleşim yerine göre incelendiğinde okumada olduğu gibi Türkçe yazmada da şehirde yaşayanların köydekilerden daha yüksek yeterliğe sahip olduğu söylenebilir. Şehirde yaşayanlar arasında “çok iyi” seçeneğini işaretleyenler %42,2 oranına, köyde yaşayanların ise %38,1 oranına sahiptir. “İyi” seçeneğini işaretleyenlerde ise köyde yaşayanların oranı %23,0 şehirde yaşayanların oranı %20,4’tür. “Bilmiyorum” seçeneğinde ise şehirde yaşayanların oranı %8,1 ile köyde yaşayanlarınkinden (%2,9) fazladır.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenine göre Rusça yeterliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 24.

Katılımcıların Yaş, Cinsiyet ve Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Rusça Yeterlikleri

		Çok iyi		İyi		Orta		Zayıf		Bilmiyorum	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Rusça	Konuşma										
	10-29 yaş	127	73,8	26	15,1	17	9,9	1	0,6	1	0,6
	30-49 yaş	43	68,3	15	23,8	2	3,2	3	4,8	-	-
	50 yaş ve üstü	26	66,7	10	25,6	2	5,1	1	2,6	-	-
	Kadın	106	73,6	23	16,0	11	7,6	3	2,1	1	0,7
	Erkek	90	69,2	28	21,5	10	7,7	2	1,5	-	-
	Köy	99	71,2	27	19,4	10	7,2	3	2,2	-	-
	Şehir	97	71,9	24	17,8	11	8,1	2	1,5	1	0,7
	Dinleme										
	10-29 yaş	132	76,7	22	12,8	15	8,7	1	0,6	1	0,6
	30-49 yaş	44	69,8	15	23,8	1	1,6	3	4,8	-	-
	50 yaş ve üstü	28	71,8	9	23,1	1	2,6	1	2,6	-	-
	Kadın	109	75,7	23	16,0	8	5,6	3	2,1	1	0,7
	Erkek	95	73,1	23	17,7	9	6,9	2	1,5	-	-
	Köy	99	71,2	28	20,1	9	6,5	3	2,2	-	-
	Şehir	105	77,8	18	13,3	8	5,9	2	1,5	-	-
	Okuma										
	10-29 yaş	122	70,9	23	13,4	23	13,4	3	1,7	1	0,6
	30-49 yaş	41	65,1	10	15,9	8	12,7	4	6,3	-	-
	50 yaş ve üstü	26	66,7	8	20,5	4	10,3	1	2,6	-	-
	Kadın	101	70,1	20	13,9	18	12,5	4	2,8	1	0,7
	Erkek	88	67,7	21	16,2	17	13,1	4	3,1	-	-
	Köy	93	66,9	20	14,4	22	15,8	4	2,9	-	-
	Şehir	96	71,1	21	15,6	13	9,6	4	3,0	1	0,7
	Yazma										
	10-29 yaş	122	71,3	21	12,3	20	11,7	7	4,1	1	0,6
	30-49 yaş	40	63,5	10	15,9	7	11,1	6	9,5	-	-
	50 yaş ve üstü	26	66,7	7	17,9	5	12,8	1	2,6	-	-
	Kadın	102	70,8	17	11,8	14	9,7	10	6,9	1	0,7
	Erkek	86	66,7	21	16,3	18	14,0	4	3,1	-	-
	Köy	93	67,4	17	12,3	17	12,3	11	8,0	-	-
	Şehir	95	70,4	21	15,6	15	11,1	3	2,2	1	0,7

Katılımcıların Rusça yeterliklerine ilişkin tabloya bakıldığında konuşma becerisinde en yüksek yeterliğin %73,8 oranıyla 10-29 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu %68,3 ile 30-49 yaş grubu izlemektedir. Sadece 10-29 yaş grubundaki bir kişi Rusça konuşmayı bilmediğini belirtmiştir. Rusça konuşma becerisi cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadınlar arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %73,6 ile erkeklerin oranından (%69,2) fazladır. Bununla birlikte erkekler arasında "zayıf" ve "bilmiyorum" seçeneklerini işaretleyenlerin oranı kadınlarınkine göre daha düşüktür. Rusça konuşma becerisine ilişkin yeterlik durumu yerleşim yerine göre benzer oranlara sahiptir. "Çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin oranı köyde yaşayan katılımcılar için %71,2, şehirde yaşayanlar için ise %71,9'dur.

Rusça dinleme becerisine ait oranlara bakıldığında 10-29 yaş grubundaki katılımcıların en yüksek oranda (%76,7) "çok iyi" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bunu aynı seçeneği %71,8 oranında işaretleyen 50 yaş ve üstündeki katılımcılar takip etmektedir. "Zayıf" seçeneği için en yüksek oranın %4,8 ile 30-49 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir. Rusça dinleme becerisi cinsiyet değişkenine göre ele alındığında kadınlar ve erkekler birbirine yakın oranlara sahiptir. Kadınlar için "çok iyi" seçeneğine ait oran %75,7, erkekler için ise %73,1'dir. Yerleşim yeri bağlamında şehirde yaşayanların %77,8 ile köyde yaşayanlardan (%71,2) daha yüksek oranda "çok iyi" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Köyde yaşayanların Rusça dinleme yeterliklerine ait "orta" ve "zayıf" seçeneklerinin oranları şehirdekilerden daha yüksektir.

Tabloya bakıldığında Rusça okuma becerisine yönelik yeterlik oranının genç kuşaklarda daha yüksek olduğu görülmektedir. "Çok iyi" seçeneğine ilişkin en yüksek oran %70,9 ile 10-29 yaş grubuna aittir. 30-49 yaş aralığındaki katılımcılar ile 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar birbirine yakın orana sahiptir. Kadınlar arasında ise Rusça okuma için "çok iyi" seçeneğini işaretleyenler %70,1 oranı ile erkeklerin oranından (%67,7) yüksektir. Rusça okuma bilmediğini belirten 1 kişinin ise kadın olduğu görülmektedir. Erkekler arasında Rusça okumayı bilmeyen yoktur. Yerleşim yerine göre okuma yeterliklerine bakıldığında şehirde yaşayanların %71,1 oranı ile köyde yaşayanlarınkinden (%66,9) daha yüksektir.

Yaş gruplarına göre Rusça yazma yeterliği incelendiğinde "çok iyi" seçeneği en yüksek orana %71,3 ile 10-29 yaş aralığındaki katılımcılarda ulaşmaktadır. 30-49 yaş grubundaki katılımcılar arasında "zayıf seçeneğini işaretleyenler %9,5 ile diğer gruplardan daha yüksektir. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında kadınlara arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin oranının %70,8 olduğu görülmektedir. Bu oran erkek katılımcılarda %66,7'dir. Erkekler arasında Rusça yazmayı bilmeyen olmamasının yanında "zayıf" seçeneğini işaretleyen erkeklerin oranı (%3,1) da kadınlarınkinden (%6,9) azdır. Yerleşim yerine göre Rusça yazma oranlarına bakıldığında şehirde yaşayanların "çok iyi" seçeneğinde %70,4 oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu oran köyde yaşayanlar için %67,4'tür. Ayrıca "iyi" seçeneğinde de %15,6 ile şehirde yaşayanların önde olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenine göre Kazakça yeterliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 25.

Katılımcıların Yaş, Cinsiyet ve Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Kazakça Yeterlikleri

		Çok iyi		İyi		Orta		Zayıf		Bilmiyorum	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kazakça	Konuşma										
	10-29 yaş	44	25,6	49	28,5	58	33,7	12	7,0	9	5,2
	30-49 yaş	15	23,8	26	41,3	17	27,0	5	7,9	-	-
	50 yaş ve üstü	11	28,2	14	35,9	9	23,1	5	12,8	-	-
	Kadın	37	25,7	44	30,6	46	31,9	11	7,6	6	4,2
	Erkek	33	25,4	45	34,6	38	29,2	11	8,5	3	2,3
	Köy	36	26,9	54	38,8	37	26,6	10	7,2	2	1,4
	Şehir	34	25,2	35	25,9	47	34,8	12	8,9	7	5,2
	Dinleme										
	10-29 yaş	51	29,7	54	31,4	48	27,9	11	6,4	8	4,7
	30-49 yaş	20	31,7	23	36,5	16	25,4	4	6,3	-	-
	50 yaş ve üstü	10	25,6	18	46,2	7	17,9	4	10,3	-	-
	Kadın	39	27,1	50	34,7	40	27,8	10	6,9	5	3,5
	Erkek	42	32,3	45	34,6	31	23,8	9	6,9	3	2,3
	Köy	42	30,2	57	41,0	29	20,9	10	7,2	1	0,7
	Şehir	39	28,9	38	28,1	42	31,1	9	6,7	7	5,2
	Okuma										
	10-29 yaş	49	28,5	52	30,2	48	27,9	14	8,1	9	5,2
	30-49 yaş	11	17,5	24	38,1	17	27,0	11	17,5	-	-
	50 yaş ve üstü	9	23,1	14	35,9	9	23,1	6	15,4	1	2,6
	Kadın	41	28,5	39	27,1	40	27,8	17	11,8	7	4,9
	Erkek	28	21,5	51	39,2	34	26,2	14	10,8	3	2,3
	Köy	40	28,8	45	32,4	35	25,2	17	12,2	2	1,4
	Şehir	29	21,5	45	33,3	39	28,9	14	10,4	8	5,9
	Yazma										
	10-29 yaş	46	26,7	52	30,2	48	27,9	17	9,9	9	5,2
	30-49 yaş	8	12,7	21	33,3	19	30,2	14	22,2	1	1,6
	50 yaş ve üstü	7	17,9	14	35,9	10	25,6	7	17,9	1	2,6
	Kadın	33	22,9	41	28,5	41	28,5	21	14,6	8	5,6
	Erkek	28	21,5	46	35,4	36	27,7	17	13,1	3	2,3
	Köy	36	25,9	43	30,9	36	25,9	22	15,8	2	1,4
	Şehir	25	18,5	44	32,6	41	30,4	16	11,9	9	6,7

Kazakçanın yeterliğine ilişkin tabloya bakıldığında Katılımcıların ağırlıklı olarak "iyi" ve "orta" seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Kazakça konuşma becerisinde "çok iyi" seçeneği için en yüksek oran %28,2 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılara aittir. 30-49 yaş aralığındaki katılımcılar ise %41,3 oranında orta düzeyde Kazakça konuşma yeterliğine sahiptir. 10-29 yaş grubunda ise katılımcılar %5,2 oranında Kazakça konuşmada herhangi bir yeterliğe sahip değildir. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde erkek (%25,4) ve kadınların (%25,7) birbirine yakın oranda "çok iyi" seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Ancak "iyi" seçeneğine ilişkin verilere bakıldığında erkekler %34,6 ile kadınlardan (%30,6)

daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine göre bakıldığında köyde yaşayanların %26,9 oranında şehirde yaşayanların ise %25,2 oranında "çok iyi" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. "İyi" seçeneğinin oranına bakıldığında ise köyde yaşayanların (%38,8), şehirde yaşayanlardan (%25,9) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyen şehirli katılımcılar %5,2 oranı ile köyde yaşayanlardan (%1,4) fazladır.

Dinleme becerisine ilişkin oranlara bakıldığında yaş grupları içerisinde "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin %31,7 ile 30-49 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir. Bunu 10-29 yaş grubu %29,7 oranı ile takip etmektedir. "İyi" seçeneğini işaretleyenlerin ise 50 yaş ve üstündeki katılımcılarda (%46,2) yüksek olduğu görülmektedir. "Bilmiyorum" seçeneğini işaretleyenler ise %4,7 ile 10-29 yaş grubunda en yüksek orana sahiptir. Cinsiyet değişkenine göre erkeklerin "çok iyi" seçeneğinde %32,3 oranına sahip olduğu kadınlarda ise bu seçeneğin %27,1'de kaldığı görülmektedir. Yerleşim yerine göre bakıldığında köyde yaşayan katılımcılar "çok iyi" seçeneğinde %30,2, "iyi" seçeneğinde ise %41,0 oranına sahiptir. Bu seçenekler için şehirde yaşayanların oranı %28,9 ve %28,1'dir. "Bilmiyorum" seçeneği için ise şehirde yaşayanların %5,2, köyde yaşayanların %0,7 oranına sahip olduğu görülmektedir.

Kazakça okuma becerisine ait oranlara bakıldığında 10-29 yaş grubundaki katılımcıların %28,5 ile diğer yaş gruplarına göre yüksek oranda "çok iyi" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu yaş grubu aynı zamanda %5,2 ile en yüksek oranda "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyen katılımcılara sahiptir. Veriler cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde ise kadınlar arasında "çok iyi" seçeneğini işaretleyenlerin %28,1 oranına, erkeklerin ise %21,5 oranına sahip olduğu görülmektedir. "İyi" seçeneğinde erkeklerin oranı (%39,2) kadınlardan (%27,1) fazladır. Bununla birlikte "bilmiyorum" seçeneğini işaretleyen kadınların %4,9 ile erkeklerden (%2,3) fazla olduğu görülmektedir. Yerleşim yeri bakımından "çok iyi" seçeneğini işaretleyenler %28,8 oranında köyde yaşamaktadır. "Bilmiyorum" seçeneğini işaretleyenlere bakıldığında ise %5,9 oranı ile şehirde yaşayan katılımcıların köyde yaşayanlardan (%1,4) fazla olduğu görülmektedir.

Yazma becerisi söz konusu olduğunda yine 10-29 yaş grubunun %26,7 oranında “çok iyi” seçeneğini işaretlediği, diğer yaş gruplarında bu seçeneğin daha düşük oranda olduğu görülmektedir. “İyi” seçeneğinde ise 50 yaş ve üzerindekilerin %35,9 ile diğer gruplarını geçtiği görülmektedir. Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %22,9 ile erkeklerden (%21,5) daha yüksek oranda “çok iyi” seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Ancak “iyi” seçeneği erkeklerde %35,4 ile kadınlara ait %28,5 oranından daha yüksektir. “Bilmiyorum” seçeneğinde ise kadınlarda %5,6 ile erkeklerden (%2,3) daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine ait oranlar karşılaştırıldığında köyde yaşayanların “çok iyi” seçeneğinde %25,9 oranına, şehirdekilerin ise %18,5 oranına sahip olduğu görülmektedir. “Bilmiyorum” seçeneğine ait en yüksek oran ise %6,7 ile şehirde yaşayanlara aittir.

4.1.2. Katılımcıların Ana Diline İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara ana dillerinin ne olduğu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların ana dillerine ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 26.

Katılımcıların Ana Dillerine İlişkin Dağılım

Ana Dili	N	%
Türkçe	233	85,0
Rusça	9	3,3
Türkçe ve Rusça	18	6,6
Kazakça	5	1,8
Diğer	9	3,3
Toplam	274	100,0

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 274 kişiden 233’ünün (%85,0) ana dilini Türkçe olarak belirttiği görülmektedir. 18 (%6,6) kişi ise ana dilini hem Türkçe hem de Rusça olarak belirtmiştir. Katılımcılardan 9’unun (%3,3) ana dili Rusçadır. Katılımcılardan 5’inin (%1,8) ana dili Kazakçadır. Ana dili bu üç dilin dışında bir dil olanlar ise 9 (%3,3) kişidir.

Tablo 27.

Katılımcıların Ana Dillerinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Ana Dili	Türkçe		Rusça		Türkçe ve Rusça		Kazakça		Diğer	
	N	%	N	%			N	%	N	%
10-29 yaş	143	83,1	6	3,5	4	2,3	12	7,0	7	4,1
30-49 yaş	56	88,9	2	3,2	1	1,6	3	4,8	1	1,6
50 yaş ve üstü	34	87,2	1	2,6	-	-	3	7,7	1	2,6
Kadın	120	83,3	7	4,9	13	9,0	1	0,7	3	2,1
Erkek	113	86,9	2	1,5	5	3,8	4	3,1	6	4,6
Köy	125	89,9	4	2,9	7	5,0	1	0,7	2	1,4
Şehir	108	80,0	5	3,7	11	3,0	4	3,0	7	5,2

Her yaş grubunda Türkçeyi ana dili olarak belirtenler %80'den fazladır. 30-49 yaş aralığındaki katılımcılarda ana dilini Türkçe olarak belirtenlerin oranı, %88,9 ile diğer yaş gruplarından fazladır. Bu grubun hemen ardından 50 yaş ve üzerindekiler gelmektedir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasında ise ana dili Türkçe olanların oranı hem diğer gruplardan düşüktür.

Cinsiyete göre ana dili dağılımına bakıldığında erkekler arasında ana dilini Türkçe olarak belirtenlerin oranı %86,9'dur. Bu oran kadınlara ait %83,3 oranından yüksektir. Kadınlarda ise ana dilini Rusça olarak belirtenlerin oranının %4,9 ile erkeklere ait orandan (%1,5) yüksek olduğu görülmektedir. Türkçe ve Rusça olarak belirtenlerde de kadınlar (%9,0) erkeklerden (%3,1) yüksek orana sahiptir. Ana dili Kazakça olan kadın katılımcıların oranı ise %0,7'dir. Bu oran erkeklerde %3,1'dir.

Yerleşim yerine göre ana dili dağılımına bakıldığında ise köyde yaşayan katılımcılar arasında ana dili Türkçe olanlar %89,9'dur. Bu grupta ana dili Rusça olanlar %2,9, Türkçe ve Rusça olanlar ise %5,0 oranındadır. Kazakçayı ana dili olarak belirtenlerin oranı %0,7'dir. Şehirde yaşayanlarda ise ana dili Türkçe olanlar %80,0 iken Rusça %3,7 oranına sahiptir. Ana dilini Türkçe ve Rusça olarak belirtenlerin oranı %3,0'dır. Bu oran Kazakçayı ana dili olarak belirtenler ile aynıdır. Bununla birlikte şehirde yaşayan katılımcılar arasında ana dilini başka bir dil olarak belirtenlerin oranı %5,2'dir.

Bosnalı'nın (2007), Dieu-Renaud'dan (1979) uyarlayarak araştırmasında kullandığı formüller üzerinden katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik ile sahip oldukları ana dili birlikte değerlendirildiğinde Türkçenin sürdürümü ve kaymasına ilişkin verilere ulaşılabilmektedir. Bu bağlamda kendini Türk, Ahıska Türkü ve Kazakistanlı Türk kimliğine

ait hissedenlerin sayısı 261'dir (%95,3). Bu 261 katılımcı sahip oldukları kimlik nedeniyle Türkçeyi ana dili olarak konuşma potansiyeline sahiptir. Ancak katılımcılarından 251'inin (%91,6) Türkçeyi ana dili olarak belirttiği görülmektedir. Potansiyel ve belirtilen ana diline ait verilerden yola çıkarak Türkçenin ana dili olarak sürdürümüne ve kaymasına ilişkin formüller işletildiğinde sürdürüm için 0,96, kayma için ise 0,03 sonucuna ulaşılmaktadır. Buna göre dil sürdürümü göstergesi olarak hesaplanan 0,96'nın en yüksek değer olan 1'e yakınlığı göz önünde bulundurulduğunda Türkçenin yüksek oranda sürdürüldüğü söylenebilir. Bununla birlikte dil kayması için hesaplanan 0,03 değerinin ise en düşük değer olan 0'a yakın olması nedeniyle dil kaymasının düşük oranda gerçekleştiği görülmektedir.

4.1.3. Katılımcıların İlk Öğrendiği Dile İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara ilk öğrendiği dilin ne olduğu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların ilk öğrendiği dile ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 28.

Katılımcıların İlk Öğrendiği Dile İlişkin Dağılım

İlk Öğrenilen Dil	N	%
Türkçe	151	55,1
Rusça	90	32,8
Kazakça	24	8,8
Diğer	9	3,3
Toplam	274	100,0

Tabloya incelendiğinde araştırmaya katılan 274 kişiden 151'i (%55,1) ilk öğrendiği dili Türkçe olarak belirtmiştir. 90 (%32,8) katılımcı ise Rusçayı ilk öğrendiği dil olarak işaretlemiştir. Katılımcılardan 24'ü (%8,8) ilk öğrendiği dili Kazakça, 9'u (%3,3) ise bu üç dilin dışında bir dil olarak belirtmiştir.

Tablo 29.

Katılımcıların İlk Öğrendikleri Dilin Değişkenlere Göre Dağılımı

İlk Öğrenilen Dil	Türkçe		Rusça		Kazakça		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%
10-29 yaş	78	45,3	65	37,8	21	12,2	8	4,7
30-49 yaş	37	58,7	22	34,9	3	4,8	1	1,6
50 yaş ve üstü	36	92,3	3	7,7	-	-	-	-
Kadın	87	60,4	45	31,3	10	6,9	2	1,4
Erkek	64	49,2	45	34,6	14	10,8	7	5,4
Köy	90	64,7	40	28,8	8	5,8	1	0,7
Şehir	61	45,2	50	37,0	16	11,9	8	5,9

Yaş değişkenine göre katılımcıların öğrendikleri ilk dile ilişkin oranlara bakıldığında Türkçeye ait oranın yaş ile birlikte arttığı görülmektedir. Rusça ve Kazakçaya ilişkin oranlar ise gençler arasında daha yüksektir. Türkçe için en yüksek oran %92,3 ile 50 yaş ve üzerindeki katılımcılara aittir. 30-49 yaş aralığındaki katılımcılarda ilk öğrenilen dil olarak Türkçenin oranı %58,7'dir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılarda ise bu oran %45,3'e kadar düşmektedir. Bununla birlikte 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasında Rusçayı ilk öğrendikleri dil olarak işaretleyenlerin oranı %37,8 ile diğer gruplardan daha yüksektir. Rusça için bu oranın en az olduğu yaş grubu ise 50 yaş ve üstüdür (%7,7). Öğrendikleri ilk dili Kazakça olarak işaretleyenlerin ise en yüksek orana 10-29 yaş aralığında ulaştığı söylenebilir. Bu yaş aralığında Kazakçanın oranı %12,2'dir. 50 yaş ve üzerinde ise ilk öğrendiği dil Kazakça olan katılımcı bulunmamaktadır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınlar arasında ilk öğrenilen dil olarak Türkçenin payının erkeklerdekinden fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanında Rusça ve Kazakçaya ait oranlarda erkekler kadınlardan öndedir. Kadınlar %60,4 oranında ilk öğrendikleri dil olarak Türkçeyi belirttirmiştir. Erkeklerde ise bu oran %49,2'dir. Öğrendiği ilk dilin Rusça olduğunu belirten erkekler ise %34,6 oranı ile kadınlardan fazladır. Kadınlar için bu oran %31,3'tür. Kazakçayı işaretleyenlerde erkekler %10,8, kadınlar ise %6,9 oranına sahiptir.

Türkçeyi öğrendikleri ilk dil olarak belirtenlere ilişkin oranların yer değişkenine göre dağılımına bakıldığında, köyde yaşayanların %64,7 oranı ile şehirde yaşayan katılımcıları (%45,2) geçtiği görülmektedir.

İlk öğrendiği dilin Türkçe olduğunu belirten katılımcıların arasında köyde yaşayanların (%64,7) şehirde yaşayanlardan (%45,2) daha yüksek orana sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte şehirde yaşayanların Rusçaya ve Kazakçaya ilişkin oranları köyde yaşayanlardan daha fazladır. Şehirde yaşayanlar arasında ise ilk olarak Rusçayı öğrenenlerin oranı %37,0'dır. Bu oran köyde yaşayanlar için %28,8'dir. Öğrendikleri ilk dil Kazakça olanların oranına bakıldığında ise şehirde yaşayanlar için %11,9, köyde yaşayanlar için ise %5,8 olduğu görülmektedir.

4.1.4. Dil Öğrenme Kaynağına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara Türkçeyi ve Rusçayı nereden öğrendikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların Türkçe ve Rusçayı öğrendikleri kaynağa ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 30.

Dil Öğrenme Kaynağına İlişkin Dağılım

Kaynak	Aile		Okul		Cami		Arkadaş		Televizyon		Kitap		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	246	89,8	6	2,2	2	0,7	4	1,5	11	4,0	1	0,4	4	1,5
Rusça	89	32,5	152	55,5	-	-	21	7,7	7	2,6	2	0,7	3	1,1

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 274 kişiden 246'sı (%89,8) Türkçeyi ailesinden, 6'sı (%2,2) okuldan, 2'si (%0,7) camiden, 4'ü (%1,5) arkadaşlarından, 11'i (%4,0) televizyondan, 1'i (%0,4) kitaplardan, 4'ü (%1,5) ise diğer kaynaklardan öğrendiğini belirtmiştir. Rusça söz konusu olduğunda ise 274 katılımcının 89'u (%32,5) ailesinden, 152'si (%55,5) okuldan, 21'i (%7,7) arkadaşlarından, 7'si (%2,6) televizyondan, 3'ü (%1,1) ise diğer kaynaklardan Rusça öğrenmiştir.

Oranlar katılımcıların Türkçeyi ağırlıkla evde öğrendiğini göstermektedir. Rusçanın öğrenilmesinde ise okulun ve evin önemli rol oynadığı söylenebilir. Buna ek olarak televizyonun Türkçe öğrenmede, arkadaş çevresinin ise Rusçanın öğrenilmesinde sınırlı da olsa etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 31.

Dilin Öğrenilme Kaynağının Değişkenlere Göre Dağılımı

		Aile		Okul		Cami		Arkadaş		Televizyon		Kitap		Diğer	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	10-29 yaş	151	87,8	3	1,7	2	1,2	2	1,2	9	5,2	1	0,6	4	2,3
	30-49 yaş	58	92,1	2	3,2	-	-	1	1,6	2	3,2	-	-	-	-
	50 yaş ve üstü	37	94,9	1	2,6	-	-	1	2,6	-	-	-	-	-	-
	Kadın	129	89,6	4	2,8	1	0,7	3	2,1	6	4,2	-	-	1	0,7
	Erkek	117	90,0	2	1,5	1	0,8	1	0,8	5	3,8	1	0,8	3	2,3
	Köy	130	93,5	2	1,4	1	0,7	1	0,7	5	3,6	-	-	-	-
	Şehir	116	85,9	4	3,0	1	0,7	3	2,2	6	4,4	1	0,7	4	3,0
Rusça	10-29 yaş	64	37,2	82	47,7	-	-	18	10,5	5	2,9	-	-	3	1,7
	30-49 yaş	18	28,6	38	60,3	-	-	3	4,8	2	3,2	2	3,2	-	-
	50 yaş ve üstü	7	17,9	32	82,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kadın	53	36,8	79	54,9	-	-	7	4,9	3	2,1	1	0,7	1	0,7
	Erkek	36	27,7	73	56,2	-	-	14	10,8	4	3,1	1	0,8	2	1,5
	Köy	44	31,7	84	60,4	-	-	7	5,0	3	2,2	1	0,7	-	-
	Şehir	45	33,3	68	50,4	-	-	14	10,4	4	3,0	1	0,7	3	2,2

Tabloya bakıldığında ailenin Türkçe öğrenmede önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Her yaş grubundaki katılımcılar tarafından aile, yüksek oranlarda Türkçe öğrenmenin kaynağı olarak gösterilmiştir. 50 yaş ve üstündekiler %94,9 oranında, 30-49 yaş aralığındakiler ise %92,1 oranında Türkçeyi ailelerinden öğrendiklerini belirtmiştir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar ise %87,8 ile diğer yaş grupları içerisinde aileye ait en düşük orana sahip gruptur. Televizyon bir Türkçe öğrenme kaynağı olarak, 10-29 yaş aralığında %5,2 ile diğer yaş gruplarından daha yüksek orana sahiptir.

Türkçeyi öğrenme kaynağına ilişkin verilerin cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında erkeklerin %90,0, kadınların ise %89,6 oranında Türkçeyi aileden öğrendikleri görülmektedir. Bununla birlikte kadınların %4,2'si televizyondan, %2,8'i okuldan Türkçe öğrendiğini belirtmiştir. Erkeklerde ise aileden sonra televizyon %3,8 oranında Türkçenin öğrenildiği kaynak olarak işaretlenmiştir.

Köylerde yaşayanlar %93,5 ile şehirde yaşayanlardan (%85,9) daha yüksek oranda Türkçeyi aile içerisinde öğrenmektedir. Bunun yanında şehirde yaşayan katılımcılar için Türkçe öğrenmede okul (%3,0), arkadaş (%2,2) ve televizyon (%4,4) köyde yaşayan katılımcılara göre daha fazla paya sahiptir.

Rusçayı öğrenme kaynağına bakıldığında yaş grupları arasında okul ve aileye ait oranların diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe Rusçayı aile içerisinde öğrenen katılımcıların oranı azalmaktadır. 10-29 yaş grubunda Rusçayı ailede öğrenenlerin oranı %37,2 iken 50 yaş ve üstündekilerde %17,9'a kadar düşmektedir. Yaş artışı ile birlikte Rusçayı okulda öğrenenlerin oranı yükselmektedir. Cami hiçbir katılımcı tarafından Rusçanın öğrenildiği bir kaynak olarak işaretlenmemiştir.

Katılımcıların cinsiyetine göre Rusça öğrenme kaynaklarına ilişkin oranlar incelendiğinde kadınların %36,8 oranında ailede öğrendikleri anlaşılmaktadır. Erkekler için ailede Rusça öğrenme oranı ise %27,7'dir. Okul söz konusu olduğunda ise iki cinsiyetin de yaklaşık oranlara sahip olduğu görülmektedir. Erkeklerin %56,2'si, kadınların ise %54,9'u Rusçayı okulda öğrenmiştir. Bununla birlikte Rusçayı arkadaşlarından öğrendiğini belirtenlerin

oranının erkeklerde (%10,8) kadınlardan (%4,9) daha fazla olduğu görülmektedir. Televizyon ve kitap için ise kadın ve erkeklerin yaklaşık oranlara sahip olduğu söylenebilir. Rusçanın öğrenildiği kaynaklar yer değişkenine göre bakıldığında ise şehirde yaşayanlar arasında %33,3, köyde yaşayanlar arasında ise %31,7 oranında Rusçanın aile içinde öğrenildiği belirtilmiştir. Okulda Rusça öğrenenler ise köyde yaşayanlar için %60,4, şehirdekiler için %50,4'tür. Şehirde yaşayan katılımcılar %10,4 oranında Rusçayı arkadaşlarından öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu oran köyde yaşayanlar için %5,0'dır.

4.1.5. Katılımcıların En Sevdiği Dile İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara en sevdikleri dilin hangisi olduğu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların en sevdiği dile ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 32.
En Sevilen Dile İlişkin Dağılım

En Sevilen Dil	N	%
Türkçe	204	74,5
Rusça	39	14,2
Kazakça	16	5,8
Diğer	15	5,5
Toplam	274	100,0

Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 274 kişiden 204'ü (%74,5) en sevdikleri dilin Türkçe olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 39'u (%14,2) Rusçayı, 16'sı (%5,8) Kazakçayı ve 15'i (%5,5) ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu oranlar katılımcılar arasında Türkçenin diğer dillerden daha çok sevildiğini göstermektedir. Türkçeyi sırasıyla Rusça ve Kazakça izlemektedir.

Tablo 33.

Katılımcıların En Sevdiği Dilin Değişkenlere Göre Dağılımı

En Sevilen Dil	Türkçe		Rusça		Kazakça		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%
10-29 yaş	127	73,8	23	13,4	11	6,4	11	6,4
30-49 yaş	45	71,4	12	19,0	3	4,8	3	4,8
50 yaş ve üstü	32	82,1	4	10,3	2	5,1	1	2,6
Kadın	110	76,4	19	13,2	9	6,3	6	4,2
Erkek	94	72,3	20	15,4	7	5,4	9	6,9
Köy	113	81,3	16	11,5	5	3,6	5	3,6
Şehir	91	67,4	23	17,0	11	8,1	10	7,4

Türkçeye ait en yüksek oran 50 yaş ve üstündeki katılımcılara aittir (%82,1). 10-29 yaş aralığında ise bu oranın %73,8 olduğu görülmektedir. Rusçayı en sevilen dil olarak belirtenlerde ise en yüksek oranın %19,0 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılarda olduğu görülmektedir. Bu grubu %13,4 ile 10-29 yaş grubu izlemektedir. Bununla birlikte Kazakça 10-29 yaş grubunda diğer gruplardan daha yüksek oranda (%6,4) sevilmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre oranların dağılımına bakıldığında en sevdiği dil olarak Türkçeyi seçen kadınların %76,4, erkeklerin ise %72,3 olduğu görülmektedir. Rusça da ise erkeklerin oranı %15,4 ile kadınlarınkinden (%13,2) daha yüksektir.

En sevilen dil olarak Türkçeyi seçen katılımcıların yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde köyde yaşayanların (%81,3) şehirde yaşayanlardan daha yüksek orana (%67,4) sahip olduğu görülmektedir. Rusça ise şehirde yaşayanlarda %17,0 ile köyde yaşayanlardan daha yüksektir. Köyde yaşayanlar arasında Rusçayı seçenlerin oranı %11,5'tir. Kazakça da Rusçaya benzer şekilde şehirde yaşayan katılımcılarda daha yüksektir.

4.1.6. Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakça Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçayı hangi sıklıkta kullandıkları sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların dil kullanım sıklıklarına ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 34.

Türkçe, Rusça ve Kazakçanın Kullanım Sıklığına İlişkin Dağılım

Kullanım Sıklığı	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Hiçbir Zaman	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	114	41,6	111	40,5	42	15,3	7	2,6
Rusça	110	40,1	107	39,1	50	18,2	7	2,6
Kazakça	30	10,9	81	29,6	131	47,8	32	11,7

Dil kullanım sıklığına ilişkin dağılıma bakıldığında Türkçe ve Rusçanın en sık kullanılan iki dil olduğu görülmektedir. Her zaman Türkçe kullandığını belirtenlerin oranı %41,6 iken Rusça için bu oran %40,1'dir. Her iki dili hiçbir zaman kullanmayanların oranı %2,6'dır. Kazakça ise katılımcıların %47,8 oranında bazen kullandığı bir dildir.

Tablo 35.

Katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakça Kullanım Sıklıklarının Değişkenlere Göre Dağılımı

		Her Zaman		Genellikle		Bazen		Hiçbir Zaman	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe	10-29 yaş	72	41,9	65	37,8	31	18,0	4	2,3
	30-49 yaş	26	41,3	30	47,6	5	7,9	2	3,2
	50 yaş ve üstü	16	41,0	16	41,0	6	15,4	1	2,6
	Kadın	57	39,6	62	43,1	21	14,6	4	2,8
	Erkek	57	43,8	49	37,7	21	16,2	3	2,3
	Köy	32	44,6	55	39,6	20	14,4	2	1,4
	Şehir	52	38,5	56	41,5	22	16,3	5	3,7
Rusça	10-29 yaş	70	40,7	68	39,5	29	16,9	5	2,9
	30-49 yaş	24	38,1	35	39,7	13	20,6	1	1,6
	50 yaş ve üstü	16	41,0	14	35,9	8	20,5	1	2,6
	Kadın	63	43,8	47	32,6	32	22,2	2	1,4
	Erkek	47	36,2	60	46,2	18	13,8	5	3,8
	Köy	56	40,3	58	41,7	23	16,5	2	1,4
	Şehir	54	40,0	49	36,3	27	20,0	5	3,7
Kazakça	10-29 yaş	16	9,3	45	26,2	83	48,3	28	16,3
	30-49 yaş	9	14,3	21	33,3	29	46,0	4	6,3
	50 yaş ve üstü	5	12,8	15	38,5	19	48,7	-	-
	Kadın	14	9,7	48	33,3	64	44,4	18	12,5
	Erkek	16	12,3	33	25,4	67	51,5	14	10,8
	Köy	15	10,8	49	35,3	68	48,9	7	5,0
	Şehir	15	11,1	32	23,7	63	46,7	25	18,5

Tabloya bakıldığında Türkçeyi her zaman kullananlar arasında yaşa göre farkın olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Türkçeyi genellikle kullandığını belirtenlere ait en yüksek oran %47,6 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılarındır. Cinsiyete göre bakıldığında ise Türkçeyi her zaman kullandığını belirten erkeklerin oranı (%43,8) kadınların oranından (%39,6) yüksektir. Bununla birlikte genellikle seçeneğini işaretleyen kadınlar ise %43,1 oranı ile

erkeklerinkinden (%37,7) yüksektir. Köyde ve şehirde yaşayan katılımcılara ait oranlara bakıldığında köyde yaşayanlar arasında Türkçeyi her zaman kullandığını belirtenlerin oranı %44,6'dır. Şehirde yaşayanlar için bu oran %38,5'tir. Genellikle seçeneğini işaretleyenler için şehirde yaşayanların %41,5, köyde yaşayanların ise %39,6 oranına sahip olduğu görülmektedir. "Bazen" ve "hiçbir zaman" seçenekleri için ise şehirde yaşadığını belirten katılımcıların köyde yaşayanlardan daha yüksek orana sahip olduğu söylenebilir.

Katılımcıların Rusça kullanım sıklıklarına ilişkin dağılıma bakıldığında yaş gruplarının ağırlıklı olarak "her zaman" ve "genellikle" seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Rusça için en yüksek oran %41,0 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılara aittir. Ancak diğer yaş grupları da buna yakın bir orana sahiptir. Kadın ve erkeklerin Rusça kullanımlarına ilişkin sıklığa bakıldığında Rusçayı her zaman kullanan kadınların %43,8, erkeklerin ise %36,2 olduğu görülmektedir. Rusçayı genellikle kullandıklarını belirtenlerin oranı erkekler için %46,2, kadınlar için %32,6'dır. Yerleşim yerinde göre dağılıma bakıldığında ise Rusçayı her zaman kullanan katılımcıların benzer oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dağılım köyde yaşayanlar için %40,3, şehirde yaşayanlar için ise %40,0'dır. Rusçayı genellikle kullandığını belirten katılımcıların ise %41,7 oranı ile köyde yaşayanlar arasında şehirdekilerden (%36,3) daha fazla olduğu görülmektedir.

Kazakçanın kullanım sıklığına ait oranlara bakıldığında "genellikle" ve "bazen" seçeneklerinin diğer seçeneklerden yüksek olduğu görülmektedir. Her zaman Kazakça kullandığını belirtenlere ait en yüksek oran %14,3 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılara aittir. Bunu %12,8 oranı ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılar izlemektedir. Kazakçayı bazen kullananlarda yaş grupları arasında benzer oranlar görülmektedir. Kazakça kullanım sıklığının cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında Kazakçayı her zaman kullandığını belirten erkekler %12,3 oranı ile kadınlardan yüksektir. Kadınlar için bu oran %9,7'dir. "Genellikle" seçeneğini işaretleyen kadınlar ise %33,3 ile erkeklere ait orandan (%25,4) yüksektir. Erkek katılımcılar arasında Kazakça için "bazen" seçeneğini işaretleyenlerin ise %51,5 olduğu görülmektedir. Kadınlarda bu oran %44,4'tür. Buna ek olarak kadınlar arasında Kazakçayı hiçbir zaman kullanmadığını belirtenlerin oranı %12,5

ile erkeklerden (%10,8) yüksektir. Yerleşim yerine göre dağılım incelendiğinde şehirde yaşayanların %11,1 oranında, köyde yaşayanların %10,8 oranında her zaman Kazakçayı kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte köydeki katılımcılar arasında genellikle Kazakçayı kullananlar %35,3 ile şehirde yaşayanlardan (%23,7) yüksektir. Bazen Kazakça kullananlara ait oranın ise köydekilerde %48,9, şehirdekilerde %46,7 olduğu görülmektedir. Hiçbir zaman Kazakça kullanmayanlar ise şehirde yaşayanlarda (%18,5) köyde yaşayanlardan (%5,0) daha fazladır.

4.1.7. Katılımcıların Kod Değiştirme Durumlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların günlük iletişimlerinde Türkçe konuşurken Rusça kelime veya cümleler kullanıp kullanmadıkları yani kod değiştirme durumları sorulmuştur. Kod değiştirme iki dilliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bir dil topluluğunda kod değiştirme olgusuna rastlanması o toplulukta iki dilli bireylerin varlığına işaret etmektedir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların kod değiştirme durumlarına ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 36.
Kod Değiştirmeye İlişkin Dağılım

Kod Değiştirme	N	%
Evet	174	63,5
Hayır	100	36,5
Toplam	274	100,0

Katılımcıların kod değiştirme durumlarına ilişkin dağılıma bakıldığında 274 kişiden 174'ünün (%63,5) "evet" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. 100 (%36,5) katılımcı ise "hayır" seçeneğini işaretlemiştir. Bu dağılımdan katılımcıların yarıdan fazlasının Türkçe konuşurken Rusçaya ait yapılar kullandığını belirttikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 37.
Katılımcıların Kod Değiştirme Durumlarının Değişkenlere Göre Dağılımı

Kod Değiştirme	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
10-29 yaş	118	68,6	54	31,4
30-49 yaş	38	60,3	25	39,7
50 yaş ve üstü	18	46,2	21	53,8
Kadın	91	63,2	53	36,8
Erkek	83	63,8	46	36,2
Köy	81	58,3	58	41,7
Şehir	93	68,9	42	31,1

Yaş değişkenine göre katılımcıların kod değiştirme durumlarına bakıldığında gençlerin yaşlılara göre daha yüksek oranda "evet" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Kod değiştirdiğini belirten katılımcılar en yüksek orana %68,6 ile 10-29 yaş grubunda ulaşmaktadır. Bu grubu %60,3 ile 30-49 yaş grubundakiler izlemektedir. 50 yaş ve üstündeki katılımcılar arasında kod değiştirdiğini belirtenlerin oranı ise %46,2 ile en düşük orandadır. Kod değiştirme durumunun cinsiyete göre belirgin bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Kadınlar ve erkekler içerisinde "evet" seçeneğini işaretleyenler ağırlıktadır. Kadınlarda kod değiştirdiğini belirtenlerin oranı %63,8, erkeklerde ise %63,2'dir. Bununla birlikte yerleşim yerine göre bakıldığında şehirde yaşayanlar arasında kod değiştirdiğini belirten katılımcıların oranının %68,9 ile köyde yaşayanlarınkinden (%58,3) yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçaya ilişkin dil seçimlerinin nasıl olduğuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda katılımcıların kişilere, ortama, işleve, sözlü dil ürünlerine ve medya kullanımına ilişkin dil seçimleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Katılımcıların Kişilere Göre Dil Seçimlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara çevrelerindeki kişilerle iletişim kurarken hangi dili seçtikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların kişilere göre dil seçimine ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 38.

Kişilere Göre Dil Seçimlerine İlişkin Dağılım

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Büyükanne	151	55,1	44	16,1	46	16,8	10	3,6	5	1,8
Büyükbaba	145	52,9	40	14,6	50	18,2	11	4,0	6	2,2
Anne	127	46,4	54	19,7	68	24,8	12	4,4	5	1,8
Baba	130	47,4	51	18,6	59	21,5	13	4,7	7	2,6
Eş	82	38,0	35	16,2	58	26,9	11	5,1	7	3,2
Çocuk	81	37,5	42	19,4	58	26,9	11	5,1	7	3,2
Ağabey/Abla	90	32,8	50	18,2	104	38,0	16	5,8	7	2,6
Kardeş	96	35,0	47	17,2	96	35,0	16	5,8	6	2,2
Akraba	97	35,4	49	17,9	101	36,9	18	6,6	9	3,3
Komşu	44	16,1	26	9,5	117	42,7	46	16,8	39	14,2
Arkadaş	37	13,5	26	9,5	134	48,9	46	16,8	31	11,3
İş Arkadaşı	34	15,7	24	11,1	74	34,3	35	16,2	28	13,0

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Tabloya bakıldığında katılımcıların dil seçimlerini iletişim kurdukları kişilere göre gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Aile üyeleri ile ağırlıkla Türkçe kullanılırken akrabalar ile Türkçe veya Türkçe ve Rusça/Kazakçanın birlikte kullanıldığı görülmektedir. Komşu, arkadaşlar ve iş arkadaşlarında ise Türkçe ve Rusça birlikte kullanılmaktadır. Kişiler sadece Türkçenin seçilme oranına göre büyükanne-büyükbaba, anne-baba, eş-çocuk, ağabey-abla-kardeş-akraba ve komşu-arkadaş-iş arkadaşı olarak gruplandırılabilir. Bu gruplandırmada iletişim kurulan kişi ile yakınlığın ve yaşın etkili olduğu söylenebilir.

Büyükanne ve büyükbaba ile sadece Türkçenin kullanılma oranı %50'yi aşmaktadır. Bu kişiler ile iletişimde Rusça/Kazakçanın seçilme oranı özellikle büyükannede oldukça düşüktür. Anne ve baba ile iletişimde sadece Türkçenin seçilme oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Baba için %47,4, anne için %46,4 oranında sadece Türkçe ile iletişim kurulmaktadır. Katılımcıların eşleri ile %38,0, çocukları ile ise %37,5 oranında sadece Türkçeyi tercih ettikleri görülmektedir. Ağabey ve abla ile konuşurken %32,8, kardeş ile konuşurken %35,0 ve akrabalar ile konuşurken %35,4 oranında sadece Türkçe tercih

edilmektedir. Bu üç grupta Türkçe ve Rusça/Kazakçanın birlikte kullanımı da sadece Türkçenin kullanımı kadar yaygındır. Komşu, arkadaşlar ve iş arkadaşları ile iletişimde ise sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranı %13'lere kadar düşmektedir. Bu kimseler ile konuşurken Türkçe ve Rusça/Kazakça veya genellikle Rusça/Kazakçanın tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 39.

Katılımcıların Kişilere İlişkin Dil Seçimlerinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Büyü kanne										
10-29 yaş	86	53,4	29	18,0	36	22,4	6	3,7	4	2,5
30-49 yaş	43	70,5	10	16,4	5	8,2	3	4,9	-	-
50 yaş ve üstü	22	64,7	5	14,7	5	14,7	1	2,9	1	2,9
Kadın	77	58,3	26	19,7	22	16,7	6	4,5	1	0,8
Erkek	74	59,7	18	14,5	24	19,4	4	3,2	4	3,2
Köy	85	66,4	26	20,3	14	10,9	3	2,3	-	-
Şehir	66	51,6	18	14,1	32	25,0	7	5,5	5	3,9
Büyükbaba										
10-29 yaş	83	51,9	26	16,3	40	25,0	6	3,8	5	3,1
30-49 yaş	41	68,3	10	16,7	5	8,3	4	6,7	-	-
50 yaş ve üstü	21	65,6	4	12,5	5	15,6	1	3,1	1	3,1
Kadın	74	56,9	22	16,9	27	20,8	6	4,6	1	0,8
Erkek	71	58,2	18	14,8	23	18,9	5	4,1	5	4,1
Köy	82	65,6	24	19,2	14	11,2	4	3,2	1	0,8
Şehir	63	49,6	16	12,6	36	28,3	7	5,5	5	3,9
Anne										
10-29 yaş	66	38,6	41	24,0	53	31,0	7	4,1	4	2,3
30-49 yaş	38	62,3	12	19,7	7	11,5	4	6,6	-	-
50 yaş ve üstü	23	67,6	1	2,9	8	23,5	1	2,9	1	2,9
Kadın	62	44,9	27	19,6	39	28,3	9	6,5	1	0,7
Erkek	65	50,8	27	21,1	29	22,7	3	2,3	4	3,1
Köy	71	53,8	30	22,7	26	19,7	5	3,8	-	-
Şehir	56	41,8	24	17,9	42	31,3	7	5,2	5	3,7
Baba										
10-29 yaş	69	41,6	36	21,7	47	28,3	8	4,8	6	3,6
30-49 yaş	38	63,3	11	18,3	7	11,7	4	6,7	-	-
50 yaş ve üstü	23	67,6	4	11,8	5	14,7	1	2,9	1	2,9
Kadın	65	48,1	24	17,8	35	25,9	9	6,7	2	1,5
Erkek	65	52,0	27	21,6	24	19,2	4	3,2	5	4,0
Köy	73	56,6	30	23,3	19	14,7	5	3,9	2	1,6
Şehir	57	43,5	21	16,0	40	30,5	8	6,1	5	3,8
Eş										
10-29 yaş	46	40,4	24	21,1	31	27,2	8	7,0	5	4,4
30-49 yaş	24	40,7	10	16,9	20	33,4	4	6,8	1	1,7
50 yaş ve üstü	20	54,1	4	10,8	11	29,7	1	2,7	1	2,7
Kadın	42	42,9	14	14,3	34	34,7	6	6,1	2	2,0
Erkek	40	42,1	21	22,1	24	25,3	5	5,3	5	5,3
Köy	44	44,9	23	23,5	25	25,5	5	5,1	1	1,0
Şehir	38	40,0	12	12,6	33	34,7	6	6,3	6	6,3
Çocuk										
10-29 yaş	49	38,6	28	22,0	33	26,0	10	7,9	7	5,5
30-49 yaş	24	41,4	9	15,5	21	36,2	4	6,9	-	-
50 yaş ve üstü	17	43,6	8	20,5	12	30,8	1	2,6	1	2,6
Kadın	41	41,0	18	18,0	31	31,0	7	7,0	3	3,0
Erkek	40	40,4	24	24,2	27	24,2	4	4,0	4	4,0
Köy	46	45,1	29	28,4	22	21,6	4	3,9	1	1,0
Şehir	35	36,1	13	13,4	36	37,1	6	7,2	6	6,2
Ağabey/Abla										
10-29 yaş	51	30,9	32	19,4	66	40,0	10	6,1	6	3,6
30-49 yaş	21	33,3	14	22,2	23	36,5	5	7,9	-	-

50 yaş ve üstü	18	46,2	4	10,3	15	38,5	1	2,6	1	2,6
Kadın	49	35,0	20	14,3	59	42,1	9	6,4	3	2,1
Erkek	41	32,3	30	23,6	45	35,4	7	5,5	4	3,1
Köy	50	36,5	30	21,9	50	36,5	5	3,6	2	1,5
Şehir	40	30,8	20	15,4	54	41,5	8	8,5	5	3,8
Kardeş										
10-29 yaş	55	34,2	30	18,6	60	37,3	11	6,8	5	3,1
30-49 yaş	24	38,7	14	22,6	20	32,3	4	6,5	-	-
50 yaş ve üstü	17	44,7	3	7,9	16	42,1	1	2,6	1	2,6
Kadın	50	36,5	20	16,1	53	38,7	11	8,0	1	0,7
Erkek	46	37,1	25	20,2	43	34,7	5	4,0	5	4,0
Köy	54	40,9	27	20,5	43	32,6	7	5,3	1	0,8
Şehir	42	32,6	20	15,5	53	41,1	9	7,0	5	3,9
Akraba										
10-29 yaş	55	32,0	32	18,6	67	39,0	13	7,6	5	2,9
30-49 yaş	25	39,7	12	19,0	20	31,7	4	6,3	2	3,2
50 yaş ve üstü	17	43,6	5	12,8	14	35,9	1	2,6	2	5,1
Kadın	51	35,4	21	14,6	60	41,7	9	6,3	3	2,1
Erkek	46	35,4	28	21,5	41	31,5	9	6,9	6	4,6
Köy	53	38,1	30	21,6	45	32,4	7	5,0	4	2,9
Şehir	44	32,6	19	14,1	56	41,5	11	8,1	5	3,7
Komşu										
10-29 yaş	34	20,0	18	10,6	62	36,5	29	17,1	27	15,9
30-49 yaş	2	3,2	7	11,1	34	54,0	11	17,5	9	14,3
50 yaş ve üstü	8	20,5	1	2,6	21	53,8	6	15,4	3	7,7
Kadın	22	15,4	11	7,7	60	42,0	32	22,4	18	12,6
Erkek	22	17,1	15	11,6	57	44,2	14	10,9	21	16,3
Köy	19	13,9	19	13,9	66	48,2	18	13,1	15	10,9
Şehir	25	18,5	7	5,2	51	37,8	28	20,7	24	17,8
Arkadaş										
10-29 yaş	28	16,3	20	11,6	73	42,4	28	16,3	23	13,4
30-49 yaş	3	4,8	5	7,9	38	60,3	12	19,0	5	7,9
50 yaş ve üstü	6	15,4	1	2,6	23	59,0	6	15,4	3	7,7
Kadın	17	11,8	11	7,6	72	50,0	28	19,4	16	11,1
Erkek	20	15,4	15	11,5	62	47,7	18	13,8	15	11,5
Köy	19	13,7	16	11,5	75	54,0	20	14,4	9	6,5
Şehir	18	13,3	10	7,4	59	43,7	26	19,3	22	16,3
İş Arkadaşı										
10-29 yaş	29	22,1	22	16,8	40	30,5	25	19,1	15	11,5
30-49 yaş	4	7,3	3	5,5	24	43,6	12	21,8	12	21,8
50 yaş ve üstü	3	8,6	2	5,7	19	54,3	8	22,9	3	8,6
Kadın	15	16,1	11	11,8	36	38,7	19	20,4	12	12,9
Erkek	19	18,6	13	12,7	38	37,3	16	15,7	16	15,7
Köy	13	14,4	14	15,6	36	40,0	17	18,9	10	11,1
Şehir	21	20,0	10	9,5	38	36,2	18	17,1	18	17,1

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Katılımcıların büyükanneleri ile iletişimlerinde tercih ettikleri dil sorulduğunda sadece Türkçeyi seçenlerin en yüksek orana %70,5 ile 30-49 yaş grubunda ulaşıldığı görülmektedir. Bunu %64,7 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılar izlemektedir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasında büyükanneleri %53,4 oranında sadece Türkçe konuşmaktadır. Cinsiyet değişkenine göre oranlar incelendiğinde büyükanneleri ile sadece Türkçe konuşanların erkeklerde %59,7, kadınlarda ise %58,3 olduğu görülmektedir. Erkeklerde Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı ise %19,4 ile kadınlarınkinden (%16,7) yüksektir. Köyde yaşayan katılımcıların büyükanneleri ile sadece Türkçe konuşmalarına ilişkin oran %66,4 ile şehirde yaşayanlarınkinden %51,6 yüksektir. Şehirde yaşayanlar

arasında ise Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananların oranı %25,0'dır. Köyde yaşayanlar için bu oran %10,9'dur. Ayrıca şehirde yaşayanlar arasında "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerini tercih edenlerin oranları da köyde yaşadığını belirten katılımcılardan fazladır.

Katılımcıların büyükbabaları ile iletişimlerinde seçtikleri dile bakıldığında 30 yaş ve üzerindekilerin %60'tan yüksek bir oranda sadece Türkçeyi seçtikleri görülmektedir. Sadece Türkçeyi seçenler en yüksek orana %68,3 ile 30-49 yaş aralığında ulaşmaktadır. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlere ait en yüksek oran ise 10-29 yaş grubuna aittir. Bu grupta %25,0 oranında büyükbaba ile iletişimde Türkçe ve Rusça/Kazakça tercih edilmektedir. Büyükbabaları ile sadece Türkçe konuştuğunu belirten erkekler %58,2, kadınlar ise %56,9 oranındadır. Kadınların arasında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerin oranı %20,8 ile erkeklerdeki orandan (%18,9) yüksektir. Yerleşim yerine göre büyükbaba ile iletişimde seçilen dile ilişkin oranlar incelendiğinde ise köyde yaşayanların %65,6 oranında sadece Türkçeyi kullandıkları görülmektedir. Buna karşın şehirde yaşayanlarda bu oran %46,6'dır. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın birlikte kullanıldığını belirtenlerde ise şehirde yaşayan katılımcılar %28,3 oranına sahiptir. Köyde yaşayanlar arasında %11,2 oranındaki katılımcı büyükbabası ile Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanmaktadır. Bunlara ek olarak "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerini işaretleyenler arasında şehirde yaşayanların daha fazla olduğu görülmektedir.

Anne ile iletişimde tercih edilen dillere ilişkin oranların yaş değişkenine göre dağılımına bakıldığında "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenlerin en yüksek orana 50 yaş ve üstündeki katılımcılarda (%67,6) ulaştığı görülmektedir. Bu yaş grubunu %62,3 oranı ile 30-49 yaş grubundaki katılımcılar izlemektedir. 10-29 yaş grubundaki katılımcıların ise anneleri ile iletişimlerinde %38,9 oranında sadece Türkçe kullandığı görülmektedir. Erkeklerin anne ile iletişimlerinde kadınlardan daha yüksek oranda sadece Türkçeyi kullandıkları görülmektedir. Erkekler arasında "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %50,8 iken kadınlarda bu oran %44,9'dur. Kadınların %28,3 oranı ile Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih ettikleri görülürken bu oran erkeklerde %22,7'dir. Bunun yanında anne ile sadece

Rusça/Kazakça konuşanların oranı %3,1 ile erkeklerde daha yüksektir. Köyde yaşadığını belirten katılımcılar arasında ise anneleri ile sadece Türkçe konuşanların oranı %53,8 ile şehirde yaşayanlara ait orandan (%41,8) yüksektir. Şehirde yaşayanlar arasında "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenlerin ise %31,3 ile köydekilerden (%19,7) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Baba ile iletişimde kullanılan dil, annede olduğu gibi yaş ile paralel olarak artmaktadır. 50 yaş ve üstündeki katılımcılarda %67,6 oranında "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenler bulunurken 10-29 yaş aralığındaki katılımcılarda bu oran %41,6'ya düşmektedir. Yine bu yaş grubunda baba ile iletişimde Türkçe ve Rusça/Kazakça seçimi ise %28,3 oranı ile diğer yaş gruplarından yüksektir. Baba ile iletişimde erkekler %52,0 ile kadınlardan (%48,1) daha yüksek oranda sadece Türkçeyi tercih etmektedir. Kadınlar arasında Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımı ise %25,9 ile erkeklere ait orandan (%19,2) yüksektir. Köyde yaşayanlar (%56,6) ise şehirde yaşayanlardan (%43,3) daha yüksek oranda "sadece Türkçe"yi işaretlemiştir. "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğinde ise şehirde yaşayanların %30,5 ile köydekilerden (%14,7) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Şehirde yaşayanlar arasında "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça"yı işaretleyenler de köyde yaşayanlarınkinden yüksektir.

Katılımcıların eşleri ile iletişimde tercih ettikleri dile ilişkin dağılım yaş değişkenine göre incelendiğinde 50 yaş ve üstünde olanların %54,1 oranında sadece Türkçe kullandığı görülmektedir. Diğer yaş grupları arasında en yüksek orana sahip bu grubu %40,7 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılar takip etmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakça ile iletişim kurmayı seçenlerin oranı en yüksek 30-49 yaş aralığındaki katılımcılardadır (%33,4). "Sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyen erkekler (%42,1) ve kadınlar (%42,9) arasında belirgin bir fark yoktur. Bununla birlikte eşi ile genellikle Türkçe konuştuğunu belirten erkeklerin oranının %22,1 olduğu görülmektedir. Bu seçenek için kadın katılımcılara ait oran %14,3'tür. Türkçe ve Rusça/Kazakça kullandıklarını belirten katılımcılarda ise %34,7 oranı ile kadınların erkeklerden (%25,3) daha yüksek olduğu görülmektedir. Yerleşim yerine göre bakıldığında köyde yaşayanların şehirde yaşayanlardan daha yüksek oranda eşleriyle Türkçe

konuşmayı tercih ettikleri görülmektedir. Köyde yaşayanlar arasında "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %36,5'tir. Bu seçenek şehirde yaşayanlar için %30,8'dir. Bunun yanında eşiyle genellikle Türkçe konuştuğunu belirtenlerin oranı da köyde yaşayan katılımcılarda (%21,9) şehirde yaşayanlardan (%15,4) yüksektir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı ise %41,5 ile şehirde yaşayanlarda daha fazladır. Bu seçenek köyde yaşayanlar arasında %36,5'tir. Şehirde yaşayan katılımcılar "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerinde de köyde yaşayanlardan daha yüksek oranlara sahiptir.

Katılımcıların çocukları ile iletişimde seçtikleri dile ilişkin dağılım yaş değişkenine göre incelendiğinde sadece Türkçe iletişim kuranların en yüksek orana %43,6 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcıların ulaştığı görülmektedir. Bunu %41,4 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılar izlemektedir. Çocukları ile iletişimlerinde kadınların %41,0 oranında sadece Türkçe kullandıkları görülmektedir. Erkeklerde ise bu %40,4'tür. Erkekler arasında çocukları ile genellikle Türkçe konuşanların oranı %24,2 ile kadınlardan (%18,0) yüksektir. Bununla birlikte kadınlarda Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananların oranı da %31,0 ile erkeklerden (%24,2) yüksektir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında ise çocukları ile sadece Türkçe iletişim kurduklarını belirtenlerin oranı %45,1'dir. Şehirde yaşayanlar için bu oranın %36,1 olduğu görülmektedir. Bunun yanında şehirde yaşayanların arasında çocukları Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananların %37,1 ile köyde yaşayanlardan (%21,6) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ağabey ve abla gibi büyük kardeşler ile iletişimde sadece Türkçeyi kullananlara ait en yüksek oran %46,2 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılara aittir. Bu grubun ardından %33,3 ile 30-49 yaş grubu gelmektedir. Ağabey ve ablaları ile Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlara ait en yüksek oran ise 10-29 yaş aralığındaki katılımcılardadır (%40,0). Cinsiyete göre ağabey ve abla ile iletişimde seçilen dile bakıldığında sadece Türkçeyi kullanan kadınların (%35,0) erkeklerden (%32,3) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte "genellikle Türkçe" seçeneğini işaretleyen erkekler ise %23,6 ile kadınların oranından (%14,3) yüksektir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerin

oranının kadınlarda %42,1 olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise bu oran %35,4'tür. Köyde yaşayan katılımcılar arasında ise ağabey ve ablası ile konuşurken sadece Türkçeyi tercih edenlerin %36,5 olduğu görülmektedir. Bu oran şehirde yaşayanlar için %30,8'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerin oranı şehirde yaşayan katılımcılarda %41,5'tir. Bu oran köyde yaşayan katılımcılara ait orandan (%36,5) yüksektir.

Katılımcıların kardeşleri ile iletişiminde 50 yaş ve üzerindekilerin en yüksek oranda (%44,7) "sadece Türkçe" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. 10-29 yaş aralığında ise kardeşleri ile sadece Türkçe konuşanların oranı %37,3'tür. Diğer kişilerden farklı olarak kardeşler ile iletişimde 50 yaş ve üzerindeki katılımcıların en yüksek oranda (%42,1) Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullandığı görülmektedir. Ancak diğer yaş gruplarında Rusça/Kazakça daha yaygın kullanılmaktadır. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında kardeşleri ile sadece Türkçe konuşanların oranı erkeklerde %37,1, kadınlarda %36,5'tir. Kadınlar "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğinde %38,7 ile erkeklerden daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine göre dil seçimlerine ilişkin oranlara bakıldığında köyde yaşayan katılımcılar arasında kardeşleri ile sadece Türkçe konuşanlar %40,9 ile şehirde yaşayanlardan (%32,6) daha yüksek orana sahiptir. Şehirde yaşayanlar arasında Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı kullananların da köyde yaşayanlardan yüksek olduğu görülmektedir.

Akrabalar ile iletişimde tercih edilen dile ait oranlara bakıldığında sadece Türkçeyi seçenlerin 50 yaş ve üzerinde %43,6 olduğu görülmektedir. "Sadece Türkçe" seçeneği için en düşük oran ise 10-29 yaş aralığındaki katılımcılara aittir (%32,0). Bunun yanında 10-29 yaş grubu akrabalarıyla Türkçe ve Rusça/Kazakça konuşmayı seçenler arasında %39,0 ile en yüksek orana sahiptir. Kadın ve erkekler arasında ise akrabaları ile sadece Türkçe konuşanlar aynı orandadır (%34,4). Bununla birlikte "genellikle Türkçe" seçeneğini işaretleyen erkekler (%21,5) kadınlardan (%14,6) daha yüksek orana sahiptir. Kadınlar ise Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerde %41,7 ile erkeklerden (%31,5) daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine göre bakıldığında ise akrabaları ile sadece Türkçe konuştuğunu belirtenlerin oranı köyde yaşayanlarda (%38,1) şehirde yaşayanlardan (%32,6) daha

yüksektir. Bununla birlikte şehirde yaşayan katılımcılar arasında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı %41,5 ile köyde yaşayan katılımcılardan (%32,4) yüksektir.

Katılımcıların komşuları ile iletişimlerine ait oranlar yaş değişkenine göre incelendiğinde 50 yaş ve üzerinde %20,5, 10-29 yaş aralığında ise %20,0 oranında sadece Türkçe tercih edilmektedir. Ancak sadece Türkçenin kullanımı 30-49 yaş aralığında %3,2'ye kadar düşmektedir. Bunun yanında Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananlara ilişkin oranların yüksekliği göze çarpmaktadır. 30-49 yaş aralığında komşularla Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımı %54,0 ile en yüksek orandadır. Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde sadece Türkçeyi seçen erkeklerin (%17,1) kadınlardan (%15,4) daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek katılımcılar aynı zamanda komşuları ile Türkçe ve Rusça/Kazakçayı kullananlarda da %44,2 oranı ile kadınları (%42,0) geçmektedir. Kadınlar arasında genellikle Rusça/Kazakçayı seçenlerin oranı %22,4'tür. Bu oran erkekler için %10,9'dur. Şehirde yaşayanlar arasında ise komşusuyla sadece Türkçe konuşanların oranı (%18,5) köyde yaşayanlara ait orandan (%13,9) çoktur. Bununla birlikte genellikle Türkçeyi kullananlar köyde yaşayan katılımcılarda %13,9, şehirde yaşayan katılımcılarda %5,2'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlarda da köyde yaşayanlar %48,2 oranı ile şehirde yaşayanlardan (%37,8) fazladır. Ancak şehirde yaşayanlara ait "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerini işaretleyenlerin oranı köyde yaşayanlara ait oranlardan fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların arkadaşları ile iletişimlerinde seçtikleri dile ilişkin oranlar incelendiğinde 10-29 yaş grubunda "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenlerin (%16,3) en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenlerde en yüksek orana sahip olan grup %60,3 ile 30-49 yaşındakilerdir. Bunu %59,0 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılar izlemektedir. Arkadaşlar ile iletişimde cinsiyet değişkenine göre dil seçimlerine ilişkin dağılıma bakıldığında sadece Türkçeyi tercih eden erkeklerin %15,4, kadınların ise %11,8 olduğu görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananların oranı ise kadınlarda %50,0 ile erkeklerdeki %47,7 oranını aşmaktadır. Bunun yanında "genellikle

Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyen kadınlara ait oran (%19,4) erkeklerinkinden (%13,8) fazladır. Yerleşim yerine göre oranlar incelendiğinde sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranının köy (%13,7) ve şehre (%13,3) göre değişmediği görülür. Ancak köyde yaşayan katılımcılar arasında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerin oranı %54,0 iken şehirdekilerde bu oran %43,7'dir. "Genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerini işaretleyen katılımcılarda ise şehirde yaşayanların oranı köyde yaşayanların oranından daha yüksektir.

Katılımcıların iş arkadaşları ile iletişimlerinde gerçekleştirdikleri dil seçimlerine bakıldığında sadece Türkçe kullanmayı tercih edenlerin en yüksek orana 10-29 yaş aralığında ulaştığı görülmektedir (%22,1). 30-49 yaş grubunda %43,6 oranında, 50 yaş ve üzerinde ise %54,3 oranında Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakça kullanılmaktadır. Oranların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde erkekler arasında iş arkadaşları ile sadece Türkçeyi kullananların oranının %18,6 olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda %16,1'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananlar ise kadınlarda %38,7, erkeklerde %37,3'tür. Kadınlar "genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğinde de %20,4 oranı ile erkekleri (%15,7) geçmiştir. Bunun yanında erkekler arasında "sadece Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenlerin oranı %15,7'dir. Bu oran kadınlarda %12,9'dur. Katılımcıların iş arkadaşlarına göre dil seçimleri yerleşim yeri açısından incelendiğinde şehirde yaşayan katılımcıların %20,0 oranında sadece Türkçe konuştukları, köyde yaşayanlarda ise bu oranın %14,4 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte köyde yaşayan katılımcıların ağırlıklı olarak (%40,0) Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Şehirde yaşayanlar arasında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı %36,2'dir. Ayrıca "genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğinde de köyde yaşadığını belirtenler %18,9 oranına sahipken şehirdekiler için bu oran %17,1'dir. İş arkadaşları ile sadece Rusça/Kazakça konuştuğunu belirtenlerin oranı şehirde yaşayanlar için %17,1, köyde yaşayanlar için ise %11,1'dir.

Katılımcıların kişilere göre gerçekleştirdikleri dil seçimlerine ait veriler aynı zamanda dil sürdürüm indeksine göre de incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda dil sürdürüm indeksine göre Türkçenin sürdürüm gücüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 40.

Kişilere İlişkin Dil Seçimlerinde Türkçeye Ait Dil Sürdürüm İndeksi Puanları

Kişi	İndeks Puanı
Büyükanne	1,70
Büyükbaba	1,66
Anne	1,61
Baba	1,61
Eş	1,51
Çocuk	1,52
Ağabey/Abla	1,43
Kardeş	1,46
Akraba	1,43
Komşu	0,93
Arkadaş	0,94
İş Arkadaş	0,97

Kişilere göre dil sürdürümü indeks puanları incelendiğinde büyükanne (1,70) ve büyükbaba (1,66) için yüksek düzeyde (1,66≥x≥2,00) sürdürüm gücüne sahip oldukları söylenebilir. Anne (1,61), baba (1,61), eş (1,51), çocuk (1,52), ağabey/abla (1,43), kardeş (1,46) ve akraba (1,43) için orta düzeyde (1,28≥x≥1,65) sürdürüm gücüne sahip oldukları söylenebilir. Komşu (0,93), arkadaş (0,94) ve iş arkadaşı (0,97) için ise hesaplanan indeks puanının düşük düzeyde (0,00≥x≥1,27) sürdürüm gücüne karşılık geldiği görülmektedir. Buna ek olarak en yüksek sürdürüm gücü puanı büyükanne ile gerçekleştirilen dil seçimlerine, en düşük sürdürüm gücü puanı ise komşu ile gerçekleştirilen dil seçimlerine aittir.

4.2.2. Katılımcıların Ortama Göre Dil Seçimlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara bulundukları ortama göre hangi dili seçtikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların ortama göre dil seçimlerine ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 41.

Ortama Göre Dil Seçimine İlişkin Dağılım

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evde	94	34,3	69	25,2	86	31,4	13	4,7	12	4,4
İşte	34	12,4	20	7,3	95	34,7	38	13,9	38	13,9
Okulda	28	10,2	27	9,9	91	33,2	53	19,3	53	19,3
Camide	50	18,2	37	13,5	94	34,3	42	15,3	34	12,4
Hastanede	25	9,1	22	8,0	72	26,3	83	30,3	68	24,8
Otobüs/Trende	23	8,4	20	7,3	93	33,9	74	27,0	64	23,4
Misafirlikte	35	12,8	39	14,2	145	52,9	32	11,7	22	8,0
Sokakta	24	8,8	22	8,0	121	44,2	62	22,6	45	16,4
Pazarda	28	10,2	14	5,1	90	32,8	74	27,0	66	24,1

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Ortama ilişkin dil seçimlerine bakıldığında ev, cami ve misafirlik gibi topluluğun özel alanı sayılabilecek bağlamlarda Türkçenin tercih edildiği anlaşılmaktadır. En yüksek oranda sadece Türkçenin kullanıldığı yer %34,3 ile evdir. Bunu %18,2 ile cami, %12,8 ile misafirlik ve %12,4 ile iş izlemektedir. Hastane (%9,1), otobüs/tren gibi toplu taşıma araçları (%8,4), sokak (%8,8) ve pazar (%10,2) gibi kamusal alanlarda ise sadece Türkçenin tercih edilme oranı oldukça düşmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın en yüksek oranda tercih edildiği ortamın ise misafirlik (%52,9) olduğu görülmektedir. Bunu sokak (%44,2) ve pazar (%32,8) izlemektedir. Ev ortamında ise Türkçe ve Rusça/Kazakça kullananların oranı %31,4'tür. Katılımcıların sadece Rusça/Kazakçayı ise en yüksek oranlara %24,8 ile hastane, %24,1 ile pazar ve %23,4 ile otobüs/trende kullandıkları görülmektedir.

Tablo 42.

Katılımcıların Ortama İlişkin Dil Seçimlerinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evde										
10-29 yaş	50	29,1	51	29,7	55	32,0	8	4,7	8	4,7
30-49 yaş	22	34,9	16	25,4	18	28,6	4	6,3	3	4,8
50 yaş ve üstü	22	56,4	2	5,1	13	33,3	1	2,6	1	2,6
Kadın	43	29,9	38	26,4	52	36,1	6	4,2	5	3,5
Erkek	51	39,2	31	23,8	34	26,2	7	5,4	7	5,4
Köy	47	33,8	34	24,5	46	33,1	7	5,0	5	3,6
Şehir	47	34,8	35	25,8	40	25,9	6	4,4	7	5,2
İşte										
10-29 yaş	27	19,9	15	11,0	52	38,2	20	14,7	22	16,2
30-49 yaş	3	5,1	5	8,5	27	45,8	13	22,0	11	18,6
50 yaş ve üstü	4	13,3	-	-	16	53,3	5	16,7	5	16,7
Kadın	21	19,4	8	7,4	42	38,9	23	21,3	14	13,0
Erkek	13	11,1	12	10,3	53	45,3	15	12,8	24	20,5

Köy	13	11,9	10	9,2	57	52,3	16	14,7	13	11,9
Şehir	21	18,1	10	8,6	38	32,8	22	19,0	25	21,6
Okulda										
10-29 yaş	24	14,7	18	11,0	54	33,1	30	18,4	37	22,7
30-49 yaş	2	3,5	7	12,3	25	43,9	12	21,1	11	19,3
50 yaş ve üstü	2	6,3	2	6,3	12	37,5	11	34,4	5	15,6
Kadın	16	11,9	12	8,9	44	32,6	32	23,7	31	23,0
Erkek	12	10,3	15	12,8	47	40,2	21	17,9	22	18,8
Köy	8	6,4	17	13,6	49	39,2	29	23,2	22	17,6
Şehir	20	15,7	10	7,9	42	33,1	24	18,9	31	24,4
Camide										
10-29 yaş	32	19,6	27	16,6	56	34,4	23	14,1	25	15,3
30-49 yaş	10	16,7	7	11,7	24	40,0	14	23,3	5	8,3
50 yaş ve üstü	8	23,5	3	8,8	14	41,2	5	14,7	4	11,8
Kadın	27	20,5	15	11,4	50	37,9	25	18,9	15	11,4
Erkek	23	18,4	22	17,6	44	35,2	17	13,6	19	15,2
Köy	20	15,6	23	18,0	44	34,4	25	19,5	16	12,5
Şehir	30	23,3	14	10,9	50	38,8	17	13,2	18	14,0
Hastanede										
10-29 yaş	21	12,3	16	9,4	42	24,6	47	27,5	45	26,3
30-49 yaş	3	4,8	5	8,1	15	24,2	22	35,5	17	27,4
50 yaş ve üstü	1	2,7	1	2,7	15	40,5	14	37,8	6	16,2
Kadın	13	9,2	12	8,5	38	26,8	44	31,0	35	24,6
Erkek	12	9,4	10	7,8	34	26,6	39	30,5	33	25,8
Köy	7	5,2	14	10,4	35	25,9	51	37,8	28	20,7
Şehir	18	13,3	8	5,9	37	27,4	32	23,7	40	29,6
Otobüs/Trende										
10-29 yaş	21	12,2	13	7,6	53	30,8	43	25,0	42	24,4
30-49 yaş	-	-	5	7,9	23	36,5	18	28,6	17	27,0
50 yaş ve üstü	2	5,1	2	5,1	17	43,6	13	33,3	5	12,8
Kadın	11	7,6	11	7,6	47	32,6	42	29,2	33	22,9
Erkek	12	9,2	9	6,9	46	35,4	32	24,6	31	23,8
Köy	9	6,5	11	7,9	48	34,5	44	31,7	27	19,4
Şehir	14	10,4	9	6,7	45	33,3	30	22,2	37	27,4
Misafirlikte										
10-29 yaş	29	16,9	30	17,4	83	48,3	15	8,7	15	8,7
30-49 yaş	2	3,2	6	9,7	41	66,1	8	12,9	5	8,1
50 yaş ve üstü	4	10,3	3	7,7	21	53,8	9	23,1	2	5,1
Kadın	16	11,1	22	15,3	78	54,2	19	13,2	9	6,3
Erkek	19	14,7	17	13,2	67	51,9	13	10,1	13	10,1
Köy	15	10,9	20	14,5	84	60,9	11	8,0	8	5,8
Şehir	20	14,8	19	14,1	61	45,2	21	15,6	14	10,4
Sokakta										
10-29 yaş	23	13,4	16	9,3	65	37,8	39	22,7	29	16,9
30-49 yaş	-	-	4	6,3	35	55,6	14	22,2	10	15,9
50 yaş ve üstü	1	2,6	2	5,1	21	53,8	9	23,1	6	15,4
Kadın	10	6,9	13	9,0	62	43,1	39	27,1	20	13,9
Erkek	14	10,8	9	6,9	59	45,4	23	17,7	25	19,2
Köy	8	5,8	13	9,4	70	50,4	27	19,4	21	15,1
Şehir	16	11,9	9	6,7	51	37,8	35	25,9	24	17,8
Pazarda										
10-29 yaş	25	14,7	11	6,5	48	28,2	47	27,6	39	22,9
30-49 yaş	2	3,2	1	1,6	25	39,7	15	23,8	20	31,7
50 yaş ve üstü	1	2,6	2	5,1	17	43,6	12	30,8	7	17,9
Kadın	14	9,8	7	4,9	45	31,5	45	31,5	32	22,4
Erkek	14	10,9	7	5,4	45	34,9	29	22,5	34	26,4
Köy	10	7,2	5	3,6	51	37,0	42	30,4	30	21,7

Şehir	18	13,4	9	6,7	39	29,1	32	23,9	36	26,9

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Katılımcıların ortama göre dil seçimlerine ilişkin dağılıma bakıldığında evde sadece Türkçe kullanma durumunun yaş ile paralel bir şekilde arttığı görülmektedir. “Sadece Türkçe” seçeneği için en yüksek oranın %56,4 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılara ait olduğu görülmektedir. 30-49 yaş aralığında ise bu oran %34,9’dur. 10-29 yaş grubunda evde sadece Türkçe konuşanların oranının %29,1 olduğu görülmektedir. Bu yaş grupları içerisindeki en düşük orandır. Evde Türkçe ve Rusça/Kazakçanın birlikte kullanımına bakıldığında ise 50 yaş ve üzerindekilerin %33,3 oranı göze çarpmaktadır. Bu grubun ardından gelen 10-29 yaş aralığındaki katılımcılarda Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımı %32,0’dır. Erkeklerin ise evde kadınlardan daha yüksek oranda sadece Türkçeyi tercih ettiği görülmektedir. Evde sadece Türkçe konuştuğunu belirten erkeklerin oranı %39,2 iken kadınların oranı %29,9’dur. Ancak kadınlar arasında evde genellikle Türkçe konuştuğunu belirtenlerin oranı %26,4 ile erkeklerinkinden (%23,8) fazladır. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı ise kadınlarda %36,1, erkeklerde %26,2’dir. Bunun yanında “genellikle Rusça/Kazakça” ve “sadece Rusça/Kazakça” seçeneklerinde erkeklerin oranı kadınlardan daha yüksektir. Yerleşim yerine göre ise evde sadece Türkçe konuşanların şehirde yaşayan katılımcılarda (%34,8) köyde yaşayanlardan (%33,8) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

İş ortamında dil seçimine ilişkin dağılıma bakıldığında 30-39 yaş grubunda “sadece Türkçe” seçeneğini işaretleyenlerin oranı (%5,1) oldukça düşüktür. Bununla birlikte iş yerinde sadece Türkçe konuşanlar, en yüksek orana %19,9 ile 10-29 yaş grubunda ulaşmaktadır. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte konuşanların ise en yüksek orana 50 yaş ve üstünde (%53,3) ulaştığı söylenebilir. İş yerinde sadece Türkçeyi tercih edenlerin cinsiyete göre dağılımında ise kadınların (%19,4) erkeklerden (%11,1) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımında da erkekler %45,3 ile kadınlardan (%38,9) daha yüksek orana sahiptir. İşte sadece Rusça/Kazakçayı tercih edenlerde de erkekler (%20,5) kadınlardan (%13,0) daha yüksek orana sahiptir. İş ortamında şehirde yaşayanlar (%18,1) köyde yaşayanlara (%11,9) göre daha yüksek oranda sadece Türkçeyi tercih etmektedir.

Köyde yaşayanlar ise işte Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı %52,3 oranında kullandıklarını belirtirken şehirde yaşayanlarda bu oran %32,8'dir. Bununla birlikte şehirde yaşayanlar arasında "genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenlere ait oran %19,0, "sadece Rusça/Kazakça"yı işaretleyenlere ait oran ise %21,6'dır. Bu iki oran da aynı seçenekleri işaretlemiş köyde yaşayan katılımcılarınkinden yüksektir.

Katılımcıların okulda gerçekleştirdiği dil seçimlerine bakıldığında sadece Türkçeyi tercih edenlere ait en yüksek oranın %14,7 ile 10-29 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Okulda genellikle Türkçe konuştuğunu belirten katılımcılarda ise 30-49 yaş aralığındakilere ait oran (%12,3) diğer gruplara ait orandan daha yüksektir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlere ait oranlara bakıldığında 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların %43,9 ile ilk sıradadır. Sadece Rusça/Kazakçayı seçenlere ait en yüksek oranın ise %22,7 ile 10-29 yaş aralığındaki katılımcılara ait olduğu söylenebilir. Cinsiyet değişkenine göre okul ortamındaki dil seçimine ilişkin dağılıma bakıldığında sadece Türkçeyi kullananlarda kadınların %11,9, erkeklerin ise %10,3 oranına sahip olduğu görülmektedir. Genellikle Türkçeyi seçtiklerini belirtenlerde ise %12,8 ile erkekler kadınları (%8,9) geçmektedir. Kadınların "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerinde erkeklerden daha yüksek orana sahiptir. Okul ortamında seçilen dilin şehir ve köye göre dağılımı incelendiğinde sadece Türkçeyi tercih edenlerde şehirde yaşayan katılımcıların (%15,7) köyde yaşayanlardan (%6,4) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Köyde yaşayanlar Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerde %39,1 oranı ile şehirde yaşayanları (%33,1) geçmektedir. Bununla birlikte okul ortamında sadece Rusça/Kazakçayı tercih ettiğini belirtenlerin oranı şehirde yaşayanlar arasında %24,4 ile köyde yaşayanlara ait orandan (%17,6) fazladır.

Katılımcıların camide tercih ettikleri dile ait oranlara bakıldığında 50 yaş ve üstündekilerin en yüksek oranda (%23,5) sadece Türkçeyi seçtikleri görülmektedir. 10-29 yaş aralığındakiler ise %19,6 oranında camide sadece Türkçeyi tercih etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların ağırlıkla "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu seçeneği işaretleyenlerin oranı yaş ile birlikte artmaktadır. Camide sadece

Rusça/Kazakçayı tercih edenlerde de en yüksek oranın yine 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar (%15,3) olduğu görülmektedir. Camide tercih edilen dile ait oranlar cinsiyete göre incelendiğinde kadınlar arasında sadece Türkçeyi kullananların oranı %20,5 ile erkeklere ait orandan (%18,4) yüksektir. Bunun yanında erkeklerin %17,6'sı camide genellikle Türkçe konuşmayı tercih ederken kadınlarda bu oranın %11,4 olduğu görülmektedir. Camide Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenler kadınlar arasında %37,9 oranındadır. Bu oran erkeklerde %35,2 ile kadınlardan düşüktür. Ayrıca kadınlar "genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğinde de %18,9 oranı ile erkeklere ait oranın (%13,6) önüne geçmiştir. Ancak camide sadece Rusça/Kazakça seçiminde erkekler (%15,2) kadınlardan (%11,4) daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yeri değişkenine göre camide tercih edilen dile ait oranlara bakıldığında şehirde yaşayanların %23,3 ile köyde yaşayanlara ait oranı (%15,6) geçtiği görülmektedir. "Genellikle Türkçe"yi seçtiğini belirten katılımcılar köyde yaşayanlar arasında %18,0 iken şehirde yaşayanlar arasında %10,9'dur. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı da kullananların oranı şehirde yaşayan katılımcılarda %38,8'dir. Bu seçeneği köyde yaşayan katılımcılar arasında işaretleyenlerin oranı ise %34,4'tür.

Hastanede dil seçimine ilişkin oranlarda 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların %12,3'ünün sadece Türkçeyi tercih ettiği görülmektedir. İlerleyen yaşlarda sadece Türkçeyi seçenlerin oranı azalmaktadır. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı da kullanmayı tercih edenlerin en yüksek orana 50 yaşın üstündekilerin sahip olduğu görülmektedir (%40,5). Hastanede dil seçimi cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde her seçenek için erkek ve kadınların birbirlerine yakın oranlara sahip oldukları görülmektedir. Hastanede sadece Türkçe konuştuğunu belirten erkekler %9,4, kadınlar ise %9,2 oranına sahiptir. Hem Türkçe hem Rusça/Kazakçayı seçtiğini belirtenlerin oranı ise kadınlarda %26,8, erkeklerde %26,6'dır. Sadece Rusça/Kazakçayı kullananlarda ise erkekler daha yüksek orana (%25,8) sahiptir. Yerleşim yeri değişkenine göre değerlendirildiğinde şehirde yaşayanlar arasında sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranının %13,3 ile köyde yaşayanlardan (%5,2) yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında köyde yaşayan katılımcılar arasında hastanede genellikle Türkçe konuştuğunu belirtenlerin oranı ise %10,4 ile şehirde yaşayan katılımcılarınkinden

(%5,9) yüksektir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçtiğini belirtenler ise şehirdekiler arasında %27,4 iken köydekiler arasında %25,9'dur. Sadece Rusça/Kazakçayı seçenlerin oranı %29,6 ile şehirde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlardan (%20,7) daha yüksektir.

Otobüs ve tren gibi toplu taşıma araçlarında katılımcıların dil seçimlerine bakıldığında katılımcıların ağırlıklı olarak Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullandığı söylenebilir. 50 yaş ve üstündeki katılımcılardan Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı %43,6'dır. 10-29 yaş aralığında ise otobüs ve trende Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımı %30,8'dir. Kadın ve erkeklerin otobüs ve trende gerçekleştirdikleri dil seçimleri incelendiğinde sadece Türkçe konuşanların erkeklerde %9,2, kadınlarda %7,6 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih eden erkeklerin oranı %35,4 ve kadınların oranı ise %32,6'dır. Genellikle Rusça/Kazakçanın seçenlerde kadınların oranı %29,2 ile erkeklere ait orandan (%24,6) yüksektir. Sadece Rusça/Kazakçayı kullandığını belirtenlerde ise iki cinsiyetin birbirine yakın orana sahip olduğu söylenebilir. Katılımcıların yerleşim yerlerine göre otobüs/trende konuşmayı tercih ettikleri dile ilişkin oranlarda şehirde yaşayanların %10,4 oranı ile köyde yaşayanlardan (%6,5) oranında daha fazla "sadece Türkçe" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bunun yanında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananların oranı köyde yaşayanlar arasında %34,5, şehirde yaşayanlar için %33,3'tür. Genellikle Rusça/Kazakçayı tercih edenlerden köyde yaşayanların oranı %31,7 ile şehirde yaşayanlarınkinden (%22,2) yüksektir. Sadece Rusça/Kazakça kullananlarda ise şehirde yaşayanların oranı %27,4'tür. Bu oran köyde yaşayanlarda %19,4'tür.

Katılımcıların misafirlik bağlamında tercih ettikleri dile ilişkin oranlar incelendiğinde sadece Türkçe konuşanlara ait en yüksek oranın %16,9 ile 10-29 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar "Türkçe ve Rusça/Kazakça"yı diğer seçeneklerden daha yüksek oranda işaretlemiştir. Misafirlikte Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakça konuştuğunu belirtenlere ait en yüksek oran %66,1 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılara aittir. Bunu %53,8 ile 50 yaş ve üstündeki katılımcılar izlemektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde ise misafirlikte sadece Türkçeyi tercih ettiğini belirten erkekler (%14,7)

kadınlardan (%11,1) daha yüksek orana sahiptir. Ancak genellikle Türkçe seçenlerde ise kadınlar %15,3 ile erkeklere ait %13,2 oranını geçmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımında kadınlar %54,2, erkekler ise %51,9 oranına sahiptir. "Genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğinde de kadınlar %13,2 oranı ile erkekleri (%10,1) geçerken "sadece Rusça/Kazakça" seçeneğinde erkekler %10,1 ile kadınlara ait oranı (%6,3) geçmektedir. Yerleşim yeri değişkenine göre bakıldığında misafirlikte sadece Türkçeyi seçen katılımcılardan şehirde yaşayanlar %14,8 oranına, köyde yaşayan katılımcılar ise %10,9 oranına sahiptir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlar katılımcılardan köyde yaşayanların oranı ise %60,9 ile şehirde yaşayanlara ait oranı (%45,2) geçmektedir. Ancak "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerinde şehirde yaşayanlar köyde yaşayanlardan daha yüksek orana sahiptir.

Katılımcıların sokakta gerçekleştirdikleri dil seçimine ilişkin oranlara bakıldığında "sadece Türkçe" seçeneğinin en yüksek oranda 10-29 yaş aralığında işaretlendiği görülmektedir (%13,4). Türkçe ve Rusça/Kazakçanın seçiminde ise 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların %55,6, 50 yaş ve üstündeki katılımcıların %53,8, 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların ise %37,8 oranına sahip olduğu görülmektedir. Genellikle Rusça/Kazakçanın seçiminde ise 40-49 yaş aralığındaki katılımcılar %32,0 ile bu seçenek için en yüksek orana sahiptir. Bu grubu %29,3 oranı ile 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar izlemektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde sokakta sadece Türkçe konuştuğunu belirten erkek katılımcıların oranı %10,8, kadın katılımcıların oranı ise %6,9'dur. Kadınlar arasında genellikle Türkçeyi tercih edenlerin oranı %9,0 ile erkeklere ait orandan (%6,9) fazladır. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlarda ise erkekler %45,4, kadınlar %43,1 oranına sahiptir. Bununla birlikte genellikle Rusça/Kazakça kullananlarda kadınlar %27,1 ile erkeklere ait oranı (%17,7) geçmektedir. Sadece Rusça/Kazakçayı seçenlerin erkeklerde %19,2 oranı ile kadınlara ait oranı (%13,9) geçtiği söylenebilir. Yerleşim yerine göre ise şehirde yaşayanlar arasında sadece Türkçeyi seçenlerin %11,9 oranında olduğu görülmektedir. Bu oran köyde yaşayan katılımcılar için %5,8'dir. Genellikle Türkçeyi seçenlerde ise köyde yaşayanlar %9,4, şehirde yaşayanlar ise %6,7 oranındadır. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı da tercih

edenlerin köyde yaşayanlarda %50,4 oranındadır. Şehirde yaşayanlarda ise bu oran %37,8'dir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" kullanımına ilişkin oranların köyde yaşayan katılımcılara ait oranlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların pazarda gerçekleştirdiği dil seçimlerine ilişkin oranlarda en yüksek düzeyde sadece Türkçeyi tercih eden katılımcıların %14,7 ile 10-29 yaş grubunda olduğu söylenebilir. Katılımcıların ağırlıklı olarak "Türkçe ve Rusça/Kazakça", "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Pazarda Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranı 50 yaş ve üstünde %43,6'dır. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında pazarda sadece Türkçeyi seçen erkeklerin oranının %10,9 olduğu görülmektedir. Kadınlarda ise bu oran %9,8'dir. Hem Türkçe hem de Rusça/Kazakçayı seçenlerde ise erkekler %34,9 oranına, kadınlar %31,5 oranına sahiptir. Buna ek olarak "genellikle Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyen kadınların oranı %31,5 ile erkeklere ait orandan (%22,5) yüksektir. "Sadece Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenler için ise erkeklerin %26,4 oranı ile kadınları (%22,4) geçtiği söylenebilir. Yerleşim yerine göz önünde bulundurularak oranlar incelendiğinde pazarda sadece Türkçeyi seçenlerin şehirde %13,4, köyde ise %7,2 olduğu görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımına ilişkin oranlarda ise köyde yaşayan katılımcılar %37,0, şehirde yaşayan katılımcılar ise %29,1 oranına sahiptir. Bununla birlikte genellikle Rusça/Kazakçayı seçen katılımcılar köyde %30,4 oranı ile şehirde yaşayan katılımcılara ait %23,9 oranından yüksek bir orana sahiptir. "Sadece Rusça/Kazakça" seçeneğinde ise şehirde yaşayan katılımcıların %26,9 ile köyde yaşayan katılımcılara ait oranı (%21,7) geçtiği görülmektedir.

Katılımcıların ortama göre gerçekleştirdikleri dil seçimlerine ait veriler aynı zamanda dil sürdürüm indeksine göre de incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda dil sürdürüm indeksine göre Türkçenin sürdürüm gücüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 43.

Ortama Göre Dil Seçimlerinde Türkçeye Ait Dil Sürdürüm İndeksi Puanları

Ortam	İndeks Puanı
Evde	1,50
İşte	0,90
Okulda	0,79
Camide	1,04
Hastanede	0,61
Otobüs/Trende	0,65
Misafirlikte	1,07
Sokakta	0,77
Pazarda	0,63

Ortama göre dil seçimlerine ilişkin dil sürdürümü indeks puanları incelendiğinde yüksek düzeyde (1,66≥x≥2,00) sürdürüm gücüne sahip bir ortamın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ev (1,50) için orta düzeyde (1,28≥x≥1,65) sürdürüm gücüne sahip olduğu söylenebilir. Misafirlik (1,07), cami (1,04), iş (0,90), okul (0,79), sokak (0,77), otobüs/tren (0,65), Pazar (0,63), hastane (0,61) için ise hesaplanan indeks puanının düşük düzeyde (0,00≥x≥1,27) sürdürüm gücüne karşılık geldiği görülmektedir.

4.2.3. Katılımcıların İşleve Göre Dil Seçimlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara belirtilen işlevlere göre hangi dili seçtikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların işleve göre dil seçimlerine ilişkin betimsel istatistik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 44.

İşleve Göre Dil Seçimine İlişkin Dağılım

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yemin ederken	155	56,6	45	16,4	62	22,6	4	1,5	8	2,9
Dua ederken	186	67,9	31	11,3	42	15,3	4	1,5	11	4,0
Mutluyken	111	40,5	31	11,3	108	39,4	9	3,3	15	5,5
Sinirliyken	94	34,3	29	10,6	108	39,4	19	6,9	24	8,8
Şaşırınca	97	35,4	36	13,1	106	38,7	16	5,8	19	6,9
Korkunca	117	42,7	37	13,5	89	32,5	13	4,7	18	6,6
Rüya görürken	108	39,4	30	10,9	94	34,3	20	7,3	22	8,0
Düşünürken	104	38,0	20	7,3	103	37,6	22	8,0	25	9,1
Sayı sayarken	79	28,8	20	7,3	120	43,8	28	10,2	27	9,9
Not alırken	68	24,8	14	5,1	107	39,1	41	15,0	44	16,1

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

İşleve göre dil seçimine ilişkin dağılıma bakıldığında katılımcıların ağırlıkla “sadece Türkçe” ve “Türkçe ve Rusça/Kazakça” seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Özellikle dilin yemin ve dua gibi inanç ile ilişkili işlevlerin sadece Türkçeyi seçenlerin oranı diğer işlevlerden daha yüksektir. Öyle ki işleve göre sadece Türkçenin kullanıldığı eylemlerde dua %67,9 ile diğerlerinin üzerinde bir orana sahiptir. Bunu %56,6 ile yemin izlemektedir.

Mutlu olmak, sinirlenmek, şaşırmak ve korkmak gibi duysal eylemlere yönelik dil seçimlerinde ise sadece Türkçeyi kullananlar ve Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı da kullananların oranları birbirine yakındır. Korktuğunda sadece Türkçeyi kullandığını belirtenlerin oranı %42,7 ile diğer duyuşsal temeli olan eylemlere ait oranlardan yüksektir. Bunun yanında mutlu olduğunda sadece Türkçeyi tercih edenler %40,5 oranındadır. Sinirliyken sadece Türkçenin kullanılmasında ise bu oran %34,3’e, şaşkınlık durumunda ise %35,4’e düşmektedir. Bu bulgu sahada gerçekleştirilen gözlemlerde katılımcıların sinirliyken veya şaşırdıklarında Türkçe ile birlikte diğer dilleri kullanma eğilimleri ile örtüşmektedir. Pek çok defa katılımcılar sövgüleri Türkçeden farklı bir dilde yaptıklarında aslında kötü bir şey söylememiş gibi hissettiklerini belirtmiştir.

Katılımcılar rüyalarını %39,4 oranında sadece Türkçe gördüklerini belirtseler de Türkçe ve Rusça/Kazakçanın da %34,3 oranında olduğu görülmektedir. Sadece Türkçe düşündüğünü belirtenlerin oranı ise %38,0’dır. “Türkçe ve Rusça/Kazakça” seçeneğine ait oran ise %37,6’dır. Bu oranlar katılımcıların rüya gördüklerinde veya düşündüklerinde sinirlenme ve şaşırma gibi duygusal eylemlerden daha yüksek oranda Türkçeyi kullandığını göstermektedir. Ancak özellikle düşünürken sadece Rusça/Kazakçanın kullanımı %9,1 oranı ile bahsi geçenler eylemlerdeki Rusça/Kazakça kullanımına ait oranlardan daha yüksektir.

Sayı saymak ve not almak gibi pratik eylemlerde ise sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranı diğerlerine göre daha düşüktür. Sayı sayarken sadece Türkçe kullandığını belirtenler %28,8 oranında, not alırken sadece Türkçe kullandığını belirtenler ise %24,8 oranındadır. Bununla birlikte Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımı sayı sayarken %43,8 ile iki dilin birlikte kullanıldığı oranlar içerisinde en yükseğidir. Katılımcılar sayı saymak ve not almak

eylemlerinde diğerlerinden daha yüksek oranda “genellikle Rusça/Kazakça” ve “sadece Rusça/Kazakça” seçeneklerini işaretlemiştir.

Tablo 45.

Katılımcıların İşlevlere Göre Dil Seçiminin Değişkenlere Göre Dağılımı

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yemin ederken										
10-29 yaş	92	53,5	34	19,8	37	21,5	3	1,7	6	3,5
30-49 yaş	34	54,0	8	12,7	18	28,6	1	1,6	2	3,2
50 yaş ve üstü	29	74,4	3	7,7	7	17,9	-	-	-	-
Kadın	82	56,9	23	16,0	33	22,9	2	1,4	4	2,8
Erkek	73	56,2	22	16,9	29	22,3	2	1,5	4	3,1
Köy	89	64,0	17	12,2	31	22,3	-	-	2	1,4
Şehir	66	48,9	28	20,7	31	23,0	4	3,0	6	4,4
Dua ederken										
10-29 yaş	109	63,4	21	12,2	31	18,0	3	1,7	8	4,7
30-49 yaş	46	73,0	8	12,7	6	9,5	1	1,6	2	3,2
50 yaş ve üstü	31	79,5	2	5,1	5	12,8	-	-	1	2,6
Kadın	98	68,1	18	12,5	22	15,3	1	0,7	5	3,5
Erkek	88	67,7	13	10,0	20	15,4	3	2,3	6	4,6
Köy	102	73,4	18	12,9	16	11,5	-	-	3	2,2
Şehir	84	62,2	13	9,6	26	19,3	4	3,0	8	5,9
Mutluyken										
10-29 yaş	62	36,0	17	9,9	75	43,6	7	4,1	11	6,4
30-49 yaş	26	41,3	8	12,7	24	38,1	2	3,2	3	4,8
50 yaş ve üstü	23	59,0	6	15,4	9	23,1	-	-	1	2,6
Kadın	61	42,4	12	9,0	60	41,7	4	2,8	6	4,2
Erkek	50	38,5	18	13,8	48	36,9	5	3,8	9	6,9
Köy	67	48,2	14	10,1	49	35,3	3	2,2	6	4,3
Şehir	44	32,6	17	12,6	59	43,7	6	4,4	9	6,7
Sinirliyken										
10-29 yaş	55	32,0	19	11,0	68	39,5	13	7,6	17	9,9
30-49 yaş	21	33,3	5	7,9	26	41,3	5	7,9	6	9,5
50 yaş ve üstü	18	46,2	5	12,8	14	35,9	1	2,6	1	2,6
Kadın	49	34,0	13	9,0	61	42,4	11	7,6	10	6,9
Erkek	45	34,6	16	12,3	47	36,2	8	6,2	14	10,8
Köy	58	41,7	15	10,8	45	32,4	9	6,5	12	8,6
Şehir	36	26,7	14	10,4	63	46,7	10	7,4	12	8,9
Şaşırınca										
10-29 yaş	56	32,6	21	12,2	68	39,5	13	7,6	14	8,1
30-49 yaş	22	34,9	9	14,3	26	41,3	2	3,2	4	6,3
50 yaş ve üstü	19	48,7	6	15,4	12	30,8	1	2,6	1	2,6
Kadın	54	37,5	15	10,4	58	40,3	8	5,6	9	6,3
Erkek	43	33,1	21	16,2	48	36,9	8	6,2	10	7,7
Köy	60	43,2	17	12,2	49	35,3	7	5,0	6	4,3
Şehir	37	27,4	19	14,1	57	42,2	9	6,7	13	9,6
Korkunca										
10-29 yaş	67	39,0	23	13,4	57	33,1	12	7,0	13	7,6
30-49 yaş	29	46,0	9	14,3	20	31,7	1	1,6	4	6,3
50 yaş ve üstü	21	53,8	5	12,8	12	30,8	-	-	1	2,6
Kadın	60	41,7	15	10,4	55	38,2	6	4,2	8	5,6
Erkek	57	43,8	22	16,9	34	26,2	7	5,4	10	7,7
Köy	74	53,2	21	15,1	33	23,7	3	2,2	8	5,8

Şehir	43	31,9	16	11,9	56	41,5	10	7,4	10	7,4
Rüya görürken										
10-29 yaş	60	34,9	15	8,7	62	36,0	18	10,5	17	9,9
30-49 yaş	28	44,4	8	12,7	21	33,3	2	3,2	4	6,3
50 yaş ve üstü	20	51,3	7	17,9	11	28,2	-	-	1	2,6
Kadın	56	38,9	18	12,5	47	32,6	12	8,3	11	7,6
Erkek	52	40,0	12	9,2	47	36,2	8	6,2	11	8,5
Köy	67	48,2	14	10,1	41	29,5	9	6,5	8	5,8
Şehir	41	30,4	16	11,9	53	39,3	11	8,1	14	10,4
Düşünürken										
10-29 yaş	57	33,1	13	7,6	66	38,4	17	9,9	19	11,0
30-49 yaş	27	42,9	3	4,8	23	36,5	5	7,9	5	7,9
50 yaş ve üstü	20	51,1	4	10,3	15	35,9	-	-	1	2,6
Kadın	55	38,2	10	6,9	53	36,8	14	9,7	12	8,3
Erkek	49	37,7	10	7,7	50	38,5	8	6,2	13	10,0
Köy	62	44,6	10	7,2	46	33,1	10	7,2	11	7,9
Şehir	41	31,1	10	7,4	57	42,2	12	8,9	14	10,4
Sayı sayarken										
10-29 yaş	51	29,7	13	7,6	69	40,1	19	11,0	20	11,6
30-49 yaş	17	27,0	4	6,3	32	50,8	5	7,9	5	7,9
50 yaş ve üstü	11	28,2	3	7,7	19	48,7	4	10,3	2	5,1
Kadın	41	28,5	9	6,3	66	45,8	15	10,4	13	9,0
Erkek	38	29,2	11	8,5	54	41,5	13	10,0	14	10,8
Köy	44	31,7	10	7,2	62	44,6	14	10,1	9	6,5
Şehir	35	25,9	10	7,4	58	43,0	14	10,4	18	13,3
Not alırken										
10-29 yaş	46	26,7	11	6,4	63	36,6	25	14,5	27	15,7
30-49 yaş	13	20,6	2	3,2	25	39,7	10	15,9	13	20,6
50 yaş ve üstü	9	23,1	1	2,6	19	48,7	6	15,4	4	10,3
Kadın	36	25,0	4	2,8	60	41,7	22	15,3	22	15,3
Erkek	32	24,6	10	7,7	47	36,2	19	14,6	22	16,9
Köy	39	28,1	6	4,3	52	37,4	20	14,4	22	15,8
Şehir	29	21,5	8	5,9	55	40,7	21	15,6	22	16,3

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Katılımcıların yemin ederken seçtiği dile ilişkin oranlara bakıldığında sadece Türkçeyi seçenlere ait oranın yaş ile birlikte arttığı görülmektedir. 50 yaş ve üzerinde sadece Türkçeyi seçenler %74,4 oranındayken 10-29 yaş aralığında bu oran %53,5'tir. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde sadece Türkçe kullananlar kadınlarda %56,9, erkeklere %56,2 oranındadır. Bunun yanında erkekler ve kadınlar Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımında da benzer oranlara sahiptir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında %64,0 oranında sadece Türkçe seçilmektedir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında ise sadece Türkçeyi tercih edenler %48,9'dur. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın seçiminde her iki yerleşim yerinin de aynı orana sahip olduğu görülürken şehirde yaşayan katılımcılara ait "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerine ait oran köyde yaşayanlardan daha yüksektir.

Dua ederken sadece Türkçeyi kullananlara ait oranlar yaşa bağlı olarak artmaktadır. 50 yaş ve üzerinde sadece Türkçeyi tercih edenler %79,5, 30-49 yaş aralığında %73,0'dır. 10-29 yaş aralığında ise bu oran %63,4'tür. Bununla birlikte "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğinde 10-29 yaş grubunun oranı %18,0 ile diğer gruplardan yüksektir. Oranlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde erkek (%67,7) ve kadınların (%68,1) benzer oranda dua ederken sadece Türkçeyi seçtiği görülmektedir. Erkekler arasında "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça"yı seçenlerin oranı kadınlardakinden daha yüksektir. Yerleşim yerine göre bakıldığında ise köyde yaşayanlar arasında sadece Türkçeyi seçenlerin oranı ise %71,2 ile şehirde yaşayanlardan (%60,7) daha yüksektir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında ise dua ederken her iki dili kullananların ve sadece Rusça/Kazakça kullananların oranının köyde yaşayan katılımcılara ait oranlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mutluyken seçilen dile ait oranlarda sadece Türkçeyi tercih eden katılımcıların yaş ile birlikte arttığını göstermektedir. 50 yaş ve üzerinde muyluyken sadece Türkçeyi tercih ettiğini belirtenler %59,0 oranındadır. 10-29 yaş aralığında ise bu oran %36,0'a kadar düşmektedir. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakça kullananlarda ise 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar %43,6 ile en yüksek orana sahiptir. Cinsiyet değişkenine göre dağılıma bakıldığında kadınların hem sadece Türkçeyi seçenlerde (%42,4) hem de Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlarda (%41,7) erkeklerden daha yüksek oranlara sahip oldukları görülmektedir. Erkekler ise "genellikle Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerinde kadınlardan daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine göre ise köyde yaşayan katılımcılar arasında mutluyken sadece Türkçe kullandıklarını belirtenlerin oranının %43,2 ile şehirde yaşayan katılımcılara ait %32,6 oranını geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımında erkekler %43,7 ile kadınlardan (%35,3) daha yüksek orana sahiptir.

Katılımcıların dil seçimlerinin sinirliyken nasıl gerçekleştiğine ilişkin oranlar incelendiğinde 50 yaş ve üzerindeki katılımcıların %46,2 oranında sadece Türkçeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu oran gençler arasında daha düşüktür. 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların

%32,0’ının sadece Türkçeyi seçtiği görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı birlikte kullananlarda ise 30-49 yaş aralığındakilerin diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir. Kadın ve erkekler arasında ise sinirliyken sadece Türkçeyi tercih eden katılımcıların oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak kadınlar Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih etmekte %42,4 ile erkekleri (%36,2) geçmektedir. Bununla birlikte erkekler de %10,8 ile sinirliyken sadece Rusça/Kazakçayı seçenlerde kadınlardan (%6,9) daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yeri değişkenine göre ise köydeki katılımcılar arasında sinirliyken sadece Türkçeyi seçenlerin oranının %41,7 olduğu görülmektedir. Bu oran şehirde yaşayanlarda %26,7’dir. Şehirde yaşayan katılımcıların ise Türkçe ve Rusça/Kazakça seçiminde %46,7 ile köyde yaşayan katılımcılardan (%32,4) daha yüksek orana sahiptir. Sadece Rusça/Kazakçanın kullanımında köy ve şehir arasında belirgin bir fark yoktur.

Katılımcıların şaşırınca gerçekleştirdikleri dil seçiminin mutlu oldukları zamandakine benzer olduğu görülmektedir. Sadece Türkçenin kullanımı 50 yaş ve üstündeki katılımcılarda %48,7 ile en yüksek orana sahipken 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar arasında bu oran %32,6’dır. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımında ise 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların %41,3 oranına sahip olduğu görülmektedir. Bunu %39,5 ile 10-29 yaş grubu izlemektedir. Cinsiyete göre ise şaşırdığında sadece Türkçeyi kullandığını belirten kadınlar %37,1, erkekler ise %33,1 oranındadır. Ancak erkekler arasında genellikle Türkçe kullandığını belirtenler %16,2 ile kadınlardan (%10,4) yüksektir. Kadınlar ise Türkçe ve Rusça/Kazakçanın kullanımında %40,3 oranıyla erkeklere ait oranı (%36,9) geçmektedir. Şaşırdığında sadece Türkçe kullananlara ilişkin oranlarda ise köy ve şehir arasında büyük bir fark olduğu söylenebilir. Köydekiler %43,2, şehirdekiler ise %27,4 oranındadır. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımı %42,2 ile köyde yaşayan katılımcılara ait orandan (%35,3) yüksektir.

Korktuğunda sadece Türkçe kullandığı belirten katılımcılar yaş gruplarına göre en yüksek orana 50 yaş ve üstündekilerde sahiptir (%53,8). 30-49 yaş grubunda bu oran %46,0, 10-29 yaş grubunda ise %39,0’dır. Bununla birlikte 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar diğer iki gruptan daha yüksek oranda Rusça/Kazakça seçimi yapmaktadır. Cinsiyete göre oranlara

bakıldığında erkekler arasında %43,8 ile kadınlardan (%41,7) daha yüksek oranda sadece Türkçenin tercih edildiği görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımında ise kadınların oranı (%38,2) daha yüksektir. Köyde yaşayan katılımcıların ise korktukları zaman %53,2 oranında sadece Türkçeyi seçtikleri görülmektedir. Bu oran şehirde yaşayanlar arasında %31,9'dur. Türkçe ve Rusça/Kazakça seçimi ise şehirdekilerde %41,5 oranı ile köyde yaşayan katılımcılara ait orandan (%23,7) yüksektir.

Katılımcıların rüyalarını ağırlıkla hangi dilde gördükleriyle ilgili dağılma bakıldığında ileri yaştakilerin daha yüksek oranda "sadece Türkçe"yi seçtiği görülmektedir. 50 yaş ve üzerinde %51,3 olan sadece Türkçe rüya görenler, 10-29 yaş aralığında %34,9 oranındadır. 10-29 yaş aralığında en çok tercih edilen seçenek %36,0 oranı ile Türkçe ve Rusça/Kazakçadır. Cinsiyete göre ise erkeklerin %40,0 oranı ile kadınlardan (%38,9) daha yüksek oranda sadece Türkçe rüya gördükleri söylenebilir. Bununla birlikte Kadınlar da "genellikle Türkçe" seçeneğinde %12,5 oranı ile erkeklere ait oranı (%9,2) geçmektedir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında %48,2 oranında sadece Türkçe rüya gördüğünü belirtenler varken şehirdekiler için bu oran %30,4'tür. Şehirde yaşayan katılımcılar Türkçe ve Rusça/Kazakçada ise %39,3 oranı ile köyde yaşayanlara ait oranı (%29,5) geçmektedir.

Düşünürken seçilen dile ait oranlarda sadece Türkçeyi tercih eden katılımcıların oranı 50 yaş ve üzerinde %51,1'dir. 10-29 yaş aralığında ise bu oran %33,1'e kadar düşmektedir. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakça kullananlarda ise 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar %38,4 ile en yüksek orana sahiptir. Cinsiyet değişkenine göre dağılıma bakıldığında kadınların sadece Türkçeyi seçenlerde (%38,2) erkeklerden (%37,7) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Erkekler ise "Türkçe ve Rusça/Kazakça" ve "sadece Rusça/Kazakça" seçeneklerinde kadınlardan daha yüksek orana sahiptir. Yerleşim yerine göre ise köyde yaşayan katılımcılar arasında düşünürken sadece Türkçe kullandıklarını belirtenlerin oranının %44,6 ile şehirde yaşayan katılımcılara ait %31,1 oranını geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte Türkçe ve Rusça/Kazakça kullanımında erkekler %42,2 ile kadınlardan (%33,1) daha yüksek orana sahiptir.

Katılımcılar arasında sayı sayarken sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranının yaş gruplarına göre pek farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak özellikle 10-29 yaş aralığındaki katılımcılara ait oranın (%29,7) diğer iki yaş grubundan daha yüksek olduğunu belirtmek gerekir. 50 yaş ve üstündeki katılımcılar ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların ise Türkçe ve Rusça/Kazakçanın tercih etmede yüksek oranlara sahip olduğu söylenebilir. Cinsiyetin oranlardaki dağılımına bakıldığında erkeklerin %29,2, kadınların ise %28,5 oranında sadece Türkçeyi seçtikleri görülmektedir. Ancak kadınlar sayı sayarken hem Türkçe hem de Rusça/Kazakçanın birlikte kullanımında %45,8 oranı ile erkekleri (%41,5) geçmektedir. Yerleşim yeri değişkenine göre katılımcıların sayı sayarken sadece Türkçeyi tercih edenlere ait oran köyde yaşayanlar arasında %31,7'dir. Şehirde yaşayanlarda ise bu oran %25,9'dur. Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakçayı kullananlarda köyde yaşayanlar %44,6, şehirde yaşayanlar ise %43,0 oranına sahiptir. Sadece Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin şehirde yaşayanlar arasında %13,3 oranı ile köyde yaşayanlara ait orandan (%6,5) yüksektir.

Katılımcıların not alırken hangi dili seçtiğine ilişkin oranlar incelendiğinde yaşa bağlı olarak Türkçenin kullanımının azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni ileri yaştaki katılımcıların çok azının Türkçe eğitimi alması ve Türkçe okuma yazmada gençlerin daha yüksek yeterliğe sahip olmasıdır. Not alırken 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar %23,1 oranında sadece Türkçeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu oran 10-29 yaş aralığındaki katılımcılarda %26,7'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerin 50 yaş ve üstünde %48,7 ile en yüksek orana ulaştığı, 30-49 yaş grubunda bu oranın %39,7, 10-29 yaş grubunda ise %36,6 olduğu görülmektedir. Sadece Rusça/Kazakça kullananlarda ise 30-49 yaş aralığındakilerin diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir. Kadın ve erkekler arasında ise not alırken sadece Türkçeyi tercih eden katılımcıların oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak kadınlar Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih etmekte %41,7 ile erkekleri (%36,2) geçmektedir. Yerleşim yeri değişkenine göre ise köydeki katılımcılar arasında not alırken sadece Türkçeyi seçenlerin oranının %28,1 olduğu görülmektedir. Bu oran şehirde yaşayanlarda %21,5'tir. Şehirde yaşayan katılımcıların ise Türkçe ve Rusça/Kazakça

seçiminde %40,7 ile köyde yaşayan katılımcılardan (%37,4) daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların işleve göre gerçekleştirdikleri dil seçimlerine ait veriler aynı zamanda dil sürdürüm indeksine göre de incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda dil sürdürüm indeksine göre Türkçenin sürdürüm gücüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 46.

İşleve Göre Dil Seçimlerinde Türkçeye Ait Dil Sürdürüm İndeksi Puanları

İşlev	İndeks Puanı
Dua ederken	1,73
Yemin ederken	1,68
Korkunca	1,44
Mutluyken	1,43
Rüya görürken	1,35
Şaşırınca	1.35
Sinirliyken	1,29
Düşünürken	1,28
Sayı sayarken	1,16
Not alırken	0,98

İşleve göre dil seçimlerine ilişkin dil sürdürümü indeks puanları incelendiğinde katılımcıların dua etmek (1,73) ve yemin etmek (1,66) için yüksek düzeyde (1,66≥x≥2,00) sürdürüme sahip oldukları söylenebilir. Bununla birlikte korkmak (1,44), mutlu olmak (1,43), rüya görmek (1,35), şaşırmak (1,35), sinirlenmek (1,29) ve düşünmek (1,28) eylemleri orta düzeyde (1,28≥x≥1,65) sürdürüm gücüne sahiptir. Sayı saymak (1,16) ve not almak (0,98) için ise hesaplanan indeks puanının düşük düzeyde (0,00≥x≥1,27) sürdürüm gücüne karşılık geldiği görülmektedir.

4.2.4. Katılımcıların Bildikleri Sözlü Dil Ürünlerine İlişkin Bulgular

Sözlü dil ürünleri özellikle ana dillerinde eğitim alma imkânı kısıtlı olan, topluluklarda kültürün yaşatılması ve dilin aktarılmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Araştırma kapsamında da katılımcılara hangi dilde atasözü, masal, bilmece, ninni ve şarkı bildikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda katılımcıların bildikleri sözlü ürünlerin diline ilişkin dağılıma ait oranlara yer verilmiştir.

Tablo 47.

Sözlü Dil Ürünlerinin Diline İlişkin Dağılım

Dil Seçimi	T		T=RK		RK		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Atasözü	87	31,8	130	47,4	67	20,8	-	-
Masal	71	25,9	128	46,7	75	27,4	-	-
Bilmece	46	16,8	132	48,2	96	35,0	-	-
Ninni	84	30,7	134	48,9	56	20,4	-	-
Şarkı	82	29,9	160	58,4	32	11,7	-	-

T, Sadece Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Sözlü dil ürünlerine ait oranlara bakıldığında katılımcıların ağrılıkla "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Atasözleri (%31,8) ve ninniler (30,7) en yüksek oranda sadece Türkçe olarak bilinmektedir. Bunu şarkı (%29,9), masal (%25,9) ve bilmece (%16,8) izlemektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakça olarak bilinenlerde şarkı (%58,4) başta gelmektedir. Bilmece ise oranlara göre en yüksek oranda (%35,0) sadece Rusça/Kazakça olarak bilinen sözlü üründür. Bunu %27,4 oranı ile masal izlemektedir.

Tablo 48.

Sözlü Dil Ürünlerinin Dilinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Dil Seçimi	T		T=RK		RK		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Atasözü								
10-29 yaş	52	30,2	77	44,8	43	25,0	-	-
30-49 yaş	23	36,5	29	46,0	11	17,5	-	-
50 yaş ve üstü	12	30,8	24	61,5	3	7,7	-	-
Kadın	46	31,9	65	45,1	33	22,9	-	-
Erkek	41	31,5	65	50,0	24	18,5	-	-
Köy	38	27,3	64	46,0	37	26,6	-	-
Şehir	33	24,4	64	47,4	38	28,1	-	-
Masal								
10-29 yaş	42	24,4	71	41,3	59	34,3	-	-
30-49 yaş	17	27,0	34	54,0	12	19,0	-	-
50 yaş ve üstü	12	30,8	23	59,0	4	10,3	-	-
Kadın	37	25,7	70	48,6	37	25,7	-	-
Erkek	34	26,2	58	44,6	38	29,2	-	-
Köy	38	27,3	64	46,0	37	26,6	-	-
Şehir	33	24,4	64	47,4	38	28,1	-	-
Bilmece								
10-29 yaş	29	16,9	73	42,4	70	40,7	-	-
30-49 yaş	11	17,5	33	52,4	19	30,2	-	-
50 yaş ve üstü	6	15,4	26	66,7	7	17,9	-	-
Kadın	49	34,0	67	46,5	28	19,4	-	-
Erkek	35	26,9	67	51,5	28	21,5	-	-
Köy	25	18,0	65	46,8	49	35,3	-	-
Şehir	21	15,6	67	49,6	47	34,8	-	-
Ninni								
10-29 yaş	46	26,7	88	51,2	38	22,1	-	-
30-49 yaş	24	38,1	26	41,3	13	20,6	-	-
50 yaş ve üstü	14	35,9	20	51,3	5	12,8	-	-

Kadın	49	34,0	67	46,5	28	19,4	-	-
Erkek	35	26,9	67	51,5	28	21,5	-	-
Köy	47	33,8	67	48,2	25	18,0	-	-
Şehir	37	27,4	67	49,6	31	23,0	-	-
Şarkı								
10-29 yaş	49	28,5	102	59,3	21	12,2	-	-
30-49 yaş	21	33,3	36	57,1	6	9,5	-	-
50 yaş ve üstü	12	30,8	22	56,4	5	12,8	-	-
Kadın	45	31,3	82	56,9	17	11,8	-	-
Erkek	37	28,5	78	60,0	15	11,5	-	-
Köy	46	33,1	85	61,2	8	5,8	-	-
Şehir	36	26,7	75	55,6	24	17,8	-	-

T, Sadece Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Atasözleri için ağırlıkla Türkçe ve Rusça/Kazakçanın işaretlendiği görülmektedir. Atasözlerine ait oranlara bakıldığında yaş gruplarına göre en yüksek oranın %36,5 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılara ait olduğu görülmektedir. 50 yaş ve üzerindeki yaşa sahip katılımcılar arasında atasözleri için Türkçe ve Rusça/Kazakça oranı %61,5'tir. Diğer yaş grupları ise yakın orana sahiptir. Cinsiyete göre ise sadece Türkçe atasözüne ilişkin oranların kadın ve erkekte %31 olduğu görülmektedir. Ancak erkekler Türkçe ve Rusça/Kazakça için %50,0 oranı ile kadınlardan; kadınlar ise sadece Rusça/Kazakça için %22,9 oranı ile erkeklerden daha fazla orana sahiptir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında sadece Türkçe atasözü bildiğini belirtenlerin ise oranı %27,3'tür. Bu oran şehirde yaşayanlarda %24,4'tür. Şehirde yaşayanlar ise atasözlerini Türkçe ve Rusça/Kazakça veya sadece Rusça/Kazakça bilenlerde köydekilerden daha yüksek orana sahiptir.

50 yaş ve üstündekilerin sadece Türkçe masal bildiğini belirtenlerde %30,8 oranına sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar %59,0 oranı ile Türkçe ve Rusça/Kazakçada da en yüksek orana sahiptir. Ancak sadece Rusça/Kazakça masal bilenlere ait en yüksek oranın ise %34,3 ile 10-29 yaş aralığındaki katılımcılara ait olduğu görülmektedir. Erkekler sadece Türkçe masal bilenlerde %26,2 oranına, kadınlar ise %25,7 oranına sahiptir. Hem Türkçe hem de Rusça/Kazakça masal bilenlerde kadınların %48,6 oranı ile erkekleri (%44,6) geçtiği görülmektedir. Yerleşim yerine göre dağılıma bakıldığında ise köyde yaşayanlara ait sadece Türkçe masal bilenlerin oranı %27,3 ile şehirde yaşayanlardan (%24,4) yüksektir.

Bilmeceye ait oranlarda 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların %17,5'inin sadece Türkçe bilmece bildiği anlaşılmaktadır. Bu oran diğer yaş gruplarındakinden yüksektir. Türkçe ve Rusça/Kazakça bilenlerde ise 50 yaş ve üzeri %66,7 oranına sahiptir. Sadece Rusça/Kazakça bilenlerde ise 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Kadıların sadece Türkçe bilmece bilenlere ait oranı %34,0 ile erkeklere ait %26,9 oranını geçtiği anlaşılmaktadır. Erkekler arasında ise Türkçe ve Rusça/Kazakça bilmece bilenlere ait oranın %51,5 ile kadınlardan daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yerleşim yerine göre oranlar değerlendirilecek olursa köyde yaşayanların sadece Türkçe bilmece bilmelerine ait oran %18,0'dır. Şehirde yaşayanlar için ise %49,6 oranı ile Türkçe ve Rusça/Kazakça bilmece bildikleri görülmektedir.

Katılımcıların ninniler ile ilgili oranlara bakıldığında 30-49 yaş grubunun %38,1 ile "sadece Türkçe" için en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. 50 yaş ve üstünde bu oran %35,9, 10-29 yaş aralığında ise %26,7'dir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar ile 50 yaş ve üzerindekiler %51 oranda Türkçe ve Rusça/Kazakça ninni bildiklerini belirtmişlerdir. Kadınlar arasında sadece Türkçe ninni bilenler %34,0 oranındadır. Bu oran erkeklerde %26,9'dur. Türkçe ve Rusça/Kazakça için ise erkeklerin oranı %51,5 ile kadınlardan yüksektir. Yerleşim yerine bakıldığında köyde yaşayanların (%33,8) şehirdekilere (%27,4) göre daha yüksek oranda sadece Türkçe ninni bildikleri görülmektedir. Bununla birlikte Şehirde yaşayanlar arasında sadece Rusça/Kazakça ninni bilenlerin de oranı %23,0 ile köyde yaşayanların oranından (%18,0) yüksektir.

Katılımcıların bildikleri şarkıların diline bakıldığında sadece Türkçe şarkı bilenlere ait en yüksek oranın 30-49 yaş grubunda (%33,3) olduğu görülmektedir. 50 yaş ve üstünde bu oran %30,8, 10-29 yaş aralığında ise %28,5'tir. 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar %59,3 oranı ile hem Türkçe hem de Rusça/Kazakça için en yüksek orana sahiptir. Cinsiyete göre bakıldığında kadınlar arasında sadece Türkçe bilenlerin oranı %31,3'tür. Erkeklerde ise bu oran %28,5'tir. Bununla birlikte erkekler arasında Türkçe ve Rusça/Kazakça şarkı bildiğini belirtenlerin oranı %60,0 iken kadınlarda %56,9'dur. Sadece Rusça/Kazakça için kadınlar ve erkekler aynı orana sahiptir. Yerleşim yeri değişkenine göre ise köyde yaşayanların

sadece Türkçe şarkı bilenlerde %33,1, şehirde yaşayanlar için ise %26,7 olduğu görülmektedir.

4.2.5. Katılımcıların Medya Kullanımına Ait Dil Seçimlerine İlişkin Bulgular

Medya kullanımında gerçekleştirilen dil seçimlerine ilişkin dağılıma bakıldığında katılımcıların ağırlıkla "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

Tablo 49.
Medya Kullanımına Ait Dil Seçimine İlişkin Dağılım

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kitap	20	7,3	37	13,5	127	46,4	39	14,2	51	18,6
Gazete	44	16,1	17	6,2	115	42,0	48	17,5	50	18,2
Televizyon	56	20,4	26	9,5	143	52,2	21	7,7	28	10,2
Müzik	61	22,3	29	10,6	153	55,8	16	5,8	15	5,5
İnternet	19	6,9	35	12,8	143	52,2	38	13,9	39	14,2

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Katılımcılar kitap okurken %46,4 oranında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih etmektedir. %18,2 oranında ise sadece Rusça/Kazakça kitapların okunduğu görülmektedir. Sadece Türkçe kitapları tercih edenlerin oranı %7,3'tür. Benzer şekilde katılımcılar, basılı veya elektronik ortamda yayınlanan gazeteleri %42,0 oranında Türkçe ve Rusça/Kazakça olarak takip etmektedir. "Sadece Rusça/Kazakça" seçeneğini işaretleyenler %18,2 iken "sadece Türkçe" seçeneğini işaretleyenler %16,1 oranına sahiptir. İzlenen televizyon programlarının %52,2 oranında hem Türkçe hem de Rusça/Kazakça olduğu görülmektedir. Sadece Türkçe televizyon programları izleyenlerin oranı %20,4'tür. Sadece Rusça/Kazakça televizyon programlarını takip edenlerin oranı ise %10,2'dir. Müzik en yüksek oranda (%55,8) Türkçe ve Rusça/Kazakçanın tercih edildiği medya olmak ile birlikte "sadece Türkçe" ve "genellikle Türkçe" seçeneklerinin oranlarının Rusça/Kazakçaya ilişkin oranlardan yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Sadece Türkçe müzik dinlediğini belirtenlerin oranı %22,3 iken sadece Rusça/Kazakça dinlediğini belirtenlerin %5,5 olduğu görülmektedir. Katılımcıların internet ve yaygın haberleşme uygulamalarını (Facebook, Vkontakte, Odnoklassniki ve Whatsapp) kullanırken %52,2 oranında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçtikleri görülmektedir. Bunu

%14,2 oranı ile sadece Rusça/Kazakça izlemektedir. Sadece Türkçeyi seçtiğini belirtenlerin oranı ise %6,9'dur.

Medya kullanımlarında gerçekleştirilen dil seçimlerine ait oranlar göstermektedir ki kitap, gazete ve internet için her iki/üç dil de tercih edilmekle birlikte Rusça/Kazakçanın Türkçeye göre daha fazla rağbet gördüğü söylenebilir. Ancak televizyon ve müzik söz konusu olduğunda Türkçenin ağırlığı artmaktadır. Bunda Türkçe okuma ve yazmada görülen düşük yeterlik ile Türkçe basılı materyale ulaşım zorluğunun da etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 50.

Katılımcıların Medya Kullanımına Ait Dil Seçimlerinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Dil Seçimi	T		T>RK		T=RK		T<RK		RK	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kitap										
10-29 yaş	17	9,9	22	12,8	78	45,3	25	14,5	30	17,4
30-49 yaş	3	4,8	10	15,9	28	44,4	14	12,7	63	22,2
50 yaş ve üstü	-	-	5	12,8	21	53,8	6	15,4	7	17,9
Kadın	12	8,3	21	14,6	25	44,4	22	17,4	22	15,3
Erkek	8	6,2	16	12,3	63	48,5	14	10,8	29	22,3
Köy	7	5,0	23	16,5	63	45,3	20	14,4	26	18,7
Şehir	13	9,6	14	10,4	64	47,4	19	14,1	25	18,5
Gazete										
10-29 yaş	28	16,3	15	8,7	68	39,5	31	18,0	30	17,4
30-49 yaş	11	17,5	1	1,6	26	41,3	11	17,5	14	22,2
50 yaş ve üstü	5	12,8	1	2,6	21	53,8	6	15,4	6	15,4
Kadın	24	16,7	7	4,9	61	42,4	30	20,8	22	15,3
Erkek	20	15,4	10	7,7	54	41,4	18	13,8	28	21,5
Köy	23	16,5	7	5,0	60	43,2	24	17,3	25	18,0
Şehir	21	15,6	10	7,4	55	40,7	24	17,8	25	18,5
Televizyon										
10-29 yaş	42	24,4	16	9,3	83	48,3	12	7,0	19	11,0
30-49 yaş	9	14,3	5	7,9	38	60,3	4	6,3	7	11,1
50 yaş ve üstü	5	12,8	5	12,8	22	56,4	5	12,8	2	5,1
Kadın	33	17,7	15	11,5	67	51,5	10	7,7	15	11,5
Erkek	33	22,9	11	7,6	76	52,8	11	7,6	13	9,0
Köy	32	23,0	12	8,6	71	51,1	10	7,2	14	10,1
Şehir	24	17,8	14	10,4	72	53,3	11	8,1	14	10,4
Müzik										
10-29 yaş	38	22,1	20	11,6	96	55,8	10	5,8	8	4,7
30-49 yaş	12	19,0	5	7,9	38	60,3	2	3,2	6	9,5
50 yaş ve üstü	11	28,2	4	10,3	19	48,7	4	10,3	1	2,6
Kadın	29	20,1	18	12,5	81	56,3	10	6,9	6	4,2
Erkek	32	24,6	11	8,5	72	55,4	6	4,6	9	6,9
Köy	33	23,7	17	12,2	76	54,7	8	5,8	5	3,6
Şehir	28	20,7	12	8,9	77	57,0	8	5,9	10	7,4
İnternet										
10-29 yaş	16	9,3	24	14,0	84	48,8	27	15,7	21	12,2
30-49 yaş	2	3,2	6	9,5	38	60,3	5	7,9	12	19,0
50 yaş ve üstü	1	2,6	5	12,8	21	53,8	6	15,4	6	15,4
Kadın	8	5,6	19	13,2	76	52,8	21	14,6	20	13,9

Erkek	11	8,5	16	12,3	67	51,5	17	13,1	19	14,6
Köy	7	5,0	21	15,1	73	52,5	20	14,4	18	12,9
Şehir	12	8,9	14	10,4	70	51,9	18	13,3	21	15,6

T, Sadece Türkçe; T>RK, Genellikle Türkçe; T=RK, Türkçe ve Rusça/Kazakça; T<RK, Genellikle Rusça/Kazakça; RK, Sadece Rusça/Kazakça

Kitaba ait dil seçimine ilişkin oranlara bakıldığında sadece Türkçeyi seçenlere ait oranın yaş ile birlikte azaldığı görülmektedir. 10-29 yaş aralığında ise sadece Türkçe kitap okuyanlar %9,9 oranındadır. 50 yaş ve üzerinde sadece Türkçeyi seçenler katılımcı yoktur. Ancak 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar %53,8 oranında Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih etmektedir. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadınlar arasında sadece Türkçe kitap okuduğunu belirtenlerin oranı %8,3 ile erkeklere ait %6,2 oranından yüksektir. Ancak erkekler de Türkçe ve Rusça/Kazakça için %48,5 oranı ile kadınları geçmektedir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında %5,0 oranında sadece Türkçe seçilmektedir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında ise sadece Türkçeyi tercih edenler %9,6'dır. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın seçiminde şehirde yaşayan katılımcılara ait oran (%47,3) köyde yaşayanlara ait orandan (%45,3) daha yüksektir.

Gazeteye ilişkin dil seçimine bakıldığında sadece Türkçe gazete okuduğunu belirtenlerin oranı %17,5 ile 30-49 yaş aralığındadır. 50 ya ve üstündeki katılımcılar ise Türkçe ve Rusça/Kazakça seçiminde %53,8 oranına sahiptir. Cinsiyet değişkenine göre oranlar değerlendirilecek olursa kadınların %16,7 oranı ile sadece Türkçe gazeteyi seçtiği görülmektedir. Kadınlar aynı zamanda %42,4 oranı ile Türkçe ve Rusça/Kazakçayı gazete okuduğunu belirtenlerde erkeklere ait %41,4 oranını geçmektedir. Bununla birlikte erkekler %21,5 oranı ile sadece Rusça/Kazakça gazeteleri tercih etmektedir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında sadece Türkçe gazeteleri tercih edenlerin oranının %16,5 olduğu görülmektedir. Bu oran şehirde yaşayan katılımcılar için %15,6'dır. Köyde yaşayan katılımcılar "Türkçe ve Rusça/Kazakça" seçeneğinde de %43,2 oranı ile de şehirde yaşayanlara ait %40,7 oranını geçmektedir.

Televizyon programları için gerçekleştirilen dil seçimlerine ilişkin oranlara bakıldığında sadece Türkçeyi seçenlerin 10-29 yaş aralığında %24,4 ile diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu görülmektedir. 50 yaş ve üzerinde sadece Türkçeyi seçenlerin oranı %12,8

ile en düşüktür. Ancak bu yaş grubundaki katılımcılar %12,8 oranı ile genellikle Türkçe televizyon programı izleyenlerde en yüksek orana sahiptir. Türkçe ve Rusça/Kazakçayı tercih edenlerde 30-49 yaş aralığındakiler %60,3 oranına sahiptir. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde erkekler arasında sadece Türkçe televizyon programları izleyenlerin oranı %22,9 ile kadınlara ait %17,7 oranından yüksektir. Ancak kadınların aynı zamanda %11,5 oranında genellikle Türkçe programlar izledikleri görülmektedir. Türkçe ve Rusça/Kazakça için erkekler %52,8 oranı ile kadınları (%51,5) geçmektedir. Köyde yaşayan katılımcılar arasında %23,0 oranında sadece Türkçe programlar izlenmektedir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında ise sadece Türkçeyi tercih edenler %17,8'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın seçiminde şehirde yaşayan katılımcılara ait oran (%53,3) köyde yaşayanlara ait orandan (%51,3) daha yüksektir. Rusça/Kazakça televizyon programları izleyenlerin oranı birbirine yakındır.

Katılımcıların dinledikleri müziklerin diline ilişkin oranlarda sadece Türkçe müzik dinlediğini belirtenlerin oranı 50 yaş ve üstündekilerde %28,2 iken 10-29 yaş aralığında %22,1'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakça müzik dinlediğini belirtenlere ilişkin en yüksek oran ise %60,3 ile 30-49 yaş aralığındaki katılımcılardadır. Cinsiyet değişkenine göre oranlar değerlendirilecek olursa erkeklerin %24,6 oranı ile sadece Türkçe müzik dinlediği görülmektedir. Kadınlarda bu oran %20,1'dir. Türkçe ve Rusça/Kazakça müzik dinleyenlerde ise kadınların %56,3 oranına, erkeklerin ise %55,4 oranına sahip olduğu görülmektedir. Sadece Türkçe müzik dinleyenlere ait oranın yerleşim yerine göre köyde yaşayan katılımcılarda %23,7 ile şehirde yaşayanlardan (%20,7) daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde yaşayan katılımcılar Türkçe ve Rusça/Kazakça müzik dinleyenlerde %57,0 oranı ile köyde yaşayanlara ait %54,7 oranını geçmektedir. Rusça/Kazakça müzik dinleyenlerde de şehirde yaşayanlar köyde yaşayanlardan daha yüksek oranlara sahiptir.

İnternette ve özellikle sosyal medyada yapılan dil seçimlerinde 10-29 yaş grubunun %9,3 oranında sadece Türkçeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu oran 30-49 yaş grubunda %3,2 ve 50 yaş ve üstünde %2,6'dır. Türkçe ve Rusça/Kazakçanın seçiminde ise 30-49 yaş aralığının

%60,3 oranına sahip olduğu, 50 yaş ve üstünde ise bu oranın %53,8'de kaldığı görülmektedir. İnternet için genellikle Rusça/Kazakçayı seçtiğini belirtenlerde ise 10-29 yaş grubunun %15,7 oranı ile diğer grupları geçtiği görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre bakıldığında erkeklerin %8,5 oranı ile kadınlardan (%5,6) daha yüksek oranda internette sadece Türkçeyi tercih ettiği söylenebilir. Kadınlar ise Türkçe ve Rusça/Kazakçayı seçenlerde %52,8 ile erkekleri (%51,5) geçmiştir. Şehirde yaşayanların da sadece Türkçe seçiminde %8,9 oranı ile köydekileri (%5,0) geçtiği görülmektedir. Ancak köyde yaşayan katılımcılar %15,1 oranında "genellikle Türkçe" seçeneğini işaretlemiştir. "Sadece Rusça/Kazakça" seçeneğinde şehirde yaşayanların oranı %15,6 iken köyde yaşayanlara ait oran %12,9'dur.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde katılımcıların Türkçeye yönelik dil bağlılıklarının düzeyinin ne olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda katılımcıların ölçekteki maddelere verdikleri cevaplar ve aldıkları toplam puanlar ile dil bağlılığına ilişkin durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.3.1. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarına ilişkin düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Türkçe dil bağlılığının ölçülmesinde kullanılan ölçeğinden alınacak toplam puanlar en düşük 24, en yüksek 120'dir. Bu aralık, 24-56 puanları arası "düşük", 57-87 puanları arası "orta", 88-120 puanları arası "yüksek" olmak üzere üç parçaya ayrılmıştır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların ölçek toplam puanlarına göre dil bağlılık düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 51.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Düzeylere Göre Dağılımı

Dil Bağlılığı	N	%
Düşük	12	4,4
Orta	92	33,6
Yüksek	170	62,0
Toplam	274	100,0

Tabloya bakıldığında katılımcıların %62,0'ının yüksek düzeyde Türkçe dil bağlılığına sahip olduğu görülmektedir. Bağlılık düzeyleri orta olanların oranı %33,6'dır. Katılımcıların %4,4'ünün ise düşük düzeyde dil bağlılığına sahip olduğu söylenebilir. Bu durum katılımcıların büyük bir bölümünün Türkçeye olan bağlılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların dil bağlılığı puanları ile ilişkili olarak ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait oranlar ise şu şekildedir:

Tablo 52.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Maddelerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Oranlar

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Türkçe konuşmak hoşuma gider.	36	13,1	9	3,3	23	8,4	78	28,5	128	46,7
Ana dilim Türkçe olduğu için kendimle gurur duyarım.	14	5,1	12	4,4	37	13,5	64	23,4	147	53,6
Seçme şansım olsa, ana dili olarak yine Türkçeyi seçerim.	12	4,4	17	6,2	44	16,1	73	26,6	128	46,7
Çocuğumun Türkçe konuşması beni mutlu eder.	33	12,0	6	2,2	26	9,5	75	27,4	134	48,9
Çocuğumun Türkçe öğrenmesi için çaba sarf ederim.	32	11,7	7	2,6	23	8,4	66	24,1	146	53,3
Çocuğumun Türkçeden başka bir dili ana dili olarak konuşması önemsizdir.	59	21,5	25	9,1	40	14,6	78	28,5	72	26,3
Türklerin Türkçeye bağlı olduğunu düşünürüm.	31	11,3	18	6,6	32	11,7	91	33,2	102	37,2
Türkçe, kültürümü korumamda bana yardımcı olur.	16	5,8	16	5,8	18	6,6	88	32,1	136	49,6
Bence Türkçe bilmeyen bir kişi gerçek bir Türk sayılmaz.	26	9,5	57	20,8	59	21,5	71	25,9	61	22,3
Türkçe benim için diğer dillerden üstündür.	20	7,3	29	10,6	78	28,5	66	24,1	81	29,6
Türk olup da Türkçe bilmeyen kişiler için üzülürüm.	18	6,6	24	8,8	68	24,8	83	30,3	81	29,6
Türkçe bilmek beni iyi bir Müslüman yapar.	46	16,8	55	20,1	56	20,4	64	23,4	53	19,3
Türkçenin Türkleri birleştirdiğini düşünürüm.	18	6,6	20	7,3	36	13,1	91	33,2	109	39,8
Eşimin Türkçe bilmesi benim için önemlidir.	16	5,8	25	9,1	53	19,3	84	30,7	96	35,0
Arkadaşlarımın Türkçe bilmesini isterim.	12	4,4	17	6,2	63	23,0	105	38,3	77	28,1

Türkçe konuşan bir insana daha çok güvenirim.	68	24,8	70	25,5	71	25,9	36	13,1	29	10,6
Türkler, Türkçe bilenlerle evlenmelidir.	53	19,3	61	22,3	62	22,6	52	19,0	46	16,8
Bence Türkler, Türkçeyi korumak için her zaman birlikte yaşamalıdır.	10	3,6	24	8,8	47	17,2	86	31,4	107	39,1
Türkçe konuştuğum zaman kendimi Türk gibi hissederim.	9	3,3	13	4,7	42	15,3	98	35,8	112	40,9
Hislerimi ifade etmede Türkçenin yeterli olduğuna inanırım.	9	3,3	21	7,7	48	17,5	108	39,4	88	32,1
Türkçe konuşurken kendimi rahat hissederim.	6	2,2	13	4,7	52	19,0	110	40,1	93	33,9
Çocuğumun kendi çocuğu ile Türkçeden başka bir dille konuşmasına üzülürüm.	12	4,4	30	10,9	45	16,4	89	32,5	98	35,8
Türkçenin çocuklara erken yaşlarda öğretilmesi gerektiğini düşünürüm.	8	2,9	12	4,4	22	8,0	101	36,9	131	47,8
Diğer Türkler ile Türkçe konuşmaya dikkat ederim.	7	2,6	8	2,9	36	13,1	101	36,9	122	44,5

“Türkçe konuşmak hoşuma gider.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %13,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %8,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,7’dir.

“Ana dilim Türkçe olduğu için kendimle gurur duyarım.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,1, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %13,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53,6’dır.

“Seçme şansım olsa, ana dili olarak yine Türkçeyi seçerim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,2, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %16,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,6 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %46,7’dir.

“Çocuğumun Türkçe konuşması beni mutlu eder.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %12, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,2, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %9,5’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %27,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %48,9’dur.

“Çocuğumun Türkçe öğrenmesi için çaba sarf ederim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,7, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %8,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %53,3’tür.

“Çocuğumun Türkçeden başka bir dili ana dili olarak konuşması önemsizdir.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,1, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %14,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %26,3’tür.

“Türklerin Türkçeye bağlı olduğunu düşünürüm.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %11,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %11,7’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %37,2’dir.

“Türkçe, kültürümü korumamda bana yardımcı olur.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %6,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %49,6’dır.

“Bence Türkçe bilmeyen bir kişi gerçek bir Türk sayılmaz.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,5, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,8, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %21,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %25,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %22,3’tür.

“Türkçe benim için diğer dillerden üstündür.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,6, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %28,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %29,6’dır.

“Türk olup da Türkçe bilmeyen kişiler için üzülürüm.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,8, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %24,8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %24,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %29,6’dır.

“Türkçe bilmek beni iyi bir Müslüman yapar.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %16,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %20,1, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %20,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %23,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19,3’tür.

“Türkçenin Türkleri birleştirdiğini düşünürüm.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,3, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %13,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,2 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,8’dir.

“Eşimin Türkçe bilmesi benim için önemlidir.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %9,1, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %19,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %30,7 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35’tir.

“Arkadaşlarımın Türkçe bilmesini isterim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %6,2, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %23’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %38,3 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %28,1’dir.

“Türkçe konuşan bir insana daha çok güvenirim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %24,8, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %25,5, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %25,9’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %13,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %10,6’dır.

“Türkler, Türkçe bilenlerle evlenmelidir.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %19,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %22,3, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %22,6’dır. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %19 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %16,8’dir.

“Bence Türkler, Türkçeyi korumak için her zaman birlikte yaşamalıdır.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %8,8, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %17,2’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %31,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,1’dir.

“Türkçe konuştuğum zaman kendimi Türk gibi hissederim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,7, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %15,3’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,8 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,9’dur.

“Hislerimi ifade etmede Türkçenin yeterli olduğuna inanırım.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,3, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %7,7, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %17,5’tir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %39,4 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,1’dir.

“Türkçe konuşurken kendimi rahat hissederim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,2, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,7, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %19’dur. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %40,1 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %33,9’dur.

“Çocuğumun kendi çocuğu ile Türkçeden başka bir dille konuşmasına üzülürüm.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %10,9, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %16,4’tür. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %32,5 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %35,8’dir.

“Türkçenin çocuklara erken yaşlarda öğretilmesi gerektiğini düşünürüm.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,9, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %4,4, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %8’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %47,8’dir.

“Diğer Türkler ile Türkçe konuşmaya dikkat ederim.” maddesine kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,6, katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %2,9, kararsız olduğunu belirtenlerin oranı ise %13,1’dir. Katılıyorum cevabı verenlerin oranı %36,9 iken kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı %44,5’tir.

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre oranlar incelendiğinde en yüksek oranda kesinlikle katıldıkları maddenin “Ana dilim Türkçe olduğu için kendimle gurur duyarım.” olduğu görülmektedir. Bu maddeyi sırasıyla “Çocuğumun Türkçe öğrenmesi için çaba sarf ederim.” ve “Türkçe, kültürümü korumamda bana yardımcı olur.” maddeleri izlemektedir. Katılımcıların “Türkçe konuşan bir insana daha çok güvenirim.” maddesine en yüksek oranda kesinlikle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeyi sırasıyla “Çocuğumun Türkçeden başka bir dili ana dili olarak konuşması önemsizdir.” ve “Türkler, Türkçe bilenlerle evlenmelidir.” maddeleri izlemektedir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde katılımcıların Türkçe dil bağlılığı puanlarının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, yerleşim yeri ve Türkçe dersi alma durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği sorusuna cevap aranmıştır.

4.4.1. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler t testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 53.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	ss	Sd	t	p
Türkçe Dil Bağlılığı	Kadın	144	91,7	17,9	272	-1,383	0,168
	Erkek	130	88,5	20,5			
Sürdürüm	Kadın	144	35,5	9,0	272	-0,908	0,365
	Erkek	130	34,4	9,8			
Kimlik	Kadın	144	35,8	8,2	272	-1,522	0,129
	Erkek	130	34,3	8,8			
Kullanım	Kadın	144	20,4	3,7	272	-1,221	0,223
	Erkek	130	19,8	4,7			

p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre kadınların ortalamaları [$\overline{X}_{(Kadın)}$=91,7] ile erkek katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Erkek)}$=88,5] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=-1,383, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kadınların ölçek toplam puanı ortalaması, erkeklere ait ortalamadan daha yüksektir.

Sürdürüm alt boyutuna göre kadınların ortalamaları [$\overline{X}_{(Kadın)}$=35,5] ile erkek katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Erkek)}$=34,4] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272}$=-0,908, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kadınların sürdürüm alt boyutuna ait ortalaması, erkeklere ait ortalamadan daha yüksektir.

Kimlik alt boyutuna göre kadınların ortalamaları [$\overline{X}_{(Kadın)}$=35,8] ile erkek katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Erkek)}$=34,3] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272}$=-1,522, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kadınların kimlik alt boyutuna ait ortalaması, erkeklere ait ortalamadan daha yüksektir.

Kullanım alt boyutuna göre kadınların ortalamaları [$\overline{X}_{(Kadın)}$=20,4] ile erkek katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Erkek)}$=19,8] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272}$=-1,221, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kadınların kullanım alt boyutuna ait ortalaması, erkeklere ait ortalamadan daha yüksektir.

4.4.2. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler için Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 54.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Dil Bağlılığı	Gruplar Arası	2328,610	2	1164,305	3,206	0,042*	10-29 yaş – 50 yaş ve üzeri
	Gruplar İçi	98425,628	271	363,194			
	Toplam	100754,237	273				
Sürdürüm	Gruplar Arası	169,291	2	84,645	0,967	0,382	-
	Gruplar İçi	23720,344	271	87,529			
	Toplam	23889,635	273				
Kimlik	Gruplar Arası	740,829	2	370,415	5,314	0,005*	10-29 yaş – 50 yaş ve üzeri
	Gruplar İçi	18889,069	271	69,701			
	Toplam	19629,898	273				
Kullanım	Gruplar Arası	177,150	2	88,575	5,112	0,007*	10-29 yaş – 50 yaş ve üzeri
	Gruplar İçi	4695,379	271	17,326			
	Toplam	4872,529	273				

*p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre araştırmaya katılanlardan 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(10-29)}$=88,3], 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(30-49)}$= 91,2] ve 50 yaş ve üstündeki katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(50 \text{ ve üstü})}$=96,7] en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$F_{(2-271)}$= 3,206, p<0,05]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın, 10-29 yaş grubu ile 50 yaş ve üstündeki katılımcıların puanları arasında olduğu görülmüştür.

Sürdürüm alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(10-29)}$=34,9], 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(30-49)}$=34,1 ve 50 yaş ve üstündeki katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(50 \text{ ve üstü})}$=35,0] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{(2-271)}$=0,967, p>0,05].

Kimlik alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(10-29)}$=33,9], 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(30-49)}$=36,5] ve 50 yaş ve üstündeki katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(50\ ve\ üstü)}$=38,2] en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$F_{(2-271)}$=5,314, p<0,05].Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın, 10-29 yaş grubu ile 50 yaş ve üstündeki katılımcıların puanları arasında olduğu görülmüştür.

Kullanım alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(10-29)}$=19,6], 30-49 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(30-49)}$=20,6] ve 50 yaşın üstündeki katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(50\ ve\ üstü)}$=21,8] en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$F_{(2-271)}$=5,112, p<0,05]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın, 10-29 yaş grubu ile 50 yaş ve üstündeki katılımcıların puanları arasında olduğu görülmüştür.

4.4.3. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler t testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 55.
Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre T Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	$\overline{X}$	ss	Sd	t	p
Türkçe Dil Bağlılığı	Evli	119	91,1	19,5	272	0,683	0,495
	Bekâr	155	89,5	19,0			
Sürdürüm	Evli	119	34,3	9,9	272	-1,103	0,271
	Bekâr	155	35,5	8,9			
Kimlik	Evli	119	36,2	8,6	272	1,973	0,049*
	Bekâr	155	34,2	8,3			
Kullanım	Evli	119	20,6	4,1	272	1,615	0,108
	Bekâr	155	19,8	4,3			

*p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre evli katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Evli)}$=91,1] ile bekâr katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Bekâr)}$=89,5] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=0,683, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da evlilerin ölçek toplam puanı ortalaması, bekârlara ait ortalamadan daha yüksektir.

Sürdürüm alt boyutuna göre evli katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Evli)}$=34,3] ile bekâr katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Bekâr)}$=35,5] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=-1,103, p>0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da bekârların sürdürüm alt boyutuna ait ortalamaları, evlilerinkinden daha yüksektir.

Kimlik alt boyutuna göre evli katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Evli)}$=36,2] ile bekâr katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Bekâr)}$=34,2] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=1,973, p<0,05]. Bu durumda evli olmanın kimlik alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Kullanım alt boyutuna göre evli katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Evli)}$=20,6] ile bekâr katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Bekâr)}$=19,8] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=1,615, p<0,05]. Her ne kadar istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da evlilerin kullanım alt boyutuna ait ortalamaları, bekârlarınkinden daha yüksektir.

4.4.4. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Eğitim Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler için Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 56.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Eğitim Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Dil Bağlılığı	Gruplar Arası	296,903	3	98,968	0,266	0,85	-
	Gruplar İçi	100754,237	270	372,064			
	Toplam	100754,237	273				
Sürdürüm	Gruplar Arası	64,886	3	21,629	0,254	0,865	-
	Gruplar İçi	23889,635	270	88,240			
	Toplam	364,767	273				
Kimlik	Gruplar Arası	364,767	3	121,589	1,704	0,166	-
	Gruplar İçi	19629,131	270	71,994			
	Toplam	19629,898	273				
Kullanım	Gruplar Arası	14,064	3	4,688	0,261	0,854	-
	Gruplar İçi	4858,466	270	17,994			
	Toplam	4872,529	273				

*p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre araştırmaya katılanlardan hiçbir eğitim kurumunda eğitim almamış katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Yok)}$=88,6], ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(İlköğretim)}$=91,4], lise düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Lise)}$=90,3] ve üniversite düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(Üniversite)}$=89,2] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

bulunmamaktadır [$F_{(3-270)}$=0,266, p>0,05]. Bu durumda sahip olunan eğitim düzeyinin Türkçe dil bağlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Sürdürüm alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan hiçbir eğitim kurumunda eğitim almamış katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Yok)}$=32,4], ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(İlköğretim)}$=34,9], lise düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Lise)}$=35,2] ve üniversite düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(Üniversite)}$=35,1] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{(3-270)}$=0,245, p>0,05].

Kimlik alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan hiçbir eğitim kurumunda eğitim almamış katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Yok)}$=35,9], ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(İlköğretim)}$=36,5], lise düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Lise)}$=34,5] ve üniversite düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(Üniversite)}$=34,0] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{(3-270)}$=1,704, p>0,05].

Kullanım alt boyutuna göre araştırmaya katılanlardan hiçbir eğitim kurumunda eğitim almamış katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Yok)}$=20,2], ilköğretim düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(İlköğretim)}$=20,0], lise düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Lise)}$=20,6] ve üniversite düzeyinde eğitim görmüş katılımcıların ortalamalarının [$\overline{X}_{(Üniversite)}$=20,0] arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F_{(3-270)}$=0,261, p>0,05].

4.4.5. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler t testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu aşamada herhangi bir işte çalışmadığını ve öğrenci olduğunu belirten katılımcıların verileri birleştirilmiştir.

Tablo 57.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre T Testi Sonuçları

	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	Sd	t	p
Türkçe Dil Bağlılığı	Çalışan	112	91,8	17,3	272	1,184	0,237
	Çalışmayan/Öğrenci	162	89,0	20,4			
Sürdürüm	Çalışan	112	35,7	8,8	272	1,026	0,306
	Çalışmayan/Öğrenci	162	34,5	9,7			
Kimlik	Çalışan	112	35,5	7,9	272	0,727	0,468
	Çalışmayan/Öğrenci	162	34,8	8,9			
Kullanım	Çalışan	112	20,6	3,8	272	1,654	0,099
	Çalışmayan/Öğrenci	162	19,8	4,5			

$p<0,05$

Ölçek toplam puanlarına göre çalışan katılımcıların ortalamaları [$\bar{X}_{(Çalışan)}$=91,8] ile çalışmayan/öğrenci katılımcıların ortalamaları [$\bar{X}_{(Çalışmayan)}$=89,0] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=1,184, $p>0,05$]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da çalışanların ölçek toplam puanı ortalaması, çalışmayan/öğrencilere ait ortalamadan daha yüksektir.

Sürdürüm alt boyutuna göre çalışan katılımcıların ortalamaları [$\bar{X}_{(Çalışan)}$=35,7] ile çalışmayan/öğrenci katılımcıların ortalamaları [$\bar{X}_{(Çalışmayan)}$=34,5] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=1,026, $p>0,05$]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da çalışanların sürdürüm alt boyutuna ait ortalaması, çalışmayan/öğrencilere ait ortalamadan daha yüksektir.

Kimlik alt boyutuna göre çalışan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(\text{Çalışan})}$=35,5] ile çalışmayan/öğrenci katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(\text{Çalışmayan})}$=34,8] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$= 0,727, p>0,05]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da çalışanların kimlik alt boyutuna ait ortalaması, çalışmayan/öğrencilere ait ortalamadan daha yüksektir.

Kullanım alt boyutuna göre çalışan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(\text{Çalışan})}$=20,6] ile çalışmayan/öğrenci katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(\text{Çalışmayan})}$=19,8] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$= 1,654, p>0,05]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da çalışanların kullanım alt boyutuna ait ortalaması, çalışmayan/öğrencilere ait ortalamadan daha yüksektir.

4.4.6. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler t testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 58.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Yerleşim Yeri Değişkenine Göre T Testi Sonuçları

	Yerleşim Yeri	N	$\overline{X}$	ss	Sd	T	p
Türkçe Dil Bağlılığı	Köy	139	92,7	18,4	272	-2,238	0,026*
	Şehir	135	87,6	19,8			
Sürdürüm	Köy	139	35,4	9,7	272	-0,814	0,416
	Şehir	135	34,5	9,0			
Kimlik	Köy	139	36,4	8,2	272	-2,693	0,008*
	Şehir	135	33,7	8,6			
Kullanım	Köy	139	20,9	3,5	272	-2,996	0,003*
	Şehir	135	19,4	4,8			

*p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre köyde yaşayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Köy)}$=92,7] ile çalışmayan/öğrenci katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Şehir)}$=87,6] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=-2,238, p<0,05]. Bu durumda köyde yaşamanın dil bağlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Sürdürüm alt boyutuna göre köyde yaşayan katılımcıların ortalamaları $\overline{X}_{(Köy)}$=35,4] ile şehirde yaşayan ka tılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Şehir)}$=34,5] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=-0,814, p>0,05]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da köyde yaşayanların sürdürüm alt boyutuna ait ortalaması, şehirde yaşayanlara ait ortalamadan daha yüksektir.

Kimlik alt boyutuna göre köyde yaşayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Köy)}$=36,4] ile şehirde yaşayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Şehir)}$=33,7] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=-2,693, p<0,05]. Bu durumda köyde yaşamanın kimlik alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Kullanım alt boyutuna göre köyde yaşayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Köy)}$=20,9] ile şehirde yaşayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Şehir)}$=19,4] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=-2,996, p<0,05]. Bu durumda köyde yaşamanın kullanım alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

4.4.7. Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Puanlarının Türkçe Dersi Alma Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının Türkçe dersi alma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ölçek toplam puanları ve alt boyutları ile bağımsız örneklemler t testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 59.

Katılımcıların Türkçe Dil Bağlılığı Ölçeği Puanlarının Türkçe Dersi Alma Durumuna Göre T Testi Sonuçları

	Türkçe Dersi	N	$\overline{X}$	ss	Sd	T	p
Türkçe Dil Bağlılığı	Aldım	87	94,3	19,9	272	2,450	0,015*
	Almadım	187	88,2	18,6			
Sürdürüm	Aldım	87	37,7	8,4	272	3,396	0,001*
	Almadım	187	33,6	9,5			
Kimlik	Aldım	87	36,1	8,8	272	1,370	0,172
	Almadım	187	34,6	8,2			
Kullanım	Aldım	87	20,4	4,4	272	0,918	0,360
	Almadım	187	19,9	4,1			

*p<0,05

Ölçek toplam puanlarına göre Türkçe dersi alan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Aldım)}$=94,3] ile Türkçe dersi almayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Almadım)}$=88,2] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=2,450, p<0,05]. Bu durumda Türkçe dersi almanın dil bağlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Sürdürüm alt boyutuna göre Türkçe dersi alan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Aldım)}$=37,7] ile Türkçe dersi almayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Almadım)}$=33,6] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(272)}$=3,396, p<0,05]. Bu durumda Türkçe dersi almanın sürdürüm alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir.

Kimlik alt boyutuna göre Türkçe dersi alan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Aldım)}$=36,1] ile Türkçe dersi almayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Almadım)}$=34,6] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=1,370, p>0,05]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da Türkçe dersi alan katılımcıların kimlik alt boyutuna ait ortalaması, Türkçe dersi almayan katılımcılara ait ortalamadan daha yüksektir.

Kullanım alt boyutuna göre Türkçe dersi alan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Aldım)}$=20,4] ile Türkçe dersi almayan katılımcıların ortalamaları [$\overline{X}_{(Almadım)}$=19,9] arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(272)}$=0,918, p>0,05]. İstatiksel olarak anlamlı bir fark

olmasa da Türkçe dersi alan katılımcıların kullanım alt boyutuna ait ortalaması, Türkçe dersi almayan katılımcılara ait ortalamadan daha yüksektir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminde katılımcıların Türkçe-Rusça kod değiştirme durumlarının Temel Dil Çerçeve Modeli'ne ait varsayımları karşılayıp karşılamadığı sorusuna cevap aranmıştır.

4.5.1. Temel Dil Çerçeve Modeline Göre Dil Adalarının Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Temel Dil Çerçeve Modelinde cümle içi kod değiştirmeye ait dil üretim süreçlerine göre farklılaşan üç tür desen tanımlanmaktadır. Bu desenler model içerisinde temel dil adası, ikincil dil adası, temel dil ve ikincil dil adası adlarını almaktadır. Aşağıda Türkçe-Rusça kod değiştirme örnekleri üzerinden dil adalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Temel Dil Adaları

Temel dil adaları tamamen temel dile ait biçim birimler ile oluşturulmuştur. Bu tür adaların temel dilin dilbilgisine uygun olması beklenmektedir.

(1) Kader diye bir şey vardır ama В КОРАНЕ ЕСТЬ ТАКОЙ АЙЕТ

Kader diye bir şey vardır ama Kuran'da böyle ayet var.

В КОРАНЕ/ЕСТЬ/ТАКОЙ/АЙЕТ

=bul.ed.+Kuran(bul.dur.çek.)/var/böyle(er.sıf.)/ayet

(2) Otursun herkes yerine ПОТОМ ПОЗДОРОВАЕМСЯ

Otursun herkes yerine sonra selamlaşırız.

ПОТОМ/ПОЗДОРОВАЕМСЯ= sonra/selamla+3.çoğ.şah.+işteş(bitme.)

(3) Polis demiş ki sizin ne hakkınız var САМОСУД ДЕЛАЕШЬ

Polis demiş ki ne hakkınız var linç ediyorsun.

САМОСУД/ДЕЛАЕШЬ= linç/et+2.tek.şah(bitme.)

(4) Yumuşak dille konuşuyorsun devamlı ЧТО ПРОБЛЕМЫ НЕ СОЗДАВАТЬ

Yumuşak dille konuşuyorsun devamlı ki problemler olmasın.

ЧТО/ПРОБЛЕМЫ/НЕСОЗДАВАТЬ=ne(bağ.)/problem+çoğ./olmsuz.ed.+ol+mastar(bitme.)

Yukarıdaki örneklerde Türkçenin Rusçadan daha fazla biçim birimine sahip olması ve örneklerin Türkçenin söz dizimine uygunluğu nedeniyle temel dil Türkçedir. Rusça unsurlar ise bağlaç ve edatlar sayesinde Türkçe temel dil adaları ile buluşmaktadır. (1) numaralı örnekte Türkçe "ama" bağlacı, (2) numaralı örnekte Rusça "потом" edatı, (4) numaralı örnekte ise Rusça "что" bağlacı kullanılmakla birlikte (3) numaralı örnekte temel dil adası doğrudan Rusça yapı ile buluşmuştur. Bunun yanında temel dil adalarının tamamının Türkçe dil bilgisine uygun olarak üretildiği görülmektedir.

İkincil Dil Adaları

İkincil dil adaları temel dilin çerçevesi içinde ikincil dilin kurallarına göre oluşturulmuş özerk yapılardır. İkincil dil adaları temel dilin baskısına rağmen kendi biçim birimlerini tercih etmektedir.

(5) Gelmiş ТАКОЙ ДОЛЛАР ТАКОЙ ЭТО dedim gidin

Gelmiş bu kadar dolar bu kadar bu dedim gidin.

ТАКОЙ/ДОЛЛАР/ТАКОЙ/ЭТО= bu kadar(er.sıf.)/dolar/bu kadar(er.sıf.)/bu

(6) ТО ЕСТЬ ТОГДА cuma günü davet etsin

Öyleyse o zaman cuma günü davet etsin.

ТО ЕСТЬ/ТОГДА= göst. zam.+var/o zaman

(7) ВСЁ ТАКИ bizim cemaatimiz

Hepsi bizim cemaatimiz.

ВСЁ/ТАКИ= tamamı/böyle(çoğ.)

(8) EN AZINDAN он себя так мусульманам знает

En azından o kendini böyle Müslüman biliyor.

он/себя/так/мусульманам/знает=o(er.zam.)/kendini(belirt.dur.)/böyle/Müslüman(bul.dur. çek.)/bil+3.tek.şah.(bitme.)

(9) BUNDAN SONRA уже тебя не сдаст

Bundan sonra zaten seni geçirmez.

уже/тебя/не сдаст=zaten/seni/olmsuz.ed.+geç+3.tek.şah.(bitmiş)

(10) ALLAH YAZMIŞSA никуда не денется ты понимаешь

Allah yazmışsa hiçbir yere gidemez, anlıyor musun?

никуда/неденется/ты/понимаешь=hiç+nereye/olmsuz.ed.+git+3.tek.şah(bitmiş)/sen/anla +2.tek.şah.(bitme.)

İkincil dil adalarına ilişkin örnekler incelendiğinde (5), (6) ve (7) numaralı örneklerde temel dil Türkçe, (8), (9) ve (10) numaralı örneklerde ise temel dil Rusça olarak belirlenmiştir. Temel dil farklı olmakla birlikte kod değiştirme açısından (6), (7), (8) ve (9) numaralı örneklerde ikincil dil adaları, zamanı belirtme ve gösterme işlevleri nedeniyle temel dil adaları ile buluşmaktadır. (5) numaralı örnekte ikincil dil adası söyleneni aktarma amacıyla kullanılmıştır. (10) numaralı örnekte ikincil dil adası şart bildiren bir ifadeyi tamamlama amacıyla temel dil adası ile buluşmuştur. Şart cümlelerinde şart bildiren edatın ya da cümleyi oluşturan parçaların dil adası oluşturması gözlenen bir durumdur ve ilerleyen örneklerde tekrar ortaya konacaktır.

Temel Dil ve İkincil Dil Adaları

Temel dil ve ikincil dil adaları kod değiştirmede iki dilden de gelen biçim birimler ile oluşan dil adalarıdır. Bu tür adalarda temel dilin oluşturduğu çerçeveye ikincil dile ait sözlük birimleri yerleşir.

(11) Onun Antalya’dan 60 km ötede КВАРТИРАsı var

Onun Antalya’da 60 km ötede dairesi var.

КВАРТИРАsı=daire+*2.tek.şah.iye.*

(12) Benim bacım ВОЙНА ВРЕМЯda burada yaşadı

Benim bacım savaş zamanında burada yaşadı.

ВОЙНА/ВРЕМЯda=savaş/zaman+*bul.dur.*

(13) Sizin de ШКОЛАnız var

Sizin de okulunuz var.

ШКОЛАnız=okul+*2.çoğ.şah.iye.*

(14) ПАПА РИМСКИЙnin ШЛЯПАsı deryaya uçuyor

Papa'nın şapkası deryaya uçuyor.

ПАПА/РИМСКИЙnin/ШЛЯПАsı=Papa/Romalı(er.sıf.)+*ilgi/*şapka+*3.tek.şah.iye*

(15) ТОВАРНЫЙ ВАГОНa doldurdu onar beşer

Mal vagonuna doldurdu onar beşer.

ТОВАРНЫЙ/ВАГОНa=mal(er.sıf.)/vagon+*yön.dur.*

Temel dil ve ikincil dil adası örneklerine bakıldığında (11) ve (13) numaralı örneklerde Türkçenin oluşturduğu temel dil çerçevesi içine ikincil dil Rusçadan birimlerin yerleştiği ve bu birimlerin de temel dile ait ekler ile buluştuğu görülmektedir. (12) numaralı örnekte ikincil dile ait birimler Rusçanın tamlanan+tamlayan dizimine göre değil Türkçenin tamlayan+tamlanan dizimine göre sıralanmıştır. Sıralama kurallarının işletilmemesi sözcüklerin ikincil dilin tamlama kurallarına göre çekimlenememesine neden olmuştur. Bu nedenle söz konusu dil adasında ikincil dilin dil bilgisi kurallarının işletilmediği söylenebilir. (14) numaralı örnekte ikincil dil unsurları temel dilin kurallarına göre bir isim tamlaması oluşturmakla birlikte tamlayan görevindeki "папа римский" öbeği ikincil dilin kurallarına göre dizilmiş ve çekimlenmiştir. Benzer durum (15) numaralı örnekte de görülmektedir. İkinci dilin kullarına göre dizilen unsurlar bir öbek oluşturacak şekilde temel dile ait ek ile buluşarak bir dil adası oluşturmuştur.

Temel dil adası, ikincil dil adası, temel dil ve ikincil dil adası ile ilgili örneklere bakıldığında katılımcılardan toplanan kod değiştirme verilerinin Temel Dil Çerçeve Modelinin ortaya koyduğu dil adalarına ilişkin kavramsal yapı ile uyumlu olduğu söylenebilir.

4.5.2. Temel Dil Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

Temel dil varsayımı kod değiştirmede temel dil ve ikincil dil unsurlarının biçime yönelik söz dizimsel çerçevesinin oluşmasında temel dilin etkili olduğu görüşüne dayanmaktadır. Çerçevenin kurulmasında varsayımın işlemesine yardımcı biçim birim sırası ve dizge biçim birim ilkeleri bulunmaktadır. Aşağıda Türkçe-Rusça kod değiştirme örnekleri üzerinden temel dil varsayımının sınanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Biçim Birimi Sırası İlkesi

Temel dil ve ikincil dil adalarında bileşenlerin yüzey yapıya ait sırası temel dil tarafından belirlenmektedir. Kod değiştirmede biçim birim sırası ilkesinin işletilmesinde üç tip strateji tanımlanmıştır.

Temel Dilin Belirtisiz Dizilişi: Biçim birimi sırası ilkesinin sorunsuz işlemesinde kod değiştirilen diller birbirinden ne kadar uzak olursa olsun temel dile ait belirtisiz dizilişin takip edilmesi şarttır. Aşağıdaki örneklerde temel dil olarak Türkçenin belirtisiz dizilişine göre yerleştirilmiş dil adaları görülmektedir.

(16) АМЕРИКАНСКИЙ МАШИНАlar СТАНЦИЯ götürdüler

Amerikan arabaları istasyona götürdüler.

АМЕРИКАНСКИЙ/МАШИНАlar/СТАНЦИЯ=Amerikan(er.sıf.)/araba+*çoğ.*/istasyon

(17) Bilirsin mi sana СЕКРЕТНЫЙ söyleyeceğim

Bilirsin mi sana gizli söyleyeceğim.

СЕКРЕТНЫЙ=gizli(er.sıf.)

(16) numaralı örnekte bileşenlerin ikincil dil Rusçanın özne+yüklem+nesne şeklinde olan söz diziminin aksine temel dil olan Türkçenin söz dizim kurallarına göre sıralandığı görülmektedir. Bununla birlikte Türkçede olduğu gibi Rusçada da ögelerin cümle içindeki diziliminde bir miktar esnekliğe sahip olunduğunu belirtmek gerekir.

(17) numaralı örnekte ise söylemek fiilinin şeklini betimleyen “секретный” sözcüğü ikincil dilin dil bilgisi kurallarına göre zarf şekli “секретно” olarak kullanılmasını gerektirirken sıfat şekliyle kullanılmıştır. Bunda temel dil Türkçede zarf ve sıfatların en önemli

belirleyicisinin sözcüğün ismi veya fiili belirtmesi kuralının işletilmesinin etkisi olduğu söylenebilir. Rusçaya ait zarf belirleyicilerine ait kuralın işletilmediği “sana секретный söyleyeceğim” ifadesi aynı zamanda Türkçe için belirtisiz bir dizilişe sahiptir. Standart Türkçe için belirtili sayılabilecek “bilirsin mi” ifadesi ise konuşan kişinin ağız veya kişisel kullanım özellikleri ile ilgilidir.

Temel Dilde Belirli Diziliş: Biçim birim sırası ilkesine göre kod değiştirmede izlenen ikinci strateji temel dilde belirli diziştir. Bu stratejiye göre yapılar temel dil yerine ikincil dile göre sıralanmaktadır.

(18) Minimum binbaşı СТАЕТ peygamberin kabrinde

Minimum binbaşı peygamberin kabrinde duruyor.

СТАЕТ=dur+3.tek.şah.(bitme.)

(19) Oğlanlar bilmiyordu ПОЕЗД СИГНАЛ veriyor gidecek

Oğlanlar trenin sinyal verince gideceğini bilmiyordu.

ПОЕЗД/СИГНАЛ=tren/sinyal

(18) numaralı örnekte çekimli fiil Rusça olmasına rağmen sahip olduğu biçim birimlerin sayısı nedeniyle temel dilin Türkçe olduğu söylenebilir. Ancak söz diziminin temel dilin belirli sırasını takip etmekten çok ikincil dil için belirli sayılan özne+yüklem+nesne sırasına göre dizildiği görülmektedir.

(19) numaralı örnekte ise bileşenlerin temel dilin söz dizimine belirtili olacak şekilde dizildiği görülmektedir. Sola dallanan bir dil olan Türkçenin aksine Rusça sağa dallanan bir dildir. Sağa dallanan dillerde temel cümle ifadenin başında yer alır ve bunu yan cümleler takip eder. Söz konusu örnekte de temel cümleye ait yüklemin en başta yer aldığı ve yardımcı yargıların sağa doğru dizildiği görülmektedir. Bunun yanında Türkçenin sola dallanmasında önemli bir role sahip olan fiilimsilere de ifadede yer verilmediği görülmektedir.

Yalın Biçim Kullanma: Yalın biçim kullanma stratejisi ise kod değiştirme sırasında ikincil dile ait unsurların her iki dil tarafından da işaretlenmemesidir. Aşağıda temel dilin Türkçe olduğu ifadelerde yer alan yalın biçim kullanma stratejisine ilişkin örnekler verilmiştir.

(20) НУ БАБУШКА hep evde Rusça konuşurdu

Hmm, büyükannem hep evde Rusça konuşurdu.

НУ/БАБУШКА=ünlem/büyükanne

(21) АМЕРИКАНСКИЙ МАШИНАlar СТАНЦИЯ götürdüler

Amerikan arabaları istasyona götürdüler.

АМЕРИКАНСКИЙ/МАШИНАlar/СТАНЦИЯ=Amerikan(er.sıf.)/araba+*çoğ.*/istasyon

(22) ON TANE ÇOCUK обеспечит явку родители BERABER

Ebeveynler ile beraber on çocuğun katılımı sağlanacaktır.

обеспечит/явку/родители=sağla+3.tek.şah.(bitmiş)/katılım(bel.dur.çek.)/ebeveny+çoğ.

(20) numaralı örnekte "бабушка" sözcüğü Türkçe "büyükanne" kelimesinin karşılığı olmakla birlikte içinde barındırdığı iyelik anlamı nedeniyle Türkçe iyelik eki veya Rusça sahiplik bildiren zamir almayarak yalın biçimiyle kullanılmıştır. (21) numaralı örneğe bakıldığında "станция" kelimesi götürmek fiiline uygun olarak Türkçe yönelme durumu eki almamıştır. Bunun yanında ismin hâlleri için Türkçede sözcüğe belirli ekler getirilirken, Rusçada sözcüğün tamamının çekime sokulması gerekmektedir. Birbirinden çok farklı bu iki sistem nedeniyle kelimenin yalın şekilde kullanıldığı söylenebilir.

Temel dilin Rusça olduğu (22) numaralı örnekte iki farklı durum gözlenmektedir. Rusça dil bilgisi kurallarına uygun olarak "обеспечить" fiili ile buluşan "явка" sözcüğü belirtme durumuna göre çekimlenmiştir. Ancak "явка" sözcüğünün tamlayanı olarak yer alan "on tane çocuk" ifadesi Rusça dil bilgisi kurallarına göre sahiplik durumu çekimine girmemekle birlikte ikincil dil olan Türkçenin ilgi ekini de almamış ve yalın formda kalmıştır. İfadenin son kısmında yer alan "родители" temel dil Rusçanın çoğul vasıta durumuna göre çekimlenmeyerek çoğul yalın çekimde bırakılmıştır.

Dizge Biçim Birimi İlkesi

Temel dil ve ikincil dil adalarında bileşenlerin alacakları sıfat, zarf, iyelik ve kip ile ilişkili dizge biçim birimleri sadece temel dilden gelmektedir. Kod değiştirmede dizge biçim birimi ilkesinin işletilmesinde üç tip strateji tanımlanmıştır.

Temel Dil Dizge Biçimi Birimi: Temel dil dizge biçim birimi stratejisinde kod değiştirme sırasında ikincil dile ait dizge biçim birimlerinin dışlanarak sadece temel dilin dizge biçim birimlerinin kullanılmasına izin verilmektedir.

(23) ЭТАЖlı evde kalıyor kızım

Katlı evde (apartmanda) kalıyor kızım.

ЭТАЖlı=kat+*iiye*

(24) Onun Antalya'dan 60 km ötede КВАРТИРАsı var

Onun Antalya'da 60 km ötede dairesi var.

КВАРТИРАsı=daire+*2.tek.şah.iye.*

(25) Bir de ПОЖЕЛАНИЕm olacak

Bir de dileğim olacak.

ПОЖЕЛАНИЕm=dilek+*1.tek.şah.iye.*

(26) УЛИЦАlardan su akardı

Sokaklardan su akardı.

УЛИЦАlardan=sokak+*çoğ.*+*çık.dur.*

(27) Onun ПРОПИСКАsı yok

Onun kaydı yok.

ПРОПИСКАsı=kayıt+*3.tek.şah.iye*

(28) FRANSA'DAN говорит я заказал

Fransa'dan ısmarladım diyor.

говорит/я/заказал=de+3.tek.şah.(bitme.)/ben/ısmarla+geç.zam.(bitme.)

(29) Знаешь в Турции BURSA'DA нашёл сад

Biliyorsun Türkiye'de, Bursa'da bahçe buldum.

знаешь/в Турции=bil+1.tek.şah.(bitme.)/bul.ed.+Türkiye(bul.dur.çek.)

нашёл/сад=bul+geç.zam(bitmiş)/bahçe

Temel dilin Türkçe olduğu (23) ve (27) arasındaki örneklerde ikincil dile ait bileşenin sadece temel dilin dizge biçim birimleri ile buluştuğu görülmektedir. (23) numaralı örnekte "этаж" sözcüğüne isimden isim yapım eki eklenmiştir. (24) numaralı örnekte "квартира", (25)

numaralı örnekte “пожелание” ve (27) numaralı örnekte ise “прописка” sözcüklerine Türkçe iyelik ekleri getirilmiştir. İkincil dile ait tek kelimelik yapıların Türkçe ekler ile birleşmesi akla bunların kod değiştirme değil de ödünçleme olduğu düşüncesini getirse de kelimelerin Rusça sesletim özelliklerine göre telaffuz edilmesi ve doğrudan sözcük anlamını karşılayacak şekilde kullanılmaları nedeniyle kod değiştirme örnekleri olarak ele alınmıştır. Kod değiştirme verileri arasında rastlanan “ТЮРЬМАye kapatırlardı” ifadesindeki “тюрьма” kelimesi Rusça değil Türkçenin sesletim özelliklerine uygun olarak “türme” şeklinde telaffuz edildiğinden ödünçleme olarak değerlendirilmiş ve inceleme dışında tutulmuştur.

Rusçanın temel dil olarak belirlendiği (28) ve (29) numaralı örneklerde ise dizge biçim birimi ilkesine ve temel dil dizge biçim birimi stratejisine aykırı bir durum ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bahsi geçen örneklerde ikincil dile ait bileşenler temel dilin dizge biçimleri yerine ikincil dilin birimleri ile buluşmuştur. Türkçedeki bulunma durumuna ilişkin dil bilgisel yapının Rusçadakinden daha sade olması nedeniyle örneklerde görülen aykırılığın ortaya çıktığı söylenebilir.

İkili Yapı Kullanma: İkili yapılar kod değiştirmede ikincil dile ait dizge biçim biriminin ikincil dile ait bileşen ile bir bütün olarak algılanması sonucu temel dilde benzer işleve sahip başka bir dizge biçim biriminin eklenmesi ile ortaya çıkan yapılardır.

(30) O yandan bu yandan gelen ГОСТИleri Antalya’da kızım karşılıyor.

O yandan bu yandan gelen misafirleri Antalya’da kızım karşılıyor.

ГОСТИleri=misafir+çoğ.+*çoğ.+bel.dur.*

İncelenen kod değiştirme verileri içerisinde ikili yapı kullanma stratejisi ile karşılaşılan tek örnek (30) numaralı ifadede yer almaktadır. Temel dilin Türkçe olduğu örnekte tekil formdaki “гость” kelimesine ikincil dile ait çoğul yapan “и” eki eklenmiş ve oluşan “гости” yapısı Türkçe çoğul eki ile buluşarak ikili yapıya sahip olmuştur.

Yalın Yapı Kullanma: Biçim birimi sırası ilkesinde konu edildiği gibi dizge biçim birimi ilkesinde de izlenen bir strateji olan yalın yapı kullanma, ikincil dile ait biçim biriminin temel ve ikincil dil tarafından işaretlenmemesi olarak tanımlanır. Yalın yapılar, dizge biçim birimi

ilkesi kapsamında özellikle ikincil dilden gelen fiillerin çekimlenme işinin temel dildeki yardımcı fiil tarafından gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkar.

(31) Bir ara ben onu Türkiye'de ona buna ПРЕДЛАГАТЬ ettim.

Bir ara ben onu Türkiye'de ona buna önerdim.

ПРЕДЛАГАТЬ=öner(mastar)(bitme.)

(32) Yine ЗВОНИТЬ ettim.

Yine telefon ettim (telefonla aradım).

ЗВОНИТЬ=ara(mastar)(bitme.)

(33) ЗАПИСАТЬ edecek sesi.

Kaydedecek sesi.

ЗАПИСАТЬ=kayıt et(mastar)(bitmiş)

(34) Antalya'da КУПАТЬСЯ etmişiz.

Antalya'da yıkanmışız (denize girmişiz).

КУПАТЬСЯ=yıkan/denize gir(mastar)(bitme.).

(35) ПРОВОКАЦИЯ yapmışlar.

Provokasyon yapmışlar.

ПРОВОКАЦИЯ=provokasyon

İkincil dile ait unsurun temel dilin belirlediği çerçevede yer alabilmesi için ikincil dildeki dil bilgisi kurallarından sıyrılması ve tarafsız duruma gelmesi gerekir. Türkçede yabancı bir unsurun eylem olarak kullanılmasında yabancı unsurun adlaşarak yardımcı bir eylem ile birleşmesi gerekmektedir. Temel dilin Türkçe olduğu (31) ve (34) numaraları arasında yer alan örneklere bakıldığında ikincil dile ait fiil türündeki sözcüklerin mastar hâllerinin "etmek" yardımcı fiili ile buluştuğu görülmektedir. Örneklerde ikincil dile ait yapıların Türkçeye ait dizge biçim birimi almaması ve Rusçaya ait fiil çekiminin işletilmemesi nedeniyle yalın yapıda oldukları söylenebilir. Bunun yanında (35) numaralı örnekte ikincil dilde isim grubunda yer alan "провокация" sözcüğü Türkçe "yapmak" eylemi ile buluşarak bir tür birleşik fiil oluşturmuştur. Söz konusu örnekte de ikincil dile ait yapı yalın durumdadır. Ancak bir fiilin mastarı olmadığı için diğer örneklerden ayrılmaktadır.

4.5.3. Temel Dil Engelleme Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

İkincil dilin temel dilin baskısı altında hareket alanının kısıtlanmasına dayanan temel dil engelleme varsayımı, ikincil dildeki içerik biçim birimlerinin temel dile ait benzerleri ile uyuşmadığı durumlarda işlemektedir.

(36) Если KAPISI KAPALI, значит EVDE YOK

Eğer kapısı kapalıysa, evde yok demektir.

Если=eğer(şart ed.)

значит=de+3.tek.şah.(bitme.)

Temel dilin Rusça olduğu (36) numaralı örnekte ikincil dile ait şart yapılarının engellendiği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Rusçada şart yapıları için kullanılan yapının edatlar yardımıyla, Türkçede ise şart yapılarının fiillere getirilen kip ekleri ile kurulmasının etkili olduğu söylenebilir. Eğer anlamındaki “если” edatı temel dildeki şart yapısı için yeterlidir. Bu nedenle temel dil, ikincil dile ait “kapısı kapalı” adasının şartla ilgili kendi dizge biçim birimini almasını engellemektedir.

4.5.4. İkincil Dil Tetikleme Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

İkincil dil tetikleme varsayımı, temel dilin ikincil dile ait birimlerin kullanılmasını engellemesine rağmen bazı durumlarda ikincil dildeki içerik ve dizge biçim birimlerinin kendilerine yer bulmasıdır.

(37) Sabahına bakıyorlar ki haberlerde ПАПА РИМСКИЙ НЕ УМЕЕТ ПЛАВАТЬ

Sabahına bakıyorlar ki haberlerde Papa yüzme bilmiyor.

ПАПА/РИМСКИЙ/НЕУМЕЕТ/ПЛАВАТЬ=Papa/Romalı(er.sıf.)/olmsuz.ed.+bil+3.tek.şah.(bitme.)/yüz(mastar)(bitme.)

(38) Dedi git bak ЕСЛИ ТЫ НЕ ВЕРИШЬ МНЕ ИДИ ПОСМОТРИ dedi

Dedi git bak eğer bana inanmıyorsan git bak dedi.

ЕСЛИ/ТЫ/НЕВЕРИШЬ/МНЕ/ИДИ/ПОСМОТРИ=eğer(şart ed.)/sen/olm.+inan+2.tek.şah.(bitme.)/bana/git(emir)(bitme.)/bak(emir)(bitmiş)

(39) Kadın kalktı dedi ki Я ВАМ ДАЮ СЛОВО ПРЕКЛОНЯЮСЬ ПЕРЕД ВАШИМ

Kadın kalktı dedi ki önünüzde işte böyle eğilerek size söz veriyorum.

Я/ВАМ/ДАЮ/СЛОВО/ПРЕКЛОНЯЮСЬ/ПЕРЕД/ВАШИМ=ben/sana/ver+1.tek.şah.(bitme.)/söz/eğil+1.tek.şah.(bitme.)/ön/ siz(vas.dur.çek.)

(40) Senin bir ПРОСЬБАn biz burada ОТ МЕНЯ YusufA RuslanA ВОТ bir bırakmıyoruz

Senin bir rican biz burada benden, Yusuf'tan, Ruslan'dan, işte, bir bırakmıyoruz. ПРОСЬБАn=rica+*2.tek.şah.iye.*

ОТ/МЕНЯ/YusufA/RuslanA/ВОТ=çık.dur.ed/beni/*Yusuf*+ilgi.dur.çek./*Ruslan*+ilgi.dur.çek./işte

(37), (38) ve (39) numaralı örneklere bakıldığında temel dilin Türkçe olduğu görülmektedir. Buna karşın ikincil dile ait unsurlar ile temel dilin birlikte bir temel dil ve ikincil dil adası kurmasının olanaksız olmasından dolayı ikincil dile ait unsurların bir dil adası oluşturduğu görülmektedir. Temel dilin ikincil dilin kullanımını kısıtlamasına rağmen aktarma işlevi ile söylenen ifadede ikincil dilin kullanımını tetiklemektedir. (40) numaralı örnekte ise temel dil Türkçe olmasına karşın ikincil dil Rusçanın dizge ve içerik biçim birimlerinin buluşarak bir ikincil dil adası oluşturduğu görülmektedir. Rusça ilgi durumuna göre "от" edatını alan "меня" bir dil adası oluşturarak sonrasında gelen Yusuf ve Ruslan isimlerinin de Rusça ilgi durumuna göre çekimlenmesini tetiklemiştir.

4.5.5. İkincil Dil Hiyerarşisi Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

İkincil dil hiyerarşisi varsayımı ikincil dile ait bazı yapıların temel dil tarafından daha az engellendiği görüşüne dayanmaktadır. Bu varsayım ikincil dildeki bir bileşenin diğerlerine göre daha kuvvetli yapısal bir bağa sahipse ikincil adası oluşturma olasılığının daha fazla olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda zaman, sayı, haftanın günleri ve deyimleşmiş yapıların temel dil tarafından daha az engellendiği söylenebilir.

(41) ДО ПЯТНИЦЫ yapmamız gerek

Cumaya kadar yapmamız gerek.

ДО ПЯТНИЦЫ=-e kadar+Cuma(ilg.dur.çek.)

(42) КАЖДОЕ ВОСКРЕСЕНЬЕ gelip bırakıyorlar.

Her pazar gelip bırakıyorlar.

КАЖДОЕ/ВОСКРЕСЕНЬЕ=her(nötr sıf.)/pazar

(41) ve (42) numaralı örneklerde temel dilin Türkçe olduğu buna karşın zamana ilişkin bileşenlerin ikincil dil Rusçadan geldiği görülmektedir. Bu nedenle söz konusu örneklerde ikincil dil hiyerarşisi varsayımının işlediği söylenebilir. Katılımcılar her ne kadar Türk olsalar da Türkiye'den farklı bir ülkede yaşamakta ve o ülkenin zaman ölçümüne ait kavramlarını daha iyi tanımaktadır. Özellikle gün ve ay isimlerine ilişkin kullanımda katılımcıların Rusça kavramlar kullanması karşılarındaki kişiler için de daha anlaşılır olmaktadır. Ancak örneklere bakıldığında sadece gün isimlerinin değil gün isimleri ile buluşan diğer bileşenlerin de Türkçe yerine Rusçadan geldiği görülmektedir. Bu durumun ifadelere ait kullanımların kalıplaşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt probleminde katılımcıların Türkçe ve Rusça kullanımlarının Belirtililik Modeli ile uyuşup uyuşmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

4.6.1. Belirtililik Modeline İlişkin Bulgular

Kod değiştirme olgusunun altında yatan sosyal ve psikolojik planı ortaya koymaya çalışan belirtililik modeli bireylerin sahip oldukları dil yeterliklerinin, dillerin kullanıldığı alanın ve dile yönelik tutumun da incelenmesi gerektiğini savunur. Söz konusu yeterlikler araştırmanın önceki bölümlerinde incelendiği için bu başlık altında gözlemlere yer verilmiştir.

Belirtili ve belirtisiz dil karşıtlığına dayanan modele göre belirtili dil ayırıcı bir özelliğe sahip olmalı, genelden sapma göstermelidir. Belirtisiz dil ise bu özelliklerin tersi özelliklere

sahiptir. Bu bağlamda araştırma kapsamında katılımcıların dil repertuvarındaki Türkçe ve Rusça, duruma göre belirtili ve belirtisiz olarak ele alınmıştır.

Eldeki kod değiştirme verilerine bakıldığında ağırlıkla temel dil olarak belirlenen Türkçenin belirtisiz dil olduğu söylenebilir. İkincil dil olarak Rusça temel dilin çerçevelediği belirtili yapılar oluşturmuştur. Ancak kod değiştirmeye ilişkin veriler doğru bir yargıya varmak için yeterli değildir. Bir dilin belirtili veya belirtisiz olması verinin toplandığı kişi, ortam ve bağlama göre değişebilmektedir.

Ahıska Türklerinde kuşaklar arası Rusça yeterliği farklılaşmaktadır. Gençlerin Rusça yeterlikleri yetişkinlere göre daha yüksektir. Bu durum gençler arasındaki dilsel iletişimde Rusçanın belirtisiz olduğuna dair ipucu vermektedir. Bunun yanında Ahıska Türklerinin kamusal alandan özel alana ilerledikçe Türkçe kullanımlarının arttığı, ev ortamında Türkçe kullanımının kesin bir şekilde Rusçaya galip geldiği gözlenmiştir. Ev ortamında her kuşaktan bireyin Türkçe konuşması Türkçeyi belirtisiz yaparken okul, hastane, devlet dairesinde Türkçe kullanımı belirtilidir. Ev ortamında özellikle aile büyükleri ile iletişimde Türkçenin kesin bir şekilde belirtisiz olduğu söylenebilir.

Dile atfedilen işlevsel değerler bakımından Türkçenin Ahıska Türkleri için bir duygu dili olduğu bu nedenle duygularının ifade edilmesinde Türkçenin belirtisiz dil olduğu, buna karşın dünyevi konularda ise Türkçenin belirtili dil olarak işaretlendiği gözlenmiştir.

Ahıska Türkleri arasında yapılan görüşmelerde Türkçenin kadınlar arasında erkeklere göre daha sık kullanıldığı ifade edilse de bu ayrımın sadece 50 yaş ve üzerindeki kadınlar için geçerli olduğu gözlenmiştir. Yaşlı kadınlar arasında erkeklere göre Türkçe belirtisiz dil olmakla birlikte özellikle 30 yaşın altındaki katılımcılar için cinsiyet temelinde böyle bir ayrımın olduğu görülmemiştir. Buna ek olarak yerleşim yerine göre şehirlerde yaşayan bireyler arasında Rusçanın Türkçeye göre kullanımının daha yoğun olduğu bu durumun da Türkçeyi şehirlerde köylere göre daha belirtili kodları barındıran dil konumuna getirdiği söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular üzerinden ulaşılan sonuçlara yer verilmiş ve bu sonuçlar, ilgili araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Bu kapsamda ilgili araştırmalar, doğrudan dil bağlılığını ölçmeye yönelik olmasa da dil tutumu, dil seçimi, dil sürdürümü, iki dillilik ve kod değiştirme hakkındaki sonuçlara sahip olması nedeniyle araştırmanın değerlendirilmesine yardımcı olmuştur. Sonuçların karşılaştırıldığı araştırmalar yurt dışında yaşayan Türkler, Türkiye'de yaşayan Boşnak ve Çerkezler ve dünyanın farklı coğrafyalarında azınlık ve göçmen olarak yaşayan topluluklar olmak üzere üç ana tema üzerinden seçilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen model gereği sonuçların değerlendirilmesinde sayısal veriler, gözlemler ve kod değiştirme kayıtlarından yararlanılmıştır. Sonuçların tartışılmasının ardından önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

5.1.1. Katılımcıların Dil Repertuvarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Araştırma kapsamında katılımcıların ana dillerinin yanı sıra Türkçe, Rusça ve Kazakçayı becerilere göre ne düzeyde bildikleri, hangi sırayla ve nereden öğrendikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların Türkçe, Rusça ve Kazakçadaki yeterliklerine bakıldığında Rusçada konuşma, dinleme, okuma ve yazma temel beceri alanlarında Türkçe ve Kazakçadan daha yüksek yeterliğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ahıska Türklerinin Rusçada diğer dillerden daha yüksek yeterliğe sahip olmasının başlıca nedeni aldıkları eğitimin ağırlıkla Rusça olmasından kaynaklanmaktadır. Pek çok Sovyet

cumhuriyetinde olduğu gibi Kazakistan'daki hâkim dilsel atmosfer göz önünde bulundurulduğunda Rusça sadece Ahıska Türkleri için değil diğer halklar için de saygınlık, zenginlik, kültür ve güç göstergesi olarak görülmektedir. Ulaşılan bu sonuç alanyazınla da örtüşmektedir. Fishman (1972, s.75), çok az sayıdaki iki dilli bireyin bildikleri dillerde eşit yeterliğe sahip olduğuna dikkat çeker. Çoğu zaman birinci dil, ikinci dilin işlevi veya artan kullanım sıklığı ile doğru orantılı olarak zayıflamaktadır. Bosnalı'nın (2007) İran'da yaptığı saha araştırmasında katılımcıların Farsçada %75, Azerbaycan Türkçesinde ise %70 oranında yeterliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Yalınkılıç (2013) ise Bulgaristan'daki Türkler arasından seçtiği katılımcıların %56,4'ünün Bulgarcada, %29,7'sinin Türkçede çok iyi düzeyde yeterliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dağdeviren Kırmızı (2015) da benzer şekilde Gagauz katılımcılar ile gerçekleştirdiği araştırmasında katılımcıların genel dil yeterliklerinde Rusçanın Gagauzcadan daha önde olduğunu Rumencenin ise bu iki dilin ardından geldiğini belirtmiştir.

Rusçada en yüksek yeterliğin dinleme becerisine ait olduğu bunu sırasıyla konuşma, okuma ve yazmanın takip ettiği görülmüştür. Rusça dinleme ve yazma arasındaki yeterlik farkı yaklaşık %6'dır ve diğer dillere göre azdır. Bunun yanında katılımcılar arasında Rusça bilmediğini belirtenlerin oranı %1'dir. Türkçe ise Rusçanın ardından ikinci derecede en yüksek yeterliğe sahip olunan dildir. Türkçede en yüksek yeterliğe sahip olunan beceri dinlemedir. Bu beceriyi okuma, konuşma ve yazma izlemektedir. Çekinik dilde dinleme becerisinin daha gelişmiş olması Dağdeviren Kırmızı (2015), Fuller (1982), Hudyma (2012) ve Yalınkılıç'ın (2013) araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Türkçe dil becerileri arasındaki yeterlik farkının ise diğer iki dilden daha fazla olduğu görülmektedir. Türkçede dinleme becerisinde çok iyi düzeyde yeterliğe sahip olanların oranı ile yazma becerisinde çok iyi düzeyde yeterliğe sahip olanların oranı arasındaki fark %15'lere kadar çıkmaktadır. Bu durum Türkçe dil becerilerinin gelişiminde büyük bir dengesizlik olduğuna işaret etmektedir. Katılımcılar, Türkçe ve Rusça dil becerilerinde belirli bir yeterliğe sahip olmalarından dolayı Beardsmore'un (1986) iki dillilik sınıflandırmasına göre üretici iki dilli

olarak kabul edilebilir. Buna ek olarak Rusça dil becerilerinin tamamında, Türkçede ise daha çok konuşma, dinleme ve okumada yetkin olmaları onları 2. tip üretici iki dilli yapmaktadır. Türkçe konuşma ve dinleme gibi gelişimi okullaşmadan bağımsız olarak başlayan becerilerde 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar, okuma ve yazma gibi okullaşma ile gelişmeye başlayan becerilerde 10-29 yaş aralığındaki katılımcıların daha yüksek yeterliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 30 yaş ve üzerindeki katılımcıların Sovyetler Birliği zamanında bir eğitim kurumunda Türkçe okuma-yazma öğrenmesinin olanaksız olduğu göz önünde bulundurulursa 30 yaş altındaki katılımcıların Türkçe okuma ve yazmada daha yeterli olmasında ülkede faaliyet göstermeye başlayan Türk eğitim kurumlarının, Türkiye tarafından verilen bursların ve sınırlı da olsa okullarda verilen Türkçe dil derslerinin etkisinin olduğu düşünülebilir. Dağdeviren Kırmızı (2015), Sovyetler Birliği'nin ardından ana dillerinde eğitim verilmesine yönelik önemli kazanımlar elde eden Gagauzlarda da 13-20 yaş aralığındaki katılımcıların 41-74 yaş aralığındakilere göre Gagauzca okuma ve yazmada daha yüksek yeterliğe sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Erkekler yazma becerisi haricinde Türkçede kadınlardan daha düşük yeterliğe sahiptir. Kadınlar erkeklerden daha yüksek Rusça yeterliğine sahiptir. Alanyazında cinsiyete göre dil yeterliklerinde farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Hudyma (2012) Kanada'daki Ukraynalı göçmen erkek ve kadınların Ukraynaca yeterliklerinde fark olmadığını ortaya koyarken Dağdeviren Kırmızı (2015), Gagauz kadınların erkeklerden Gagauzcada daha yüksek yeterliğe sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pavlenko (2001) dünya çapında, iki dilliliğin erkeklerde kadınlardan daha sık görülmesine rağmen iki dilli bir kadının iki dilli bir erkeğe göre baskın dili daha iyi düzeyde konuştuğuna dikkat çekmektedir.

Şehirde yaşayan katılımcılar Rusça ve Türkçede köyde yaşayanlardan daha yüksek yeterliğe sahiptir. Bu durum köyde yaşayan katılımcıların Türkçe eğitim veren kurumların ve Türkçe dersi okutulan okulların daha çok şehir merkezlerinde bulunması ile açıklanabilir. Türkçe okuma ve yazmada şehir ve köy arasındaki yeterlik farkının büyüklüğü de bu görüşü destekler niteliktedir. Ancak şehirde yaşayanlar arasında Türkçe yeterlikleri düşük olan daha çok katılımcının olduğu da ortadadır. Dağdeviren Kırmızı (2015), şehirde yaşayan

Gagauzların Rusça yeterliklerinin köydekilerden daha yüksek, köyde yaşayanların ise Gagauzca yeterliklerinin şehirdekilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgunun bu araştırmadaki ile uyuşmadığı söylenebilir.

Kazakça ise en düşük yeterliğe sahip olunan dildir. Bunun nedeni Kazakçanın konumu gereği Türkçe ve Rusçadan farklı olmasıdır. Türkçe, Ahıska Türkleri için etnik kökenlerine gönderme yapan topluluk dilidir. Rusça ise Kazakistan'daki etnik grupları birbirine bağlayan ortak dil olarak konumlanmıştır. Ancak Kazakistan'ın neredeyse otuz yıldır bağımsız olmasına rağmen Kazakça, etnik gruba ait bir dil olmanın ötesine geçip Kazakistan'daki bütün grupları kapsayacak bir iletişim dili hâline gelememiştir.

Katılımcıların Kazakçada ağırlıkla iyi ve orta düzeyde yeterliğe sahip olduğu görülmektedir. Kazakça dinleme en yüksek yeterliğe sahip olunan beceridir. Bu beceriyi konuşma, okuma ve yazma izlemektedir. Beceriler arasındaki yeterlik farkı Türkçe beceriler arasındaki farka göre azdır. Kazakça konuşma ve dinlemede 30 yaş ve üzerindekilerin, okuma ve yazmada 29 yaş altındakilerin daha yüksek yeterliğe sahip olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte okuma ve yazmada kadınlar erkeklerden daha yüksek yeterliğe sahiptir. Köyde yaşayanlar Kazakçada şehirde yaşayanlardan daha öndedir. Kazakistan ve Özbekistan'daki Koreliler ve Ahıska Türklerinin dil durumlarını karşılaştıran Oh (2006), Ahıska Türklerinin %75'inin Türkçe ve Rusça bildiklerini, Kazakçayı bilenlerin ise %73 oranında olduğu sonucuna varmıştır. Kazakçaya ilişkin bu oran, araştırma sonuçları ile uyuşmamaktadır.

Kazakça ile ilgili olarak sahada gerçekleştirilen gözlemler, bu dilin Türkçe ve Rusçada sahip olunan yeterlik düzeyine kısa vadede ulaşamayacağı yönündedir. Ancak ilerleyen yıllarda Kazakça eğitime verilen öneme bağlı olarak Ahıska Türklerinin Kazakça yeterliklerinin artabileceği öngörülebilir.

Katılımcıların ana dillerini Türkçe dil becerilerindeki dengesizliğe rağmen %85,0 oranında Türkçe olarak belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Rusça, sahip olunan yeterlik düzeyinin yüksekliğine karşın %3,3 oranında ana dili olarak belirtilmiştir. Türkçe ve Rusçayı birlikte ana dili olarak belirtenler ise %6,6 oranındadır. Kazakça ve diğer dillerin oranı ise daha da düşüktür. Bu sonuçlar göstermektedir ki katılımcılar, ana dillerini sahip oldukları yeterlik

düzeyinden bağımsız olarak değerlendirmektedir. Aslında bu durum Sovyet coğrafyasında görülen yaygın bir durumdur. Tishkov (1997, s.87) çoğu kişinin ana dili sorulduğunda bilmeseler dahi etnik kimlikleri ile ilişkili dili söylemeleri nedeniyle Rusçanın iletişimdeki gücünün istatistiklere tam olarak yansımadığına dikkat çekmektedir. Dave (2007, s.54) ise bu durumu sindirilemeyen iki dillilik olarak tanımlamaktadır. Buna göre Sovyet coğrafyasında insanlar, ana dili sorulduğunda o dilde hiçbir yeterliği olmasa dahi etnik kimlikleri ile ilişkili dili belirtme eğilimindedir.

Türkçe, her yaş grubunda en yüksek oranda ana dili olarak belirtilmekle birlikte 30 yaş ve üstündeki katılımcıların, 30 yaşın altındaki katılımcılara göre Türkçeye ilişkin oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkçe erkek katılımcılar için kadın katılımcılara göre daha yüksek oranda ana dili olarak belirtilmiştir. Kadınların ise erkeklere göre daha yüksek oranda ana dili olarak sadece Rusçayı seçtiği görülmektedir. Bu durumda Türkçe, ana dili olarak erkekler arasında daha yaygındır. Kazakça ise erkekler arasında ana dili olarak kadınlara göre daha çok kabul görmektedir.

Türkçe köyde yaşayan katılımcılar için şehirde yaşayanlara göre daha yüksek oranda ana dili olarak belirtilmiştir. Şehirde yaşayanların ise ana dili olarak Rusça, Kazakça veya diğer başka bir dili köydekilerden daha yüksek oranda ana dili olarak belirttiği sonucuna ulaşılmıştır. Şehirleşme ve şehirde yaşama dil sürdürümünü dolayısı ile topluluk üyelerinin ana dillerini değiştirmelerinde etkilidir. Kıymazarslan Alagözlü (2002), Türkiye Çerkezleri arasında yaptığı araştırmada şehirde yaşayan bireyler arasında ana dili olarak Türkçeyi belirtenlerin köydekilerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma kapsamında ait olunan kimlik ve belirtilen ana dili üzerinden katılımcıların Türkçe sürdürümü ve dil kaymasına ilişkin birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre ana dilini Türkçe olarak belirten 233 kişiye karşılık, kendini Türk, Ahıska Türkü ve Kazakistanlı Türk kimliklerine ait hissedenler 261'dir. Dolayısıyla belirtilen ana dili ile potansiyel ana dili arasında Türkçe aleyhine bir fark olduğu görülmektedir. Bu farktan yola çıkarak katılımcılar için Türkçe dil sürdürümü 0,96 olarak hesaplanmıştır. Bu oran Türkçenin sürdürümünün %100 gerçekleşmediğini göstermekle birlikte Türkçe açısından olumlu ve yüksek bir

sonuçtur. Türkçeden Rusça veya başka bir dile kayma ise 0,03 oranında gerçekleşmektedir. Bu veri, katılımcılar arasında dil kayması olgusunun görüldüğünü; ancak bunun çok düşük bir oranda gerçekleştiğini göstermektedir. Bosnalı'nın (2007) araştırmasında Azerbaycan Türkleri için hesaplanan dil sürdürüm değeri 0,98'dir. Dil kayması değeri ise 0,02'dir. Bu değerler Ahıska Türkleri için hesaplanandan daha yüksek dil sürdürümünün gerçekleştirildiğine ve daha az dil kayması yaşandığına işaret etmektedir. Yalınkılıç (2013) ise Bulgaristan'daki Türkler için Türkçe dil sürdürüm değerini 0,90, dil kayması değerini ise 0,09 olarak hesaplamıştır. Bu veriler ışığında Ahıska Türkleri Türkçeyi sürdürmekte Bulgaristan Türklerinden daha önde, Türkçenin kaybında ise daha geridedir.

Ana diline ilişkin bu bulguları desteklenmesi için katılımcılara ilk öğrendikleri dil sorulmuştur. Buna göre Türkçeyi yüksek oranda ana dili olarak belirten katılımcılar, ilk öğrendikleri dil olarak da diğer dillerden daha yüksek oranda Türkçeyi belirtmelerinin beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. İlk öğrenilen dil olarak Türkçe %55,1, Rusça %32,8, Kazakça ise %8,8 oranına sahiptir. %3,3 oranında ana dili olarak belirtilen Rusça, ilk öğrenilen dil kategorisinde bu oranın üzerinde bir değere sahiptir. Benzer şekilde ana diline ilişkin oranlarda Kazakça %1,8 oranına sahipken ilk öğrenilen dil kategorinde daha yüksek bir orana sahiptir. Bu oranlar Ahıska Türklerinin dil gelişimlerinde içinde bulundukları dilsel atmosferin Türkçe öğrenmelerini desteklediğini; ancak Rusçanın da bu atmosferde kendine yer bulabildiğini göstermektedir.

Türkçe, 50 yaş ve üstündeki katılımcılar için kesin bir şekilde ilk öğrendikleri dil olarak değerlendirilirken, 30 yaş altında ilk olarak Türkçeyi öğrenenler neredeyse yarı yarıya azalmaktadır. Bu yaş grubunda Rusçanın da ilk öğrenilen dil olarak önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kazakça ise kendine daha çok 29 yaş altındaki katılımcılar arasında yer bulmaktadır. Türkçeyi ana dili olarak belirten kadınların oranı erkeklerden düşük olsa da ilk öğrendiği dil olarak Türkçeyi seçen kadınların oranı erkeklerden yüksektir. Rusça ve Kazakçayı ilk öğrendikleri dil olarak belirten erkeklerin oranı ise kadınlara ait oranlardan fazladır. Daha çok aile ve yakın çevresindeki dilsel ortam içerisinde yetişen kız çocukları Türkçeye erkeklerden daha çok maruz kalmaktadır. Erkekler ise farklı dil toplulukları ile

küçük yaştan itibaren etkileşime girme olanağına sahiptir. Sahada görüşülen pek çok Ahıska Türkü de kız çocuklarının erkeklerden daha az eğitim gördüğünü ve erkeklere göre daha erken evlendiklerini dile getirmiştir. Savin'in (2007) Ahıska Türklerine ilişkin verdiği eğitim istatistikleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Türkçenin ilk öğrenilen dil olarak köyde yaşayanlar arasında şehirde yaşayanlardan daha yüksek orana sahip olması da ana diline ilişkin ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir. Özellikle şehirde yaşayan katılımcılar başta Rusça olmak üzere Kazakça gibi dillerle daha sık etkileşime girmektedir. Yaş, cinsiyet ve yerleşim yerine göre ilk öğrenilen dile ilişkin ulaşılan bu sonuçlar Sovyetler Birliği içerisinde Türkçe konuşan başka bir topluluk olan Gagauzlar için de aynıdır. Dağdeviren Kırmızı (2015), Gagauzların ilk öğrendiği dilin 41-74 yaş aralığında, 13-20 yaş aralığından daha yüksek oranda Gagauzca olduğuna dikkat çekmektedir. Yerleşim yerine göre ise şehirde yaşayan Gagauzlar arasında ilk öğrendiği dil Gagazuca olanların oranı köydekilerden düşüktür. Kadınlar ise erkeklerden daha yüksek oranda ilk olarak Gagauzcayı öğrenmektedir. Karahan (2000) ise Türkiye Boşnakları üzerine yaptığı araştırmada Boşnak çocukların %27,6 oranında ilk olarak Türkçeyi öğrendiğini, çocuklar arasında ilk olarak Boşnakçayı öğrenenlerin oranının ise %7,6 olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dil öğrenme kaynağı bakımından ulaşılan sonuçlar katılımcıların Türkçeyi %89,8 oranında aile içinde öğrendiklerini göstermektedir. Televizyon ise aileden sonra %4,0 oranında Türkçenin öğrenildiği ikincil kaynaktır. Rusça ise %55,5 oranında okulda, %32,5 oranında aile içinde, %7,7 oranında arkadaş çevresinde öğrenilmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında Türkçe öğreniminin büyük oranda aile içinde gerçekleştirildiği ve Rusçaya göre Türkçenin öğrenileceği kaynağın daha az çeşitli olduğu anlaşılmaktadır. Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının ise Türkçe öğrenmede bir kaynak olması Avrupa'daki Türkler için de geçerlidir. Yağmur ve Bayram Jacobs (2015), Hollanda'daki Türkler için Türk medyasının çocukların Türkçe öğrenmelerinde önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Türk medyasına Kazakistan'dan erişim ise ülkenin bağımsız bir devlet olarak uluslararası yayınların serbest bırakması ile başlamıştır. Bu nedenle 30 yaş ve üzerinde televizyondan Türkçe öğrenen katılımcı oranı azdır. Rusçanın öğrenilmesinde ailenin oranının yüksekliği ise dikkat

çekmektedir. Alanyazına bakıldığında da dil öğretimi kaynaklarına ilişkin benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Thompson (1971), Amerika'daki iki dilli bireylerin İspanyolca öğrenmesinde evin en önemli kaynak olduğu sonucuna ulaşmıştır. Boucher-Yip (2004) ise Malezya'daki Semai topluluğunun Semai dilini aileden öğrendiğini, Malaycayı ise daha çok okul aracılığı ile öğrendiğine dikkat çekmektedir.

Türkçe, her yaş grubu için ağırlıkla evde öğrenilen bir dil olmakla birlikte 30 yaş ve üstündeki katılımcılar arasında Türkçeyi evde öğrenenler, 30 yaşın altındaki katılımcılara göre daha yüksek orana sahiptir. Bunun yanında 30 yaşın altındaki katılımcılar arasında televizyon, Türkçenin öğrenilmesinde diğer yaş gruplarındakinden daha fazla paya sahiptir. Aile ve arkadaşlar, 10-29 yaş aralığında Rusçanın öğretilmesinde diğer yaş gruplarındakinden daha fazla rol oynamaktadır. Ev, erkekler ve kadınlar arasında ise Türkçe öğrenilen kaynak olarak iki cinsiyette de yakın oranlara sahiptir. Kadınlar arasında televizyondan Türkçe öğrendiğini belirtenlerin oranı erkeklere göre fazladır. Şehirde yaşayan katılımcıların Türkçe ve Rusçayı öğrenme kaynaklarının köyde yaşayanlara göre daha çeşitli olduğu görülmektedir. Örneğin köyde yaşayanlar için okula ait oran %1,4 iken, şehirde yaşayanların Türkçe derslerine ve Türkçe eğitim veren kurumlara ulaşma olanaklarının yüksek olması nedeniyle bu oran %3,0'dır. Bu sonuçlar Ahıska Türklerinin Türkçeyi evde öğrendiğini göstermektedir. Bunun yanında şehirde yaşayanlar Türkçeyi okulda öğrenme açısından köyde yaşayanlara göre daha şanslıdır. Ayrıca gençler arasında artan bir oranda Rusçanın aile içinde öğrenilen bir dil olduğu söylenebilir. Bu, pek çok katılımcının okullaşmadan çok daha önce Rusça ile karşılaştığına işaret etmektedir.

5.1.2. Katılımcıların Sevdikleri Dile İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Bir dile yönelik olumlu tutuma sahip kişiden o dilin öğrenilmesi, sürdürümü ve kullanımı konusunda daha fazla çaba göstermesi beklenir (Fishman, 1964). Bir dili sevmek, o dile yönelik olumlu tutumun da duyuşsal temelini oluşturur. Bu bağlamda katılımcılara en sevdikleri dilin hangisi olduğu sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların %74,5

oranında Türkçeyi diğer dillerden daha çok sevdiği sonucuna ulaşılmıştır. En sevdiği dil, Rusça olanlar %14,2, Kazakça olanlar ise %5,8'dir. Katılımcıların %5,5'i ise bu üç dilden farklı bir dili sevdiğini belirtmiştir.

Türkçeyi en yüksek oranda seven katılımcıların 50 yaş ve üstündekiler olduğu görülmektedir. Her ne kadar diğer yaş gruplarında da Türkçe %70'in üzerinde orana sahip olsa da 50 yaşında altındaki katılımcılarda oranın düştüğü gözlenmiştir. Rusça 30-49 yaş aralığında, Kazakça ise 10-29 yaş aralığında diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranda sevilmektedir. Kadınlar erkeklerden daha yüksek oranda Türkçeyi sevmektedir. Rusça ve Kazakçanın ise erkeklerde kadınlara göre daha fazla sevildiği görülmektedir. Türkçeyi sevenlere ait oranlarda köyde yaşayan katılımcılar şehirde yaşayanlardan açık ara öndedir. Bununla birlikte şehirde yaşayan katılımcılar Rusça ve Kazakça için köydekilerden daha yüksek orana sahiptir.

Dil, bir topluluğun en temel varlık göstergesidir. Bu nedenle her topluluğun öncelikle kendi dilini sevmesi beklenmektedir. Ahıska Türklerinin dillerini duygusal nedenlerle öğrendiğine değinen Oh (2006), Korelilerin Koreceyi daha çok araçsal nedenlerle öğrendiklerini belirtmiştir. Mudmarn (1988), Tayland'da yaşayan iki dilli Malayların Malaycayı Taycadan, Dweik (2000) ise Ürdün Çerkezlerinin Çerkezceyi Arapçadan daha güzel buldukları sonucuna ulaşmıştır. Hong Kong'ta yaşayan Pakistanlı ve Hindistanlı göçmenler ise dil repertuvarlarında İngilizce, Pencap/Urdu dili ve Kantonca olmak üzere üç dile sahip olduklarından Ahıska Türklerinin durumuna benzer bir dilsel çevrede yaşamaktadır. Ancak Ahıska Türklerine göre Pakistanlı ve Hindistanlı göçmenler arasında en sevilen dil %60 oranında İngilizcedir (Wai, 1983). Dağdeviren Kırmızı (2015) da Gagauzlar arasında Gagauzcaya duyulan sevginin yaşa bağlı olarak arttığını ve köyde yaşayanların Gagauzcayı şehirde yaşayanlardan daha çok sevdiğini tespit etmiştir. Bunun yanında cinsiyet değişkenine göre Ahıska Türklerine ait bulguların Gagauzlardan farklılaştığı noktanın Gagauzcanın erkekler tarafından kadınlara oranla daha çok sevilmesi olduğu söylenebilir.

5.1.3. Katılımcıların Dil Kullanım Sıklıklarına ilişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların dil kullanım sıklıklarına ilişkin bulgulara bakıldığında katılımcıların her zaman kullandıkları dillerde Türkçe ve Rusçanın birbirine çok yakın oranlara sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkçenin çok az bir farkla Rusçanın önünde olduğu söylenebilir. Kazakça ise dil kullanım sıklığı açısından katılımcıların bazen kullandığı dildir.

Her zaman Türkçeyi kullandığını belirtenler bütün yaş gruplarında aynı orana sahiptir. Rusçayı her zaman kullananların ise 50 yaş ve üstü ile 10-29 yaş aralığındaki katılımcılar olduğu görülmektedir. Her zaman Türkçeyi kullanan erkekler ise kadınlardan daha yüksek orana sahiptir. Rusçada ise bunun tersi söz konusudur. Köyde yaşayanların arasında ise şehirde yaşayanlara göre Türkçeyi her zaman kullananların oranı daha yüksekken Rusçayı her zaman kullananlarda köy ve şehre ait oranlar aynıdır.

Her zaman Kazakçayı kullandığını belirtenlerin oranı ise Türkçe ve Rusçanın kullanımına göre düşüktür. Kazakçanın "bazen kullan bir dil" olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yaş grupları arasında Kazakçayı her zaman kullandığını belirtenler dağınıklık sergilemektedir. Kadınlar erkeklerden, köyde yaşayanlar da şehirde yaşayanlardan daha düşük oranda Kazakçayı her zaman kullandıklarını belirtmiştir.

Bu sonuçlar Ahıska Türklerinin günlük yaşamlarında Türkçeyi baskın dil olan Rusça ile eşit oranda kullandıklarını göstermektedir. Özellikle her zaman Türkçe kullananların yaş grubuna göre belirgin bir farklılık göstermemesi alanyazındaki diğer araştırma sonuçlarından farklıdır. Çolak Bostancı (2014), Amerika'daki Türkler üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında birinci kuşak Türklerin Türkçeyi ikinci kuşaktan daha sık kullandığını bulgulamıştır. Altınkamış ve Ağırdağ (2014) da Belçika'daki ikinci kuşak Türklerin Felemenkçe ile daha çok etkileşimde bulunmasından dolayı daha az Türkçe konuştuğu sonucuna ulaşmıştır. Akran etkisi nedeniyle İngilizcenin iletişimde belirtisiz dil hâline geldiğini belirten Lee (1999), 50 yaşın üzerindekilerde Navajo dilinin gençlere göre daha sık kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Hudyma (2012) ise 70 yaş üzerindekilerin Ukraynacayı günlük yaşamlarında %50 oranında kullandığını belirlemiştir. Bu orana bakıldığında Ahıska Türkleri arasında her zaman ve genellikle Türkçe kullandığını

belirtenler bütün yaş gruplarında %70'i aşmaktadır. Bu sonuçlar Ahıska Türklerinin diğer etnik gruplara göre Türkçenin kullanım sıklığında daha iyi durumda olduğunu göstermektedir.

5.1.4. Katılımcıların Türklerinin Dil Seçimlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların kişilere göre dil seçimlerine bakıldığında Türkçenin kullanımında oranların iki temel gruba göre farklılaştığı söylenebilir. Birinci grup büyükanne, büyükbaba, anne, baba, eş, çocuk, ağabey/abla, kardeş ve akrabalardan oluşmaktadır. Bu kişilerle iletişimlerinde sadece Türkçenin seçenlerin oranları yüksektir. Birinci gruptaki kişiler kendi içlerinde de büyükanne-büyükbaba, anne-baba, eş-çocuk, ağabey-abla-kardeş-akraba ve olarak gruplandırılabilir. Bu gruplandırmada yakınlık ve yaşın etkili olduğu söylenebilir. İkinci grup ise komşu, arkadaş, iş arkadaşlarından oluşmaktadır. Bu kişilerle ise sadece Türkçe kullanmaktan çok Türkçe ile birlikte Rusça/Kazakça da tercih edilmektedir.

Büyükanne ve büyükbaba ile iletişimde Türkçenin seçilme oranı %50'den fazladır. Anne ve baba ile iletişimde sadece Türkçenin seçilme oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Baba için %47,4, anne için %46,4 oranında sadece Türkçe ile iletişim kurulmaktadır. Eş ile %38,0, çocuklar ile ise %37,5 oranında sadece Türkçe tercih edilmektedir. Ağabey ve abla ile konuşurken %32,8, kardeş ile konuşurken %35,0 ve akrabalar ile konuşurken %35,4 oranında sadece Türkçe tercih edilmektedir. Ağabey, abla, kardeş ve akrabalar için Türkçe ile birlikte diğer dillerin de tercih edilme eğilimi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Komşu, arkadaşlar ve iş arkadaşları ile iletişimde ise sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranı birinci gruptan farklı olarak %13'lere kadar düşmektedir. Katılımcılar bu kimseler ile konuşurken Türkçe ile birlikte Rusça ve Kazakçayı da tercih etmektedir.

Dil seçiminde yaş, cinsiyet ve yerleşim yerinin etkisi özellikle birinci gruptaki kişilere ait oranlarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 50 yaş ve üzerindeki katılımcıların aile ve yakın çevresiyle iletişimlerinde diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranda sadece Türkçeyi seçtiği, bu oranın 10-29 yaş aralığında en düşük düzeye ulaştığı görülmektedir.

Buradan yaştaki artış ile birlikte Türkçenin seçimi ve kullanımının da arttığı sonucu çıkarılabilir.

Kişilere göre dil seçimi için hesaplanan sürdürüm gücü indeksinin de bu sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Türkçe için en yüksek sürdürüm gücünün büyükanne ile gerçekleştirilen dil seçimlerinde, en düşük sürdürüm gücü puanının ise komşular ile gerçekleştirilen dil seçimlerine ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç sahada gerçekleştirilen gözlemler ve görüşmeler ile uyuşmaktadır. Görüşülen kişiler, aile ve yakın çevrelerinde Türkçe iletişim kurduklarını ve bu konuda bilinçli davrandıklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Bununla birlikte yaşamlarını sürdürmek için Rusça ve Kazakça kullanmaktan da çekinmedikleri söylenebilir. Erkeklerin kadınlara göre iletişimlerinde daha yüksek oranda sadece Türkçeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bunun istisnası ise kadınların eş ve çocukları ile iletişimlerinde erkeklerden biraz daha yüksek oranda sadece Türkçeyi seçmeleridir. Bunun yanında kadınların genel anlamda Türkçe ile birlikte Rusça veya Kazakçayı seçme eğilimine sahip oldukları söylenebilir. Ahıska Türkü aileler içerisinde geçiren sürede evin reisi olarak kabul edilen erkeklerin sadece Türkçe konuşulması için eşlerini ve çocuklarını uyardıkları ve bu konuda hassas oldukları gözlenmiştir. Ancak yine da kadın ve erkekler arasında keskin bir ayrımdan bahsetmek güçtür. Türkçenin tercih edilmesinde köy ve şehir ayrımı ise belirgindir. Buradan köyde yaşayanların şehirdekilere göre aile ve diğer yakınları ile daha yüksek oranda Türkçe iletişim kurduğu sonucu çıkarılabilir.

Ahıska Türklerinin aile ve yakın çevreleri ile iletişimlerinde gerçekleştirdikleri dil seçimlerinin özellikle Bulgaristan'daki Türkler ile benzeştiği görülmektedir. Yalınkılıç (2013), Bulgaristan'da yaşayan Türklerin anne ve babanları ile %60 oranında sadece Türkçe konuştuğunu, kardeşler ile iletişimde bu oranın %30'lara düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Komşu ve arkadaşlar ile iletişimde Türkçenin kullanımı Bulgaristan Türklerinde Ahıska Türklerine göre daha yüksektir. Bu durum Bulgaristan'da yaşayan Türklerin belirli bir bölgede yoğunlaşmaları ve çoğunluğu oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Ahıska Türkleri, yaşadıkları bölgelere zorla yerleştirilmiş ve yerleştirildikleri bölgelerde çoğunluğa sahip olamamıştır. Bunun yanında erkeklerin Türkçe, kadınların ise Türkçe ve Bulgarcayı

birlikte konuşma eğilimine sahip olmaları da Bulgaristan Türkleri ile Ahıska Türklerine ait sonuçlar arasındaki diğer benzerliktir. Ahıska Türklerinin aile üyeleri ile iletişimlerinde gerçekleştirdikleri dil seçimleri Bani-Shoraka'nın (2005) Tahran'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin Türkçe kullanımı hakkındaki araştırması ile karşılaştırıldığında Ahıska Türklerinin, Azerbaycan Türklerine göre sadece Türkçeyi tercih edenlerde daha yüksek oranları yakaladığı görülmektedir. Ahıska Türkleri arasında anne ve baba ile iletişimde sadece Rusça/Kazakça kullananlar bütün yaş gruplarında %5 oranını aşmazken Azerbaycan Türklerinde anne ve babası ile sadece Farsçayı kullananlar genç kuşaklarda %30'lara kadar çıkmaktadır.

Yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri bağlamında Ahıska Türklerinin kişilere göre dil seçimleri Dağdeviren Kırmızı'nın (2015) Gagauzlar ile ilgili ulaştığı sonuçlar ile kısmen uyuşmaktadır. Gençlerin yaşlılara göre aile içerisinde Rusçayı daha fazla kullanması, Ahıska Türklerinde de gözlenen bir durumdur. Köyde yaşayanların şehirde yaşayanlara göre aile içerisinde Türkçeyi Rusçadan daha yüksek oranda kullanmaları da Gagauzlar ile Ahıska Türklerinin benzeştiği bir noktadır. Ancak Gagauzlarda kadınların erkeklere göre Gagauzcayı daha çok tercih etmeleri, onları Ahıska Türklerinden ayırmaktadır. Batı Avrupa'daki göçmen Türklerin kişilere göre dil seçimlerine bakıldığında ise Yağmur ve Akıncı (2003), kuşak farkının Türkçenin kullanımına etki ettiği sonucuna varmıştır. İskoçya'da yaşayan Türklerin dil kullanımlarını inceleyen Özdemir (2016) de birinci kuşak Türk göçmenlerin ikinci kuşaktakilere göre aile içerisinde Türkçeyi daha çok tercih ettiği sonucuna ulaşmıştır. Batı Avrupa'daki Türklere ait bu sonuçlar Ahıska Türklerine ait sonuçlar ile uyuşmaktadır.

Katılımcıların ortama ilişkin dil seçimlerine bakıldığında ise iki temel eğilim görülmektedir. Birinci eğilim ağırlıkla sadece Türkçenin iletişim dili olarak tercih edildiği yerlerdir. Özellikle ev Türkçenin en güçlü olduğu mekândır. Evde sadece Türkçe konuştuğunu belirtenler %34,2'dir. Türkçenin seçimi bakımından ev bir merkez olarak kabul edilirse merkezden uzaklaştıkça Türkçenin yerini Rusça ve Kazakça almaktadır. Bu bağlamda camide sadece Türkçe konuştuğunu belirtenler %18,2'dir. Misafirlikte sadece Türkçe

konuştuğunu belirtenler ise %12,8’dir. Misafirlik, Türkçe ile birlikte Rusça ve Kazakçanın en yüksek oranda kullanıldığı bağlamdır. Bu üç iletişim ortamının dışında kalan mekânlarda Türkçenin iletişim dili olarak seçim oranları düşmeye başlamaktadır. Bu da katılımcıların ortama göre dil seçimlerinde daha yoğun bir şekilde Rusça ve Kazakça kullandıkları ikinci eğilime işaret etmektedir. Hastane %24,3 oranında, pazar %24,1 oranında, otobüs/tren ise %23,4 oranında sadece Rusça/Kazakçayı seçmektedir. Sadece Rusça/Kazakça konuşanlar, okul için %19,3 oranına, sokak için %16,4 oranına, iş için %13,9 oranına sahiptir. Her ne kadar ortam değişkenine göre bir dil diğerinden daha öne çıksa da hem Türkçeyi hem Rusça/Kazakçayı tercih edenlerin oranının bütün bağlamlarda yüksek olduğu söylenebilir.

Yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri bağlamında katılımcıların ortama göre dil seçimlerine bakıldığında ev içerisinde 50 yaş ve üstündeki katılımcıların diğer yaş gruplarından daha yüksek oranda sadece Türkçeyi seçtikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuç daha önce ulaşılan sonuçlar ile de uyumludur. Ancak katılımcıların ev dışındaki iletişimleri yaşa göre karmaşık bir dağılım göstermektedir. Benzer durum cinsiyet ve yerleşim yeri değişkeninde de gözlemlenmektedir. Ancak yerleşim yerine ait oranlara bakıldığında köyde yaşayanların hem Türkçe hem de Rusça/Kazakçayı birlikte kullanma eğilimi şehirdekilerden daha yüksektir. Şehirde yaşayanların ise sadece Rusça/Kazakçayı köyde yaşayanlardan daha yüksek oranda seçtikleri söylenebilir.

Ahıska Türklerinin ortama göre dil seçimleri Türkçenin kesin bir şekilde ev dili olduğunu göstermektedir. Alanyazına bakıldığında ilgili araştırmaların birbirinden farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Yağmur, De Bot ve Korzilius (1999) Avustralya’daki Türkler arasında evde sadece Türkçe konuşanların %21,8 oranında olduğunu belirlemiştir. Bu oran Ahıska Türklerine ait orandan düşüktür. Amerika’daki Türkler için benzer bir sonuca ulaşan Çolak Bostancı (2004) ise Türkçenin en çok tercih edildiği ortamın camiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Camiler, Ahıska Türkleri için toplumsallaşma ve Türkçenin kullanımı için önemli bir ortam olmakla birlikte Rusça ve Kazakçanın neredeyse Türkçeye yakın oranlara sahip olduğu görülmektedir. Yalınkılıç (2013) ise Bulgaristan Türklerinin camide %78,4 oranında Türkçe konuştuğunu belirtmiştir. Bu oran Ahıska Türklerine ait

orandan çok daha yüksektir. Ortama göre dil seçimlerine göre Gagauzların durumuna bakıldığında Gagauzcanın kullanımının evde dahi Rusça karşısında gerilemiş olduğu ve daha çok 41-74 yaş aralığındaki kişilerin tercih ettiği görülmektedir (Dağdeviren Kırmızı, 2015). Ahıska Türkleri arasında ev dışında Türkçenin yaş, cinsiyet ve yerleşim yerine göre farklılaştığını söylemek araştırma kapsamında toplanan veriler için zordur. Ancak Türkçenin kullanımının özel alandan kamusal alana doğru daraldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Ortama göre dil seçimi için hesaplanan sürdürüm gücü indeksi Türkçeye ait en yüksek sürdürüm gücünün evde gerçekleştirilen dil seçimlerinde, en düşük sürdürüm gücü puanının ise hastanede gerçekleştirilen dil seçimlerine ait olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar Bosnalı'nın (2007) İran'daki Azerbaycan Türkleri, Boucher-Yip'in (2004) Malezya'daki Semailer, Komondouros ve McEntee-Atalianis'in (2007) Türkiye'deki Rumları konu alan araştırmalarında ulaştıkları sonuçlar ile uyuşmaktadır.

İşleve göre dil seçimlerine bakıldığında katılımcıların tercihlerini maddi ve manevi alanlara yönelik işlevlere göre gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda yemin ve dua gibi maneviyat boyutu ağır basan eylemler için sadece Türkçenin tercih edildiği görülmektedir. Katılımcılar, %67,9 oranında dua ederken, %56,6 oranında ise yemin ederken sadece Türkçe kullanmaktadır. Bu işlevlerde Türkçenin seçilmesi diğer işlevlerden çok daha yüksektir.

Duygusal işlevlere sahip eylemlerde ise katılımcılar için Türkçenin bir duygu dili olduğu görülmektedir. Katılımcılar korktuklarında %42,7, mutlu olduklarında %40,5, şaşırdıklarında %35,4, sinirlendiklerinde ise %34,3 oranında sadece Türkçeyi tercih etmektedir. Bu eylemler için Türkçe ile Rusça ve Kazakçayı birlikte tercih edenlerin oranları da yüksektir. Sahada görüşülen katılımcıların sinirli olduklarında sövgü sözleri için Türkçe ile birlikte Rusçayı da tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İki dili birlikte kullandıklarında ya da sadece Rusçayı tercih ettiklerinde kendilerini kötü bir söz söylememiş gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle anne ve babaların çocuklarının Türkçe argo kelimeler veya sövgü sözleri kullandıkları durumlarda, Rusça kullandıkları durumlardan daha şiddetli tepki gösterdikleri gözlenmiştir. Bu durum diğer duygusal eylemlere göre sinirliyken sadece Türkçe kullananların daha düşük orana sahip olmalarını açıklamaktadır.

Rüya görmek ve düşünmek gibi iç dil kullanımında katılımcıların ağırlıkla sadece Türkçe kullandığı görülmektedir. Rüya görürken %39,4 oranında, düşünürken ise %38,0 oranında sadece Türkçe kullanılmaktadır. Bu oranlara Türkçe ile birlikte Rusça ve Kazakçayı da kullandığını belirten katılımcıların oranları oldukça yakındır. Grosjean (2010), iki dilli bireylerin rüyalarında kullandıkları dilin bulundukları duruma ve bağlama göre değiştiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Türkçe ve Rusça/Kazakça rüya görenlerin oranının sadece Türkçe rüya görenlerin oranına yakın olması şaşırtıcı değildir. Sayı saymak ve not almak için Türkçe kullanımı diğer eylemlerden daha düşüktür. Sayı sayarken %28,8 oranında sadece Türkçe kullanımı not alırken %24,8'e kadar düşmektedir. Bu iki eylem için Türkçe ve Rusça/Kazakça birlikte kullanılmaktadır. Özellikle Türkçe ile birlikte diğer dillerin kullanımı en yüksek orana sayı sayarken ulaşmaktadır. Bunlara ek olarak işleve göre dil seçimi için hesaplanan sürdürüm gücü indeksi de Türkçeye ait en yüksek sürdürüm gücüne sahip eylemin dua etmek, en düşük sürdürüm gücüne sahip eylemin ise not almak olduğunu göstermektedir.

İşleve göre dil seçiminde yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenlerinin etkisi kişi ve ortama göre dil seçimlerinden daha net bir şekilde gözlenmektedir. Not almak dışında diğer eylemlerde sadece Türkçenin kullanımı yaş ile birlikte artmaktadır. Yalnızca Not alırken sadece Türkçeyi tercih edenlerin oranının en yüksek değere 10-29 yaş aralığında ulaştığı görülmektedir. Bunun nedeninin bu yaş grubunun diğer yaş gruplarından Türkçe yazmada daha yüksek yeterliğe sahip olmasıdır. Cinsiyetin ise dil seçiminde işlevlere göre farklılaştığı görülmektedir. Yemin ve dua etmede sadece Türkçeyi seçen kadınlar erkeklerden daha yüksek orana sahiptir. Mutlu olduklarında ve şaşırdıklarında sadece Türkçeyi seçenlerde kadınlar, korktuğunda sadece Türkçeyi seçenlerde erkekler daha yüksek orana sahiptir. Sinirlendiğinde sadece Türkçeyi seçenlerde ise erkek ve kadınların oranı eşittir. Bunun dışında rüya görürken ve sayı sayarken erkekler, düşünürken ve not alırken ise kadınlar daha yüksek oranda sadece Türkçeyi seçmektedir. Köyde yaşayan katılımcılar ise işleve yönelik dil seçimlerinde bütün eylemler için şehirde yaşayanlardan daha yüksek oranda sadece Türkçeyi tercih etmektedir.

Ahıska Türklerinin işleve göre dil seçimlerine ilişkin sonuçları Yalınkılıç ve Yağmur'un (2014) Batı Trakya Türkleri ile gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları ile karşılaştırıldığında Ahıska Türklerinin işleve göre dil seçimlerinde Batı Trakya Türklerinin gerisinde olduğu görülmektedir. Batı Trakya Türkleri arasında düşünme, rüya görme ve sayı sayma eylemlerinde sadece Türkçenin kullanımı %60'ın üzerindedir. Sadece Yunancayı seçenlerin oranı ise sayı saymadaki %0,7'lik oran dışında %0'dır. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin durumunun Bulgaristan Türklerine yakın olduğu söylenebilir. Yalınkılıç (2013), Bulgaristan Türklerinde duygu dilinin ağırlıkla Türkçe olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Bulgaristan Türklerinde rüyalarını Türkçe görenlere ait oran Ahıska Türklerinden yüksek, notlarını Türkçe alanların oranı ise Ahıska Türklerinden düşüktür. Dağdeviren Kırmızı'nın (2015) Gagauzlar ile ilgi ulaştığı sonuçlara göre ise Ahıska Türkleri işleve yönelik dil seçimlerinde Gagauzların önündedir. Gagauzlarda özellikle gençlerin ağırlıkla Rusçayı tercih ettiği ve Gagauzcanın kullanımının yaşlılar ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Ahıska Türklerinde de yaş grupları arasında benzer bir durum söz konusu olsa da gençler arasında Rusçanın Türkçe ile birlikte kullanımı daha ağır basmaktadır. Yağmur (2016) da Avustralya, Almanya, Fransa ve Hollanda'da yaşayan Türklerde birinci kuşağın ikinci kuşağa göre Türkçenin seçiminde daha yüksek ortalamaya sahip olmasına rağmen iki kuşak arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

5.1.5. Katılımcıların Bildikleri Sözlü Dil Ürünlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sözlü dil ürünleri kişilerin bildikleri dile ait kültürel derinliğe hâkimiyetlerine ilişkin fikir vermesi açısından önemlidir. Demir (2008), başta ninniler olmak üzere sözlü dil ürünlerinin Türkçenin temel kural ve kavramlarının kazandırılmasında önemli olduğunu belirtmiştir. Sözlü dil ürünlerinin diline bakıldığında tek bir dilin baskın olduğunu söylemek güçtür. Katılımcılar atasözlerini %31,8 oranında, ninnileri ise %30,7 oranında Türkçe bilmektedir. Türkçe şarkı ve masal bilme oranı ise %29,9 ile %25,9'dur. Katılımcıların Türkçe bilmece

bilgisi ise %16,8 ile diğer sözlü dil ürünlerinden daha düşüktür. Bununla birlikte oranlara bakıldığında bütün sözlü ürünleri her iki dilde de bildiğini belirten katılımcıların oranları %45'ten yüksektir. Bu durum katılımcıların Türk kültürü ile birlikte Rus ve Kazak sözlü dil ürünlerini de öğrendiklerini göstermektedir. 30-49 yaş aralığının diğer yaş gruplarından, kadınların ise masal ve atasözü dışında Türkçe sözlü dil ürünlerini erkeklerden daha yüksek oranda bildiği görülmektedir. Yerleşim yerine göre ise köyde yaşayan katılımcıların Türkçe sözlü ürünleri şehirde yaşayanlardan daha yüksek oranda bildikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Araştırmasında Gagauzların Gagauzca ve Rusça sözlü dil ürünlerini hangi dilde bildiklerine yönelik sonuçlara yer veren Dağdeviren Kırmızı (2015), özellikle halk şarkılarının bütün yaş grupları için ağırlıkla Gagauz dilinde bilindiğini ortaya koymuştur. Ahıska Türklerine ait bulgular incelendiğinde ise şarkı için katılımcıların belirli bir dil yerine iki dili de tercih ettikleri görülmektedir. Bunun yanında Ahıska Türklerinin Türkçe atasözü bilgileri diğer sözlü dil ürünlerinden yüksek bir orana sahipken aynı durum Gagauzlar için söz konusu değildir. Özellikle 20 yaş altı Gagauzların Gagauzca atasözü bilgileri oldukça düşüktür. Her iki toplulukta da iki dilde de sözlü ürünleri bildiklerini belirtenler yüksek oranlara sahip olmakla birlikte Gagauz gençlerin verdikleri cevaplarda söz konusu dil ürünlerini daha çok Rusçada bildikleri görülürken, Ahıska Türkü gençlerde Türkçe daha ağır basmaktadır. Cinsiyete ve yerleşim yerine göre karşılaştırıldığında Gagauz kadınların ve köyde yaşadığını belirten katılımcıların Gagauzca dil ürünlerini daha yüksek oranda bilmeleri Ahıska Türkleri için ulaşılan sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

5.1.6. Katılımcıların Medya Kullanımında Dil Seçimlerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Fishman (1965, s.78), medya değişkenini insanların dile erişimi ve kullanımları konusunda sahip oldukları imkân olarak tanımlamaktadır. Ana vatanın uzağında kısıtlı bir çevreye hapsolmuş bir dilin görsel, sözlü ve yazılı araçlar ile kullanımı, korunması ve sürdürülmesi mümkündür. Araştırma kapsamında medya kullanımında dil seçimlerine ilişkin sonuçlara

bakıldığında, katılımcıların medyanın türüne göre kimi zaman Türkçe kimi zaman Rusça ve Kazakçayı tercih ettiği görülmektedir. Buna karşın katılımcıların genel eğiliminin bildikleri bütün dillerdeki medyayı takip ettikleri yönünde olduğu söylenebilir.

Katılımcılar arasında sadece Türkçe kitapları tercih edenlerin oranı %7,3'tür. Oranlar incelendiğinde Rusça ve Kazakça kitap seçiminin Türkçeden yüksek olduğu görülmektedir. Türkçe eğitime erişimin çok sınırlı olması nedeniyle okuma becerisindeki yetkinliğin düşük düzeyde kalması ve Türkçe kitaba ulaşma konusunda yaşanan imkânsızlıklar bu sonucun ortaya çıkmasında etkilidir. Sadece Türkçe gazete okuduğunu belirtenlerin oranı %16,1 ile kitaptan yüksektir. Ancak yine de Rusça ve Kazakça gazete okuyanların oranları daha yüksektir. Türkçe gazeteye erişim Kazakistan'da daha çok internet üzerinden gerçekleşmektedir. Televizyon ise Türkçe medya kullanımının bel kemiğini oluşturmaktadır. Katılımcıların %20,4'ü sadece Türkçe televizyon kanallarını takip ettiklerini belirtmiştir. Bu oran Rusça ve Kazakçaya ait oranlardan yüksektir. Televizyonun özellikle çocukların Türkçeyi öğrenmelerinde önemli rol oynadığı söylenebilir. Sahada gerçekleştirilen gözlemlerde çocuklar ve gençler için standart Türkçenin öğrenilmesinde televizyonun tek kaynak olduğu görülmüştür. Müzik, %22,3 ile sadece Türkçe olarak en yüksek oranda tercih edilen medyadır. İnternet ve ona bağlı haberleşme uygulamalarında ise Türkçenin kullanımı Rusça ve Kazakçanın gerisindedir. Günümüzde iletişim araçları ve sosyal medyanın etkisi göz önünde bulundurulduğunda bu oranın yükselmesi Türkçenin kullanımı için önemlidir. Öte yandan katılımcıların Türkçe okuma ve yazma becerilerinde düşük yeterlik sergilemesi onların internette özellikle Rusça içeriklere yönlendirmektedir. Özellikle Sovyet coğrafyasında Rusçanın medya üzerindeki etkisi düşünüldüğünde Türkçenin düşük orana sahip olması şaşırtıcı değildir.

Medya kullanımında dil seçiminde 30 yaşın altındaki katılımcıların Türkçeyi 30 yaşın üstündeki katılımcılardan daha yüksek oranlarda tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedenleri özellikle 50 yaşın üstündeki katılımcıların Türkçe okuma ve yazma yeterliklerinin düşük olması, yine bu yaş grubunun çok geç yaşta Türkçe medya ile tanışması ve Türkçe medyaya erişim açısından gençlerin daha iyi olanaklara sahip olması şeklinde sıralanabilir.

Cinsiyete göre ise medyada dil seçimleri farklılaşmaktadır. Kitap ve gazete için kadınların, televizyon, müzik ve internet için ise erkeklerin önde olduğu görülmektedir. Yine de "sadece Türkçe" ve "genellikle Türkçe" seçenekleri birlikte ele alınırsa kadınlar Türkçe seçimlerinde erkekleri geçmektedir. Şehirde yaşayan katılımcıların köydekilere göre daha yüksek oranda sadece Türkçe kitap okumasının temel nedeni ise Türkçe kitaplara erişimin şehirde yaşayanlar için daha kolay olmasıdır. Televizyon ve müzik gibi mekândan bağımsız olarak erişilen medya türlerinde köydekilerin Türkçeyi daha çok tercih etmeleri de bu çıkarımı desteklemektedir.

Boucher-Yip (2004) Semai dili, Dağdeviren Kırmızı (2015) Gagauzca, Fuller (1982) ise Navajo dilinde yeterli medya materyalinin bulunmaması nedeniyle ortaya çıkan boşluğun baskın dil tarafından doldurulduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu araştırmalarda baskın dilin medya kullanımında kesin bir hâkimiyete sahip olduğu belirlenmiştir. Ahıska Türklerinden ise durum farklıdır. Ahıska Türkleri medya kullanımlarında tek bir dile yönelmek yerine bildikleri diğer dilleri de kullanmaktadır. Burada temel belirleyici medyanın türüdür. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin durumu Yalınkılıç ve Yağmur'un (2014) Batı Trakya Türklerinde Türkçe ve Yunanca medyanın birlikte takip edildiği şeklindeki bulgusu ile örtüşmektedir.

5.1.7. Katılımcıların Dil Bağlılığı Durumlarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Araştırma kapsamında katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının düzeyi ve bunun cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, yerleşim yeri ve Türkçe dersi alma durumu ile ilişkisi incelenmiştir. Toplanan verilerden elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının %62,0 oranında yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Orta düzeyde bağlılığa sahip olanların oranı %33,6, düşük düzeyde bağlılığa sahip olanların oranı ise %4,4 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar Ahıska Türkü katılımcıların büyük bölümünün Türkçeye olan bağlılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ahıska Türklerinin altmış yılı aşan ve bir çözüme kavuşturulamamış sürgün hayatlarında karşılaştıkları bütün olumsuzluklara rağmen Türkçeye olan bağlılıkları çeşitli araştırmalarda da dile getirilmiştir. Aydıngün (2002), Ahıska Türklerinde Türkçe bilmenin kültüre olan bağlılığı gösterdiğine değinirken, Coşkun (2009), dile olan bağlılığın Ahıska Türklerinde yaşama ve var olma gücüne işaret ettiğini belirtmiştir. Oh (2006) ise araştırmasında benzer bir sürgünü yaşamış Koreliler ile karşılaştırıldığında Ahıska Türklerinin kimliklerini ve dillerini daha iyi korudukları sonucuna varmıştır. Bütün bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde Ahıska Türklerinin Türkçeyi sürdürme, kullanma ve kimliklerinin bir parçası olarak görme açısından olumlu bir tutuma sahip oldukları söylenebilir. Katılımcıların en yüksek oranda kesinlikle katıldıklarını belirttikleri maddelerin "Ana dilim Türkçe olduğu için kendimle gurur duyarım.", "Çocuğumun Türkçe öğrenmesi için çaba sarf ederim." ve "Türkçe, kültürümü korumamda bana yardımcı olur." olması da bu görüşü doğrular niteliktedir.

Cinsiyet

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıkları alt boyutları ile birlikte cinsiyet değişkenine göre ele alındığında istatiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak istatiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da kadınların ölçek toplam puanı ortalaması, erkeklere ait ortalamadan daha yüksektir. Bu sonuçlar Ahıska Türkü katılımcılar açısından Türkçeye olan bağlılık söz konusu olduğunda kadın ve erkekler arasında belirgin bir ayrımın olmadığını göstermektedir. Bunun yanında kadınların Türkçe dil bağlılığı puanlarının erkeklerden yüksek olması, kadınların dil sürdürümü ve dil kaybında kilit rol oynamaları açısından Türkçe lehine olumlu bir gösterge olarak yorumlanabilir. Pavlenko (2001) ekonomik ve sosyal nedenlerle kadınların dile olan bağlılıklarının o dilin sürdürümünde ve kaybında erkeklerin sergilediği bağlılıktan daha çok etki ettiğine değinmektedir. Konu ile ilgili olarak ise Macar köylüler arasında kadınların getireceği ekonomik ayrıcalıklar için Almancaya öğrenmelerini ve balıkçı dili olarak görülen Sutherland Galcesini daha iyi bir meslek edinmeleri için çocuklarına öğretmeyi bırakan kadınların Galcenin sürdürümünü

kesintiye uğratmalarını örnek gösterir. Bu açıdan Ahıska Türkü kadınların Türkçeye bağlılık sergilemelerinin önemi büyüktür.

Yaş

Yaş değişkeninin katılımcıların Türkçe dil bağlılıkları üzerinde istatiksel olarak sınırlı bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. 10-29 yaş grubu ile 50 yaş ve üstündeki katılımcıların Türkçe dil bağlılığı toplam puanları, kullanım ve kimlik alt boyutlarına ait puanlar yaşa bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu sonuçlar 50 yaş ve üstündeki katılımcıların 10-29 yaş aralığındaki katılımcılardan daha yüksek düzeyde Türkçeye bağlılık sergilediğine işaret etmektedir. Yaşa bağlı olarak gençlerin baskın dile kayması veya yaşlıların topluluk dilini daha iyi muhafaza etmesi ise beklenen bir sonuçtur. Bu noktada Ahıska Türkleri bağlamında ele alınacak olduğunda özellikle son otuz sene içerisinde sınırların açılması, haberleşme ve medya araçlarının yaygın kullanımı, Türkçe öğrenme olanaklarının geçmişe göre artması nedeniyle Türkçenin sürdürümü ve kullanımı açısından 30 yaşın altındaki bireylerin daha iyi koşullar altında doğup büyüdükleri söylenebilir. Ancak bu rahatlama dil topluluklarında genellikle ters bir etki yaratmaktadır. Yağmur (2016), çok kültürlülüğe ilişkin politikaların göçmenler üzerindeki baskıyı azalttığına dikkat çekmektedir. Baskı azaldığında bireyler, etnik kimliklerini korumalarına ilişkin daha az zorluk yaşamaktadır. Kültür ve kimlik üzerinde baskı olmadığında ise insanlar diğer gruplar ile daha yoğun ilişki kurmaktadır. Bu bağlamda Ahıska Türklerinde Sovyet yönetimi altında dilleri ve kimlikleri yok sayılan kuşaktan farklı olarak gençlerin içinde yaşadıkları toplumla daha açık bir ilişki kurduğu söylenebilir. Kimlik ve kullanım alt boyutlarının yaş değişkenine göre istatiksel olarak anlamlı çıkması da gençlerin kurduğu açık ilişkinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Medeni Durum

Katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının medeni duruma göre değişip değişmediğine bakıldığında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak evli olduğunu belirten katılımcıların bekâr katılımcılardan daha yüksek ortalamaya sahip oldukları sonucuna

ulaşılmıştır. Kimlik alt boyutu ile medeni durum arasında ise istatiksel olarak anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan katılımcıların evli veya bekâr olmalarının Türkçeye olan bağlılıklarını etkilemediği ancak evli olan bireylerin Türkçeye olan bağlılıkta bekârlara göre biraz daha önde olduğu sonucu çıkarılabilir. Ahıska Türkleri gibi kapalı topluluklarda evliliklerin ağırlıkla grup içinden kişilerle yapılması evli bireyleri, topluluk içerisinde kalma ve diğer üyeler ile daha çok etkileşimde bulunmaya teşvik etmektedir. Buna doğan çocuklara kültürel ve dilsel mirası aktarma çabası da eklendiğinde evli bireylerin bekârlara göre dil ve kimlik konusundaki bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Eğitim Durumu

Eğitim durumuna göre katılımcıların dil bağlılıklarında istatiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların ortalamaları lise ve üniversite düzeyinde eğitime sahip katılımcılardan daha yüksektir. Üniversite eğitimi almış katılımcıların ise ortalamaları bu iki gruptan düşüktür. Kloss (1966) ve Grosjean (1982) eğitim düzeyinin bireylerin dillerine dönük bağlılığı etkileyebileceğine dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyinin artması topluluk dışındaki gruplar ile daha fazla etkileşimi beraberinde getirir. Alanyazındaki araştırmalara bakıldığında ise farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bosnalı (2007), İran'daki Azerbaycan Türkleri arasında düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin Farsçayı daha az kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Hudyma (2012) ise Kanada'daki Ukraynalılarda eğitim düzeyinin artması ile birlikte Ukraynacanın daha çok kullanıldığını belirlemiştir. Bu iki örnek göz önünde bulundurulduğunda Ahıska Türklerinin İran'daki Azerbaycan Türklerine daha çok benzediği söylenebilir. Sovyetler Birliği zamanında kimliklerinden dolayı eğitim kurumlarına kabul edilmeyen Ahıskalılar, son otuz yılda değişen koşullar ile birlikte eğitime daha çok önem vermeye başlamıştır. Bu durum daha çok Ahıskalının üniversitede okuma imkânı yakalaması anlamına gelmektedir. Hâlihazırda eğitim durumuna göre dil bağlılığında anlamlı bir farklılık olmasa da gelecekte bunun değişme olasılığı vardır.

Çalışma Durumu

Katılımcıların çalışma durumuna göre dil bağlılıklarında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bir işte çalışmak, diğer dil toplulukları ile etkileşimde bulunmayı, topluluk dilinin kullanıldığı çevreden uzaklaşmayı ve baskın dilin kullanımını artırabilmektedir. Myers-Scotton (2006), farklı etnik gruptan kişiler ile çalışmayı iki dilliğin bir nedenlerinden biri olarak kabul etmektedir. Ancak Ahıska Türkü katılımcılarda çalışma durumunun bir değişken olarak Türkçe dil bağlılığını etkilemediği görülmekle birlikte çalışan katılımcıların ölçek toplam puanları, herhangi bir işte çalışmayan veya öğrenci olan katılımcılarınkinden az bir farkla da olsa yüksektir.

Yerleşim Yeri

Yerleşim yeri değişkenine göre katılımcıların köy veya şehirde yaşama durumlarının Türkçe dil bağlılığı puanları üzerinde istatiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra kullanım ve kimlik alt boyutları ile yerleşim yeri değişkeni arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Fasold (1984) ve Weinreich (1979) yerleşim birimine göre dil sürdürümü ve dil kaymasının etkilenebileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda alanyazında gerçekleştirilen araştırmalar da yerleşim yerine göre topluluğun dil sürdürüm ve dil tutumlarının değiştiği sonucuna ulaşmaktadır. Dağdeviren Kırmızı (2015), köyde yaşayan Gagauzların Gagauzcaya yönelik tutumlarının şehirdekilerden daha yüksek, şehirde yaşayan Gagauzların ise Rusçaya yönelik tutumlarının köydekilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kıymazarslan Alagözlü (2002), Türkiye'de yaşayan Çerkezler hakkındaki araştırmasında köyde yaşayanların şehirde yaşayanlara göre Çerkezceyi sürdürüm güçlerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bosnalı (2007) da Tahran gibi büyük merkezlerde yaşayan Azerbaycan Türkleri ile daha küçük şehirlerde yaşayan Azerbaycan Türkleri arasında sözü geçen araştırmalar ile benzer sonuca ulaşmıştır.

Ahıska Türkleri vatanlarından koparılıp getirildikleri yeni topraklarda şehirlerden çok köylere veya küçük şehirlere yerleştirilmiştir. Burada diğer topluluklarla sınırlı bir ilişki

kurarak kendi içlerine kapalı tarım işçileri olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Spolsky (1998), bir dil topluluğunun kendini diğer gruplardan dilsel ve kültürel olarak yalıtmasının dilin korunmasına dönük kuvvetli bir direnç sağladığını belirtmektedir. Bu nedenle köylerde yaşayan katılımcıların Türkçe dil bağlılıklarının şehirde yaşayanlardan daha yüksek çıkmasının ilgili alanyazınla örtüştüğü söylenebilir. Kazakistan özelinde diller arası ilişkilere bakıldığında büyük şehirlerde özellikle Almatı'da Rusçanın Kazaklar için dahi temel iletişimde sıklıkla kullanıldığı gözlenmiştir.

Türkçe Dersi Alma Durumu

Katılımcılar arasında bir eğitim kurumunda Türkçe dersi aldığını belirtenlerin, Türkçe dersi almayanlara göre istatiksel olarak Türkçe dil bağlılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında sürdürüm alt boyutu için de Türkçe dersi almanın anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Ahıska Türkleri Sovyetler Birliği yönetimi altında hiçbir zaman ana dilinde eğitim alma olanağına sahip olmamıştır. Türkçe eğitim veren kurumlar Kazakistan'ın bağımsızlığı ile birlikte açılmıştır. Bu bağlamda bir eğitim kurumunda Türkçe dersi alan veya Türkçe eğitim gören katılımcıların bunu son otuz yıl içerisinde gerçekleştirdikleri söylenebilir. Özellikle bu kişilerin genç kuşaklar olması Türkçenin sürdürümü konusunda ümit vericidir.

Fuller (1982), Navajo dilinin kullanımında bu dildeki eğitimin önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ana dilinde eğitim almak veya ana dilini akademik bağlamda öğrenmek dile karşı bir farkındalığın gelişmesini sağlamanın yanı sıra o dilin kurallarını ve anlam zenginliklerini daha iyi kavramaya yardımcı olmaktadır. Sahadaki gözlemlerde Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin Türkçe eğitim alma konusunda oldukça sınırlı olanaklara sahip oldukları görülmüştür. Bunda otoritenin izlediği eğitim politikalarının yanı sıra topluluğun ana dilde eğitim konusunun önemini kavramakta çok gecikmesinin payı büyüktür. Ancak ulaşılan sonuç, Türkçe eğitim alanların dil bağlılıklarının daha kuvvetli olduğuna ve Türkçenin sürdürümü konusunda daha yüksek bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir.

5.1.8. Katılımcıların Kod Değiştirme Durumlarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Araştırma kapsamında toplanan kod değiştirme verileri Temel Dil Çerçeve Modeli'ne göre incelenmiştir. Bazı varsayımlar toplanan verilerde tek bir örnekle sınansa da daha kapsamlı ve büyük bir derleme sahip olunduğunda destekleyici örneklere ulaşılacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda veriler dil adaları, temel dil varsayımı, temel dil engelleme varsayımı, ikincil dil tetikleme varsayımı ve ikincil dil hiyerarşisi varsayımı ve alt stratejilere göre sınanmıştır. Buna ek olarak Belirtililik Modeli'ne göre katılımcıların kod değiştirme durumları incelenmiştir.

Temel Dil Çerçeve Modeli'ne göre dil adalarının belirlenmesine ilişkin bulgular modelde yer alan temel dil, ikincil dil, temel dil ve ikincil dil adalarına uygun şekilde tanımlanmıştır. Temel dil ve ikincil dil adaları gibi karma yapılarda ikincil dilin temel dile zarar vermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Temel dil varsayımını oluşturan biçim birimi sırası ilkesinin işlerliğine bakıldığında temel dilin belirtisiz dizilişi, temel dilin belirtili dizilişi ve yalın biçim kullanma stratejilerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu bağlamda varsayımın işlediği söylenebilir. Temel dil varsayımında bir diğer ilke olan dizge biçim birimi ilkesine ilişkin bulgulara bakıldığında ise temel dil dizge biçim birimi stratejisi ile uyumlu örneklerin yanında aykırı örneklere de rastlanmıştır. İkincil dilin temel dilin baskısına rağmen kullanılması bu stratejinin tam olarak işlemediğini göstermektedir. Bunun yanında ikili yapı ve yalın yapı kullanma stratejileri için varsayımın işlediği söylenebilir. Özellikle aile bireyleri ile ilgili sözcüklerde yalın yapının tercih edilmesi Batı Trakya Türklerinde kod değiştirme stratejilerini inceleyen Petrou'nun (2015) bulguları ile uyuşmaktadır.

Temel dilin ikincil dile ait yapıları kısıtladığı temel dil engelleme varsayımı eldeki veriler üzerinden tek bir örnekle sınanmış ve varsayımın örnek üzerinde işlediği görülmüştür. Rusça ve Türkçe şart yapılarının uyumsuzluğu nedeniyle temel dil olan Rusçanın Türkçe şart ekininin kullanılmasını engellediği ve kendi yapısını ikincil dile dayattığı sonucuna varılmıştır.

İkincil dile ait birimlerin temel dilin baskılamasına rağmen kendine yer bulduğu ikincil tetikleme varsayımının bir ifadeyi aktarma amacının güdüldüğü durumlarda işlediği belirlenmiştir. Örneklerde bir kimsenin söylediği bir ifade veya yazılı bir bilginin olduğu gibi aktarıldığı durumlarda ikincil dilin temel dilin baskısından kurtulduğu görülmüş ve varsayımın geçerli olduğu belirlenmiştir.

Toplanan verilere bakıldığında ikincil dil hiyerarşisi varsayımına uygun olarak temel dilin daha az baskı uyguladığı örneklerin zaman anlamını içeren ikincil dil adaları olduğu görülmektedir. Varsayımın işlediği ikincil dil adalarında haftanın günleri ile birlikte ikincil dilden gelen edatlar da kullanılmıştır. Temel dil olan Türkçenin Rusçadan gelen bu tür yapılara izin vermesi nedeniyle varsayımın işlediği söylenebilir.

Sosyal etkenlerin ön planda olduğu Belirtililik Modeli'ne yönelik ulaşılan sonuçlar katılımcıların dil kullanımları ve seçimleri ile uyuşmaktadır. Ahıska Türkleri bir araya geldiklerinde ve kendilerini rahat hissettikleri iletişim ortamında, konuşmanın akışına göre kod değiştirmektedir. Kendi toplulukları açısından Türkçenin doğal olarak Rusçaya göre belirtisiz olduğu ancak burada da iletişimin bağlamına ve ortamına göre Türkçenin belirtili duruma geldiği söylenebilir. Ahıska Türkleri tarafından Türkçe topluluğa bağlılığın göstergesi, Rusça ise değişen yaşam koşullarında hayatta kalmak için bilinmesi gereken bir dil olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların Rusça iletişimlerinde Türkçe kodlara nadiren başvurduğu, buna karşın Türkçe iletişimde Rusça kodların kullanımının daha sık olduğu söylenebilir. Benzer durumu Backus (1992) Hollanda'da yaşayan Türklerde; Ogoshi ve Hayasi (2004) ise Berlin'de yaşayan Türklerde gözlemlemiştir. Bunda baskın dilin Türkçeye göre daha güçlü ve daha net bir iletişim dili olarak görülmesinin de etkisi vardır.

Kod değiştirmede bir temel dilin (bu araştırma için Türkçe) ağırlıklı olarak kullanılması kişinin o dilde daha yetkin olduğunu göstermemektedir. Aynı şekilde temel dil çerçevesi içerisine yerleştirilen ikincil dilin (bu araştırma için Rusça) de temel dildeki yetersizliğin göstergesi olduğu düşünülmemelidir. Zira iki dillilerde görülen kod değiştirme olgusunda bireylerin dildeki yeterlik düzeylerinden çok, içinde bulundukları sosyal ve psikolojik koşullar daha fazla rol oynamaktadır. Araştırmanın nicel verilerinde sorulan kod değiştirme

durumuna ilişkin bulgular da bu görüşü doğrular niteliktedir. Kod değiştirdiğini belirten katılımcıların oranı %63,5 iken Türkçede çok iyi ve iyi düzeyde yeterliğe sahip olduğunu belirtenlerin oranı da %60-70'lere ulaşmaktadır. Aksi hâlde yeterlik oranlarının kod değiştirdiğini belirtenlerin oranından daha düşük olması beklenirdi. Ayrıca kod değiştirdiğini belirtenlerin oranının gençlerde ve şehirde yaşayanlarda yüksek olması da bunun bir yeterlik meselesi değil dile maruz kalma meselesi olduğunu göstermektedir.

Kod değiştirme, yaşanan sürgünden önce tek dilli bir topluluk görünümüne sahip Ahıska Türklerinin iki dilli bir topluluğa evrilmelerinin işaretidir. Ahıska Türklerinin Türkçeye ilişkin dil üretimlerinde başka bir dile ait kodları dönüşümlü olarak kullanması, iki dilliliğin doğal bir sonucu olarak ele alınmakla birlikte dil bağlılığı açısından Rusça kodların kalıcı hâle gelerek Türkçenin zemin kaybetmesine neden olma tehlikesini de içinde barındırmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmada Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinde Türkçeye yönelik dil bağlılığı olgusu toplanan veriler üzerinden açıklanmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dil bağlılığı gibi pek çok alt bileşene sahip geniş bir konunun Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin küçük bir kısmı üzerinden açıklanmaya çalışması araştırmanın en temel sınırlılığını oluştursa da ulaşılan sonuçların konuyla ilgilenenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda aşağıda Kazakistan özelinde Ahıska Türklerine ve sahada çalışacak araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Kazakistan'da Yaşayan Ahıska Türklerine Yönelik Öneriler

Geçmişten bugüne Ahıska Türkleri sürgünün yarattığı sarsıntıyı aşmak ve eşit bireyler olarak içinde yaşadıkları toplumda var olmak adına uzun ve zorlu bir mücadele vermiştir. Ancak yaşama, barınma ve çalışma gibi çok daha temel haklar için verilen bu mücadelede eğitim hep geri planda kalmıştır. Eğitim düzeyindeki düşüklük Ahıska Türklerinin mücadelesini de

etkisiz kılmaktadır. Bu nedenle Kazakistan'daki Ahıska Türkleri temsilcilerinin eğitim konusuna eskisinden daha çok ağırlık vermesi gerekmektedir.

Kazakistan'da Rus, Uygur, Alman ve Özbekler kendilerine ait tiyatroya sahiptir. Buralarda çeşitli yaş gruplarına düzenli olarak oyunlar sergilenmektedir. Bunlar dilin kullanımına ve sürdürülmesine yönelik kültürel destek sağlamaktadır. Ancak Ahıska Türkleri, bu topluluklar ile karşılaştırıldığında böyle bir enstrümana sahip değildir. Birkaç şehirde Ahıska Türklerine ait kültür merkezleri bulunsa da planlı ve düzenli olarak çeşitli yaş gruplarına yönelik Türkçe tiyatro oyunlarının oynandığı profesyonel bir tiyatro sahnesinin bulunması dilin kullanımı ve kültürel canlılık için faydalı olacaktır.

Türkiye'nin Kazakistan'a ve bölgeye yönelik politikaları Türk soylu halklar arasında ortak bir zemin yaratma düşüncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin izlediği politikalarda bir Türk cumhuriyetinde Türk olarak yaşayan Ahıskalıları Kazaklardan ayrı olarak ele almadığı söylenebilir. Ancak yerel ve etnik ayrılıkların derinleştiği Sovyet coğrafyasında Türkiye'nin Kazaklardan ayrı olarak Ahıska Türklerine yönelik farklı bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. Bu yaklaşımın merkezinde ise eğitim bulunmalıdır.

Kazakistan'da Türkçe okullarda yabancı dil olarak öğretilmektedir. Türkçe derslerine Ahıska Türkleri ile birlikte diğer topluluklardan öğrenciler de katılmaktadır. Ana dilleri Türkçe olan öğrenciler ile yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin birlikte ders görmesi, aynı ders kitaplarını kullanması ve aynı planı takip etmesi hiçbir çağdaş dil öğretim anlayışına uymamaktadır. Öncelikle bu iki grubun birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Ahıska Türklerinin Türkçeyi sürdürmelerinde en önemli etken aile bağlarıdır. Ancak şehirleşme, göç ve çalışma durumu nedeniyle Ahıska Türkleri de toplumsal bir dönüşüm geçirmektedir. Sosyal yapıdaki dönüşüm en çok ailenin yapısını ve dolayısıyla Türkçenin edinimini etkilemektedir. Bu nedenle aile içinde öğrenilen Türkçenin ana dilinde eğitimle ve ana dili dersleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu konuda Kazakistan görece açık bir politika takip etmektedir. Gerekli çalışmalar yapıldığında Balkan ülkelerindeki gibi bir modelin Kazakistan'da da uygulanması mümkündür.

Türkiye'nin Kazakistan'da çok sayıda eğitim kurumu bulunmaktadır. Ancak bu kurumlar yükseköğretim düzeyinde eğitim vermektedir. Türkçenin ana dili olarak ediniminin desteklenmesinde temel eğitim kurumlarına ihtiyaç vardır. Türkiye tarafından açılan ve Ahıska Türklerine hibe edilen Talgar'daki lise Ahıska Türklerine ait kayıtlı tek okuldur. Okulun konumu ve ücretli olması sadece belirli bir kesimin Türkçe eğitim görmesine imkân vermektedir. Ahıska Türklerinin yoğun olarak yaşadığı merkezlere Türkçe eğitim veren okulların açılması ve Talgar'da olduğu gibi bu okullara Türkiye tarafından öğretmenler görevlendirilmesi eğitim açısından diğer grupların gerisinde kalan Ahıska Türklerine büyük bir destek olacaktır.

Hâlihazırda Kazakistan'daki okullarda verilen Türkçe derslerinde büyük bir kısıtlamaya gidilmektedir. Program, ders kitabı, öğretmen ve hizmet içi eğitim açısından büyük bir ihtiyaç hissedilmektedir. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığının bölgeye yönelik faaliyetleri sıklaştırılmalı ve Ahıska Türklerine yönelik yeni bir yaklaşım geliştirilmelidir.

Özellikle yetişkin Ahıska Türkleri Türkçe okuma ve yazmayı kendi ilgileri ve olanakları ile öğrenmektedir. Ancak bu da Türkçeyi okumak ve yazmak için yeterli değildir. Kazakistan özelinde Ahıska Türklerine yönelik dönemlik ve gezici ilk okuma ve yazma seminerlerinin verilmesi ve bu konuda dernekler ile iş birliğinin yapılması faydalı olacaktır.

Kazakistan içinde etkin, daha canlı ve çeşitli bir basın yayın hayatı Ahıska Türklerinin Türkçeye yönelik faaliyetlerini destekleyecektir. Ahıska Türkleri tarafından çıkarılan gazete ve dergiler çeşitlendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Uzun yıllar vatanlarına dönmek ve bulundukları ülkelerde vatandaşlık haklarından tam olarak yararlanmak için mücadele veren Ahıska Türklerinin bu mücadele ruhunu eğitim konusunda da göstermeleri gerekmektedir. Çoğunun kalbinde Türkiye vatandaşı olmak yatsa da dünyadaki bütün Ahıska Türklerinin Türkiye'ye getirilmesi zordur. Bunun yerine Ahıska Türklerinin eğitime yönelmeleri onların bulundukları ülkede daha gerçekçi ve önemli kazanımlar elde etmesine yardımcı olacaktır.

5.2.2. Sahada Çalışacak Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Saha araştırmalarında araştırmacıların kendini hedef kitleye tanıtması ve onlar tarafından kabul edilmesi veri toplamada ve gerçekçi sonuçlara ulaşmada önemlidir. Bu bağlamda Ahıska Türkleri araştırmaya oldukça zor ikna edilen bir topluluk olarak nitelendirilebilir. Araştırmacı sahada olabildiği kadar uzun vakit geçirmeli ve hedef kitleyi ikna etmesinde derneklerden ve topluluk önderlerinden yardım istemekten çekinmemelidir.

Kazakistan diğer Türk cumhuriyetlerinden farklı olarak çok daha geniş topraklara sahiptir. Ahıska Türklerine ise güney Kazakistan'da uzun bir kuşakta yerleşim göstermektedir. Bu nedenle araştırmacıların belirli bir yerleşim birimine odaklanması daha ekonomik olacaktır.

Özellikle çocuk ve gençlerin Türkçe dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine yönelik araştırmaların yapılmasına, onların Türkçeye yönelik ihtiyaçlarının gerçekçi bir şekilde belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ahıska Türkleri etnik Türk olmakla birlikte ağırlıkla Türkçe ve Rusça iki dilli bir topluluktur. Bu özellikleri nedeniyle toplum dil bilimin yanı sıra iki dilliliğe ilişkin beyin odaklı çalışmalar için de farklı bir grup olarak ele alınabilir. Özellikle sıklıkla incelenen Batı Avrupa'daki Türklerin aksine Ahıska Türklerinin dil repertuvarlarında Rusçanın ve diğer Türk dillerinin bulunması onlar üzerinde yapılacak çalışmaları ilgi çekici kılmaktadır.

Ahıska Türklerinde dil bağlılığına ilişkin araştırmalar ile ilgili olarak Kazakistan ölçeğinde nitel modellere dayanan derinlemesine bilgi edinilecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Araştırmacıların görece daha az katılımcı üzerinden daha ayrıntılı veriler toplaması bir gereklilik olarak belirmektedir.

Diller arası etkileşim bağlamında Ahıska Türklerinin Kazakçaya yönelik kullanımları, topluluk içinde Türkçe ve Kazakça arasındaki etkileşimin ortaya konulduğu bir araştırmanın yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Adalı, O. (2011). *Anlamak ve anlatmak.* İstanbul: Pan.

Agara, İ. (2004). *Ahıska Türkleri sürgünün 60. yılı anısına.* İzmir: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

Akıncı, M. A. (2014). Fransa'da Türk göçmenlerin etnik ve dini kimlik algıları. *Bilig,* 70, 29-58.

Aliyeva, M. (2014). Ahıskalı Türklerde dilin önemi ve yazı dili sorunu. R. Bayraktar (Ed.), *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s.435-443). Ankara: Astana.

Altınkamış, N. F. & Ağırdağ, O. (2014). Determinants of language use and attitudes among Turkish speakers in Flanders: A focus on generational difference. *Bilig,* 70, 59-80.

Anderson, J. C. & Gerbing, D.W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness of fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika,* 49, 155-173.

Appel, R. & Muysken, P. (1987). *Language contact and bilingualism.* London: Edward Arnold.

Aronin, L. & Singleton, D. (2012). *Multilingualism.* Amsterdam: John Benjamins.

Aslan, K. (1995). *Ahıska Türkleri.* Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

Atkinson, R., Atkinson, R. C. ve Hilgard, E. E. (1995). *Psikolojiye giriş* (K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Sosyal.

Avcı, O. (2012). Understanding the culture of Ahiska Turks in Wheaton, Illinois: A case study. *The Qualitative Report, 7*(44), 1-23.

Aydın, N. (2001). Kars antlaşması ve tarihteki önemi. N. Aydın (Ed.), *Kars-Akhaltsikhe Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (s.77-133). Kars: Kafkas Üniversitesi.

Aydıngün, A. (1998-1999). A deported nationality: The Ahiska Turks. *Perceptions, 3*(4), 105-114.

Aydıngün, A. (2002). Creating, recreating and redefining ethnic identity: Ahıska/Meskhetian Turks in Soviet and post-Soviet contexts. *Central Asian Survey, 21*(2), 185-197.

Aydıngün, A. (2006). Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüş sürecinde son durum. *Stratejik Analiz, 7*(77), 53-58.

Aydıngün, A. ve Asker, A. (2012). Gürcistan: De jure üniter, de facto parçalı. İ. Aydıngün ve Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna* içinde (s.117-207). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Aydıngün, A. ve Aydıngün, İ. (2014). *Ahıska Türkleri ulusötesi bir topluluk ulusötesi aileler.* Ankara: Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.

Aydıngün, A. ve Tüfekçioğlu, H. (2012). Avrasya'nın merkezinden dünyaya açılan ülke: Kazakistan. A. Aydıngün ve Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının yirminci yılında Orta Asya cumhuriyetleri* içinde (53-131). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Ayeomoni, M. O. (2006). Code-switching and code-mixing: Style of language use in childhood in Yoruba speech community. *Nordic Journal of African Studies, 15*(1), 90-99.

Ayverdi, İ. (2006). *Misalli büyük Türkçe sözlük.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Backus, A. (1992). *Patterns of language mixing.* Wiesbaden: Harrassowitz.

Backus, A. (1996). *Two in one.* Tilburg: Tilburg University.

Bairagdarov, R. (2001). Ahıska Türkleri ve menşei. *Türk Dünyası Tarih Dergisi,* 175, 39-41.

Baker, C. (1992). *Attitudes and language.* Clevedon: Multilingual Matters.

Bani-Shoraka, H. (2005). *Language choice and code-switching in the Azerbaijani community in Tehran.* Uppsala: Uppsala University.

Bayraktar, R. (2003). Sürgündeki halk Ahıska Türkleri ve Yusuf Serveroğlu. *2023 Dergisi,* 28, 62-67.

Beardsmore, H. B. (1986). *Bilingualism: Basic principles.* Clevendon: Multilingual Matters.

Bilge, N. H. (2012). *Meskhetian Turks exploring identity through connections of culture.* Doctoral Dissertation, Arizona State University Graduated School, Phoneix.

Bokamba, E. (1989). Are there syntactic constraints on code-mixing? *Word Englishes, 8*(3), 277-292.

Bosnalı, S. (2007), İran Azerbaycan Türkçesi toplumdilbilimsel bir inceleme. İstanbul: Kebikeç.

Boucher-Yip, E. F. (2004). *Language maintenance and shift in one Semai community in peninsular Malaysia.* Doctoral Dissertation, University of Leichester School of Education, Leichester.

Bullock, B. E. & Toribio, A. J. (2009). *Cambridge handbook of linguistic code-switching.* Cambridge: Cambridge University.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil.* İstanbul: Multilingual.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 32*, 470-483.

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegema.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegema.

Çetinkaya, K. & Kodan, S. (2012). Ahiska Turks in Philadelphia: Keeping cultural identity and religion in a multicultural environment. *International Journal of Social and Human Sciences,* 6, 398-403.

Choi, J. K. (2003). Language attitudes and the future of bilingualism: The case of Paraguay. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 6*(2), 81-94.

Christian, M. J. & Christian, C. C. (1966). Spanish language and culture in the Southwest. In J. A. Fishman (Ed.), *Language loyalty in the United States* (pp. 280-317). The Hauge: Mouton.

Clement, R. & Noels, K. A. (1992). Towards situated approach to ethnolinguistic identity: The effects of status on individuals and groups. *Journal of Language and Social Psychology, 11*(4), 203-230.

Cohen, R. J. ve Swerdlik, M. S. (2015). Geçerlik. R. J. Cohen ve M. E. Swerdlik (Ed.), *Psikolojik test ve değerlendirme* (G. Gözen, Çev.) içinde (s.172-207). Ankara: Nobel.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve Lisrel uygulamaları.* Ankara: Pegema.

Çolak Bostancı, G. (2014). Amerika'daki birinci ve ikinci kuşak Türklerin dil tercihleri, sürdürümleri, tutumları ve etnik dilsel canlılıkları. *Bilig, 70*, 105-130.

Cole, D. A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55*, 1019-1031.

Connor, J. (2007). *Sociology of loyalty.* Canberra: Springer.

Conquest, R. (1987). Kayıp bir halk: Rusya Mesketyalıları (E. Özbilen, Çev.). *Türk Dünyası Araştırmaları, 50*, 183-189.

Cook, V. (2001). *Second language learning and language teaching.* London: Arnold.

Cooper, R. L. & Fishman, J. A. (1974). The study of language attitudes. *International Journal of the Sociology of Language, 3*, 5-20.

Coşkun, U. (2009). *Ahıska/Meskhetian Turks in Tucson: An examination of ethnic identity*. Master's Thesis, University of Arizona Graduate College, Arizona.

Creswell, J. W. (2014). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2014*). Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Y. Dede ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Anı.

Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics.* Oxford: Blackwell.

Crystall, D. (2015). *Dillerin katli* (G. Cansız, Çev.). İstanbul: Profil.

Dabene, L. & Moore, D. (1995). Bilingual speech of migrant people. In Lesley Milroy & Pieter Muysken (Eds.), *One speaker, two languages* (pp. 17-44). Cambridge: Cambridge University.

Dağdeviren Kırmızı, G. (2015). *Emotional and functional attitudes of native speakers towards Gagauz as an endangered language.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dave, B. (2007). *Kazakhstan, ethnicity, language and power.* New York: Routledge.

De Caro, R. J. (1972). Language loyalty and folklore studies: The Mexican-American. *Western Folklore, 31*(2), 77-86.

Demir, N. (2008). Avrupa'da yaşayan 0-6 yaş grubu Türk çocuklarına Türkçe ve Türk kültürünün öğretilmesinde kullanılabilecek bir material: Türk ninnileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1*(5), 225-240.

Demiray, E. (2012). Anavatanlarından sekiz ülkeye dağıtılmış bir halk Ahıska Türkleri. *Turkish Studies, 7*(3), 877-885.

Demiray, F. (2015). İkidillilik bağlamında düzenek değiştirme olgusunun temel dil çerçeve modeline göre incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(2), 26-39.

Dervisheva, F. (2006). *Ahıska Türkleri sözlü kültür bağlamında.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DeVellis, R. F. (2014). *Ölçek geliştirme* (T. Totan, Çev.). Ankara: Nobel.

Dweik, B. S. (2000). Linguistic and cultural maintenance among the Chechens of Jordan. *Language, Culture and Curriculum, 13*(2), 184-196.

Edwards, J. (2012). *Multilingualism understanding linguistic diversity.* London: Continuum.

Ekinci, D. (2014). Ahıska Türk toplumunun acı mirası üzerinden geçmişi analiz etmek, günümüzü okumak ve geleceği hayal etmek. D. Ekinci ve A. Yavuz (Ed.), *Ahıska vizyonu 2013* içinde (s.17-30). İstanbul: Babil.

Ercilasun, A. B. (1989). Meshet Türkleri hakkında. *Türk Kültürü Dergisi, 315*, 389-390.

Erkuş, A. (2014). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme I.* Ankara: Pegema.

Ersöz, S. (2013). Ahıska'da iki büyük ağız grubu: Terekeme ve Yerli Türk ağzı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 2*(4), 105-115.

Fasold, R. (1984). *The sociolinguistics of society.* Leichester: Blackwell.

Ferguson, C. A. (1959). Diglossia. *Word, 15*, 325-340.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS for windows,* Dubai: Sage.

Fishman, A. J. (1989). *Languages and ethnicity in minority sociolinguistic perspective.* Clevendon: Multilingual Matters.

Fishman, J. A. (1964). Language maintenance and language shift as a field of inquiry. *Linguistics*, 9, 32-70.

Fishman, J. A. (1965). Who speaks what language to whom and when. *La Linguistique, 2*, 67-88.

Fishman, J. A. (1966). *Language loyalty in the United States.* The Hague: Mouton.

Fishman, J. A. (1966). Language maintenance and language shift as a field of inquiry. In A. J. Fishman (Ed.), *Language loyalty in the United States* (pp. 424-458). The Hague: Mouton.

Fishman, J. A. (1972). *Advances in the sociobiology of language vol. 2.* The Hague: Mouton.

Fishman, J. A. (1984). Minority mother tongues in education. *Prospects, 14*(1), 51-61.

Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages.* Great Britain: Multilingual Matters.

Floyd, F. J. & Widaman, K. F. (1995). Factor analysis in the development and refinement clinical assessment instruments. *Psychological Assessment, 7*(3), 286-299.

Fraenkel, J. R., Norman E.W. & Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education.* New York: McGraw-Hill.

Fuller, E. E. (1982). *A study of Navajo language maintenance and shift.* Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh Graduated Faculty, Pittsburgh.

Gerda, M. (1993). *Multilingualism and nation building multilingual matters.* Bristol: Multilingual Matters.

Giles, H., Bourhis, R. Y. & Taylor, D. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles (Ed.), *Language, ethnicity and intergroup relations* (pp. 307-348). London: Academic.

Glazer, N. (1966). The process and problems of language maintenance. In J. A. Fishman (Ed.), *Language loyalty in the United States* (pp. 358-368). The Hauge: Mouton.

Gocaeva, G. (2014). Sürgün öncesi Ahıska'nın birincil okulları. R. Bayraktar (Ed.), *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s.421-433). Ankara: Astana.

Grajdanskiy Kodeks Respubliki Kazahstan. (2016). *Komitet Po-statistike Ministerstva Natsionalnoy Ekonomiki Respubliki Kazahstan.* Astana: Ministerstvo Natsionalnoy Ekonomiki.

Grosjean, F. (1982). *Life with two languages.* Massachusets: Harvard University.

Grosjean, F. (2008). *Studying bilinguals.* New York: Oxford University.

Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality.* Massachusetts: Harvard University.

Gumperz, J. J. (1968). The speech community. A. Duranti (Ed.), In *Linguistic Anthropology* (pp. 66-73). Singapore: Wiley-Blackwell.

Gumperz, J. J. (1972). Introduction. In J. J. Gumperz & D. Hymes (Eds.), *Directions in sociolinguistics* (pp. 1-26). New York: Holt, Rinehart and Winston.

Gumperz, J. J. (1977). Sociolinguistics in significance of code switching. *RELC Journal, 8*(2), 1-34.

Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies.* Cambridge: Cambridge University.

Gün, Z. (2006). Psikolojide göç çalışmalarındaki metodolojik problemler ve çözüm önerileri. *Türk Psikoloji Bülteni, 12*(38), 27-41.

Güney, S. (2008). *Davranış bilimleri.* Ankara: Nobel.

Guseinova, M. (2014). Kırgızistan'daki Ahıskalıların eğitim sorunları. R. Bayraktar (Ed.), *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s.273-280). Ankara: Astana.

Güzeloğlu, H. (2014). Kazakistan'ın sürgünde yaşayan Ahıska Türklerinin sosyal problemleri. R. Bayraktar (Ed.), *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s.305-323). Ankara: Astana.

Ha, A. K. (1988). *A study of selected New Jersey Korean parents' attitudes toward bilingual/bicultural education.* Doctoral Dissertation, Seton Hall University School of Education, New Jersey.

Hamers, J. F. & Blanc M. H. A. (2004). *Bilinguality and bilingualism.* Cambridge: Cambridge University.

Haugen, E. (1972). *The ecology of Language.* Stanford: Stanford University.

Hayden, R. G. (1966). Some community dynamics of language maintenance. J. A. Fishman (Ed.), In *Language loyalty in the United States* (pp. 190-205). The Hauge: Mouton.

Heredia, R. R. & Altariba, J. (2001). Bilingual language mixing: Why do bilinguals code-switch. *Current Directions in Psychological Science, 10*(164), 163-168.

Heredia, R. R. & Brown, J. M. (2013). Bilingual memory. In T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (Eds.), *Handbook of bilingualism and multilingualism* (pp. 269-291). West Sussex: Wiley-Blackwell.

Hesbacher, P. & Fishman, J. A. (1965). Language loyalty: Its functions and concomitants in two bilingual communities. *Lingua, 13*, 145-165.

Higaldo, M. (1986). Language contact, language loyalty, and language prejudice on the Mexican border. *Language in Society, 15*(2), 193-220.

Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal psikoloji (İ. Yıldız, A. Gelmez, Çev.).* Ankara: Ütopya.

Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S. & Hinkle, S. (2004). The social identity perspective. *Small Group Research, 35*(3), 246-276.

Holmes, J. (2013). *An introduction to sociolinguistics.* New York: Routledge.

Hordern, J. (2014). Loyalty, conscience and tense communication: Jonathan Edwards meets Martha Nussbaum. *Studies in Christian Ethics, 27*(2), 167-184.

Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler.* Ankara: İmge.

Hortaçsu, N. (2007). *Ben biz siz hepimiz toplumsal kimlik ve gruplar arası ilişkiler*. Ankara: İmge.

Hudyma, K. (2012). *Language maintenance and shift: Case study of Ukrainian in Saskatchewan.* Master's Thesis, University of Saskatchewan College of Graduate Studies, Saskatoon.

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

İnceoğlu, M. (2000). *Tutum-algı iletişim.* Ankara: İmaj.

Jaspaert, K., & Kroon, S. (1992). From the typewriter of AL: A case study in language loss. In Fase, W., Jaspaert, K., & Kroon, S. (Eds.), *Maintenance and loss of minority languages* (pp. 137-174*)*. Philadelphia: John Benjamins.

Johanson, L. (1993). Code-copying in immigrant Turkish. In G. Extra and L. Verhoeven (Eds.), *Immigrant languages in Europe* (pp. 197-221). Clevendon: Multilingual Matters.

Johanson, L. (2007). *Türkçe dil ilişkilerinde yapısal etkenler* (N. Demir, Çev.). Ankara: TDK.

Kabaağaç, S. ve Alova, E. (1995). *Latince Türkçe sözlük.* İstanbul: Sosyal.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemacılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar.* İstanbul: Evrim.

Kalkan, M. (1998). Ahıska Türklerinin menşei ve tarihî gelişim seyirleri. *Bilig,* 7, 160-170.

Karahan, F. (2000). *Ethnolinguistic vitality, identity, attitudes, language choice in social network and codeswitching: the case of Bosnian people living in Sakarya.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karakoç, F. Y. ve Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası, 40*, 39-49.

Kasatkina, N. (2010). *Analysing language choice among Russian-speaking immigrants to the United States.* Doctoral Dissertation, University of Arizona Graduated College, Arizona.

Kaya, A. (2011). *Türkiye'de Çerkesler.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Kelağa Achmet, İ. (2005). *Yunanistan'da (Batı Trakya) ikidilli eğitim veren azınlık okullarında Türkçe ve Yunanca öğrenim gören öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Keller, S. (2007). *The limits of loyalty.* New York: Cambridge University.

Kıymazarslan Alagözlü, N. (2002). *Code-switching patterns and underlying socio-psychological configurations in Kabardian speech community: The probable effects of urbanization.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kleifgen, J. A. & Bond, G. C. (2009). *The languages of Africa and the diaspora educating for language awareness.* Bristol: Multilingual Matters.

Kloss, H. (1966). German-American language maintenance efforts. In J. A. Fishman (Ed.), *Language loyalty in the United States* (pp. 206-252). The Hauge: Mouton.

Komondouros, M. & Atalianis-McEntee, L. (2007). Language attitudes, shift and the ethnolinguistic vitality of the Greek Orthodox community in Istanbul. *Journal of Multilingual and Multicultural Development, 28*(5), 365-384.

Kostakoğlu, G. (2010). *Grup kimliğine yönelik tehdit ile iç grup yanlılığının benlik değeri üzerindeki etkileri.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kovacevic, M. (2008). Language awareness in first language acquisition. In N. H. Hornberger (Ed.), *Encyclopedia of language and education* (pp. 105-117). The United States: Springer.

Kreindler, I. (1986). The Soviet deported nationalities: A summary and an update. *Soviet Studies, 38*(3), 387-405.

Kurat, A. N. (2010). *Rusya tarihi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology, 28*, 563–575.

Lee, T. S. (1999). *Sources of influence over Navajo adolescent language attitudes and language use.* Doctoral Dissertation, Stanford University School of Education, Stanford.

Leech, N. L. & Onwuegbuzie, A. J. (2006). Linking research question to mixed methods data analysis procedures. *The Qualitative Report, 11*(3), 474-498.

Lewis, M. P. (1995). Measuring K'iche' (Mayan) language maintenance: A comprehensive methodology. Paper presented at the Annual Meeting of the Linguistic Society of America, New Orleans, LA, January 1995. Retrieved from https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED383189.pdf

Mackey, W. F. (2001). The description of bilingualism. In L. Wei (Ed.), *The Bilingualism reader* (pp. 22-50). London: Routledge.

Macnamara, J. (1967). The bilingual's linguistic performance: A psychological overview. *Journal of Social Issues*, 23, 59-77.

Maftoon, P. & Shakibafar, M. (2011). Who is bilingual? *Journal of English Studies, 1*(2), 79-85.

Marsh, H.W., Balla, J. R. & McDonald, R. P. (1988). Goodness of fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin, 103*, 391-410.

Matras, Y. (2009). *Language contact.* Cambridge: Cambridge University.

Matras, Y. (2013). *Language contact and bilingualism.* Berlin: Walter de Gruyter.

McGroarty, M. (1996). Language attitudes, motivation, and standards. In S. L. McKay & N. H. Hornberger (Eds.), *Sociolinguistics and language teaching.* (pp. 3-46). New York: Cambridge University.

Mckenzie, R. M. (2010). *The social psychology of English as a global language.* London: Springer.

Meşe, G. (1999). *Sosyal kimlik ve yaşam stilleri.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Mesthrie, R. (2008). Sociolinguistics ad sociology of language. In B. Spolsky & F. M. Hult (Eds.), *The handbook of educational linguistics* (pp. 66-82). Hong Kong: Blackwell.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegema.

Miller, J. & Brown, K. (2013). *Cambridge dictionary of linguistics.* New York: Cambridge University.

Milroy, L. & Margain, S. (1980). Vernacular language loyalty and social network. *Language in Society, 9*(1), 43-70.

Minoşvili, O. (1999). *Gürcüstan'da etnografik yolculuk* (H. Özkan, Çev.). İstanbul: Çiviyazıları.

Mota, C. A. (1997). *The maintenance of Portuguese as a heritage language in Winnipeg.* Master's Thesis, University of Manitoba Faculty of Graduate Studies, Manitoba.

Mudmarn, S. (1988). *Language use and loyalty among the Muslim-Malays of Southern Thailand.* Doctoral Dissertation, University of New York Graduate School, Buffalo.

Muysken, P. (1995). Code-switching and grammatical theory. In Lesley Milroy & Pieter Muysken (Eds.), *One speaker, two languages* (pp. 177-198). Cambridge: Cambridge University.

Myers-Scotton, C. (1992). Constructing the frame in intrasentential codeswitching. *Multilingua, 11*(1), 101-127.

Myers-Scotton, C. (1993a). Common and uncommon ground: Special and structural factors in codeswitching. *Language in Society, 22*, 475-503.

Myers-Scotton, C. (1993b). *Duelling languages*. Oxford: Clarendon.

Myers-Scotton, C. (2006). *Multiple voices.* Cornwall: Blackwell.

Nişanyan, S. (2007). *Sözlerin soyağacı.* İstanbul: Adam.

Ogoshi, N. & Hayasi, T. (2004). *Attitudes to language use in a multi-cultural setting: A report on questionnaire surveys of Korean/Japanese and Turkish/German Speakers.* Kyoto: ELPR.

Oh, C. J. (2006). *Ahıska Turks and Koreans in Post-Soviet Kazakhstan and Uzbekistan: The making of diaspora identity and culture.* Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Oh, C. J. (2012). Comparative analysis of the Ahıska (Meskhetian) Turks and Koreans in post-Soviet Kazakhstan and Uzbekistan: The making of diaspora identity and culture. *Millî Folklor, 24*(94), 14-26.

Olieva, A. (2012). *Ahıska kültürü ve temel söz varlığı.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Onan, B. (2011). Türk atasözlerinde dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı. *Millî Folklor, 23*(91), 91-100.

Önem, E. (2011). Bireysel dil kullanımını etkileyen etkenler. *Dil Dergisi*, *152,* 57-67.

Oppenheim, A. N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Continuum.

Osipov, A. & Swerdlow, S. (2007). Social Dynamics and leadership in Meskhetian Turk communities. In T. Trier and A. Khanzin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a crossroads* (pp. 557-609). Berlin: Lit Verlag.

Özdemir, S., (2016). İskoçya'da yaşayan Türklerin dil kullanımları ve dil tercihlerinde bireysel etmenler. *Turkish Studies, 11*(4), 761-782.

Paulston, C. B. (1994). Social factors in language maintenance and shift. In C. B. Paulston (Ed.), *Linguistic minorities in multilingual settings* (pp. 9-24). Amsterdam: John Benjamin.

Pavlenko, A. (2001). Bilingualism, gender, and ideology. *International Journal of Bilingualism, 5*(2), 117-151.

Petrou, M. (2015). Lexical borrowings and code-switching in Turkish varieties of Werstern Thrace. In D. Zeyrek & Ç. S. Şimşek (Eds.), *Ankara papers in Turkish and Turkic linguistics* (pp. 440-452). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Peyrouse, S. (2007). Nationhood and the minority question in Central Asia, the Russians in Kazakhstan. *Europe-Asia Studies, 59*(3), 481-501.

Piriyeva, S. (2014). Kazakistan'da Ahıska Türklerinde eğitim. R. Bayraktar (Ed.), *Uluslararası Ahıskalı Türklerin hukuki ve sosyal sorunları sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s.331-340). Ankara: Astana.

Pituch, K. A. & Stevens, J. P. (2016). *Applied multivariate statistics for the social sciences.* New York: Routhledge.

Poplack, S. (1979). *Sometimes i'll, start a sentence in Spanish y termino en Espanol.* New York: Centro Working.

Rajend, M. (2011). *The Cambridge handbook of sociolinguistics.* New York: Cambridge University.

Reyes, R. (1974). Language mixing in Chicano bilingual speech. In J. D. Bowen & Ornstein (Eds.), *Studies in southwest Spanish* (pp.182-188). Rowley: Newbury House.

Richards, J. C. & Schmidt, R. (2002). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics.* Malaysia: Pearson Education.

Rivera-Mills, S. V. (1998). *Language use proficiency and attitudes among Hispanics in a Northern California community.* Doctoral Dissertation, The University of New Mexico Institute of Romance Languages, Albuquerque.

Rose, S. (2006). *The functions of codeswitching in a multicultural and multilingual high school.* Master's Thesis, Stellenbosch University Graduated School, Stellenbosch.

Sağıroğlu, A. Z. (2014). *Etnisite, din ve önyargı: Üniversite öğrencileri örneği.* Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Sargın, H. (2006). *Ahıska Türkleri ile ilgili politikaların stratejik boyutu.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Saussure, F. (1998) *Genel dil bilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual.

Savin, I. (2007). Successful integration but inadequate protection: The Meskhetian Turks in Kazakhstan. In T. Trier & A. Khanzin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a crossroads* (pp. 43-79). Berlin: Lit Verlag.

Schmitt, A. (1985). The fate ergavity in dying Dyirbal. *Language, 61*(2), 378-396.

Şener, S. (1998). *Türkçe-Almanca konuşanlarda kod değiştirimi yapısal ilişkiler açısından çözümleme denemesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı, Ankara.

Smagulova, J. (2008). Language Policies of Kazakhization and Their Influence on Language Attitudes and Use. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 11*(3-4), 440-475.

Smith, A. (1986). *Ulusların etnik kökeni* (S. Bayramoğlu ve H. Kendir, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Spolsky, B. (1998). *Sociolinguistics*. Spain: Oxford University.

Stern, H. H. (1986). *Fundamental concepts of language teaching.* Hong Kong: Oxford University.

Stets, J. E. & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social theory. *Social Psychology Quarterly, 63*(3), 224-237.

Subhan, S. (2007). *Heritage language maintenance among Bangladeshi immigrants in Toronto.* Doctoral Dissertation, Northern Arizona University School of Education, Arizona.

Suleymenova, E. D. (2011). *Yazıkovıe protsessı i politika.* Almatı: Kazak Universiteti.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(6), 49-74.

Szecsy, E. M. (2008). Language loyalty. In J. M. Gonzales (Ed.), *Encyclopaedia of bilingual education* (pp.445-448). California: Sage.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics.* Boston: Pearson.

Tavakkoli, H. (2012). A *dictionary of language acquisition.* Tehran: Rahnama.

Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi.* Ankara: Nobel.

Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu.* https://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_%C3%96l%C3%A7ek_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu sayfasından erişilmiştir.

Thomason, S. G. (2001). *Language contact.* Edinburgh: Edinburgh University.

Thompson, R. M. (1971). *Language loyalty in Austin, Texas: A study of a bilingual neighbourhood.* Doctoral Dissertation, University of Texas Graduated School, Austin.

Tishkov, V. A. (1997). *Ethnicity, nationalism and conflict in and after the Soviet Union: The mind aflame.* London: Sage.

Torres, D. I. (1996). *A study of the relationship among language maintenance, academic achievement, and home language factors of the Mexican-American seventh grader in a South Texas middle school.* Doctoral Dissertation, Texas A&M University College of Graduate Studies, Kingsville.

Trier, T. & Khanzin, A. (2007). Introduction. In T. Trier & A. Khanzin (Eds.), *The Meskhetian Turks at a crossroad* (pp. 1-39). Berlin: Lit Verlag.

Troike, R. C. (2008). Code switching. J. M. Gonzales (Ed.), In *Encyclopaedia of bilingual education* (pp. 142-147). California: Sage.

Turner, J. C. (1984). Social identification and psychological group formation. In H. Tajfel (Ed.), *European studies in social psychology the social dimension* (pp. 518-538). New York: Cambridge University.

Üren, M. (2016). *Kimlik, çıkar ve jeopolitik ekseninde Ahıska Türkleri sorunu.* Ankara: Nobel.

Veneziano, L. & Hooper, J. (1997). A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behaviour, 21*(1), 67-70.

Wai, L. K. T. (1983). *A study of language use and language loyalty among school age Indian and Pakistanis in Hong Kong.* Master's Thesis, University of Hong Kong Faculty of Arts, Hong Kong.

Waller, M. & Linklater, A. (2004). *Political loyalty and the nation state.* London: Routhledge.

Wardhaugh, R. (2010). *An introduction to sociolinguistics.* Singapore: Wiley Blackwell.

Wei, L. (2013). Conceptual and methodological issues in bilingualism and multilingualism research. In T. K. Bhatia and W. C. Ritchie (Eds.), *Handbook of bilingualism and multilingualism* (pp. 26-51). West Sussex: Wiley-Blackwell.

Weinreich, U. (1979). *Language in contact*. The Hague: Mouton.

Whitehouse, M. (1998, January 24). Politics of persecution. *The Moscow Times.* Retrieved from http://old.themoscowtimes.com

Yağmur, K. (1997). *First language attrition among Turkish speakers in Sydney.* Tilburg: Tilburg University.

Yağmur, K. (2016). *Intergenerational language use and acculturation of Turkish speakers in four immigration contexts.* Frankfurt am Main: Peter Lang.

Yağmur, K. & Akıncı, M. A. (2003). Language use, choice, maintenance, and ethnolinguistic vitality of Turkish speakers in France: Intergenerational differences. *International Journal of The Sociology of Language, 164*, 107-128.

Yağmur, K. & Bayram Jacobs, D. (2015). Language maintenance and shift patterns of the Turkish speakers in the Nederland. *Bilig, 74*, 259-286.

Yağmur, K., De Bot, K. & Korzilius, H. (1999). Language attrition, language shift and ethnolinguistic vitality of Turkish in Australia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development.*

Yalınkılıç, K. (2013). Bulgaristan Kırcaali Türklerinin dil durumu- toplumdilbilimsel bir inceleme. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Yalınkılıç, K. ve Yağmur, K. (2014). Batı Trakya Türklerinin anadillerine ve kültürlerine karşı tutumları. *Bilig, 70*, 283-308.

Yurdugül, H. (2005, Eylül). *Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için geçerlik indekslerinin kullanılması.* XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuş bildiri, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Zeng, D. (1997). *Language maintenance and language shift among Chinese American young adults in the Greater New York city area.* Doctoral Dissertation, State University of New York Graduated School, New York.

Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska bölgesi ve Ahıska Türkleri.* Ankara: Pozitif.

Zeyrek, Y. (2006). *Ahıska araştırmaları.* Ankara: Kozan.

Zeyrek, Y. (2014). Ahıska Türkleri: Sürgünde 70. yıl. *Bizim Ahıska, 36*, 3-5.

EKLER

EK 1. Ölçme Aracı

I. Bölüm

Dil Biyografisi Anketi

Aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz.

1. Yaş Grubunuz

10-17 ☐ 40-49 ☐

18-29 ☐ 50-59 ☐

30-39 ☐ 60 ve üstü ☐

2. Cinsiyetiniz

Erkek ☐ Kadın ☐

3. Medeni Durum

Evli ☐ Bekâr ☐

4. Eğitim Durumu

Yok ☐ Lise ☐

İlköğretim ☐ Lisans ☐

Ortaokul ☐ Lisansüstü ☐

5. Çalışma Durumu

Çalışıyorum ☐ Çalışmıyorum ☐ Öğrenciyim ☐

6. Yaşadığınız Yer

Şehir ☐ Köy ☐

7. Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Türk ☐ Ahıska Türkü ☐ Kazak ☐ Kazakistanlı ☐

Kazakistanlı Türk ☐ Rus ☐ Diğer ☐

8. Bir eğitim kurumunda Türkçe dersi aldınız mı? Cevabınız evet ise eğitim aldığınız yeri yazınız.

Hayır ☐ Evet ☐

9. Aşağıdaki dillerden hangisi ilk öğrendiğiniz dildir?

Türkçe ☐ Kazakça ☐ Rusça☐ Diğer ☐

10. Türkçeyi ilk nereden öğrendiniz?

Ailemden ☐ Arkadaşlarımdan ☐

Okuldan ☐ Televizyondan ☐

Camiden ☐ Kitaplardan ☐

Diğer ☐

11. Rusçayı ilk nereden öğrendiniz?

Ailemden ☐ Arkadaşlarımdan☐ Okuldan ☐ Televizyondan☐

Camiden ☐ Kitaplardan ☐ Diğer ☐

12. Günlük iletişimde ne kadar sıklıkla TÜRKÇEYİ kullanıyorsunuz?

Her zaman ☐ Genellikle ☐ Bazen☐ Hiçbir zaman ☐

13. Günlük iletişimde ne kadar sıklıkla RUSÇAYI kullanıyorsunuz?

Her zaman ☐ Genellikle ☐ Bazen ☐ Hiçbir zaman ☐

14. Günlük iletişimde ne kadar sıklıkla KAZAKÇAYI kullanıyorsunuz?

Her zaman ☐ Genellikle ☐ Bazen ☐ Hiçbir zaman ☐

15. Hangi dili daha çok seviyorsunuz?

Türkçe ☐ Kazakça ☐ Rusça ☐ Diğer ☐

16. Aşağıdaki dillerden hangisi ana dilinizdir?

Türkçe ☐ Kazakça ☐ Rusça ☐ Türkçe ve Rusça ☐ Diğer ☐

17. Türkçe konuşurken Rusça kelime veya cümleler kullanıyor musunuz?

Evet ☐ Hayır ☐

18. TÜRKÇEYİ hangi seviyede biliyorsunuz?

Türkçeyi	Çok İyi	İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
Dinleme					
Konuşma					
Okuma					
Yazma					

19. RUSÇAYI hangi seviyede biliyorsunuz?

Rusça	Çok İyi	İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
Dinleme					
Konuşma					
Okuma					
Yazma					

20. KAZAKÇA hangi seviyede biliyorsunuz?

Kazakça	Çok İyi	İyi	Orta	Zayıf	Bilmiyorum
Dinleme					
Konuşma					
Okuma					
Yazma					

21. Aşağıdaki yerlerde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?

	Sadece Türkçe	Genellikle Türkçe	Türkçe ve Rusça/Kazakça	Genellikle Rusça/Kazakça	Sadece Rusça/Kazakça
Evde					
İşte					
Okulda					
Camide					
Hastanede					
Otobüste/Trende					
Misafirlikte					
Sokakta					
Pazarda					

22. Aşağıdaki kişilerle en çok hangi dili konuşuyorsunuz?

	Sadece Türkçe	Genellikle Türkçe	Türkçe ve Rusça/Kazakça	Genellikle Rusça/Kazakça	Sadece Rusça/Kazakça
Annenizle					
Babanızla					
Çocuklarınızla					
Eşinizle					
Ağabeyinizle-Ablanızla					
Kardeşinizle					
Büyük Annenizle					
Büyük Babanızla					
Akrabalarınızla					
Komşularınızla					
Arkadaşlarınızla					
İş arkadaşlarınızla					

23. Aşağıdaki durumlarda hangi dili tercih ediyorsunuz?

	Sadece Türkçe	Genellikle Türkçe	Türkçe ve Rusça/Kazakça	Genellikle Rusça/Kazakça	Sadece Rusça/Kazakça
Yemin ederken					
Sayı sayarken					
Dua ederken					
Sinirliyken					
Mutluyken					
Şaşırınca					
Rüya görürken					
Korkunca					
Düşünürken					
Not alırken					

24. Aşağıdakileri daha çok hangi dilde biliyorsunuz?

	Sadece Türkçe	Genellikle Türkçe	Türkçe ve Rusça/Kazakça	Genellikle Rusça/Kazakça	Sadece Rusça/Kazakça
Atasözü					
Masal					
Bilmece					

Ninni					
Şarkı					

25. Aşağıdaki araçları en çok hangi dilde takip ediyorsunuz?

	Sadece Türkçe	**Genellikle Türkçe**	**Türkçe ve Rusça/Kazakça**	**Genellikle Rusça/Kazakça**	**Sadece Rusça/Kazakça**
Kitap					
Gazete					
Televizyon Programları					
Müzik					
İnternet (Facebook, Vkontakte, Odnoklassniki, Whatsapp)					

II. Bölüm

Dil Bağlılığı Ölçeği

Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz. Bu cümleler ile ilgili düşüncenize göre sağ tarafta bulunan beş seçenekten **birini işaretleyiniz**. Seçenekler, "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "karasızım", "katılmıyorum", "kesinlikle katılmıyorum" olarak sıralanmıştır. Lütfen size en uygun olan kutuyu işaretleyiniz.

	Seçenekler				
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türkçe konuşmak hoşuma gider.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Ana dilim Türkçe olduğu için kendimle gurur duyarım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Seçme şansım olsa, ana dili olarak yine Türkçeyi seçerim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Çocuğumun Türkçe konuşması beni mutlu eder.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Çocuğumun Türkçe öğrenmesi için çaba sarf ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Çocuğumun Türkçeden başka bir dili ana dili olarak konuşması önemsizdir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türklerin Türkçeye bağlı olduğunu düşünürüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe, kültürümü korumamda bana yardımcı olur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Bence Türkçe bilmeyen bir kişi gerçek bir Türk sayılmaz.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe benim için diğer dillerden üstündür.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türk olup da Türkçe bilmeyen kişiler için üzülürüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe bilmek beni iyi bir Müslüman yapar.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Türkçenin Türkleri birleştirdiğini düşünürüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Eşimin Türkçe bilmesi benim için önemlidir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Arkadaşlarımın Türkçe bilmesini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe konuşan bir insana daha çok güvenirim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkler, Türkçe bilenlerle evlenmelidir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Bence Türkler, Türkçeyi korumak için her zaman birlikte yaşamalıdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe konuştuğum zaman kendimi Türk gibi hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Hislerimi ifade etmede Türkçenin yeterli olduğuna inanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçe konuşurken kendimi rahat hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Çocuğumun kendi çocuğu ile Türkçeden başka bir dille konuşmasına üzülürüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Türkçenin çocuklara erken yaşlarda öğretilmesi gerektiğini düşünürüm.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Diğer Türkler ile Türkçe konuşmaya dikkat ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...